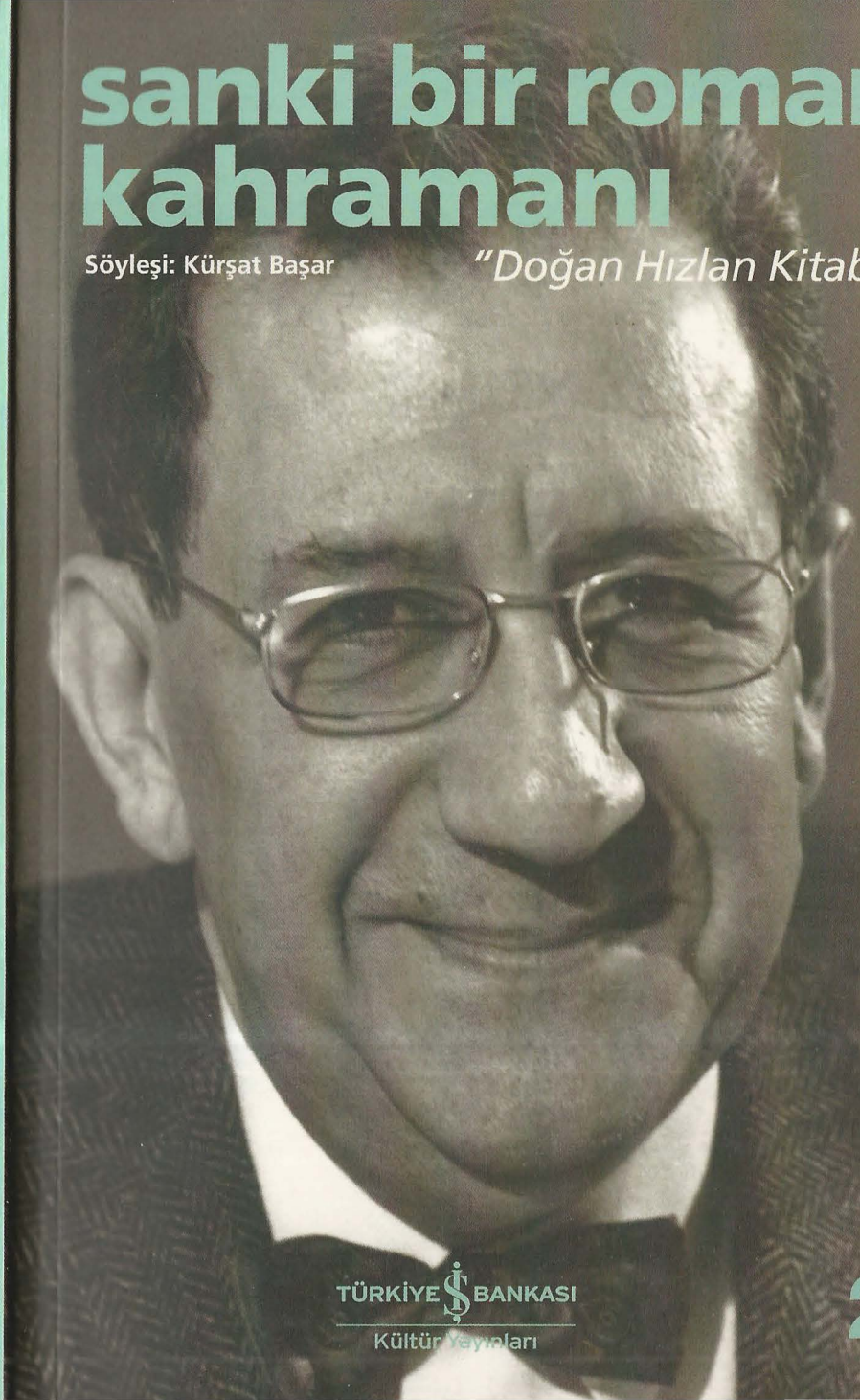
sanki bir roman kahramanı

Söyleşi: Kürşat Başar

"Doğan Hızlan Kitabı"

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Kültür Yayınları

2. baskı

"doğan hızlan kitabı"

"sanki bir roman kahramanı"

Genel Yayın: 1069

NEHİR
SÖYLEŞİ
—23—

SANKİ BİR ROMAN KAHRAMANI

DOĞAN HIZLAN KİTABI

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2006

SÖYLEŞİ
KÜRŞAT BAŞAR

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASKI: 2000 ADET, EKİM 2006
II. BASKI: 1000 ADET, KASIM 2006

ISBN 975-458-910-0

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
(0212) 612 58 60
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
MEŞELİK SOKAĞI 2/3 BEYOĞLU 34430 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskulturyayinlari.com.tr

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

sanki bir roman kahramanı

DOĞAN HIZLAN KİTABI

Söyleşi Kürşat Başar

Nehir Söyleşi

İçindekiler

Başlarken · vii

Nehir Söyleşiye Giriş · xiii

BİRİNCİ BÖLÜM
Kadınlar Saltanatında Bir Küçükbey · 1

İKİNCİ BÖLÜM
Patronlarım Bana Hep Ayrıcalıklı Davrandı · 97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Sadece Eleştiri ve Denemeye İlgi Duydum · 157

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Elli Yıldır Yazıyorum · 257

BEŞİNCİ BÖLÜM
Sanki Bir Roman Kişisi · 303

BAŞLARKEN

İnsan hayatını bazen hiç beklenmedik rastlantılar belirliyor. Bundan yirmi beş yıl önce (o kadar zaman geçmiş mi gerçekten?) bir yaz sonu, bir akşamüzeri, Cağaloğlu'ndaki küçük bir binaya girdiğim zaman elbette gelecekteki hayatımın orada başladığının farkında bile değildim.

Doğrusunu söylemek gerekirse, üniversiteyle birlikte çalışmak zorunda olduğum için bir iş ararken yine rastlantıyla kendimi *Gösteri* dergisinde bulmuştum. Ve o yaz günü, o güzel akşamüstü serinliğinde ilk gün işten çıktığımda avare yanım ağır basmış ve ertesi gün vazgeçmeye karar vermiştim.

Ama her nedense ertesi sabah gittim, sonraki sabah ve bu altı yıl boyunca böyle sürüp gitti.

Gösteri dergisi yeni yayımlanmaya başlamıştı ve başında Doğan Hızlan vardı. Doğan Bey, Salim Alpaslan, Faruk Şüyun ve ben... Bu kadroya yıllar içinde, tanımaktan her zaman mutluluk duyacağım pek çok insan katıldı.

Orası aslında bir işyeri değildi bizim için. Bu biraz da, Doğan Bey yüzünden böyleydi.

İş hayatımın bu ilk yıllarını her zaman büyük bir keyifle hatırlarım. Çünkü biz aslında "mesai"ye gitmiyorduk. Her gün yeni bir eğlenceyle, yeni olaylarla, yeni bilgilerle donandığımız bir törene gidiyorduk.

O yaşta bir edebiyat ve sanat meraklısı için, kapıdan Edip Cansever'in, Turgut Uyar'ın, ağzından hiç düşmeyen sigarasıyla Sabahattin Kudret Aksal'ın, aklınıza gelecek bütün ünlü yazarların, şairlerin, ressamların, müzik adamlarının, grafikerlerin, fotoğrafçıların, düşünürlerin girip çıktığı bir ev gibiydi orası...

Şimdi, o günlerde her ay çıkacak dergi için nasıl heyecanla çalıştığımı, okuldan arta kalan zamanlarda, gece sabahlara kadar oturup yeni bir dosya hazırlamakla uğraştığımı, ilk yazımın yayımlanışını hatırlıyorum.

Bugünün pek çok ünlü ismi, o zamanın genç değerleri de eksik olmazdı dergiden.

Doğan Bey, aslında o zaman da bugünkünden fazla farklı değildi. Biz onu gerçekten de yaşından çok büyük görürdük. Öyle davranırdı, öyle giyinirdi... Kimsenin papyon takmadığı dönemde o yine papyonunu takardı.

Sanırım bu kitabı okuyunca göreceksiniz, ben hayatımda, alışkanlıklarına bu denli bağlı başka kimseyi tanımadım. Başkaları ne derse desin, hatta bazen ona biraz da "deli" gözüyle baksın, kendi inandığı gibi yaşamaktan, kendi istediği gibi davranmaktan hiçbir zaman vazgeçmedi.

Ama kendi hayatıyla ilgili bu sonsuz tutuculuğunu başkalarına bakışında, edebiyata, sanata bakışında yaşamazdı.

Sanıyorum bir yönetici olarak en önemli özelliği, herkese, özellikle de bir şeyler yapmak isteyenlere imkân tanımasıydı. Daha sonraki yıllarda yöneticilik yaptığım zamanlar, onun en öfkelendiği zamanlarda bile nasıl nezaketini kaybetmediğini, en sıkıntılı anlarda bile kimseye bunu yansıtmayışını hep hatırladım.

Doğan Bey'i tanıdığım zaman aklıma, Gonçarov'un ünlü roman kahramanı Oblomov, Jacques Tati'nin filmi *Mon oncle* veya Hal Ashby'nin Kozinski uyarlaması *Being There* filmindeki Peter Sellers gelmişti.

Gerçekten de ben onu hep bir roman kahramanı, bir film kişisi gibi gördüm.

Zor rastlanır cinsten bir zekâ, inanılmaz bir gözlem gücü, en üst noktalara ulaşan ince bir alay, her konuda az rastlanır bir zevk ve kendisini işine adamış bir insan...

İşine adamış dedim ama aslında kendi zevklerini, yaşama biçimini işi haline getirmiş bir insan...

Belki de bu nedenle, orada hep birlikte çok eğlenirdik. Ne tuhaftır ki, o kimseye bu eğlencelerin arasında işini yapmasını hatırlatmaz ama biz de her zaman (bazen sabahlara kadar kalarak) işimizi en iyi şekilde yapardık.

Ben o zamanlar Doğan Bey'i en çok, insanları atlatması yüzünden eleştirirdim. O kimseye hayır demek istemez, bu nedenle de hep tutmayacağı sözler verirdi. Ama tabii bunlar işle ilgili konular olunca dönüp dolaşıp kabak bizim başımıza patlardı. Örneğin pek kötü bir şiirini getiren birine, "Bu şiir

bizde basılmaz, başka yere götürün" demek yerine, "Bakalım, bir fırsatını bulur koyarız, değerlendiririz" gibi bir şey söyler, zavallı şair adayı da her ay şiiri çıkacak diye gelir giderdi.

Gösteri'den ayrılıp *Güneş* gazetesinde sanat sayfasını yönetmeye başladığım zaman ona haksız yere kızdığımı anladım. Çünkü biz açıksözlülüğü pek sevmiyoruz ve özellikle de edebiyat-sanat alanındaki insanlar her zaman sizin görüşlerinizi ya da oradaki değerlendirmenizi kendilerine düşmanlık olarak algılıyorlar.

Kısacası sonradan anladım ki onlar kendileri durumun farkına varana, kendilerini değerlendirene kadar onları idare etmek kırılmalarını önleyebiliyor.

Öyle bir dergi yapıyorduk ki, her ay Dağlarca'dan, Oktay Rifat'tan, Melih Cevdet Anday'dan, Edip Cansever'den, buraya adlarını tek tek yazamadığım nice büyük şairden gelen şiirleri nasıl sığdıracağımızı düşünüyorduk. Bu ay acaba Sevim Burak bir şey yazmış mıdır, Bilge Karasu'dan bir öykü alabilir miyiz, Salâh Birsel'in yeni denemesi hazır mı, bunların peşinde koşuyorduk.

Şimdi, onların kendi el yazılarıyla yazdıkları şiirlerin ilk halini elimde tuttuğum, bu çok sevdiğim şairlerin son eserlerini ilk okuyanlardan biri olduğum o günleri hatırlarken ne kadar şanslı olduğumu düşünüyorum.

Ben kendi yoluma devam ettim, Doğan Bey yerinden pek ayrılmadan çizgisini sürdürdü. Zaman zaman yollarımız yeniden kesişti, zaman zaman yıllarca görüşmediğimiz oldu. Ben onun kitaplarını her zaman okudum, ona da benimkileri yolladım. Doğan Bey, torpili pek sevmez. Belki de bu yüzden ilk kitabım için bir satır yazı bile yazmadı. Sanıyorum iki ya da üçüncü kitabım için bir yazısı yayımlandı. Hatta ilginç bir anı, *Kış İkindisinin Evinde* yayımlandıktan hemen sonra Haldun Taner Ödülü kazanmıştı. Doğan Bey, hem *Gösteri* dergisinin yöneticisi hem de *Hürriyet* sanat sayfasını yapıyor. Ertesi gün *Cumhuriyet* ve *Milliyet*'te benim ödül haberim ve söyleşilerim birinci sayfadan girdi, *Hürriyet*'te satır yok. Herkes çok şaşırmıştı.

Sanıyorum Doğan Bey bir tek yerde torpil kullanır, çok sevmese de, bazı kitapların, bazı yazarların görünmesini isterse onları zorla da olsa yazar. Ama zaten kendi yolunda yürüyeni, tanınanı yazmaktan o kadar da hoşlanmaz.

Bu kitap için söyleşileri Doğan Bey'in evinde yaptık. Uzun saatler süren, günler alan, kasetler dolusu konuşma yapıldı. Doğan Bey'i tanıyanlar bilir, dili neredeyse kafasının çalışma hızına yetişemez. Onun için bir cümlenin içinde aynı anda birçok konuyu birden geçirir, bir tarihten ötekine, bir olaydan bambaşka birine, bir isimden yıllar önceki bir isme geçer. Onunla yaptığımız konuşmaların tam metni neredeyse bir bilinçakışı romanına benziyordu. Sonra önce ben, ardından da kendisi metni yeniden elden geçirdik, eksikleri tamamladık, bizim anladığımız ama başkalarının anlamakta zorlanacağı anıları, anlatıları düzenledik.

Bu uzun söyleşinin yapıldığı mekânı da anlatmak isterim ki okurken gözünüzde canlandırabilin. Büyükçe bir salon. Genellikle, Doğan Bey açık havayı pek sevmediğinden pencereler kapalı. Her yer kitaplarla, dergilerle, kâğıtlarla, CD'ler ve plaklarla dolu. Ara sıra Doğan Bey'in cevaplarına esprili katkılarda bulunan sevgili annesini, çay ve kurabiyeleri eksik etmeyen Maria'yı da burada unutmayalım. Bir de davetsiz misafir gibi arada çıkıp gelen yan komşu Nurcan Akad'ın devasa İran kedisini tabii...

Benim için Doğan Bey, bir eleştirmen olmasının ötesinde insan olarak önemli bir kişilikti. Söyleşi sırasında en çok onun kişiliğini ortaya çıkartmaya çalıştım.

Bu kitapta onun edebiyat, müzik, eleştiri üzerine, yıllarca emek verdiği medya dünyası üzerine görüşlerini elbette bulacaksınız ama ben daha çok, onu uzaktan görenlerin hiç bilmediği gerçek Doğan Hızlan'ı anlattırmaya çalıştım.

Kitapta bir yandan gerçekten de çok az rastlanılacak bir kişilik tanıyacak, zaman zaman gülecek ve sanıyorum yaşadığımız ülkeyle, sanatla, kültürle, edebiyatla ilgili pek çok sorunun da cevabını bulabileceksiniz.

Doğu ile Batı'nın kültürünü, zevkini, değerlerini birleştirmiş, Osmanlı ile Cumhuriyet'in ortak noktalarını hayatına taşımış, eskilerin deyimiyle, *nev-i şahsına münhasır* bir yazı adamının öyküsünü okuyacaksınız birazdan.

Doğan Bey için çok zaman, "Bir İstanbul Beyefendisi" denildiğini duydum. Bilmem, böyle de denebilir. Ama sanırım, o yalnız İstanbul'da değil dünyanın her yerinde artık az rastlanacak bir beyefendidir.

KÜRŞAT BAŞAR

NEHİR SÖYLEŞİYE GİRİŞ

Nehir söyleşi önerisini o zaman Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'nı yöneten Mürşit Balabanlılar yaptı, isabetli de bir ad seçti, Kürşat Başar'ı.

Kürşat'la yıllarca birlikte çalıştık, benimle çalışmaya başladığında İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'ndeki ilk yılıydı. İyi bir yazar olduğu kadar, iyi de bir gözlemciydi. Sevdiğim bir yanı da ironisiydi. İnce alayla beni eleştirirdi; nehir söyleşide de sorularında bu özelliği bulacaksınız.

Kimi zaman Kürşat'la baş başa oturup konuştuk, kimi zaman da sorularının yanıtını teybe okudum.

Söyleşiyi yaparken bazı günler sıkıldım, bazı günler de olağanüstü eğlendim, zevk duydum. Ruh halinin, insanın en bilinen şeyleri bile anlatırken nasıl değiştirme, abartma ya da küçültme eğiliminde olduğunun farkına vardım bu söyleşiyi yaparken.

Belki de benim gibi insanlar nehir söyleşi yapmamalı, çünkü sorulara değişik zamanlarda değişik yanıtlar vermek istiyorum. O gün hayatıma, işime, edebiyata, müziğe öyle bakıyorum, başka gün değişik şeyler söylüyorum. Acaba retorik oyunları, çeşitlemesi benim gizli hercai kişiliğime daha mı uygun? Hasılı, bir yerde karar eyleyemiyorum.

Bazen söyleyeceklerimin sınırına geliyorum, o sınırdan alelacele uzaklaşıp içime kapanmak istiyorum. Başkalarının gizliliğine duyduğum saygıyı kendime de gösteriyorum. Otosansür eğilimimi bir türlü yenemiyorum.

Kimi zaman, "okur gizli kompartımanları merak eder" diyorum, kimi zaman da, "niçin ilgilensin" sözüyle çekmeceleri kapatıyorum. Kilitli defterlerimin anahtarını gizliyorum, bir daha bulamamak üzere.

Gündüz teybe okuduklarımı akşam düzeltmek istiyorum, sonra kalsın deyip, olduğu gibi bırakıyorum. Benim gibi mükemmelliğin peşine düşenlerin bitmeyen tedirginliğini duyuyorum. Eksik söylemek, eksik yazmak... Nasıl tamamlanacak, nasıl tamamlanabilir? Tabii ki hiçbir zaman.

Zaten hayatımı ya da daha doğrusu hayatımdan kesitleri değişik zamanlarda özetle anlattım. Arada hafızamın yanılttığı farklar vardır. Değişik biçimlerde anlatmak, bir edebiyatçının hakkı değil mi?

Ama hepsinde kişiliğimin, mizacımın müsaade ettiği oranda içten davrandım. İçten sözü bir savunma içgüdüsü mü?..

Ne var ki yaşama bugün başka açıdan, başka bir mercekle bakarsınız, yarın başka. Belgelerin ışığında, onların gösterdiklerinden sapmadan sunacağınız bir yaşam öyküsü, lezzetsiz bir tutanaktan öteye gidemez. Sevdiklerinizin çizelgesinde bile günlük değiştirmeler yapabilirsiniz. Anlıyorum ki ben not defteri tutamayacak bir öğretmenim. Defterim yaz-boz tahtasına dönerdi. Böyle bir defteri de öğretmenler kurulu değil, bir psikiyatr inceleyebilirdi.

Acaba diye düşünürüm. Ben hayatları merak ettim mi? Bir edebiyatçının özel yaşamı beni meraklandırdı mı? Bazen evet, bazen hayır. Kimileri için evet, kimileri için hayır.

Romancı, şair, öykücü için evet denilecek bu yanıt, eleştirmenler, denemeciler için hayır olmalı.

Benim ses belleğim görsel belleğimden çok daha kuvvetlidir.

Kitap önerisi geldiğinde ilk önce bir kitaba nereden başlamalıyım diye düşündüm. Benim hafızamda kalmış, hangi sesler, hangi görüntüler vardı? Aslında müziğe düşkün olduğumdan ses belleğim oldukça kuvvetlidir. Görüntüleri belki bir süre sonra unutabilirim ama ses, hafızamdan asla kaybolmaz. Onun için ilk hatırladıklarım, sesler oldu.

Anılara dair konuşulmaya başlandığı zaman, benim ilk cümlelerim, akşam çocukların eve dönüşleri, birbirlerine veda edişleri ve akşam sakinliğinde martıların sesleri olur.

Bu yüzden kitaba ait kurgu benim için evvela müzikle, sesle başlayan bir kurgu oluyor. Müziğin iz sürdüğü ve kendi müziğimin iz sürdüğü bir kurgu bu. Kurgularken başka şeyleri de düşünüyorum. Bunların içinde; iyi kişiler, kötü kişiler; iyi anılar, kötü anılar; komik olaylar, hüzünlü olaylar var. Zaman geçtikçe her şeyin bir bilançosu ortaya çıkıyor. Onun

için bu kitapta, benim dostum olan, bana gerçekten iyilikleri dokunmuş olan, benim meslek hayatımda önemli dayanak noktası olan insanları anlatmayı uygun gördüm. Diğerlerini niye anlatayım ki, diye düşündüm. Benim için bir hayat bir serüven; müspetliğin tarihi ve serüvenidir, menfiliğin değil. O kararı verdim. Kimseden öç almak için bu kitabı aracı olarak kullanmayı düşünmedim. Onun için de bu kitabı okudukları zaman belki rutin şeylerden, hep iyilerden bahsettiğim kanısına kapılabilirler. Bu rutinin içinde önemli ayrıntılar var. Ben burada elbette hayatın –ki benim öyle maceralı bir hayatım yok– içindeki serüvenleri, bu kapalı hayatımın içindeki ayrıntıları verebilmeyi istedim. Yani temelde zihni serüvenleri verebilmeyi istedim. Tabii her mesleğin içinde çok doğal olaylar vardır. Anılar içinde mesleğin doğallığına değinen ve o mesleğin önemsenmesini, dolayısıyla kendinin de önemsenmesini sağlayan bir gerekçeyi bu kitaptan mümkün mertebe uzak tuttum. Çünkü basın ve edebiyat camiası var, bu ikisinin içindeyim ve bunlar da inanılmaz renkli ve engebeli camialardır, çok da lezzetlidir. Ama şunu yapıp yapmadığımı hep belirtirim, kitap bitince de düşüneceğim: Zamanında, gününde çok lezzetli, olağanüstü gelen bir şeyin acaba sonradan olağanüstülüğü kalıyor mu? Okur için kalıyor mu? Belki okur diyecektir ki, "Canım ben onun hayatını biraz biliyorum, onun yaşadıkları ilgimi çeker." O zaman olur. Örneğin İşçi Partisi'ne gittim ama üye değildim. Nietzsche, "İnsan seçtiği ile de önemlidir" der. Ben de seçtiğim arkadaşların, arkadaş çevremle önemliyim diyebilirim. Bunlardan söz etmek gereği duydum, çünkü ben şahsa dayalı anıları değil, sosyal çevreye dayalı anıları daha çok önemserim. Bu insanlar arasında bazılarını çok detaylandırmadım, çünkü bunu başka kitaplarıma, örneğin *PORTRELER* kitabına saklamayı düşündüm. Ama bu portreler kitabı uğruna da bu kitaptan bilgi kaçırmadım. Bunun haricinde, bu kitapta anlattıklarım dolayısıyla, bu kitapta yer almayacak fakat benim hayatımda önemli bir rolü olan insanlar, bahsettiğim *PORTRELER* kitabında olacak diyebilirim.

Okuma, yazma, dinleme, müzik çalma.
Hâlâ okuyorum ve dinliyorum.
Böyle bir hayat ilgi çekici olabilir mi?
Yanıtı okurlarım verecek.

DOĞAN HIZLAN

BİRİNCİ BÖLÜM

Kadınlar Saltanatında Bir Küçükbey

Benim büyüdüğüm evde, anneanne, iki teyze, bir de annem var. Bir nevi kadınlar saltanatı. Ama öyle değil, dört kadın benim için uğraşıyorlar. Benim her istediğimi yerine getirmek için orada bulunuyormuş gibi davranıyorlardı bana, ben de onlara öyle davranıyordum.

Annesi Fevziye Hızlan, büyük teyzesi Mehlika Yazar, Doğan Hızlan, küçük teyzesi Saadet Yazar, (oturan) anneannesi Seniha Yazar (Samatya'daki evlerinin bahçesinde).

— Samatya'dan başlıyoruz, doğumunuzdan, 23 Aralık 1937 değil mi?

— Kocamustafapaşa, bizim oturduğumuz yer. Eski bir semt, Yahya Kemal Beyatlı'nın da onun hakkında yazdığı bir şiir var. Şair, bilirsiniz semtin, tarihi dokusunu ve Osmanlı'dan bugüne kalan yanını anlatır. Kocamustafapaşa şiirinden birkaç dizeyi burada anmak gerekir. Çünkü o semti en iyi şairler tanıtır.

İlk mısraları şöyledir, "Kocamustâfapaşa" şiirinin;

Koca Mustâpaşa! Ücrâ ve fâkir İstanbul!
Tâ fetihten beri mü'min, mütevekkil, yoksul,
Hüznü bir zevk edinenler yaşıyordu burada.
Kaldın onlarla bütün gün bu güzel rü'yâda
Öyle sinmiş bu vatan semtine milliyetimiz.
Ki biziz hem görülen, hem duyulan, yalnız biz.

Deniz kıyısı da Samatya. Yoğun bir Ermeni nüfusu var. Kiliselerden de anlayabilirsiniz. Evet, gerçek doğum tarihim 23 Aralık 1937. Ama ben, her şeyin alternatifini düşünme alışkanlığımdan olsa gerek, çoğu zaman doğum günümü iki kere ve ayrı ayrı günlerde kutladım. Biri tarihinde ailemle, diğeri de arkadaşlarımla.

— Nasıl yapılırdı bu çifte kutlama?

— 23'ünde mutlaka evde kutlanır. Bazen ikisi de aynı tarihte yapılır. Çocukluğumdan beri, doğum günüm ailemizin ritüelidir. Mutlaka arkadaşlarım çağrılır. Bence bunun iki gerek-

çesi vardı. Birincisi; ailem benim kimlerle görüştüğümü, arkadaşlarımın kim olduğunu, ailelerini öğrenmek için evde kutlama düzenliyordu. Diğeri de ben sokağa çıkmayayım, dışarıda kutlamaya alışmayayım diye. Böylece çift yanlı kontrol uygulanmış oluyordu. Gerek aile içinde gerek arkadaşlarımın katıldığı doğum günlerinde ailemin davranışını da övmeliyim. Müzikten ikrama kadar, her şeyle ilgilenirlerdi. Her ikisinde de mutlaka müzik vardı. En iyi pastaneden pastalar, kurabiyeler alınırdı. Ben de çalınacak plakları seçerdim. Kimisi gelenlerin zevkine kimisi de benim zevkime göre. Kutlamanın görkemli oluşunun nedenlerinden başta geleni, iki teyzemin, Mehlika Yazar'la Saadet Yazar'ın evlenmemiş olmalarıydı. Çocuk sevgisini ve ilgisini bende yoğunlaştırmışlardı.

Doğum günü alışkanlığını pekiştiren insan bana kalırsa anneannemdi. Çünkü anneannem Seniha Yazar (Kâtipoğulları soyadı sonradan Yazar olarak nüfus kaydına yazılmıştı), son derece uygar bir kadındı. Kimseyi üzecek bir şey anlatmazdı. Şimdi doğum günü kutlamalarımın üçe çıktığını söyleyebilirim. Sağ olsunlar, gazetedeki arkadaşlarım da bana doğum günü partisi düzenliyorlar. İnanır mısınız, o zamanlar sabahtan itibaren bir diskcokey gibi plaklarımı hazırlardım. Doğum günlerindeki plakların çok azı Türk müziğine aitti. Çoğu hafif müzikti.

— *Neler çalardınız, hatırlıyor musunuz?*
— Yılların sisi içinden türlerinin kimisini anımsıyorum... Mutlaka tango, vals, polka. Arkadaşlarımın güncel arzularını da göz önünde bulundurarak, o günlerin dans parçalarından, mambo, ça-ça-ça da çalınırdı. Belli günlerden çok sıkılırım. Ama ne var ki ailem buna beni alıştırdığı için doğum gününü kutluyorum. Yoksa gerek dini gerek milli bayramlarda, yılbaşlarında çok sıkılırım. Belirli günler karşısında direnirim, kuralcıyımdır.

— *Ritüelleri seven birisiniz aslında, niye böyle bir tepkiniz var belirli günlere?*

— Aslında kuralcı, ritüellere bağlı benim gibi bir insanın bunlara karşı olmaması lazım. Ama sınırlama, bir şeyi başkalarının tayin ve tespit ettiği zamanda yapma zorunluluğudur belki tepkimi çeken. Birkaç zorunluluk dışında hiçbir yılbaşını, hele saatin 12'yi vurduğu zamanda, evimden dışarıda geçirmedim. İstisnalar kaideyi bozmaz sözünü burada kullanmalıyım.

— *Evde yılbaşı kutlamasının ritüelleri nelerdi?*
— 12'den sonra anneannemin bize yerleştirdiği bir alışkanlıkla, yılbaşı çöreği yenir, içine de tam bir altın konulurdu. Çörek dilimlenir ve herkese bir dilim düşer, altın kimin çöreğinde çıkarsa inanışa göre o yılın en talihlisi o olurmuş. Bunun dışında öyle çok fazla şatafatlı bir eğlence olmazdı, bu alışkanlığımı bugüne kadar da sürdürdüm. Her gece gibi bir gecedir. 12'ye kadar genellikle kitap okurum. Sonra da aile içi kutlamalar yapılır. O kadar. Evde kutlama yapılan bir diğer gün de annemin doğum günüdür. Arkadaşlarım benim doğum günümden çok, onun doğum günü tarihine dikkat ederler. Hepsi gelir, plaklar çalınır, şarkılar söylenir. Üstelik teyzemin ölümünden sonra pek çalmadığım udu da annemin şerefine çalarım.

— *Siz bu tarz kalabalık ortamlarda veya kutlamalarda, en sevdiğiniz toplulukta bile çok fazla durmuyorsunuz. Sizin doğum günlerinizin uzunluğunun süresi ne kadar, bunu nasıl ayarlıyorsunuz?*
— Sevgili Kürşat, doğum gününü başkası düzenlemiyor ki ben düzenliyorum. Sevdiklerimle birlikteyim. Misafirlerimden, kendi çağırdıklarımdan da sıkıldığımı söylemeyeceksin herhalde. Bilirsin davetlere çok seyrek giderim, protokol icabı katılmalarda da görünürüm, eski deyimle *isbat-ı vücud*'dur yaptığım. Frenkçesiyle *acte de presence*. Zaten sıkıldım mı duramam, bünyem müsait değil. Seçim ve karar hakkımın olmadığı yerde kendimi gereksiz sayarım. Bir yere çağrıldığımda da sorarım, kimler gelecek, diye. Bazı dostlarım bunu ayıplarlar ama benim için olağandır. Gittiğim yerlerde

çok kalmadığımı bildikleri için, salondan içeri girer girmez, "Ne zaman gideceksiniz" diye sorarlar. Böyle bir özelliğimin bilinmesi de doğrusu hoşuma gider. Yemeklere göre kokteyller daha rahat bir ortamdır benim için. İstediğin insanın yanına gidebiliyorsun –tabii tersi de söz konusu, istemediğin insanlar da yanına geliyor– sabit bir konumun yok.

Yemeklere gelince, sıkılacağın bir kişiyle yan yana oturuyorsun. Diyeceksin ki işte o zaman kalkamazsınız. Yanılıyorsun, o zaman da kalkıyorum. Yemek benim için kutsaldır, bu kutsallığı hatır uğruna bozamam. Asıl benim için tehlikeli yemekler, protokolün uygulandığı, oturulacak yerlerin belirlendiği masalardır. Çünkü tersi olsa ben gene orada sevdiklerimi toplayıp bir masa yapabilirim. Ama bu şansım olmayınca, oturma şansım da yok oluyor. Ayrıca yemek konusunda kabul edemeyeceğim bir söz vardır, "Misafir umduğunu değil bulduğunu yer" diye.

— *Dönelim yine Samatya'ya, ilkokula da orada mı gittiniz?*
— Evet. Zamanı gelmişken belirtmeliyim. Beni okula teyzelerim götürüp getirirlerdi. Okulla evin arasının kaç metre olduğunu söylersem, okuyanlar hayrete düşebilirler. Ağır adım on dakikadan fazla sürmüyor. Gerçi bu alışkanlık sonradan ortaokulda da sürdü. Davutpaşa Ortaokulu'na giderken bu sefer otomobile binerdim, bindirilirdim demek daha doğru. Durumu biraz daha açıklarsam, garip olur. Çünkü teyzelerim ortaokula bana yemek getirirlerdi. Rahmetli sınıf arkadaşım Egemen Bostancı, "Ben senin yüzünden komünist oldum" diye takılırdı bana.

— *Samatya nasıl bir yer o zamanlar?*
— Samatya, Kocamustafapaşa'nın sahili. Daha sahil yolu yapılmamış, sahil şeridinde gazinolar var. Çoğu zaman ailem, teyzelerim beni o gazinolara götürürler, akşamüstü çayımı orada içerdim. Bazen yemek de getirirler, orada iştahım açılsın, çok yemek yiyeyim diye. Bu yüzden de şişman bir çocuk sayılırdım. Belki o zamandan kalma bir alışkanlıkla dışarıda

yemek yemeyi severim. Ayrıca bununla başka bir kötü alışkanlık kazandığıma inanıyorum: Günbatımında evde olmayı istememek... Çünkü evde canım sıkılır. Hâlâ bu alışkanlığım sürer. Gündüz birine canım sıkılmışsa, akşamüstü onu ararım, zehirli oklarımı o zaman gönderirim. Tahmin edersin ki bunlar ancak anlayanı etkiler. Saat 18-21 arası evdeysem bir canavara dönüşen ruhum 21'den sonra sükûn bulur.

— *Çocukluğunuzda nasıldınız, neler yapardınız?*
— Şimdi yaptıklarımı desem, sen şaşırmazsın. Ama başkaları şaşırabilir. Nasıl şimdi, okuyup, yazıp, müzik dinliyorsam, o zaman da okur ve müzik dinlerdim. Bir yazma eylemi eksik. Oyun oynayan, sokakta arkadaşlıklar kuran biri değildim. Sanırım ailemin soyutlamasıyla ben de yavaş yavaş bu alışkanlığı kazanmıştım. Çocukluğumda bahçeli bir evimiz vardı. O bahçeli evin duvarının aşağısında büyük bir bostan bulunurdu. O zamanlar, yediğimiz sebzelerin yetiştiği bostanlar vardı. Yedikule marulu dediğimiz marul Yedikule'de yetişirdi. Akşam saatlerinde iki şey beni hüzünlendirirdi, birincisi uzak mahallelerde oyun oynayan çocukların güneş batınca, oyun sonrası eve dönüşlerini işaret eden sesleri olurdu. Oyun yüzünden yaptıkları kavgaların sesleri bana kadar ulaşırdı. Ya da başka bir şeyden bahsederlerdi ama, eve dönmenin hüznü vardı o seslerde, birbirlerine bağırmalarında bile, oyunun bitmiş olmasının verdiği bir kırgınlık vardı. Ben öyle kalabalık oyunlar oynamamıştım ama uzaktan, akşam saatlerinde eve dönüşün garip duygusunu hissederdim.

Bir de o saatte göçmen kuşların gökteki sesleri hüzün verirdi bana. Günbatımını saatten daha net bir şekilde bildirirdi bu sesler. İşte akşam saatlerinde, o dönemden kalma bir alışkanlık belki, biraz sıkıntı, sıkılganlık çöker üzerime. Çoğu zamanda o saatlerde evde durmam. Çocukluğumdan beri böyledir bu, tabii şimdilerde büyüdükçe tek tük de olsa arada bir o saatlerde evde kaldığım oluyor. Ama genel için konuşacak olursak o saatlerde eve girmek istemem, o sesler gelir aklıma, o hüznü yaşarım yeniden. Ailem de bunu hoş karşılardı tabii.

Üç katlı evimizin balkonunda kitap okurdum. Balkonları hâlâ severim, hele çiçekli olanlarını. Belki o yüzdendir, Sezai Karakoç'un "Balkon" şiirini ve Baudelaire'in yine "Balkon" şiirini çok severim. İkisi de farklı bir balkon kavramı getirirler bana. Romeo ile Jüliet'in balkon sahnesi de belleğime yerleşmiştir.

Sezai Karakoç'un "Balkon" şiiri; "Çocuklar düşerse ölür çünkü balkon" diye başlar ve hüzünlüdür. Buna mukabil, Baudelaire'in "Balkon"u daha bir sevgi doludur:

Hatıralar annesi, aşkların en yücesi
Her zevkimde sen varsın! Her derdimde yalnız sen!
Nasıl tatlıydı ocak, akşamın albenisi,
Okşayışlar ne hoştu, gözüne bir getirsen,
Hatıralar annesi, aşkların en yücesi!
O kömür aleviyle aydınlanan akşamlar
Ve bir balkonda geçen, pembe buğuyla dolu.
Nasıl tatlıydı göğsün! Kalp iyiydi ne kadar!
Unutulmaz şeylerdi ne söyledikse çoğu
O kömür aleviyle aydınlanan akşamlar.

Balkon "ev-dışı" bir bölümdür. Odalardan, salondan o dört duvar dünyadan apayrı bir yapıya, tabiata sahiptir. Onun içindir ki balkonda geçirdiğim saatler bende evdeymişim hissi doğurmamıştır. Kitaplarımı okurdum, çoklukla dergiler okurdum balkonda. Belirli bir tür ayrımına girmezdim. Dergi ağırlıklıydı, orada da gereken türleri bulurdum zaten, şiir olsun, öykü olsun, eleştiri olsun hepsini bir arada bulabildiğim dergilerdi bunlar.

Çocukluğum için özet bir değerlendirme, geriye dönüp bakarsam ne söyleyebilirim. Öyle alışılmış, herkesin bildiği gibi bir çocukluk yaşadım mı onu bilemiyorum. Çünkü fazla evden çıkmayan, ailemin de beni sokağa bırakmadığı bir yaşam tarzım vardı. Bundan dolayı çocukluğuma dair konuştuğum zaman size şunu söyleyemeyeceğim; futbol oynadım, yere düştüm, seksek, misket oynadım, kavga ettim, sakatlan-

dım, ailemden müsaade almadan evden kaçıp futbol oynadım, denize girdim... Bunların hiçbiri olmadı, hatırlamıyorum. Ortaokula geldiğimde biraz voleybol oynamaya başladım ama ondan da hemen sıkıldım. Öyle dışarılarda gezeyim, arkadaşlarımla plajlara gideyim, mesire yerlerine gideyim gibi bir isteğim de olmamıştır benim. Çocukluğumdan itibaren zaten edebiyat ve müzikle uğraştım, vaktimin çoğunluğunu evde müzik dinleyerek, müzikle uğraşarak ve okuyarak geçirdim. Bu zaten benim için tek seçenek gibi geldi hayatta. Ailem de zaten evladım bu kadar da kitap okuma, gözünü bozacaksın veya çık dışarıda oyna, arkadaşlarınla eğlen gibi bir öneride bulunmadı.

— *Ya arkadaşlarınız?*

— Benim çocukluk arkadaşlarımdan en sık görüştüklerim Kıvanç Ertop ve Konur Ertop'tu. Evlerimiz karşı karşıyaydı. Onlar da öyle sokak sokak dolaşan insanlar değillerdi. Onlar bana gelir ben de onlara giderdim. Küçük yaşlardan itibaren birbirimize, okuduğumuz kitapları anlatırdık. Önceleri gençlik kitaplarını konuşmaya başladık, ilerleyen zamanlarda da normal kitapları, romanları, şiirleri, araştırmaları. Sonra edebiyat kitapları konusunda Konur'la baş başa kaldık. Zaten ikimiz edebiyatçı olduk, Kıvanç da çok parlak bir iktisat profesörü oldu. Konur 1955 yılında, beni Adnan Özyalçıner ve Kemal Özer'le tanıştırdı. Amatörlerin, yazıya gönül verenlerin tutkusuyla, düşüncelerimizi ve yazdıklarımızı duyurabilmek için bir yayın organına gerek duyduk. Bunun finansmanını bizler yapacaktık... Kimi insanların bazen küçümseyerek sözünü ettikleri bir davranışla... harçlıklarımızla. Böylece *Yankı* doğdu. Çıkardığımız bu dergide, benim, Konur'un yazıları vardı. Kapağını kimi zaman Emin Barın, kimi zaman Sabri Berkel, kimi zaman da Hakkı Anlı yapardı. Oradaki ilk yazımda "Mavi Hareketi"ni eleştiriyor, Güner Sümer'in şiirini değerlendiriyor ve onu Cenap Şahabettin'e benzetiyordum. İkinci sayısında da Sait Faik'in şairliği üzerine birtakım şeyler söylemiştim. Şimdi tam hatırlamıyorum.

1953 yılında ikimiz de Milli Eğitim Bakanlığı klasiklerini almıştık, onları okuyorduk. O yıllarda tartıştığımız iki romandan biri Tarık Buğra'nın *Siyah Kehribar*'ı diğeri de Thomas Mann'ın *Buddenbrook Ailesi*'ydi. Çocukluktan başlayan ve edebiyatla perçinlenen dostluklar kalıcı oluyor, Konur'la sonradan *Cumhuriyet*'te, *Yeni Edebiyat*'ta, Simavi Yayınları'nda buluştuk.

Akrabalarımla da öyle sıkı ahbaplıklarım yoktu. Tek çocuktum, yalnız bir yaşayışa alışmıştım. Annem ve teyzelerim beni pek akraba ziyaretlerine götürmezlerdi. Götürdüklerinde de, belki çok toplum içinde bulunmadığımdan, sıklıkla yalnız kaldığımdan, oradakilere yaşımdan beklenmeyecek veya o yaştaki çocukla bağdaştırılamayacak şeyler söyler, rahatsızlık verirdim. Akrabalarım da benim için "müziç" bir çocuk derlermiş. Bir de bunun dışında yaptığım hareketlerden biri de, hoşlanmadığım yerde maddi zararlar vermek. Mesela o evden, evdekilerden sıkıldığım için ve zorla oraya gitmek zorunda bırakıldığımdan, pencereden aşağıya dolu çay tepsisini atardım, evdeki bir büstü, bibloyu, heykelciği kırardım. Açıkça sıkıldım demezdim, sıkıldığımı bu tip hareketlerle belli ederdim. Ama bunu illa ki çocuklukla sınırlamamak gerekir, ben hâlâ böyle davranıyorum. Sıkıldığım bir toplantıdaysam kısa kesip çıkar giderim. İstemeden bir yerlere gitmek zorunda bırakıldıysam insanlara eziyet ederim ve rahatsız olmaları için çabalarım. Böyle davranmam için illa ki sıkıldığım bir yere gitmeme de gerek yoktur. Sevdiğim bir arkadaşıma bir kötülük yapana da böyle davranışlarda bulunarak haddini bildirme isteği uyanır bende.

Bir olayı anlatayım. Çocukluk yıllarımızda gene; tanımadığım bir çocuk Konur Ertop'la ya kavga etmişti ya da başka bir şekilde Konur'un kalbini kırmıştı. Ben tabii devreye girdim ve çocuğun krepon kâğıdından yaptığı işi makasla kestim. Düşündüm ki; onunla kavga etsen, tokat veya yumruk atsan bile zamanla unutacak ve o kişi o dersi almayacak. Ama üzerinde emek harcadığı bir şeye böyle bir zarar vermek onu bir daha böyle davranmamaya itecektir.

— Çocukluğunuzda biraz cezalandırıcı bir yapıdaydınız diyebiliriz öyleyse...

— Tabii, hatta dediğim gibi bu cezalandırıcılık bugün de devam eder. Kin tutma gibi özelliğim vardır, seyrek de olsa. Kötülük yapanla iyilik yapanı aynı durum karşısında eşit olarak değerlendirmek bana haksızlık gibi geliyor. Elbette birisi ödülünü almalı, diğeri cezalandırılmalı bence. Onun için de insanlar cezasını bulmalı derim. Dünyayı ceza sömürgesi açısından değerlendirebilmek gerekir. Ama böyle dedikten sonra hiç de bağışlanmayacak diye bir şey söylemiyorum elbette. Ders alındıktan sonra bu müeyyidelere gerek kalmayacaktır. Nasıl, "Yahu bu da böyle yenir, bunu da bir kerecik böyle ye" dendiği zaman onu onaylamadımsa, "Yahu bu adam da böyle" dendiği zaman da onaylamadım. Benim birlikte olduğum insanların benim sevdiğim şeyleri sevmesini isterim. Tabii bunlar, yakınımdaki insanlar, derinden dostluğum olan, çok samimi olduğum insanlardır. Bu tek çocuk olarak büyümenin de bir getirisi. Sözgelimi başka misalleri baz almamamın sebebi de budur. Evde yemek yapılırken, "Çocuk ne istiyorsa o yapılsın" denirdi. İstemediğim misafirler bile eve gidip gelmezdi. Dolayısıyla insanda daha o yıllardan şöyle bir şey uyanıyor; benim seçtiklerim en iyileridir. En iyi müziği dinlerim, en iyi yemeği yerim, en iyi kitaplar benim okuduklarımdır. Acaba buna cezalandırmak değil de, müeyyide uygulama tabiatı mı desem? Sözgelimi ailem, bana bir yemeği yapacaklarını söylemişlerse, akşam mutlaka onu beklerim, çünkü o yemeğe kendimi hazırlamışımdır. Onu sorarım, yapmamışlarsa, gidip iyi bir lokantadan onu alıp eve getiririm. Dışarıda yersem bu etkili olmaz. Çok sevdiğim bir arkadaşım, kardeşim desem daha doğru olur, beni tanıdıktan kısa bir süre sonra şu gerçeği anladığını söyledi: "Sizin müeyyideniz var, dışardan görenler bunu sadece çalışanlara uyguladığınızı sanırlar. Hayır, yakından tanıyanlar bunu en sevdiğiniz insanlara, ailenize de uyguladığınızı görürler."

— Yemek konusundaki titizliğiniz çocukluktan geliyor yani?

— Tabii ki. Bu yıllardan kalma bir alışkanlık. Bunun haricinde anne ve baba tarafından gelen seçicilik durumu da var. İki taraf da damak tadına düşkün... Molierè'in *Cimri*'sindeki Harpagon'a bir gönderme yaparak, durumu şöyle ifade edebilirim: Yaşamak için yemiyorlar, yemek için yaşıyorlar. Evde de çoğunlukla uzun süren sofralar kurulurdu. Kahvaltı, öğle yemeği, ikindi çayı, akşam yemeği, arada iç bastırma seansları.

Eh baba tarafım da böyle bir tabiata sahipti. Halalarım, babam hepsi yemek meselesine bir ritüel gibi yaklaşıp, en lezzetli yemeklerden sofralar hazırlarlardı. O zamanlardan kalma hani şu, çocuk ne isterse onu yiyeceğiz, meselesi bende öyle bir yer etti ki bugün bile, "Akşam ne yiyeceğiz" diye bir soru sormam, "Ben ne yiyeceğim" diye sorarım. Eğer ki annem başka bir şey yemek isterse veya bir başkası varsa ona ayrı bir yemek yapılır. Onlara karışmam örneğin, onun yemeği ayrıdır benimki ayrıdır, ama benimki her zaman daha iyidir... Zararsız bir saplantı.

Çocukluğumda annem çalıştığı için benimle teyzelerim ve anneannem meşgul olurdu. Zaten zevk meselesi de bu yetiştirilme tarzından beslendi ağırlıklı olarak. Saadet Teyzem beni kırtasiyelere götürürdü, kalemler alırdık beraber. Yeni kitaplarıma, alfabeme bile maroken ciltler yaptırırdı. Bir de teyzem çok güzel ut çalardı, bana da ut çalmayı öğretti. Notalar alırdık yine teyzemle beraber, pratik yapardık. Konserlere giderdik. Böyle bir hayatta da kuşkusuz bir zevk incelmesi oluyor. Ailenin dertleri, sorunları, sıkıntıları yok mudur, elbette olacaktır ve vardı da. Ancak öyle bir düzen kurulmuştur ki bunlar bana sezdirilmez, duyurulmazdı. Bunun ne hatası olur; hayatın hep güzel, eğlenceli, zevk veren ve meşakkatsiz bir serüven olduğu sanılır. Tabii böyle bir durumda şu doğar, hayatı sanal bir atmosferde yaşar insan. Başka türlü algılamaya başlar ve gerçek dünyadan bihaber ve kopuk yaşar. Onun için de çocukluğumdan hatırladıklarım gene bugün yaptıklarıma benzer şeyler olacaktır.

Ne plajlara gidip yüzdüm, ne top peşinde koştum, ne oyun oynarken düşüp bir yerimi yaraladım, ne öyle dolaşırken sokaklarda kayboldum, evde kapalı bir hayatım oldu. Belki de bundandır, renkli cevelanlı hayatı olanları severim, zevkle okurum onları anlatan romanları. Böyle arkadaşlarım olduğu zaman onlara ayrı bir gözle bakarım. Ama bunların yerine kendimi koyma isteğim de hiçbir zaman olmamıştır. Zaten ben öyle sokağa çıkmayayım diye, arkadaşlarım evde ağırlanır, yemekler, çaylar ikram edilir. Ben aslında evde meşgul olurdum. En fazla dışarı olarak tanımlayacağım yer, evimizin veya Konur Ertopların bahçesiydi ki onlar da kapı komşumuzdur zaten. Bu bahçelerde bazı zamanlarda müzik programları yapardık. Konserler düzenlerdik. Ali Tanyeri, Konur Ertop, Uğur Akbulut, Alpay Sunar ve benden oluşan bir Türk müziği grubuyla konserler verirdik, bahçeye komşularımızı çağırarak. Ut çalardım ben, Türk müziği yapardık. Ben bahçede organizasyonu düzenliyorum, komşuların evine gidip programı söylüyorum. Provalardan sonra bir gün belirlerdim ve o gün konser verilirdi. Bazıları epey büyük olurdu; sandalyeler kiralanırdı, çevre evlerden insanlara davetiyeler verilirdi ve kalabalık bir dinleyici beraberinde konserler verirdik. Bunları yapınca zaten öyle dışarıya dair şeylere de pek heves etmiyorsun.

Çocukluktan ya da ilk gençliğimden beri çok sevdiğim bir şiir vardır, Ahmet Muhip Dıranas'ın "Olvido" şiiri. Şöyle başlar:

Hoyrattır bu akşamüstleri daima
Gün saltanatıyla bitti mi bi defa
Yalnızlığımızla doldurup her yeri (...)

— *Siz Dıranas'ı çok seversiniz...*

— Evet... Ne yazık ki kendisiyle çok geç tanıştım. O Ankara'da ben İstanbul'da olduğumuzdan ona saygılarımı, sevgilerimi sunmak imkânını bulamadım... Yoksa bilirsin, zamanın bütün edebiyatçılarıyla tanıştım, dost oldum... Evet, tanışma olayına gelelim. Türkiye İş Bankası Yayınları arasında

toplu şiirleri yayımlanmıştı. Kitabın adı *Şiirler*'di. Türkiye İş Bankası Yayınları'nı da o zaman şair Ümit Yaşar Oğuzcan yönetiyordu. Dıranas, kitabının yayımlanması dolayısıyla İstanbul'a geldi, Ümit Yaşar Oğuzcan, onuruna bir öğle yemeği vermişti. Yemekte Rauf Mutluay da vardı.

— *Kimler vardı o yemekte?*
— Kimler yoktu ki... Samet Ağaoğlu, Oktay Rifat, Rauf Mutluay. Sonra da Sait Maden katılıyor gruba. Üçü Ankara Lisesi'nden tanışıyorlar: Samet Ağaoğlu, Oktay Rifat, Ahmet Muhip Dıranas.

Samet Ağaoğlu ile Oktay Rifat, kendi arkadaşlıklarını değil, dost olan babalarını anlatıyorlar. Ahmet Ağaoğlu ile Samih Rifat, Türk Ocağı'na giderlerken ellerinden tuttukları iki oğulları var: Samet Ağaoğlu ile Oktay Rifat.

Öğle yemeğinde, bir Dıranas içmiyor bir de ben. Sordu, "Öğlenleri içmez misiniz" diye. "Hayır, içmem" dedim. "Çok haklısınız" dedi, "çünkü gündüz bizim şuurumuzu bekleyen bir bekçi vardır ve gündüz şuurlu işler yapmak isteriz biz. Akşam belli saatte güneş batınca içmek demek, bekçiyi salıvermek demektir. Hem bekçiyi hem kendini azad edersin ama gündüzden azad edersen işler karışır..." Bunu hiç unutmuyorum. Öğle içki içmeyi teklif edenlere her zaman bu nasihati naklediyorum. O günü hep anımsıyorum? "Yıllar Sonra Buluştular" yazımda o günü anlattım.

— *Kaç yıl kaldınız Samatya'da?*
— Aslında orayı çok fazla hatırlamıyorum, çok kalmadık, sonra Kocamustafapaşa Caddesi'ndeki bir eve taşındık. Üç katlı, müstakil, kârgir bahçeli bir ev. Ben çocukluk deyince orayı hatırlarım. İlkokula da orada başladım.

— *Kimler vardı evde?*
— Annem, iki teyzem, anneannem ve babam. Ben ilkokula başlayınca özel önlemler alındı, benim evden ayrılıp okula intibak edebilmem için.

— İntibak edemediniz tabii...

— Bugün beni tanıyarak düne dair teşhislerde bulunuyorsun... Hiçbir zaman edemedim. Daima sınıfta bana yardım eden, benimle ilgilenen arkadaşlarım vardı. Hiç unutmam, teyzelerim, bazı arkadaşlarıma benimle ilgilenmelerini tembih ederlerdi. Öğretmenimle zaten dost olmuşlardı. İlkokulda öğretmenim Emin Kutlu idi. O da bana özel ilgi gösterirdi. Pikniğe gittiğimizde –bir ya da ikiyi geçmemiştir– yerde değil, masada yemeğimi yer iskemlede otururdum. Hiç kuşkusuz bu alışkanlığım hayatım boyunca sürdü. Arkadaşlarınızdan farklı olmak belki biraz garip gelebilir. Bunu reddedenler, farklılıktan rahatsız olanlar bulunabilir. Mesela annem böyle şeylerden, ayrıcalıklardan rahatsız olur. Ben ona benzemedim, rahata düşkünlüğüm galebe çaldı.

Gençliğimde, şimdi Amerika'da profesör olan arkadaşım Teoman Peköz'le, Konur Ertop'la piknik adını verdiğimiz, Boğaz gezilerimiz olurdu. En sevdiğim de Göksu'daki Üç Kardeşler Gazinosu idi. Yarı piknik yarı yerleşik gazino senteziydi bu. Konyalı Kır Yemeği'ni alır, oraya giderdim. Kır Yemeği paketinde, yanlış anımsamıyorsam, haşlama, kadınbudu köfte, domates, salatalık bir de plastik çatal, bıçak, kaşık vardı. İşte oraya gidip bunları yerdim. Aslında piknik sevmem, evde rahat rahat oturacağım ya da bir gazinoda yemek yiyeceğim, bu eziyeti neden çekeyim?

Bilirsiniz, okul önlerinde satılan yiyecekler vardır. Bir kere aileme oradaki seyyar köftecinin köftelerinin güzel koktuğunu ve arkadaşlarımın yediğini söylemiştim. Bana asla dışarıda yemek yememem öğütlenirdi. Bir hafta sonra bugün oradan köfte alabilirsin dediler. Meğer önceden hazırladıkları köfteleri adama vermişler, köfteci de onları bana verdi. Bu kadar titizlik, bu kadar steril hayat sağlığımın iyi olmasını sağladı mı? Bilmem, gençliğimde midemden, bağırsaklarımdan çok çektim. Bir ameliyat sonrasında başhemşirenin söylediğini unutamıyorum: "Anladığım kadarıyla siz çocukluğunuzda, göğüslüğünüze silip bir elmayı yememişsiniz" dedi. Benden hayır cevabını alınca; "Şimdi yiyin diyeceğim ama çok geç artık" dedi.

— Değişik bir çocukluğunuz olduğunu söylediniz, top oynayıp sakatlanmamışsınız, sokaklarda dolaşıp kaybolmamışsınız, eve geç saatlerde gelip aileyi merakta bırakmamışsınız. Dolayısıyla bu tarz unutamadığınız bir olay yok. Peki o dönemde unutamadığınız bir kitap, alındığı zaman sizi çok etkileyen bir plak, sizi çok etkileyen bir roman falan olmadı mı?

— İnan ki yok, çok tuhaf ama ne o dönemde böyle bir şey oldu ne de sonraki zamanlarda bir kitap için bunları düşündüm. Yani bir kitap okudum hayatım değişti demedim hiçbir zaman. Okuduğumla aramda bir mesafe mi koydum, eleştirel bir bakış mı bunu gerektirdi... Hâlâ içkinlikle okumam kitapları. Belki kendi kitabımı bile böyle okumam. Bu da eleştirmenlikten gelen bir şey olsa gerek. Mesela bir kitabı çok sevebilirim, ardından hemen sorarım, "Niye bu kitabı bu kadar sevdim" diye. Bunu çok sevdiğim insanlar için bile uygularım. Aşkla bağlı olduğum dostlarım da olsa, neden diye sorarım. Seviyorum birisini mesela, yahu bak şu güzel, zeki, bunları okuyor vesaire özellikleri benim için onu sevmeme yeterli sebep oluşturuyor. Ama yahu şöyle kabahatleri var, şunları yiyor gibi beğenmeme hakkımı hep saklı tutarım. Bütünüyle güzel ve mükemmel diyemedim kimseye. Bu da baba tarafından gelen bir tabiat. Hele halalarım benden daha zalimdiler. Hiçbir şeyi beğenmezlerdi. Gerçekten herkesin oybirliği ettiği şeye bile kusur bulmakta özel bir yetenekleri vardı. Benim de buna paralel davranışlarım var. Keşke bu özelliğim sevebilmek için olsaydı derim ama. Şunu itiraf ederim, bu kusurlarına rağmen seviyorum. Yani sırf seviyorum diye hiç kimseyi ve hiçbir şeyi mükemmel addedemem. "Bu insanı da böyle kabul et" sözü benim için pek bir anlam taşımıyor, ama tersini savunurum, "Canım bu insan beni böyle kabul etsin."

— Bu tavrınız insanlarla aranızda mesafe yaratmaz mı?

— Tabii ki, zannımca bundan dolayı, dikkat etmişimdir, birçok insan bana "ağabey" falan demez, "bey" der. Hiç unutmam bir gün Çetin Emeç sordu, "Bize niye hep bey diyorlar

da, ağabey demiyorlar" diye. Dedim ki; "Buna şükredeceksin, yoksa ağabey diyenler iki gün sonra gelip, ağabey nasıl koydu Fener üç tane demeye başlarlar, bunu mu istiyorsun?" Bu kusur bulma, mesafe yaratıyor. Bir de şöyle bir şey var; tek büyümüş, tek çocukluk geçirmiş insanlarla daha iyi arkadaşlık kurarım, diyaloga girerim. Tersi de olabilir, o tek ben tek.

Kader ortaklığı da diyebiliriz veya rahatsızlık dengesinde buluşma da. Bir süre sonra tanıdığım insanları biçimlendirmeyi çok severim. Bir arkadaşım sürekli şunu der: "Sizde paşa sendromu var." Başkaları için, özellikle çok yakınlarım için, ne yiyeceklerine, nasıl yiyeceklerine dair fikirlerim vardır, elbet onaylanmasını beklerim.

— Aslında dar bir çevrede büyümüşsünüz ve yaşıyorsunuz diyebilir miyiz?

— Evet, tamamen öyle. Çünkü yaşıtlarım gibi futbol veya oyun, lunapark veya en basiti kadın kız muhabbeti yapmazdım. Kitap, müzik, sinema, sanat üzerine konuşurdum ve dolayısıyla benim yaşıtlarım değil benden büyüklerle arkadaşlık kurmuştum. Bugün de çevrem bu sohbetleri edebileceğim insanlardan oluşuyor. Pazartesi günleri futbol yorumu yapma gibi bir alışkanlığım yoktur, bir kere bilgim yoktur. Çünkü maça gitmem, bırak gitmeyi futboldan nefret ederim. Yapanlara da bir şey demem ve umumiyetle onlardan da uzak durmaya çalışırım. Ama eğer ki, böyle bir diyalogun içine girmek zorunda kalırsam ve bunu istemediğimi de biliyorlarsa o zaman, aleyhte konuşmaya başlarım, futbolun aleyhine, takımların aleyhine, oradaki kişilerin aleyhine konuşurum ve inanılmaz bir rahatsızlık yaratırım. Zaten bir yandan da bu sebeplerden dolayı öyle her davete ve açılışa gitmiyorum. Ondan dolayı dar bir çevrede kalmayı tercih ediyorum. Futbol muhabbeti, kadın kız muhabbeti yapmasınlar demiyorum kimseye, ama ben oradaysam onları konuşmayacağım için o konuların açılmasını istemem doğal olarak. Edebiyatçı arkadaşlarımla dışarı çıktım, müzikçi arkadaşlarımla çıktım. Cemaat içinde büyüdüm, onlarla beraber dolaştım.

— Çocukluktan gençliğe geçişinizde nasıl bir farklılık oldu hayatınızda?

— Çocukluktan gençliğe geçiş insanların hayatlarında çok keskin olur. Büyümenin getirdiği bir değişim ve keskinlik. Bende böyle bir şey olmadı. Benim çocukluğum ile gençliğim arasında böyle bir keskin ayrım olamazdı ki. Galiba ben büyük doğdum. İki dönemimde de yalnızdım, yani oyun oynayan, sokaklarda dolaşan bir insan olmadığım için oyun alanlarımın değişmesi gibi bir şey olmadı. Futbol oynarken kahvehaneye geçip kâğıt oynamadım; bilardo oynardım ama müptelası değildim. 7-8 yaşımdayken yaptıklarım zaten on altı, on yedi yaşındaki insanların yaptığı şeyler olduğu için bu dönemimde de çok büyük farklılık yaşamadım, sadece müzik arşivim gelişmiş oldu, kütüphanem büyümüş oldu ve artık yazı yazan bir insan olmuştum diyebilirim. 20 yaşıma geldiğimde de değişim olmadı, 30'umda da değişiklik olmadı. İlerleyen zamanda ne oldu, okuyordum dergi çıkarmaya başladım. Kıyafetlerimde bile yaşıtlarım gibi değil biraz daha büyük insanlar gibi giyinirdim. Zorlama değildi bunlar, kendiliğinden oluyordu.

— Peki o dönemde veya şimdi de olabilir, gerçi artık alamet-i farika*'nız olmuş durumda ama, bu farklı giyiminiz dolayısıyla bakanlar, sataşanlar olmaz mıydı?*

— Hayır hiçbir zaman olmadı. Ben yaşıtlarım gibi giyinmedim, yani onlar lacivert ceket, gri pantolon giyerken benim kıyafetlerim farklıydı. Hele cumartesileri kaşe elbisemin içinden pembe, kol düğmeli, manşetli gömlekler giyerdim, kırmızı, sarı çoraplar, örme İskoç kumaşlar. Elbiselerimi hep diktirdim, kupon kumaş aldılar. Garipseyenler olurdu elbette ama bir kez olsun sataşan, garip bakmasına rağmen hakaret eden kimse olmadı. Enteresandır, sanırım insanoğlunun tipik özelliği. Yapamadığını bir başkasında görünce hem eleştiriyorlar hem de imreniyorlar. Bu giyim tarzı onları etkiliyordu biraz. Örneğin okul yıllarımda yaşıtlarım dersten duvardan atlayıp kaçarken, ben böyle şeylere tenezzül etme-

dim, şapkamı alır, pardösümü koluma atar, öğretmenler odasının önünden geçer giderdim. Beni gören hocalarıma da selam verir, sakin sakin okuldan çıkardım. Hiçbir zaman da nereye gidiyorsun veya çıkamazsın demediler. Ancak arkamdan annemi çağırıp bu nasıl çocuk diye benden yakınırlardı. Okuldan kaçıp da kahvehaneye gitmiyorum, serserilik yapmıyorum, ya bir edebiyat matinesine gidiyorum ya da kütüphaneye.

— Bu kapalı, daha doğrusu dar çevre, genelde bir içe kapanıklık yaratır. Siz de bu hiç mi olmadı?

— Olmadı. Aslında sen bir çelişkiye değiniyorsun. Bu yaradılışta, bu karakterde bir insan dışa kapalı, içe dönük olur. Galiba Mehmet Seyda'nın romanının adı benim durumumu özetliyor: *İçe Dönük ve Atak*. Genelde böyle kapalı ortamlarda büyüyenler, tabiri mazur gör, sümsük bir tabiata sahip olurlar. Sessiz, kimseyle konuşmayan, kitap ve müzikle uğraşan insanlar haline gelirler. Ben de bunlarla uğraşıyorum tabii ama hiç de içime kapanık olmadım. Başından beri böyleydim. Ortalama bir hayat sürmedim. Zaten bu terbiye sisteminde ortalama olmak imkânsız. Ya çok arsız olursun ya da sümsük olursun. Ben biraz arsız oldum galiba. Bu arsızlık diyelim, bende çok garip bir küstahlığa sebep olmuştur. Örneğin seçimleri hep ben yaparım ve bu arkadaş seçiminde de böyledir. Bakın şu an olduğu gibi arkadaş seçimi derken aslında kendi seçimimi kastediyorum. Sanki arkadaşlarım da beni seçmiyorlarmış gibi bir üslubum var. Örneğin birisi duysa, kenarda birkaç insan bekliyor ve ben de, "Sen sen sen gelin, ötekiler gidebilirler. Benimle gelenler artık arkadaşımsınız" diyormuşum gibi bir şeyden bahsettiğimi sanırlar. Ama şu da bir gerçek ki seçtiğim adamı, gerçekten çok severim. Arkadaşlarımla da uğraşırım. Arkadaş olmayı kafama koydum mu büyük çaba harcarım, gönüllerini öyle ya da böyle fethederek arkadaş olurum. Sanma ki, hep benim gibi düşünen, aynı zevkleri taşıyan insanlarla arkadaş oldum. Karşıt tipleri de çektim. Arkadaş olmak istedi-

ğim için, sen de bilirsin, bir istihbarat görevlisi gibi çalışırım, yani şit (Şahsi İstihbarat Teşkilat) mensubu sayılabilirim. Zaten hayır diyemeyecek noktada onu yakalarım. Çok polisiye okumanın günlük hayattaki izdüşümü galiba bu anlattıklarım.

— *Sadece kendiniz gibileri mi seçersiniz arkadaş olmak için?*
— Benim sevdiklerimi sevmeyen, benim beğendiklerimi beğenmeyen insanlarla da arkadaş olabilirim. Ama tam karşıt olacaklardır. Hiç kitap okumayanla bile ahbap olabilirim. Ama yılda bir kitap okuyup da, benimle karşılaştığında, "Üstadım bu kitabı okudun mu, çok güzel, mutlaka oku" diyene, okumayanı tercih ederim. Bunun dışında ben tatlı, beyaz yalan söylerim ama bana yalan söyleyen birisine tahammül edemem. Zaten genellikle arkadaşlarım da yalan söylemez. Ama ben her zaman şüphelenirim. Artık kimilerine göre paranoya derecesinde şüphe duyarım insanlardan. Bu arkadaşım olsa bile. Mesela cep telefonuna ulaşılmıyor veya yanına almamış. Herkes acaba başına bir şey mi geldi diye düşünürken ben, "Kesin bir bara, eğlenceye gitti, âlem yapıyor" diye düşünürüm. Bütün hareketleri inceler ve takip ederim. Bazı hareketler bir süre sonra değişiyorsa o zaman o değişimin sebebini öğrenir ve ona göre değerlendiririm. Arkadaşlarım bazen çok şüphe duyduğumu, bunun gereksiz olduğunu söylerler ama zamanla görürler ki haklıyım. Benim dediğim gibiymiş. Bu da hoşuma gider tabii.

Benim de zihin jimnastiğim bu, insanlarla uğraşmak. Mükemmeliyetçi bir anlayışa sahip olduğum için kusursuz hiçbir kimse yoktur benim için. Birinin yüzü güzeldir ama boyunu beğenmem. Elleri güzeldir, gözleri bir garip bakar. Sohbeti iyidir ve zekidir ama biraz çirkincedir. Birinin bir şeyi dolayısıyla diğeri başka bir özelliği dolayısıyla beğenimi kazanır. Toplam olan kimse yoktur benim için. O zaman da ayrı özellikli insanlardan toplam bir güzellik çıkarıyorum. O yüzden de her alanda birkaç kişiyle ilgilenmiş, uğraşmış oluyorum.

— Bu tecrit çocukluğunuzda da var mıydı?
— Çocukluğumda bana söylenen, yap denilen, böyle davran diyen biri olmadı. Ama yetişme koşulları bunun böyle biçimlendiriyor... doğal sonuçlu bir tecrit. Annem bundan dolayı çok söylenir hatta böyle yapma oğlum, diye beni hep uyarır. Akşamüstü bir kadeh viski içerim. Başka içkilerin verildiği yerde mesela bir görevli bana bir kadeh viski getirir. Ben de afiyetle içerim, annem bunu bir ayrıcalık gibi görür. Sanırım hem memuriyetten gelmesi hem de çok eşitlikçi bir kadın olmasından kaynaklanıyor.

— Bu viski alışkanlığı ne zamandan beri var?
— Gençlik yıllarımdan beri var. 16-17 yaşlarımdan beri. Bir düğüne, bir akraba ziyaretine gittiğimizde de içerdim. Eh elli yılı bulmuş viski içeli, artık katıldığım davetlerde de isteme hakkım olsun değil mi. Bir davete bile gitsem, neler var bu akşam diye sorarım. Bunu sormamın sebebi, sevdiğim şeyleri öğrenip, kendimi ona göre ayarlamaktır. Çoğu arkadaşım çocukluktan beri böyle büyüdüğümü bildiklerinden bundan kesinlikle rahatsız olmazlar. Mazur görürler. Doğallık önemlidir yani. Benimki zorlama bir hareket değil ki, doğal olarak böyle davranıyorum, çocukluğumdan beri böyle görmüşüm.

— Dostlarınıza yaptıklarınızı, yani bu biraz despotik tavrı çocuklarınıza uygulayabilir miydiniz? Hiç düşündünüz mü?
— Bazen düşünürüm, acaba çocuğum olsaydı ben onu nasıl yetiştirirdim diye. Bir kere öyle sokakta yapılacak şeylere izin vereceğimi kesinlikle düşünmüyorum. Demek kendime uygun, benim yetiştiğim gibi bir çocuk yetiştirecekmişim. Sonra yeniden düşünüyorum ve diyorum ki, yok onu serbest bırakırdım. Tabii ki bazı yanlış şeyleri yapmamasını sağlarım. Peki yanlış ne, bana uygun olmayanlar, benim beğenmeyeceklerimi yapmaması, o zaman ne değişti. Örneğin Erkin Koray iyi bir örnek benim için. Kızını okula göndermemiş, sebebi de eğitime karşı olması değil eğitim sistemine karşı olması. Yani onun şahsen beğenmediği bir sistem söz konusu burada. Ben

de benim beğenmediğim bir şey olursa çocuğumu ondan uzak tutmak için çabalardım. Çocuk biraz asosyal olurdu ama iyi olurdu. Belki böyle yetiştireceğim çocuk da bana tamamen her şeyiyle karşı olacaktı. Bana isyan eden bir çocuk olabilirdi. Gerçi bu da olmazdı, sanmıyorum. Çünkü ailemizden hiç böyle isyankâr kimse çıkmadı. Yurtdışında inanılmaz imkânlarla okuyacak, çalışıp kariyer yapacak akrabalarım vardı ama anne babası hayır gitme deyince burada kaldılar ve hiçbir zaman da ah keşke gitseydim demediler.

— *Siz bu cevapları verirken hep kendi ailenizi düşünüyorsunuz? Ya da yakın akrabalarınızı...*
— Haklı olabilirsin. Annem istediğim kitapları yurtdışından getirtirdi, bana, İngilizce için en iyi hocaları tuttu. Ortaokuldaki hocamı unutamam, Nebile Pakman adlı bir İngilizce hocam vardı, yabancı dilsiz hiçbir şey yapılamayacağını bana öğreten, bu zevki uyandıran insandı. Resim merakım vardı, yine yurtdışından tablolar, tuvaller ısmarladılar. Hiçbir zaman bana sen dersine bak, ne tuvali demediler. Yani rastlantılar benim istediğim gibi yetişmeme olanak tanıdı. Bu konuda şanslıyımdır.

— *Babanız nerede peki bu sırada?*
— Babamla münasebetim pek fazla değildi: Annemle, yılı yanış anımsamıyorsam 1947'de boşandılar. Çok zarif bir adamdı, kimse için eleştirel bir cümle sarf ettiğini, kötülediğini hatırlamıyorum. Beğenmezdi ama bunu kaba bir dille ifade etmezdi.

— *Ne iş yapardı babanız?*
— Muhakemat müdürlüğünde çalışırdı.

— *Peki boşandıktan sonra çok görüşür müydünüz? O nerede yaşadı?*
— Babam daha sonra evlendi, Suadiye'de bir evi vardı, müstakil bir evdi. Üst katında bir marangozhane yapmıştı kendi-

ne, bana da bir kütüphane yapma sözü vermişti. Ağaçlar alındı ama Kartal'daki evin bahçesindeki ceviz ağaçları çalındı. Çünkü aylarca orada öyle bekledikleri için, ihtiyacı olan insanlar o koca koca ağaçları aldılar tabii. En sonunda küçük, köşelik bir kütüphane yaptı babam bana. Kıl testeresi ile birkaç günde yaptı. Marangozhanenin bütün faaliyeti bununla sınırlı kalmıştır. Su terazisini, tornavidaları ölümünden sonra ben aldım.

Babamdan aldığım özelliklerim çoktur. Annem her şeyle ilgili, her şeyle meşgul, her şeye yetişmeye çalışan, her şeye mantıklı ve makul bir çerçeveden bakmaya çabalayan inanılmaz çalışkan bir kadın. Eşraf kızı. Kız olmasına rağmen erkekten fazla babasına yardım eden birisi. Diğer iki kız kardeşi babalarının işleriyle ilgilenmiyorlar.

Babam ise tam bir "mirasyedi'ydi. Her şey kendisine deyip geçer, pek iz bırakmaz... Hiçbir şeyle ilgilenmezdi. Anlatılanlar eğer ilgisini çekmiyorsa, yarım kulakla dinler, tebessüm edip geçer. Çok terbiyeli, inanılmaz nazik bir insandı. Müzikle meşgul olurdu. Benim hatırladığım zamanlarda evimizde üst katta kemençe çalardı... Zamanında Emre Kongar'ın amcası Ekrem Kongar ile beraber Leon Hancıyan'dan ders almışlar. Babamın Kartal'daki köşküne gelirmiş Hancıyan. İyi bir hocadan ders aldığı için müziği iyi bilirdi babam. Kemençede de genellikle üç şarkı çalar ve söylerdi. Sesi çok güzeldi. Hacı Arif Bey'in Hicazkâr şarkısı "Bir halet ile süzdü yine çeşmini dildar," İsmail Dede Efendi'nin Rast şarkısı "Yüzündür cihanı münevver eden" ve Hacı Arif Bey'in Rast şarkısı "Vuslatından gayrı el çektim yeter ey bivefa..." Çoklukla bunları çalardı. Zaten o dönem halalarım da enstrüman çalardı, teyzelerim yine öyle. Ben de onları öğrenmiştim ama o yıllarda babamı dinlerdim.

Babamla sonraki yıllarda çok fazla beraber olamadık. Küçükken gürültü yaparsam, sakin bir sesle, "Şimdi dut ağacından fışkın kesip geleceğim" derdi. Ama o kadar nazik, o kadar sakin söylerdi ki bu sözü, ben onun hiçbir zaman yapılmayacağını bilirdim. Bu benim için bir uyarı değildi, yumuşak bir adamdı.

— Daha sonraları ilişkiniz nasıl oldu?

— Babam gazeteye uğrardı bazen. Hiç unutmam, bir gün gazetedeyim, çalışıyorum. Sekreterim telefonla aradı, "Doğan Bey, bir beyefendi geldi ve meşgul müsünüz diye soruyor" dedi. "Yahu verin adamı telefona, kimmiş öğreneyim" dedikten sonra bu adamın babam olduğunu öğrendim. "Baba niye soruyorsun, meşgul mü, değil mi diye" dediğimde. "Evladım, eğer meşgulsen bir de ben rahatsızlık vermeyeyim diye düşündüm" cevabını vermişti. Tabii beni sorarken de Doğan Bey diye sormuş, Oğlum Doğan dese oradaki insanlar da anlayacak.

Belki de babamı en iyi tanıtacak öykü şudur. Babam Volkswagen otomobil almıştı, fakat ehliyeti olmadığı için kullanamazdı, hep arkadaşları götürürdü onu veya akrabalar kullanırdı arabayı. Babamı bırakırlardı, sonra gelip gene alırlardı ve arabayı onlar kullanırdı, adeta babamın özel şoförü gibiydiler. Her neyse, Bursa'ya bir arkadaşlarının kızının düğününe gidiyorlar, dönüşte otomobilin lastiği patlıyor, arabadan iniyorlar, arkadaşı hemen lastiği değiştirmek için gerekli çalışmalara başlıyor. O sırada babamın ettiği laf aynen şöyle, "Yahu, iki yüz metre daha gitseydin keşke, orada bir kır kahvehanesi vardı, sen lastiği değiştirirken ben de orada otururdum." Bu olay gerçekten de babamı en iyi tanıtan olay, benim de bazı özelliklerim, dediğim gibi, babamdan gelmiştir.

Başka hoşlukları da vardı, öyle denize giren, dalan veya herhangi bir spor yapan bir adam değildi, fakat dalgıç veya pilotların kullandığı altimetreli saat taşırdı yanında. Bir gün yazlığa gitmişti, tabii yazlıkta televizyon yok, hatta o zaman çoğu kişide bile televizyon yok. Babam da akülü bir televizyon getirmiş ki programları izleyebilsin diye. Sahilde, ayağını suya sokarken bir yandan da televizyon programlarını izlerdi. Yine buna benzer bir olay var. Aynı yıllar, olimpiyatlardan birisi vardı, tam tarihini hatırlamıyorum ne yazık ki. Bu olimpiyat müsabakalarını izleyebilmek için, büyük bir anten almıştı, uluslararası yayınları çekilecek bir anten, tabii zamanın vericileri ve teknolojisi sınırlı, görüntüyü alabildiyse de ses konu-

sunda aynı başarıyı gösteremedi. Bunun üzerine Grundig Satelite bir radyosu vardı, ona da yine özel bir anten alarak ses meselesini de bu radyo aracılığıyla çözmüştü. Görüntü televizyondan, ses radyodan o senenin olimpiyatlarını takip etti babam. Benim de zaman zaman bu tarz garip, teknolojik girişimler veya tüm imkânsızlıklara rağmen bir şeylere ne yapıp ne edip elde etmem babamdan gelme bir huy olsa gerek.

Babamdan hiç dayak yemedim. Zaten başka dayak atan olmadı hiç bana...

— *Dersleriniz nasıldı okulda?*
— Derslerde de iyiydim ama daha çok kendi sevdiğim derslerde...

— *Edebiyat mı?*
— Tabii tabii, ilkokulda bile çok okurdum, teyzem bana kitaplar alırdı.

— *İlk okuduğunuz kitapları hatırlıyor musunuz?*
— Yok hatırlamıyorum. Ama mesela Kemalettin Tuğcu'nun kitaplarını okurdum. *Binbir Roman* ve *Doğan Kardeş* dergileri vardı bir de... Sonraları *Aile* dergisi çıktı.

— *Mesela çocuklar* Mercan Adası, Tarzan, Maymun Adam *filan bunlara meraklıydı, okur muydunuz öyle şeyler?*
— Okurdum aslında ama öyle maceraya bir merakım yoktu...

— *Hiç mi sevmediniz macerayı?*
— Evde kapalı, zamanı sadece kitap okuyup, müzik dinleyerek geçen bir çocuğun maceraya düşkün olacağını düşünebilir misin? Böyle bir duygum yoktu. Sevmedim. Macera yaşamadım. Yaşamayı da arzulamadım. Çünkü rahatımın bozulması demekti. Küçük yaşlarımda bile balkonda oturur kitap okurdum. Bir de davul almışlardı bana, tak tak tak, onu çalardım. Herkesi uyandırdığımı hatırlıyorum. Komşular gelir,

"Ah ne tatlı uyandırdın" derlerdi. Tabii bizimkileri uyarmak istiyorlar. Bizimkiler de, "Sizi çok seviyor" derlerdi. Bahçede dolaşmak yeterli maceraydı benim için. Çiçekler vardı, sabahsefaları, akşamsefaları vardı, onları sulardım. Sonra da serin bahçede kitap okur, çayımı içerdim.

— *Sizin anne tarafınız Giritli. Hiç gittiniz mi Girit'e mesela?*
— Yok gitmedim. Anne tarafım Girit'ten gelmiş, baba tarafım İstanbullu. Ama İstanbul dışında bir yerde akrabam yok. Şöyle söyleyeyim, ailemizin 475 sene öncesini biliyorum. Yeğenim Temiz Gürses bir miras meselesi dolayısıyla şeceremizi çıkardı, sayfalarca. Oradan biraz biliyorum.

— *Anneanne, teyzeler, halalar...*
— Benim büyüdüğüm evde, anneanne, iki teyze, bir de annem var. Bir nevi kadınlar saltanatı. Ama öyle değil, dört kadın benim için uğraşıyorlar. Benim her istediğimi yerine getirmek için orada bulunuyormuş gibi davranıyorlardı bana, ben de onlara öyle davranıyordum. Anneannem, son derece iyimser, hoşgörülü ve neşeli bir kadındı, sabahleyin kalktığında önce radyo ve televizyon programlarının sevdiklerini defterine not ederdi, sonra gün içinde onları takip ederdi. Anneannem ve teyzelerim hiç çalışmamış, hayatları bu şekilde geçmiş. Bu kadar neşeli olmalarının sebebi de bu olsa gerek. Ailemde annem dışında mali meselelerle uğraşan başka birisi yok. Halalarım da babam gibi mirasyedi insanlardı. Onlar da bu tarz parasal meselelerle ilgilenmedikleri için, "yaşama sanatı" ile uğraşmışlar diyebiliriz. Teyzelerim hiç evlenmedi, halalarım da hiç evlenmedi. Kardeşlerden evlenen annem olmuş o kadar, ben de halalarımın ve teyzelerimin geleneğini sürdürüyorum diyebilirim.

— *Voltaire'in* Candide'*i vardır ya, "Kendi bahçeni ekeceksin" diyen, sizde sanki öyle yaşamışsınız. Bir macera heveseniz yok...*
— Çok doğru çok doğru... Ben de hep içe dönük yaşarım. Dediğin gibi kendi bahçemde... Kitaplarım olsun, müzik, ye-

meklerim, bir de sevdiğim çok az insan... Zaten az arkadaşım vardır. Çevrem ne kadar geniş de olsa gerçek anlamda arkadaşlarım çok az sayıda kaldı. Hani derler ya sosyal hayat, ne demekse, ben onu anlamadım hiç. Öyle sosyal bir hayatım olmadı benim.

— *Ama aslında görünüşe bakılırsa fazlasıyla sosyalsiniz...*
— Eh işte görünüş böyle, çünkü insanın halledemediği sorunlar var tabii.

— *Bakın sizin gezileriniz neye benziyor: Bir hikâye hatırladım şimdi. Miles Davis ünlü trompetçi, hayatında ilk kez Londra'ya geliyor, konser vermek için. Girip otel odasına kapanıyor. Rehber gelip, "Londra'yı gezmek istemez misiniz" diye soruyor. Miles, "Ben biliyorum Londra'yı" diyor. "Ama ilk kez geliyorsunuz sanıyordum" diyor rehber. "Evet" diyor, "ilk kez geliyorum ama okudum, oradan biliyorum, çıkmama gerek yok..."*
— Çok doğru... Ben de biraz böyleyim. Her şeye karşı hazırlıklı olmaktan belki de, bir şeye şaşırmıyorum, heyecanlanmıyorum.

— *Afrika'ya gideyim, yamyamları göreyim filan demediniz mi hiç?*
— Hayır, hayır asla... Bak ben sana söyleyeyim, kitap fuarı olmasa Frankfurt'a bile gitmezdim. Otuz yılı aşkındır Frankfurt'a gidiyorum, plakçıyı, kitapçıyı, en iyi lokantayı, oteli bilirim, başka bir yeri de hiç merak etmedim. Benim isteğim, ihtiyacım, plaklarım, kitaplarım, kalemlerim. Bunların olduğu yere gidiyorum ben. Benim coğrafyamda şehirlerin değişmesi bir şey fark ettirmiyor. Yani buradan kalkıp Londra'ya da gitsem Amerika'ya da gitsem yine onlarla birlikteyim, bir şey değişmiyor. Burada da farklı değil, ailemin yerleştiği, doğup büyüdüğüm yer İstanbul ama yine birçok yeri bilmem. Yok bilmem ne caddesinin bilmem nesi var filan böyle meraklarım yok benim.

— Gençliğinizde Beyoğlu'nu filan gezmez miydiniz?
— Hayır, dolaşmak için gezmedim. Beyoğlu'na yemeğe, tiyatroya giderim belki ama şuradan şuraya dolaşayım, rahmetli Sezer Tansuğ'un dediği gibi, "Bir kazıyalım şu İstiklal Caddesi'ni" demedim, böyle amaçsız bir yürüyüşüm olmamıştır.

— Lafı karıştırdık, aslında daha ilkokuldaydık.
— Hâlâ ilkokulda mıyız yahu? Diplomayı ver bana da ilerleyelim artık.

— Sizin çocukluğunuzu düşününce kısa askılı pantolonlu bir resim geliyor gözümün önüne.
— Daha önce de söylemiştim, ortaokulda kol düğmesi kullanırdım onu hatırlıyorum. Manşetli gömlek giyerdim. Daha çok gri pantolon veya koyu renk elbise giyenler arasında benim kaşe elbisem, kırmızı örme kravatım ve sarı çoraplarım vardı mesela. Belki de bilinçaltından o günkü kurallara aykırı olma isteğiydi. İsyankâr bir çocuk değildim, isyankâr bir adam da olmadım ama insanları şaşırtmak hoşuma giderdi, hâlâ gidiyor.

— Okulda o zaman forma yok muydu?
— Elbet vardı. Ortaokulda gri pantolon lacivert ceket giyerdik. Ben tatil günlerinde renkli giyinirdim, bu elbisenin içine renkli kravat takardım.

— Şapka?..
— Tabii şapkasız olur mu? Şapkaları da hep kaybederdik. Okulda takmayı sevmezdim, halbuki o zamandan beri her tür şapkayı çok severim, kullanırım.

— Nasıl şapkaydı bu okuldakiler, subay şapkası gibi mi?
— Evet evet subay şapkası gibi. Mesela ben saçlarımı da kestirmezdim fazla. Bunu da dediğim gibi düzenin dışında bir tip olma özentisiyle yapmadım, hoşuma gittiği için...

— İnsanların ilgisini çekmeyi o zaman da seviyordunuz?
— O zaman da sözü biraz garip değil mi? Yani şimdi de demek istiyorsun. İlgi mi, şaşırtmak mı, sıradanlığa hafif meydan okumak mı?.. Bence hepsi karışık. Gene de tam yanıtını vereyim, ilgi çekmeyi severim. Zaten yazı yazan, sanatla ilgili bir şey yapan herkesin bilinçaltında bu yok mudur?

— Başkalarının ne düşündüğü sizin üzerinizde bir baskı oluşturdu mu?
— Hiç oluşturmadı. Ben hep şöyle düşündüm, çok sevdiğim, çok yakın insanların benim için ne düşündüğünü merak ettim de, onun dışındaki insanların ne düşündüğünü hiç merak etmedim. Benim onlar hakkında düşüncem önemli. Benim hakkımda ne düşünüldüğünden çok ben onlar hakkında ne düşünürüm. Toplumda bu davranışa saygı gösterildiği kanısındayım, kişilik, birey olma takdir görüyor. Teslim olduğunda her şey bitiyor. Aykırı kabul edilebilecek şeyleri de yaşadım. Ne var ki, her şeyi yapma biçimi önemli. En yüce şey bile müptezel olabiliyor bazı insanlarda, en kötü, habis, ahlaksız şey yüceleşebiliyor.

— Çocuk yaşlarda özellikle okulda ayrı görülme, aykırı kalma, alay edilme, aşağılanma gibi baskı yaratacak bir duruma yol açabilir, size olmadı mı böyle bir şey?
— Tuhaf karşılanıyordu ama bir saygı da duyuyorlardı. Öğretmenler de önemli tabii. Hayatım boyunca da yaptıklarım tuhaf karşılansa bile bana karşı bir saygısızlığa dönüştüğünü görmedim. Belli alanlarda başarılı olmam, tepkiyi saygıya dönüştürdü bence.

Kürşat, bu tür kitaplarda olan bir tuzağın içine ben de düşüyorum yavaş yavaş. Her cevabım bir övgüye dönüşüyor. Okuyanlar, sakın buna bir megalomanın günlüğü adını koymasınlar. Bilirsin ki en çok sevdiğim özellik alçakgönüllülüktür, kendimi de öyle görürüm. Aslında bunların altında eleştirilecek çok nokta vardır, onları da ben söylemeliyim ki başkalarına laf kalmasın.

Yalnız, hep denetim altında yetiştirilen bir çocuğun bazen normal denilemeyecek yaşam kesitleri bunlar. Alay edilme olmuş mudur? Mutlaka. Burada önemli bir nokta, demek ki yüzüme söyleyemiyorlardı. Bu bile kâr sayılır. En azından yüzgöz olmazsın, sinirlenmezsin.

İşin bir de şu cephesi var: Kendi halinde, okuyan bir çocuk, sürekli kitapları anlatıyor, konserlere gidiyor. Biliyorsun zaten benim gibi insanlarla bu toplumda uğraşılmaz, daha çok kendini bir şeye adamış olanlara meczup gözüyle bakılır. Meczup sözünü çok severim, cezbeye kapılmış insan anlamına gelir ki, zaten kapılmayandan hoşlanmam.

Karl Jaspers'in *Modern Çağda İnsan* adlı kitabından bir bölüm belleğimde kalmış. İnsanlar arasında bir bağ olmadığını söylerken, öte yandan da yalnız insanlar arasında bir bağın kurulduğundan söz ediyordu.

— *Lakabınız var mıydı okulda?*
— Hayır ama "Edebiyatçı Doğan" diyenler vardı...

— *Kendi grubunuz var mıydı?*
— Grup anlayışı bende bir türlü yer edemedi, benimseyemedim. Çünkü kontrol edemediğim kalabalık içinde mutlu olamazdım. Kendi arkadaşlarımdan oluşan topluluğa grup diyebilir miyim bilmiyorum. Sanırım grup sözünü kullanabilmem için liseyi bitirmem gerekiyordu. Edebiyat ortamına gelince grup, kuşak kavramları beni etkiledi. O yüzden de sınıf arkadaşlarım sözü benim pek de sevdiğim bir söz değildir. Çünkü rastlantılar bizi bir sınıfa getirmiş, yıllarca birlikte okumuşuz. Şimdi toplanırlar, öğretmenleri anlatırlar, gülerler... Bu durum da hoşuma gitmez. Çünkü edebiyat öğretmenlerimden çok, tanıştığım, eserine, kendisine sevgi ve saygı duyduğum kişiler benim öğretmenlerimdir. Ama hiç kuşkusuz başkaları da vardı. Bu kitapta anlattığım Baha Kâhyaoğlu, Cemal Gültekin, İhsan Kongar (Emre Kongar'ın babası)...

— Çok yakın arkadaşınız var mıydı, hani her şeyimi paylaşırdım dediğiniz türden...
— Hayır. Arkadaşlarım vardı tabii ama öyle çok samimi olduğum, hâlâ devam eden bir okul arkadaşlığım yoktur. Sonradan sır kâtibi niteliğindeki arkadaşlarım oldu.

— Eve gelir miydi okul arkadaşlarınız?
— Gelirlerdi tabii. Ailem de onları ağırlamayı severdi. Ben de severim ağırlamayı ama insanlara gel diyorsun da git diyemiyorsun. Bir süre sonra sıkılmaya başlardım, o zaman onların sevmediği şeyleri tespit edip onları yapardım gitsinler diye. Mesela klasik müzikten nefret ediyorsa klasik müzik koyarım. Çünkü canım sıkıldı ya, o anda ona karşı bir nefret uyanır bende...

— Akşamüstleri sıkılırım diyorsunuz. Evde olmak istemem diyorsunuz. Gündüz yaşadıklarımın muhasebesini yaparım diyorsunuz. Aslında çok sıkılan bir insan mısınız? Nedenleri var mı?
— Buna cevabım evet olur. Ancak hangi ahval ve şeraitte sıkıldığımı da biraz açıklamalıyım ki bunalan bir adam görüntüsünden kurtulayım. Aslında meselenin özü şu: Benim sevmediklerime tahammülüm az. Tahammül sınırımı biraz genişletmeyi çok istedim ama çocukluktan gelen tahammülsüzlüğümü törpüleyemedim. Ailemin çocukluktan bana kazandırdıkları bir alışkanlık, fazla yüz vermişler. Bana bireysellik açısından o kadar yüksek marj bırakmışlar ki bunu olağan görmüşüm. Sorarlardı, sıkıldın mı, sıkıldıysan şunu yap, bunu yap diye, ardı ardına yeni öneriler getirirlerdi. O zaman ben de sıkıldığım anda, sıkıldığım şeyi bırakabileceğimi, terk edebileceğimi düşünmeye ve buna inanmaya, ardından da bunu uygulamaya başladım.

İki şeyden sıkılmam, kitap okumaktan ve müzik dinlemekten. Bunlar belli bir süreyle kısıtlı değillerdir. Kötü müziği sonuna kadar dinlerim, çok kötü olsa da başladığım kitabı sonuna kadar okurum. Çünkü bu sefer de onun kötülüğü

üzerine düşünceler yürütme imkânını sağlardım. Bu da sıkılmamı önlerdi. Örneğin bir insandan bir şeyi dinlemeyi, öğrenmeyi çok istiyorum, ama o insan anlattığı şeyi kendi zamanlamasına göre anlatırsa ona da tahammül edemiyorum. Benim öğrenmek istediğim kadar olan bölümünü bana anlatsın, bu benim için yeterli. Sonrasında, vücudumda adeta bir termostat varmışçasına, sıkıntı yaratır ve uyku bastırır, hatta adamın gözüne baka baka başımı tutamam ve önüme düşer. Fiziksel bir tepki oluyor açıkça. Gerçi karşıdaki adamın bir kabahati yok ki! Benim neyi öğrenmek istediğimi nasıl bilsin.

Hayatımda daima az insanla çok şey konuştum. Laf olsun diye sohbetlere hiç giremedim. Anlattığım şeyi o insanlar bilecek, ona göre anlatayım. Hatta bazen, gazetede arkadaşlarla bir şey konuşacağım, ama orada bir başkası da var, sadece birkaç hareket veya kelime ile ben mesajı veririm ve biz kahkahalarla gülmeye başlarız, oradaki insan da detayları tam olarak bilemediği için anlamaz, ancak ayıp olmasın diye güler. Küçüklükten beri konuşmalara gittiğim, konferanslar verdiğim için artık belki de dinleme gibi bir yeteneği kaybettim. Bu özelliğim biraz azaldı aslında, konuşan adamdan, dinleyen adama geçişim zor oluyor, hele bu yaştan sonra da artık imkânsız gibi bir şey olacak bu. Konuşmasını öğrendim, diyebilirdim ama dinlemesini –müzik hariç– öğrenemedim. Şöyle bir sınıflama doğru mudur acaba? Konuşanlar ve dinleyenler diye iki sınıf var. Galiba ben birincilerdenim.

— Peki önemli toplantılarda, gazete toplantılarında da bu böyle midir?

— Sen de bilirsin ki benim için önemli toplantı, sadece benim önem verdiğim toplantılardır. Onların da sayısı çok azdır. Benimle, benim alanımla ilgili olmayan şey benim için önemli değildir. Şanslıyım ki, genel yayın yönetmenleri de, patronlarım da bu özelliğimi bozmadılar, bu alerjimi tedaviye kalkmadılar.

Hayatımda gazetelerin haber toplantılarına katılmadım. Bir zamanlar Sedat Simavi zamanında yönetim kurulu toplantılarına giriyordum, birkaç şey söylediklerinde benim ilgilenmediğimi gördükten sonra Sedat Simavi, "Arkadaşlar bu konuyla Doğan Ağabey ilgilenmiyor, bırakın geçelim bu konuyu, başka zaman konuşuruz" derdi. Orada bana basan gafleti anlıyordu o.

— Her şey böyle geçici mi hayatınızda, hep sıkılıyor musunuz?

— Yok, bu kadar toptancılıkla davranma bana. Bazı konularda maymun iştahlılıktan söz edilebilir mi? Elbette. Edebiyat, müzik dışında sanırım birçok şeyden sıkılıyorum. Bu başkalarının kabahati değil. Benim bildiğim alanlar sınırlı, kısıtlı, ancak onlar üzerine konuşabiliyorum. Bunları bilmeyen birinin karşısında susup kalıyorum. Öyle ortak konuşacağım konular pek yok. Maça gitmem, güncel haberler hakkında yorum yapacak bilgim yoktur. Ben insan malzemesini idareli kullanmasını bilmiyorum. Bazı şeyleri çabuk tüketiyorum. Yenilenmiyorsa benim için çekiciliğini hemen kaybediyor. Son derece birlikte olmak istediğim birinden, hoşlandığım bir yerden bir an geliyor kaçmak istiyorum.

Kürşat, başka açıdan da bakalım mı?..

Bu tür buluşmalar, konuşmalar bana işten çalma saatler gibi geliyor. Uğraşlarımla fazla içli dışlı olmam mı bunun esas gerekçesi. Çünkü kaçıp da, bir lokantada, kahvehanede, pastanede vakit öldürmüyorum ki, evime ya da işime gidip çalışıyorum.

İşime bağlandığım kadar insanlara bağlanmadım mı acaba? Aşk kavramına biraz hafif, geçici ya da cinsellik olarak mı bakıyorum? Bu soruların yanıtını net veremiyorum. Aslında insanoğlu, kendine sorduğu her sorunun yanıtını verebilir mi? Veriyorum derse bence yalancıdır.

— Size zarar verecekleri için mi fazla yakınlaşmıyorsunuz ya da fedakârlığa zorlanacağınızı düşünerek mi bağlanmak istemiyorsunuz?

— Bağlanmayı severim aslında, insanı mutlu eder. Ama karşımdakinin bana bağlanması şartıyla.

— Ama sıkıntılı biri için başkalarının bağlılığı tehlikelidir. Sonra üzülecek karşınızdaki?
— Sen benim üzüldüğümü düşüneceğine başkalarınınkini düşünüyorsun. Evet, terk etmek her iki taraf için de üzücü. Çok az ilişkimde doğrudan terk edeceğimi söyledim. Ama bunu yapmak mecburiyetindeydim, kabahat de karşı taraftaydı. Çoğu zaman hayatımda, benim değil de onların terk ettiği izlenimi yaratacak incelikli yollar bulmuşumdur. Öyle bir an gelir ki birinin bir şey söylemesi gerekir artık. Ben onu söyleyen olmadım hayatımda. Aslında zor ve meşakkatli bir iş bu. Ben bunu devam ettirebilirdim diye düşünüyorum ama devam ettirmedim. Belki de o gidecekti zaten ama ben o gitme ortamını hazırlayıp ona sunduğum için o gitse de ben rahat ederim.

— Yani duygularınızı tümüyle kontrol edebiliyorsunuz?
— Nerde? İnsanüstü bir varlık değilim ki. Kontrol mekanizmam ne yazık ki kuvvetlidir, bazen keşke olmasaydı, diyorum. Ama duygu kontrolsüzlüğünden kaybolup giden birçok hayatın tanığı oldum. Duygularımı kontrol etmek istemediğim çok olmuştur. Fakat o kadar alışmışım ki buna, programlanmış bir bilgisayar gibi istemesem de duygularımı yine beynim yönetiyor. Mesela bir arkadaş ediniyorum, biraz serseri ruhum ondan etkilensin, avarelik, aylaklık yapayım diye. Ne gezer. Elektrikleme gücüm biraz fazla galiba, o benden de fazla efendi oluyor. Yani biraz değişmek istiyorum ama bunu başaramıyorum... çok arzu etmeme rağmen. Benim gibi efendi insanların içinde serserilik tohumu vardır ama bir türlü yeşermez, kuruyup gider.

— İnsanlarla aranızda kendi koyduğunuz ve şimdi isteseniz de yıkamadığınız bir duvar mı var yani? Bu özel ilişkilerinize de böyle mi yansıyor?

— Ben duvar koymak istemiyorum, onu yıkmak istiyorum ama yıkamıyorum. Yazık ki karşımdaki de bir şey yapamıyor. O zaman da bu, saygı mı, sevgi mi, çekingenlik mi, samimiyetsizlik mi karmakarışık, analizi yapılamayacak bir bileşim oluyor. Çözülmez bir hale geliyor. Ama tabii hemen söyleyeyim, bundan şikâyetçi görünüyorum ama akşam çok samimi olup içki içtiğim, sohbet ettiğim bir insanın o geceden sonra aynı samimiyetle kalkıp yanıma gelmesine sinirlenirim, belli de ederim. Çünkü her makamın, her toplantının kendine özgü bir adabı vardır, bu konuda tutucuyumdur bilirsin. Ertesi gün gelip de, "Akşam ne güzeldi değil mi" sorusu rahatsız eder beni.

— Her şey yerinde ve zamanında olmalı gibi bir şey mi?
— Tabii insanlar onu algılamıyor, her zaman devam edecek bir durum sanıyorlar. O an orada öyleydi, bitti, geçti, şimdi başka bir zamana geldik, bunu anlamıyorlar. O zaman da karşımdaki, "Senin yaptığın suni" diyor. Doğal olmak için bir şey yapmam gerekli mi?

— Her şeyle aranızda bir mesafe var, öyle mi?
— Evet, var, kendimi ancak bir yere kadar kaptırıyorum. Örneğin yazının da orgazmına kendini kaptırırsan iyi bir yazı çıkmaz. Her yazı ile yazarı arasında bir mesafe vardır. En iç dökmelerde bile böyledir. Ben yazı gibi bakıyorum hayata... Sir Laurence Olivier'in konsantrasyon üzerine söylediği bir sözü çok severim. Shakespeare oynuyormuş. Muhtemelen *Hamlet*'i. Birden, "Spotları söndürün" demiş, tam provanın ortasında. "Çok konsantre oldum da o yüzden" açıklamasını yapmış. İyi bir oyunculuk, iyi bir yazarlık kendini kontrol ederek yapılır. Yoksa konsantrasyon, kendini kaptırma sözleri, profesyonel iş dışında kullanılacak kelimelerdir.

— O zaman klasik anlamda bir aşk yaşamanız pek mümkün görünmüyor, çünkü âşık ne bekler, daima onunla meşgul olacaksınız, onu yücelteceksiniz, onun için delireceksiniz, yapmayınca...

— Delirmeden, akıllıca bir aşk yaşasak daha iyi olmaz mı? O da beni bir çılgınlığa sürüklemesin ben de onu. Çünkü her zaman olduğu gibi benim görevim dengelemek. Bazen âşık kimliğine bürünürüm ama o zaman da kendimi sahnede hissederim, sanki bir oyun oynuyorum. Hatta biliyor musun bazen sevdiğim insanlarla akşam buluşacağım zaman gündüzden notlar alırım ki düşündüklerimi unutmayayım diye... özellikle iğneli sözler söylemek istediğim zamanlar.

— *Bu ilginç gerçekten...*
— Hayatım hep yazı üzerine kurulu olduğundan benim için olağan. Mesela çıkartıyorum kâğıdı, bak geçen sefer şu olmuştu, bu sefer bunu yapmayalım diye okuyorum. Şaşırıyor insanlar tabii.

— *Şöyle diyebilir miyiz, sizin hayatınız olduğu gibi devam edecek, sevgiliniz de buna uyum sağlasın, orada kendine bir yer bulsun, sıkışsın...*
— Evet ama seviyorum, sevmiyorum değil yani... Sevmek deyince, planlı plansız hep beraber olunacak, ille akşam görüşülecek diye bir şey yok. Halbuki ben o akşam çalışacaksam, bir program yapmışsam ortam güzel diye onu değiştirmem.

Doğrusu bazen ben de güzel bir yerde otururken, evde aslında bir işim bile yokken yine de kalkıp gideyim bir şeyler okurum diye düşünürüm. Rahat edemem. Belki kalsam değişik bir şey olacak, eğleneceğim... Tabii bizim değişiklik anlayışımız farklı. İnsanların değişik dediği şey bizi kandırmıyor. Bize boş geçmiş bir gün gibi geliyor. Ben mesela boş geçen güne tahammül edemem. Sanki kulağımda bana bütün bunları hatırlatan bir saat çalışır.

— *Metronom gibi...*
— Evet evet, metronom gibi. Metronomsuz bir hayat bana zevk vermiyor. Tik tak seslerini hep işitmek istiyorum. Diyeceksin ki, "Canım bu kadar ritmik, saat gibi mi çalışırsınız

da, metronomun sesini duyarsınız" dersen, bunun yorumunu yaparım. Sesleri duymama rağmen duymamış gibi yaparım, bu da bir tür isyan sayılabilir. Tatlı su isyanı olsa bile.

— *Hayatınız sanki bir akvaryumda geçiyor...*
— Evet akvaryumda, steril bir ortamda. Yazıyla, sevdiğim insanlarla, müzikle, notayla, kalemlerle uğraşıyorum, bunu da akvaryumun dışında nerede gerçekleştirebilirim.

— *Bana sanki bir roman kahramanı gibi geliyorsunuz, nasıl Faulkner'ın, Marquez'in hayali kentleri, kasabaları vardır, orada yaşayan hayali biri gibi...*
— Herkes büyük ölçüde, çoğu insan diyelim, kendi ülkesinde yaşar. İşte ben de kendi ülkemde yaşıyorum. Mesela denize bakmayı sevmem de deniz resimlerini severim, doğa tablolarına bayılırım. Zaman zaman da düşünmek gerekir, sanal bir âlem mi yaşadığım, yoksa şizoik izdüşümler var mı?

Doğayla ilgili anlayışımı özetleyen bir bölüm okudum, Charlie Chaplin'in anılarında. Chaplin ile Gertrude Stein birlikte bir dostlarının öğle yemeği davetinde yan yana düşüyorlar. Chaplin, "Gertrude bak çimler ne güzel" diyor. Stein şöyle yanıtlıyor onu: "Ben, Turner'ın resimlerindeki yeşili daha çok severim." Bu cümleyi ben de söylemek isterdim.

— *Denize girmiyorsunuz değil mi?*
— Hayır girmem. Havuza girerim bazen. Doğanın bile ham hali beni etkilemez. Mesela süslü kadınları severim ben. Doğallık denilen şey bezemenin, özenin karşıtı ise onu sevmiyorum. Mücevherler takmış, takıştırmış bir kadını beğeniyorum. Orada bir sanat eseri hüviyeti var. Mesela blucini çekmiş, çıkmış diyorlar, ne rahat, doğal, ben bunu kabul edemiyorum. Konuşurken de derler ki efendim üslup sahtekârlık, tabii olacak biraz sahtekârlık, naber diyeceğine, nasılsınız efendim diyeceksin. Nezaket, incelik sahtekârlıksa varsın olsun.

— Sizin ince zevkleriniz var, incelikler sizi hep etkiliyor, bu çocukluğunuzdan, yetişmenizden mi geliyor yoksa kendi kendinize mi edindiniz bunları?

— Benimle ilgilenen dört kadınla büyüdüm. Söylemiştim, annem, anneannem, iki teyzem. Teyzelerim de halalarım da ince zevklere sahipti, müzikle yaşarlardı. Anneannem radyoda bir savaş haberini dinletmezdi bize. Yemeğin bir ayin gibi önemli bir şey olduğunu öğrettiler. Sabahtan kalkıp ne pişirilecek tartışılıyordu. Babamla bir kere bir lokantaya gitmiştik ikimiz, onun orada en büyük meselesi pilavın iyi pişmemiş olmasıydı. Babamla alışverişe çıktığım zaman bir ayakkabı, bir kumaş için akşamı bulurduk. Yani böyle her şeyin ayrıntısıyla meşgul olmayı öğreniyorsun çocuk yaştan. Bu tabii aynı zamanda zararlı bir şey çünkü ayrıntı da mükemmeliyetçiliği getiriyor. Küçük bir kalemin kartuşu için emek ve zaman ayırırsan, kâğıdın cinsine, gömleğin poplinine zaman ayırırsan, bir kelime için saatlerce uğraşırsan hayat kolaylaşır mı, zorlaşır.

— Halbuki artık hayatın her alanda kolaylaşması için kitaplar yazılan bir dönemdeyiz.

— Tabii benimkisi aslında Avrupa aristokrasisinden, aile geleneklerinden kalma bir eziyet. Mesela gazeteye giderken dört-beş dolmakalem, birkaç *roller ball*, birkaç tükenmez, iyi bir kalem seti, ayrıca günlük kullanmak için beş-on kurşun kalem götürüyorum. Bunlar her gün değişiyor. Onlar benimle her yere geliyor, Ankara'ya gitsem oraya da taşırım. Bu şekilde, seyahat de eziyet haline geliyor. O zaman da daha çok eve kapalı bir hayata dönüşüyor.

— Hayatı kendinize zorlaştırdığınızı düşünüyor musunuz?

— Çok. Aslında benim şahsıma yöneltilmiş bir soru değil. Çünkü mükemmelin peşine düşmüş her birey için hayat zordur. Mükemmeliyetçi olan herkes, yaşamını ve çevresindekilerin yaşamını zorlaştırır. Çünkü onlar bir tür, ulaşılmaz bir şeyin peşine düşmüşlerdir, bundan dolayı da ulaşma aşaması onlara keyif verir, o istedikleri şeye ulaşamasalar bile müca-

deleden keyif alırlar. Divan edebiyatı şairleri gibi, sevgili değildir onların derdi, sevgiliye kavuşma yolunda çektikleri cefalardır. Mesela ben yazı yazacağım, almam gereken bir bilgi var, ama onun haricinde yedi ayrı şey öğrenmişim, yazımda kullanmak için yedi bilgi var elimde, ama sekinzincisini de istiyorum. Mesela o bilgi bir gün sonra gelebilir veya verilmeyebilir. Ama hayır, o mükemmeli elde etme duygusu devreye giriyor ve sekizinci bilgi gelmeden o yazı bitmiyor. Çok olmuştur, artık yazıyı teslim etmem gerek, ancak hâlâ bilgi gelmemiş, hemen başka bir yazı yazıyorum. Bu da olabiliyor. Bu sadece işte değil, hayatta da böyledir. Zaten mükemmeliyetçilik her alanda olduğu zaman tam olacaktır. "Her zaman" derler, "ayrıntılar, teferruat insanı boğar." Hayat ayrıntıdır zaten, sanat ve edebiyat öyle değil mi? Ben bununla da ilgilenmeyeceksem daha neyle ilgileneyim. Örneğin yeni bir pikap aldığım zaman, o aletin iğnesi için günlerce uğraşabilirim. Yazıma gösterdiğim hassasiyeti, peynir alırken de, kumaş alırken de, yolculuğa çıkarken de gösteririm.

— O zaman bu mükemmeliyetçilik Türkiye imkânları açısından da zor olmuyor mu?

— Çok doğru, bu ifadeyi geçmişten günümüze getirebiliriz. Gerçi o konuda annemin inanılmaz derecede özverili olduğunu belirtmem gerek. İstediğim bir şey burada yoksa yurtdışından özel olarak getirilmiştir her zaman. Çalıştığım yerlerdeki patronlarım da bu konuda hep bana yardımcı olmuşlardır. Çalışmam için gereken her türlü malzemeyi sağlamışlardır. Her çalıştığım yerde o yaşama biçimini sürdürdüm ben, *Cumhuriyet*'in güç ekonomik koşullarında bile. Örneğin genel yayın yönetmeni minibüsle evine giderdi, ben *Cumhuriyet*'in otomobiliyle giderdim. Çalıştığım yayınevleri için de geçerliydi bu. Altın Kitaplar Yayınevi'nde de, kendi koşullarımla çalıştım, hatta orada işe giren genç bir arkadaşım, benimle aynı şartlarla çalışmak istediğini söylediğinde rahmetli Dr. Turhan Bozkurt şunu demiş: "Bir yayınevine bir lüks yeter..." Benim özerk bir düzenim olmuştur her zaman.

Türkiye'de mükemmelliği aramanın, insanı zorladığını, çünkü isteklerini yerine getiremeyeceğini söylüyorsun, doğru. Yurtdışında istediğiniz bir plağı rahatlıkla bulabilirsiniz, kalemi bulabilirsiniz, ama Türkiye'de buna ulaşmak daha zordur. Bakın imkânsız demiyorum, çünkü bir kitap mı lazım, hemen yurtdışı bürosuyla irtibata geçerim, onları haberdar ederim ve onlar alır gönderirler; kalem mi beğendim onların temsilci firmasıyla görüşürüm ve isterim, hemen olmasa da en kısa sürede elde ederim. Bir kere bu tavrımdan vazgeçersem, bir daha her şeyden vazgeçerim düşüncesi vardır bende, onun için bundan ödün vermem. İdare etme, yetinme duygusu bende var olmasın diye çabalarım.

— *Yalnız başınıza bir yere gitmiyorsunuz bildiğim kadarıyla, ille çantanızı bile birinin taşıması lazım...*
— Kürşat, sorularının altında yatan ironiyi fark etmiyorum zannetme. Ben de cevaplarımı biraz ona göre vereyim. Çantamı ille biri taşımaz, ancak taşıdığım çantaların sayısı çok olduğundan, yanımdakinin payına da bir tane düşüyor. Canım, sinemaya gitsem, palto kucağımda seyretmek istemem, vestiyer ararım, müdürünü, yöneticisini tanımak isterim, bedava bilet için zannetme; kışın odasına pardösümü, paltomu koyabileyim diye.

— *Tabii bazen de bu eziyete katlanmaktansa hiç gitmemeyi seçiyorsunuz...*
— Ne yapmamı bekliyorsun? Böylece gitmemekle hem kendime hem başkasına eziyet etmemiş oluyorum. Bunlarla bitmiyor ki... Diyelim seyahate gittim, oteldeki müziğe karışırım, yemekte ne var diye sorarım, çalışma odası ararım...

— *Hiç tatil köyüne gittiniz mi?*
— Yazın tatile gitmediğim için, tatil köyüne de gitmem. Bir kere mecburen gittim, Aspendos'ta Mozart'ın *Saraydan Kız Kaçırma* operasını seyretmeye. Aspendos Festivali'nin ilk yıllarıydı. Belek'te bir otele gittik. Otelde de korkunç bir müzik çalıyordu, takdir edersiniz ki tahammül edemedim; öyle bir

müzik ki, sabretmem mümkün değil. Otelin çok zarif Alman bir müdürü ve Türk eşi vardı, onlarla görüştüm, dedim ki, "Burada iki gün kalacağım, kaldığım sürede DJ'liği ben yapsam, geceleri zaten operaya gideceğiz, gece müziğinize karışmıyorum, ama gündüz benim için sorun oluyor, yazımı yazdığımda yanımda getirdiğim CD'leri çalsam olur mu?" Kabul ettiler, DJ kabininde yazılarımı yazıyordum, bir yandan da CD'leri takıp hem kendim dinliyor hem de çevreme iyi müzik örneklerini tanıtıyordum. Tabii orada bulunan arkadaşlarım DJ'liği benim yaptığımı anladılar, çünkü ancak benim dinleyeceğim klasik müzik eserleri çalıyor, hem de turistik bir otelde, tatil mevsiminde. Hoş bir anıdır, tabii müşterinin azalıp azalmadığını, şikâyet olup olmadığını bilmiyorum, ama olmamış ki herhangi bir şey söylemediler ve şikâyet var demediler. Gerçi olsaydı da o kadar umursamazdım açıkçası.

— *Çocukken resimli roman okur muydunuz?* Tommiks, Teksas *filan...*
— Hayır hiç okumadım.

— *Futbol oynar mıydınız?*
— Hiç oynamadım.

— *Spor yaptınız mı?*
— Hiç.

— *Beden dersi?*
— Rapor almıştım ve beden eğitimi derslerine girmiyordum. Ancak aynı yıllarda izcilik serüvenim vardır benim. Anlatayım; okulda izcilik kolunun kurulacağı söylendi, herkes kayıt yaptırmaya başladı tabii. Ben de anneme gittim ve izci olmak istediğimi söyledim. Aslında beni etkileyen şey, öyle hareketler, kamp falan değildi. O üniformanın güzelliği etkilemişti beni. Hemen kaydımı yaptırdım izcilik koluna, bir yandan da siparişler verildi, kumaşlar alındı, üniforma sipariş edildi. İngiltere'den izciliğin kurucusu Baden Powel'ın hayatını anla-

tan kitaplar getirtildi. Hemen aldım onları okudum. Ama daha ilk günlerde, bir baktım izcilik bana göre değil. Yürüyüşler yapıyorlar, garip geldi. Diktirilen elbiseleri de bir gün olsun giymedim. Kültürfizik hareketleri var, daha pek çok şey var ve ben beden eğitimi dersine girmemişim ki izciliği nasıl yapacağım. Hemen ona da bir çare buldum tabii. Okuduğum şeylerle ilgili konferans vereyim dedim. İzcilik kolu üyelerine izcilikle ilgili, Baden Powel'ın hayatını, izcilikle ilgili yaptıkları, kurarken ilke edindiği şeyleri anlattım.

— *Çok dışarıda bir hayatınız olmadı kısacası...*
— Evet olmadı. Herkes dışarıda oynarken ben yine okurdum. 15 yaşındayken, arkadaşlarım denize giderdi, ben de o yaz Sadi Irmak çevirisinden Friedrich Nietzsche'nin *Zerdüşt Böyle Dedi*'sini okumuştum. Çok sevdiğim bir dostuma bunu anlattığımda ne dedi biliyor musun? "Canım gene durumunuz iyi" dedi. O zamandan beri kitaplar, dergiler, sanat sayfaları var hayatımda. İnsan dışarıdan biraz soyutlanmış oluyor, doğru. Belki bazı şeyleri edebiyatın içinden görüyorum. Periskoptan bakıyormuşum gibi hayata.

Mesela ben üzülünce ya da sevinince aklıma hemen kitaplardan bir bölüm gelir, mısralar gelir, onu o şekilde atlatırım. Ya sıkıntının, mutsuzluğun, acının derinliği ya da sevincin coşkusu ancak o kadraj içine yerleşince benim için, hayatım için anlamlı olur.

Evet, oyunlar oynamadım, bisiklete binmedim, spor yapmadım, çok arkadaşların arasına karışmadım, yazlıklara bile gitsem sabah saat dokuzda yine kitap okumaya Beyazıt Kütüphanesi'ne gelirdim.

— *Bu sizi insanlardan, gerçek hayattan uzaklaştırmadı mı?*
— Aslında belki bu, insanı gerçek hayattan uzaklaştıran bir şey gibi görünüyor ama bir yandan da bir yaşama disiplini kazandırıyor.

Gerçek hayat nedir sorusunun kesin, değişmez cevabı, tanımı var mı ki, ben bunu benimsemediğim için ayrıksı kalayım.

Ayrılmak ve tecrit konusunu biraz daha açayım istersen?

Her gün yeni bir şey öğrenme ihtiyacı içinde olanlardanım. Bu hem bir daraltma hem de bir genişleme, daha doğrusu bir ferahlama yaratıyor. Benim konularımla ilgilenmeyen, benim dünyamla, bu atmosferde yaşamayan insanlarla pek fazla konuşamıyorum. Bir müzik parçasına, filme, kitaba gönderme yapıp tepki alamazsam canım sıkılıyor. Zaten kitapla, müzikle ilgili insanlar senin de gayet iyi bileceğin gibi hep birlikte yaşayamazlar. Çünkü müziği hep birlikte dinleyemezsin ki, kitabı topluca okuyamazsın ki... Bir arkadaşım vardı benim yıllar önce, klasik müzik plakları almıştı dinlemek için, bir süre sonra baktım geri vermiş. Niye verdiğini sordum. "Yahu çok yalnız kaldım, onun için iade ettim" dedi.

Hayatı edebiyatla sanatla özümsemek benim dünyaya bakışım olmuş. Merceğim yani. Herkes aslında dünyayı kendine göre bir mercekle görüyor. Benimki de bu.

Ayrıca tecrit sözünü de çeşitlendirelim mi?..

Genel anlamda "çıldırtan kalabalık"tan uzağım. Ama sevdiğim insanlarla, edebiyatçı arkadaşlarımla, her kuşaktan yazarla, şairle görüşüyorum, konuşuyorum. Müzikçilerle de durumum böyle, o zaman genel bir tecritten söz edilebilir ama özelden asla.

— Yalnız, dikkatimi çeken bir şey şu ki, sizin bu yalnız başınıza yaptığınız şeyler orada kalmıyor, onları bazen yakınınızdakilere eziyet edecek derecede paylaşmak istiyorsunuz...

— Kürşat, bu sözü biraz olumlu anlamda yorumlayacağım... Bir eleştirmenin görevi, sevdiğini, beğendiğini başkalarına iletmek, onların da okumasını, dinlemesini sağlamak değil midir? Eziyet sözünde biraz gerçeklik, biraz da abartı var. Sevdiğimi, ister yemek olsun, ister kurabiye, o kadar çok severim ki, bu müzik türü için de geçerlidir, herhangi bir edebiyat eseri için de onu, mutlaka başkalarının da sevmesini isterim. Eziyet demeyelim de buna istersen, estetik zorlama daha uygun gelir. Biraz daha açıklama gerekiyor mu?..

— İstiyorsanız yapın...

— Hayatım boyunca, sevdiğim şeyleri başkalarıyla paylaşmak istedim. Ben bir müzik seviyorsam, sevdiklerim de onu dinlesin, sevsin istedim. Aslında biliyor musun eleştirmenliğe başlamamın da nedenlerinden biri bu belki. İnsanlar benim sevdiğim, hoşlandığım şeyi okusunlar, duysunlar diye onlara da yazdım. Sanki bir şey bulmuş, keşfetmişim de onu duyurmak istiyorum herkese...

Yunus Emre'nin dizesini ne çok severim bilir misin?.. "Yunus bir haber verir işidenler şâd olsun."

— Liseyi nerede okudunuz?

— Liseyi Pertevniyal'de okudum. 50'li yıllar. Çalışkan bir öğrenci değilim. Edebiyat kitaplarından başka kitapları okumadım. Şunu itiraf edeyim ki asla fizik, kimya filan öğrenemedim. Tarih de öğrenemedim, coğrafya da... Ev ödevi verilirse onları da annem yapardı zaten... Ders saatlerinde edebiyat matinelerine giderdim.

— Anneniz çok mu meşguldü sizinle, üstünüze mi düşerdi yani?

— Nasıl meşgul olmasın, meşgul olmasa, oğlu okumayacak... Haritaları filan o çizer, süsler, hocalarım da çok beğenirlerdi. Bu çocuk çok yetenekli diye karar vermişlerdi... Tabii yetenekli olan annem. Zaten spor merakım yoktu, mahalle arkadaşlarımla böyle eğlencelerim olmadı. Benim için varsa yoksa okumak ve müzik. Hep edebiyatla meşgul olduğum için okulda, annemi görünce, "Siz, Edebiyatçı Doğan'ın annesi misiniz" diye sorarlarmış. Şenlikler filan yapardım. Mesela, İstanbul'un fethinin 500. yılında 1953'te Fetih şiirlerini toplamıştım, çok güzel olmuştu. Öyle ki ölen öğretmenler hakkında bile konuşmaları ben yapardım okulda.

— Oradaki öğretmenler arasında ünlü isimler var mıydı?

— Cemal Gültekin, Tevfik Ararat, Baha Dürder, Selâhattin Savcı, Reşat Ekrem Koçu vardı.

— Sizin kitaplara, edebiyata merakınız nereden başladı, evde çok okuyan var mıydı?

— Çok okuyan yoktu ama çok okutan vardı. Belki de kitabın dışından başladı sevgim, içine yöneldi. İyi hatırlıyorum. İlkokul alfabemi küçük teyzem Saadet Yazar marokenle ciltletmişti. Üzerine de yaldızla ismimi yazdırmıştı. Hep, sık sık tekrar ettiğim gibi, bu, size çocuklar arasında bir farklılık kazandırıyor, doğrusu hoşuma giderdi. Farklılık konusundaki tutkumun başlayıp yerleşmesinde, teyzelerimin rolü büyüktür.

Cağaloğlu Yokuşu'ndan inerken solda Uğur Kitabevi vardı, oradan kitaplar alırdı teyzem, bir de güzel kalemlere alıştırdı beni. Ortaokuldayken teyzeniz size altın klipsli, sedefli Pelikan dolmakalem alırsa, kalem sizde tutkuya dönüşmez mi? Ondan sonra o yokuştan çok sık geçtim, Uğur Kitabevi kapandı ama onun yerine Maarif Kütüphanesi'nden kitaplar almaya başladım. Sadettin Nüzhet Ergun'un Karacaoğlan'ı ilk anımsadıklarımdan.

Tabii Saatli Maarif Takvimi de evimizin duvarına mutlaka asılırdı.

— Pertevniyal'deki şenlikleri söylüyordunuz...

— Efendim o yıllarda okulların edebiyat faaliyetleri var, okullar arası münazaralar yapılıyor, ünlü edebiyatçıların ölüm ve doğum yıldönümlerinde törenler düzenleniyor. Ben okulda ve okullar arası etkinliklerde varım. Okul için sıradan dersleri mi öğrenmem önemli, yoksa okulun adını da yüceltecek işler yapmam mı? Böylece tembelliğimi şakaya vuruyorum.

Aksaray Halkevi'nde bir Namık Kemal günü düzenlendi, gittim. Mithat Cemal Kuntay'ı buldum, onun daha önce Namık Kemal'le ilgili kitaplarından kendisine söz ettim, sonra da konuşmama davet ettim. Belleğim beni yanıltmıyorsa, bir cumartesi öğleden sonrasında konferansımı dinlemeye Namık Kemal Günü'ne geldi. Ön sırada oturmuştu, şık bir adamdı, elbisesinin üstüne paltosunu da almıştı. Konferanslarıma bu tür büyük adları davet ediyordum.

— Sınıfı nasıl geçiyordunuz peki?
— Biraz annemin, biraz edebiyatın gücüyle. Sana şeyi anlattım mı, Yunus Emre çağdaşımız mıdır, değil midir, diye bir yarışmayı kazanmıştık.

— Hayır, anlatmadınız...
— Sabri Esat Siyavuşgil, o zamanlar *Yeni Sabah*'ta köşe yazarıydı, münazara modasının geçtiğini, *dissertation* (bilimsel yazma) gerekir diye, gazetede bir yazı yazmıştı. Okullar da, bu yazıdan sonra münazara yerine *dissertation* yapmaya başladılar. Bizim okulun da katıldığı konu şuydu; "Yunus Emre çağdaşımız mıdır?"

Ben annem aracılığıyla Sabri Esat Siyavuşgil'den randevu aldım ve Edebiyat Fakültesi'ndeki odasına gittim. Hafif üstten bakan, ağzında sigara, biraz edalı konuşan biriydi. Daha önce *dissertation* konusunda öğrendiklerimi ona anlattım, ama bu konuda, ondan öğrendiğimize göre hazırlık yapacağımı/yapacağımızı söyledim.

Bu kavram konusunda çalıştığımı görünce konuştu, ben de yazdım. Tartışma gününde, konuşmalar sırasında, kendi tezimi savunmak için bu konuşmayı örnek gösterdim. Sabri Esat Siyavuşgil'in anlattığını naklettim. Böylece başkalarının konuşmalarının münazara olduğunu, bizim konuşma tarzımızın dissertation olduğunu ispatladım. Sonucu söylemeye gerek yok, tahmin edersin.

Genç yaşımda, edebiyatın ustalarına ulaştığımda şu gerçeği anladım:

Karşılarında bir bilgi dengesi kuracaksınız. Önce kitaplarını okuduğunuzu ispat edeceksiniz ki sizin onu tanıdığınıza kanaat getirsin. Ondan sonra da bildiklerinize ek bilgileri size aktarsın. Eğer hiçbir şey bilmeden onlara giderseniz, televizyonlarda rastladığım ve çok kızdığım, çok da güldüğüm, "Sizi tanıyabilir miyiz" gibi soru soran birinin durumuna düşersiniz. Bilgiyle, donanımla gittiğiniz her kapıdan daha donanımlı çıkarsınız. Ustalarla görüşmekten edindiğim ve hep uyguladığım ders budur. Bütün tanışmalarımı böyle, bu bağlamda olmuştur, onları bilerek onların karşısına çıktım.

Yalnız bir hususu daha anımsatmak gerekir. Karşılarına bir öğrenci gibi çıkacaksınız, öğrendiklerinizi bir de onlara öğretmeye kalkışırsanız, tersyüz dönersiniz... Söyledim ya, hangi edebiyatçıyla tanıştımsa bu yöntemi uygulamışımdır. Bunun bana iş hayatında da yararı oldu biliyor musun?..

Bazı adamlar vardır, patronun ya da genel yayın yönetmeninin karşısına çıkarlar, bir olayı, bir sorunu anlatırlar, ardından da ne yapalım diye sorarlar. Karşı taraf şunu düşünür: "Peki ben bunun senin adına düşüneceksem, senin işin ne, fonksiyonun ne."

Sorunu incelerim, ona karar verecek kişinin karşısında, konuyu, sorunu özetlerim ve o konuda iki seçenek sunarım, karşımdakine bunlardan birine evet ya da hayır demek kalır. Hiç kuşkusuz, istediğiniz yanıtı almak için, verilerinizi ona göre hazırlayıp sunmak da işin ustalığı. Konuşmalarda da bu yöntem geçerli değil midir? Bir yazarın bütün eserlerini okuyacaksınız, bunlarda yanıtını arayıp bulamadığınızı tespit edeceksiniz, sonra da onu soracaksınız.

Örnekler konusunda biraz ayrıntıya inmeliyim. Sözgelimi, Sabri Esat Siyavuşgil'e *dissertation*'un inceliklerini öğrenmeye gittiğimde, bana, "Anlat yavrum, *dissertation* konusunda neler biliyorsun" dedi. Sadece sizin yazdıklarınızı demek, karşındakinin güvenini, isteğini kırardı. "Ben sizin yazınızdan sonra" diyerek, onun başlatıcı özelliğini bir kere vurguladım.

Ama ben de onları İngilizce kaynaklardan epeyce araştırdım. Ustalar, üstatlar, edebiyatçılar hepsi de bir tek özelliği insanda sınıyorlar bana kalırsa. Bu adam, bilginin kapkaççısı mı? Yani meraklısı mı, bundan sonra da devam edecek mi, yoksa not almak, bu vartayı başından savmak için mi gelmiş. Eğer olumlu bir izlenim uyandırmışsanız, size bilgi dağarcığının kapısını açıyorlar. Durum tersi olunca, hareketleriyle, tavırlarıyla sizi selametliyorlar.

Lisedeki çalışmalarımın, ileride bir edebiyatçı olarak çok yararını gördüm. Çünkü topluluğa karşı konuşmayı öğrendim. Kalabalık karşısında şaşırmama yeteneği kazandım. Hoş, ilkokuldan beri müsamerelere çıkardım, 23 Nisan gibi

günlerde meydanlarda konuşmalar yapardım, tiyatro oyunlarında da rol aldım. Acaba içimde gizli bir sahne isteği mi var? Gelişmemiş.

Dört örnek, Mithat Cemal Kuntay, Sabri Esat Siyavuşgil, Behçet Necatigil, Mehmet Kaplan benim büyüklerle konuşma, tanışma, yararlanma konusundaki yasalarımı oluşturdu. Tabii onları edebiyat tarihinden tanıdığınızı da sezdirmemişseniz, gene de görüşmeniz çok yüzeysel kalır.

Sabri Esat Siyavuşgil, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde psikoloji bölümünün önemli profesörlerinden. Zamanın çok okunan gazetelerinden *Yeni Sabah*'ın köşe yazarı, gazete yazılarında Siyavuşgil imzasını kullanıyor. Ayrıca "Yedi Meşale"nin şairlerinden biri. Tiyatro dünyasının da yıldızlarından, Edmond Rostand'dan yaptığı *Cyrano de Bergerac* çevirisiyle tanınıyor? Şehir Tiyatroları'nda uzun süre oynandı. *Üç İstanbul* romanının yazarı Mithat Cemal Kuntay, Namık Kemal kitabı da var: *Noter*. Behçet Necatigil, çok tanınmış bir şair, başkalarının edasına karşılık alçakgönüllüğüyle sizi daha alçakgönüllü yapıyor, adeta eziliyorsunuz. Mehmet Kaplan da üniversitede dersler veren, tanınmış, çalışkan bir akademisyen.

— Tanpınar o sıralar herhalde çok etkiliydi edebiyat çevresinde?

— Evet tabii, hatta onu taklit ederlerdi, sigarayı içer, dumanı dudağının kenarından bırakırdı, eğer elinde kalem yoksa, ki çoğu zaman da yoktu, okuduğu ve anlattığı kitabın altını sigarasını yaktığı kibritle çizerdi. Bir bakardınız sınıfta sigara içmeyenler bile, kibrit yakıp kitabın satırlarının altını onunla çiziyorlar. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın tiyatro derslerine gittim. Ben o derslerden çok yararlandım. O sıralar tiyatro eleştirisi de yazıyordum, *Cumhuriyet* gazetesine. Bir de Ahmet Kutsi Tecer'in folklor derslerine gittim, halk edebiyatını da ondan öğrendim. Ayrıca bu dönemde Tahsin Yücel, Akşit Göktürk, Özcan Başkan, Berna Moran gibi dostlarım oldu. Yazarlardan Kemal Özer, Adnan Özyalçıner, Konur Ertop,

Ali Tanyeri vardı, arkadaşlarım. Zaten bu benim hayatım boyunca da devam eden bir çizgidir. Edebiyat ve müzik adamları arkadaşım olmuştur hep.

— *Sonra niye Hukuk Fakültesi'ne girdiniz peki?*
— İsteyerek girdim ve memnundum da... Hukuk aslında bir dünyaya bakış, dünyayı kavrama biçimidir. İnsan kavramına bakışı ve insan ilişkilerindeki acımasızlığı ortaya koyduğu için de ilgimi çekmiştir. O ritüel benim bir yanıma hitap ediyor. Zaten bütün bunları yaparken ben hukuk fakültesindeydim. Orada da yeni dostlar kazandım. Gerçi edebiyattan geliyorlardı ama hukuk fakültesinde okuyorlardı... Onat Kutlar, Ergin Ertem, Önay Sözer, Erdal Öz, Ercüment Uçarı, Sina Akşin...

— *Yazı da yazıyorsunuz o yıllarda...*
— Üniversite yıllarımda *Pazar Postası*'nda yazıyordum. Gazetenin sahibi Mehmet Barlas'ın babası Cemil Sait Barlas'tı. Yazı işleri müdürü de İlhan Erdost. Şirin bir gazeteydi, ortasında da edebiyat, sanat bölümü olurdu. Oraya yazıyordum ben. Sonra kendi arkadaşlarımla birlikte *a dergisi*'ni çıkardık. Politik bir dergi değildi. Zaman zaman orada politik yazılar yazılsa da bizim kuşak politikayı edebi değerler içinde bir unsur olarak düşünmüyordu o zamanlar.

— a dergisi *deyince, kimdi fikir babası, kimler vardı?*
— *a dergisi*'ni aslında kuran Kemal Özer ama hepimiz yazıyorduk. Şair ismi Kemal'di, yazı işleri müdürü olduğu için gerçek adını kullanıyordu: Özer Özler. Kemal Özer haricinde, derginin ilk imzalarını şöyle sayayım sana; Adnan Özyalçıner, Erdal Öz, Hilmi Yavuz, Doğan Hızlan, Onat Kutlar, İlhan Berk, Ece Ayhan, Cevat Çapan, Ercüment Uçarı, Cemal Süreya, Edip Cansever, Turgut Uyar, Ahmet Oktay.

— *O zaman başka edebiyat dergileri var tabii...*
— Bizim karşımızda ünlü *Varlık* dergisi var. Daha sonraları *Yelken* var, *Hisar* var. *Türk Dili* de çıkıyor.

— O sıralarda edebiyat dünyasında ağırlığı olan, yönlendirici olan isimler kimlerdi?

— Bizim zamanımızda Nurullah Ataç vardı tabii... *Varlık*'ta, *Ulus*'ta, *Türk Dili*'nde yazardı. Fethi Naci de başlamıştı eleştirmen olarak. Asım Bezirci'yi analım. *Vatan*'ın, *Dünya*'nın, *Cumhuriyet*'in sanat ekleri vardı. *Yeditepe* dergisi vardı.

— Sizin üniversite yıllarınız Demokrat Parti'nin de artık yıpranmaya yüz tuttuğu, öğrenci hareketlerinin başladığı yıllar değil mi?

— Ben ortaokul son sınıftayken, 1950 yılında Demokrat Parti seçimi çoğunlukla kazanmıştı, iktidar olmuştu. Aynı yıl Mahmut Makal'ın *Bizim Köy* adlı kitabı çıktı, her yerde ondan söz ediliyordu. Çünkü romantik köy anlayışını gerçeğe dönüştüren kitaptı. İki olayın üst üste gelmesi Türkiye'de değişen bir şeylerin olduğunun göstergesiydi.

Köyü köyden gelen biri yazıyordu. O zamana kadar köy romantik bir üslupla kaleme alınmış. Köy hep "billur ırmakları var, buzdan kaynakları var gezsen Anadolu'yu" başlığıyla anlatılmış. Egzotik ve romantik bir mekân olarak ele alınmış. Mahmut Makal *Bizim Köy* romanıyla öyle bir gerçeği açığa çıkardı ki realist bir şekilde gerçek köyü anlattı. Bunda bazı paralellikler var, genel seçimlerde *DP* başa geçiyor. *DP*'nin başa geçmesi *CHP*'nin devrilmesi ve siyasetçinin bürokrasi ve askere karşı bir varlık göstermesidir. Yani halk seçmiştir onları, devletin partisi, askerin partisi *CHP* karşısında garip bir şekilde *DP* daha bir halkın partisi olarak isim yapmıştır. Bunun getirisi olarak, bazı yenilikler oldu, kültür sanat alanında da yansımaları oldu. *TRT* örneğini verebilirim buna, detaya girmeye gerek yok. Tabii yanlışları da çok oldu hükümet uygulamalarının. 1950'de çıkan kitap da tam o sırada, o tarihe kadar yapılan köy tasvirlerinin, köy anlatımlarının tam tersine gerçek bir köy manzarası ortaya koydu. Çok yazılar çıktı buna dair, tartışmalar oldu. Baktığımız zaman da köy romanları 1950'den

sonra başlar. Bu kitap insanların bilinçaltlarındaki zihinsel başlıkları, ortaya çıkardı. Fakir Baykurt'lar, diğer bütün köy romancıları böylelikle ortaya çıktı. Yalnız şu olmaya başladı, köy romantikti, köy egzotikti. Bu yeni hareketle köy gerçek olarak karşımıza çıktı ancak, burada da hep aynı tipler kalıplaştı, ağa kötü, kâhya kötü, muhtar kötü, köylü ise iyiydi. Kemal Tahir'in deyimiyle herkesin kötü olduğu köyde köylü sütten çıkmış ak kaşıktı. Yöneticiler kötü, yönetilenler iyi olarak anlatıldı hep. Bu da bu sefer gerçekten uzaklaşmaya başladı, ayrı bir siyasal ve toplumsal romantizim de köy romanını işgale başladı. Nasıl Namık Kemal'in *İntibah* romanında kahramanlar kesin ayrılırlarsa, iyi ile kötü çok sert sınırlarla ayrılmışsa, köy romanı da, insan gerçeğine aykırı bir ayrılığı getirdi.

Bu da böyle oldu ve zamanla eskiye oranla ilgi kaybolmaya başladı. Daha sonra Kemal Tahir yazdığı romanlarla köylünün içinden de kötülerin çıkabileceğini yazdı. Çok daha büyük etkiler yaratmıştır tabii bu. Burada Yaşar Kemal'i de anmak gerekir ama bir dikkatle anmak gerekiyor. Onun gibi köy romanı yazmadan köyü anlatabilen başka bir roman ve yazar yoktur. Onun eserleri bütünüyle Anadolu gerçeğini, sosyolojik, toplumsal, tabiat özellikleri, ahlaki, geleneksel yönlerini ortaya koyar. Onu diğer köy romanlarıyla karıştırmadan okumak gerekir.

— a dergisi *amatör bir dergi gibi...*
— Öyleydi zaten. Kendi aramızda toplanan parayla çıkartırdık.

— *O dönemde en popüler yazar kim?*
— Yaşar Kemal tabii... Kemal Tahir vardı. Oktay Akbal, Orhan Kemal, Sabahattin Ali, Necati Cumalı, Aziz Nesin... Bizim dergi biraz daha farklı bir çizgideydi. Belki sosyal demokrat bir çizgisi vardı denilebilir. Ataç, "Edebiyat mutlu azınlık için" diyordu. Bizde de, "Edebiyatı bitli çoğunluk okumaz mı" diye yazılar çıkmıştı.

— a dergisi *ile parlayan isimler?*
— Biz hepimiz aslında *a dergisi* ile parladık. Gerçi ben aynı sıralarda *Cumhuriyet* ve *Türk Dili*'nde de yazıyordum ama dergi bizim için önemli rol oynamıştır. 1960 yılında darbe olunca biz bir özel sayı çıkardık, kitap gibi ve ara verelim dedik. Son sayı oldu yani. Ama şunu söyleyeyim ki bize göre 27 Mayıs askeri bir darbe değildi. Ben hâlâ 27 Mayıs'ın özel ve önemli olduğu kanısındayım. Çünkü pek çok kitap ancak 27 Mayıs'tan sonra yayımlanabilmiştir. Anayasa değişmiştir. 27 Mayıs'ı ben radyodan öğrendim. Sonradan darbeyi duyuran sesin Albay Alparslan Türkeş'e ait olduğu çıkmıştı ortaya.

O zaman Laleli'de Mesih Paşa Caddesi'nde oturuyorduk. Bana ihtilalden sonra Demir Özlü, Ergin Ertem uğradılar, onlar sokağa çıkma yasağına rağmen, sokakta geziyorlardı. Hiç kuşkusuz askeri darbe görmemiş bir kuşaktık. Ayrıca ihtilali yapanlar da sevimli görünüyorlardı.

Cumhuriyet gazetesinde, Yaşar Kemal'in ihtilalcilerle yaptığı röportajlar yayımlanıyordu. Çoğunun düşünce dünyasını besleyen tek kitap vardı: *Finlandiya - Ak Zambaklar Ülkesi.* Sonradan bu röportajlar devam etmedi. 27 Mayıs'ı yapanlara karşı güven vardı. Nitekim bir geceyi hiç unutmam. Sıkça gittiğimiz Nil Lokantası'nda bir akşam hep beraber yemek yedik, sonra da Yaşar Kemal'in önderliğinde kol kola Tünel'den Taksim'e kadar yürüdük.

Talebe hareketleri zamanında ben de bir kitap yayımlamıştım. Adı, *Ne İstiyoruz?*du. Kitabın başına da Türk öğrencilerinin isteklerini özetleyen altmış dört sayfalık bir bölüm yazmıştım. O bölümden sonra zamanın iki önemli öğrenci hareketi başkanının yazıları yer alıyordu: Kızıl Rudi ile Daniel Cohn-Bendit. Kitap toplatıldı. Sonra da yeni baskısı yapılmadı.

— Size öğrenci olarak da bir baskı mı vardı, ondan mı tepki duyuyordunuz hükümete?
— Vardı tabii... Hocalarımız filan tartaklanmıştı. Biz onların yanındaydık, onların tarafındaydık. Hiçbir devrim 27 Mayıs

kadar halka tutunmamıştır. Öğrencilerin üzerindeki baskı, hocalara yapılan baskının izdüşümüydü daha çok. Ama üniversitelerde öğrenci hareketleri de alevlenmişti. Ben bizzat bunlara katılmadım. Ancak Hukuk Fakültesi'nde okurken bir Fikir Kulübü derneği kurulmuştu. Dernek üyelerinden ikisini hatırlıyorum, iki rahmetli arkadaşım, Onat Kutlar ve Raif Ertem. İkisi de yurtta kaldıklarından kolay kolay bulunamıyorlar. Dernekle ilgili soruşturma, araştırma için sivil polisler hep bana, daha doğrusu Laleli'deki evimize geliyorlar. Şimdi adını hatırlayamadığım bir sivil polisi hemen hemen her akşam bizim evde beş çayında beni beklerken bulurdum. Onunla zamanın valisi Mümtaz Tarhan da bizimle görüşmek istedi, tabii onlar bulunamadığından sonuçta ben yalnız gittim.

— İlk yazınız kaç yılında çıktı?

— 1954 olacak. Dağlarca hakkındaydı. Yazımın o tarihte yayımlandığını ben Necatigil'in *İsimler Sözlüğü*'ndeki Doğan Hızlan maddesinden öğrendim. Daha sonraki yazım da Güner Sümer'in şiiri ve *"Mavi Hareketi"* üzerineydi.

— Edebiyat matinelerini biraz anlatır mısınız?

— Çoğunlukla Eminönü Halkevi'nde edebiyat matineleri yapılırdı. Cağaloğlu'nda şimdiki bina. Edebiyatçılar gelir, kendi eserlerinden bölümler okurdu. Talebe dernekleri düzenlerdi daha çok o matineleri. Behçet Necatigil, kesik kesik şiirini okurdu, Attilâ İlhan, boynunda atkıyla çıkıp gelirdi, Özdemir Asaf "r"leri söyleyemeden şiirlerini okurdu. Edebiyat matineleri çok önemli bir işlevi üstlenmişti. Kitap fuarları yok, imza günleri yok, televizyon yok. Yazarı sadece gazetelerdeki, dergilerdeki fotoğraflarından biliyorsunuz. Ayrıca bir yazarın, şairin kendi eserini okuması gerçekten etkileyici. 1953'te *Varlık* dergisinin 20. kuruluş yıldönümüydü, orada Behçet Necatigil'le tanıştım. Daha sonra Dağlarca'ya gittim, "Ben sizin için bir yazı yazmıştım" dedim, gösterdim, onunla da öyle ahbap olduk. Necatigil o sırada Kabataş Lisesi'nde öğret-

mendi, oraya gidip kendisiyle görüştüm sonra. Sanki o öğrenci ben öğretmen gibi çok nazik bir insandı. Okula gidip Behçet Necatigil'i arıyorum deyip kendimi öğretmenler odasında bulduğumda utanmıştım. Oktay Akbal'la yine o sıralar tanıştım. Tabii ben o yıllarda *Cumhuriyet* gibi bir gazetede yazıyorum. Genç bir yazar olarak birçok kimseyle dostluk kurdum. elki kendi köşemde kalsaydım, bir tek yazı yazsaydım aslında bu kadar çok insanla tanışmazdım ama benim gazete sayfalarını, dergileri yönetmem de çevremin genişlemesini sağladı, yazarlarla, şairlerle yakın oldum.

— ABC'*ye geçişiniz nasıl oldu?*
— İsmail Cem yurtdışından yeni dönmüştü, *Cumhuriyet* gazetesinde yazı işleri müdürü olarak çalışmaya başlamıştı. Haftalık bir gazete-dergi projesi gerçekleştirmek istiyordu. Adı da *ABC* olacaktı. Cumartesi-pazar bu gazeteyi okuyacaktınız. Günlük gazetelerden daha değişik bir anlayışı olacaktı.

Ercan Arıklı ile birlikte çıkardılar. İstanbul Erkek Lisesi'nin sırasında Süreyya İlmen Apartmanı'nda bodrum katını tuttular, dergi orada çıkmaya başladı. İkisi ortaktı. Ailevi bağları da vardı, eşleri dolayısıyla.

Ben *ABC*'de, kitap, edebiyat-kültür sayfasını yönetiyordum. Hem röportajlar yapıyordum, hem de eleştiriler ve tanıtım yazıları yayımlıyordum. *ABC*'de Haydar Dümen için ilk kez cinsellikle ilgili bir köşe açılmıştı. O köşede mektuplara cevap veriyordu. Bana gelen kitap ve zarfla, ona çuvalla gelen mektupları karşılaştırır kendi aramızda gülerdik.

Daha sonra *ABC*'yi Kemal Uzan aldı, yönetimi de Aydın Emeç ve Cengiz Tuncer üstlendiler. Uzanlar da dergiyi kapatmayıp, sanırım tazminat karşılığı olarak Aydın Emeç ve Cengiz Tuncer'e devrettiler. Zor ekonomik koşullarda onlar da dergiyi sürdüremediler, kapattılar.

— *Aileniz de bu dostlukları destekler miydi? Yani bu sanat, yazı dostlukları iş yerinde mi kalırdı yoksa eve taşınır mıydı?*
— Evet, teyzelerim, nur içinde yatsınlar çok desteklerlerdi ve

evde çaylar verirdik, yemekler verirdik. Ama en çok tabii sayfa yönetmek, dergi çıkartmak, dolayısıyla bu insanların yazılarını basar konumda olmak, onlarla dostluğumu pekiştirdi. Yalnız edebiyat dünyasından değil, sinemadan da, resimden de, düşünce dünyasından da... Macit Gökberk'ten tut da Necmettin Sahir'e, Yılmaz Güney'den Muzaffer Gökman'a kadar herkesle dostluk kurdum. Çünkü ben bir de, sanat dünyasının bir bütün olduğu kanısındayım. Belki benim eski kuşaklardan gördüğüm şeyleri yaşatma arzumdan da geliyor bu. Mesela Nuri İyem'le Tanpınar dosttur. Farklı türlerde çalışan sanatçılar birbirlerini etkiler. Benim şimdiki kuşakta yakındığım şey budur. Şimdikiler birbirleriyle ilişki içinde değil.

— Sizin bu camiada en ilginç bulduğunuz insanlar kimdir?
— Edebiyat dünyasından Fazıl Hüsnü Dağlarca... Neden dersen, şiir üzerine nerdeyse hiç konuşmaz, bir şey söylemez ama o kadar iyi bir şair. Hatta belki sorsan, söylese, şiiri üzerine konuşsa ters bir etki bile yaratabilir. Ben hem kendisini hem şiirini çok severim. Eğer şair kişilik diye bir şey varsa odur. Ama şiir düşünüp, her an şiirin felsefesiyle gelgitler halinde hayatını örmüş bir adam olarak da Behçet Necatigil'i gördüm, tanıdım. Onun çok sevdiğim, hiç unutamadığım bir özelliği de edebiyattaki alçakgönüllü yaklaşımıdır. Edebiyatın bir emek işi olduğunu düşünürdü. Bazen ben, birinin şairliğini beğenmesem, bir şey diyecek olsam, "Söylenme, kırk yıldır şiir yazar o, on iyi mısrası vardır yine" derdi. Bir de dostluğu çok hoşuma giden coşkulu bir insan olarak Kemal Tahir'i hatırlarım. Her an konuştuğunun büyüsüne kapılıp giden, hatip gibi coşan bir adamdı.

— Elbette sizin belleğinizde pek çok ilginç portre vardır... Bunları yazmayı düşünüyor musunuz?
— Evet onlarla ilgili bir kitap hazırlıyorum. Tanıştığım, dost olduğum, yakından bildiğim insanları bende bıraktıkları izlenim doğrultusunda yazacağım. Kimilerine ironik yaklaşacağım. Elbet çok özel bilgiler bende kalacak. Onları da yazabil-

seydim zaten anılarımı yazardım. Yazamadığıma göre, portreler aracılığıyla bazı özelliklerini aktaracağım. Bak mesela Metin Eloğlu vardı, çok hoş adamdı, esprisi, şakası olan, hafif hafif kızan bir adamdı. Edip Cansever, çok ironisi yoktu ama o içince sitemlerini severdim. Özdemir Asaf'ı unutmam mesela... Bir şairin hassaslığı, kırılganlığı, alınganlığı için örnek sorsan Cemal Süreya'yı söylerim hemen. Cemal birine kırılırsa, alınsa söylemez, ortadan kaybolurdu, arandığında çıkmazdı.

— *O dönemde hangi gazeteler ilginizi çekiyordu, neler okuyordunuz?*
— *Hürriyet* okuyordum. *Hürriyet* DP'yi desteklerdi, akrabalarıydı Adnan Menderes'in.

— *Sizin üzerinizde etkili olan bir yazar var mıydı?*
— Biz ortaokuldayken muhalif bir hocamız vardı Baha Kâhyaoğlu diye. *Bir Dervişin Notları* diye bir kitap çıkardı. O bize *Son Posta*'nın yazılarını okurdu. Ben o sırada gene *Cumhuriyet* okurdum. Okuduğum gazetelerden biri de Necmettin Sadak'ın çıkardığı *Akşam*'dı.

— *Kimindi* Son Posta?
— Çetin Emeç'in babası Selim Ragıp Emeç'indi. Birinci sayfada da Mithat Cemal Kuntay yazardı. Ben onun yazılarını da hep okurdum. Muhalif yazıları severdim.

— *Peki muhalif hareketlerle ilginiz oldu mu?*
— Ben faal olarak aslında pek politikaya karışmadım ama hep soldaki arkadaşlarımı destekledim.

— *Neden?*
— Siyasal tercihlerim bile edebiyata göre yönlenmiştir. Türkiye'de iyi edebiyatçı çoğunluğu solda olduğu için, ona sempati duydum.

— Ama solcular size daha çok burjuva yazarı gözüyle bakmazlar mıydı?

— Bilmem benim hakkımda böyle konuşsalar da öyle bir yazı çıkmadı. İlhan Selçuk ile Arif Damar bir gün benim durumumu konuşmuşlar, "Herhangi bir sol hareketin içinde yer almadı ama hep bizi destekledi" diye ortak bir yargıya varmışlar.

Kemal Özer anılarında yazmıştı: "Bizden farklı bir insandı, farklı bir dünyanın insanıydı, aile tarzı başkaydı ama *Hürriyet*'te çok iyi bir mevkideyken ikinci a'yı çıkarmak için çağırdık, siyasi bir tavrımız var, imzalar mısın dedik, imzaladı. Çok dürüst bir adamdır" diye. Doğrusu benim çevrem farklıydı, onlardan başka yerlerde yer içerdim ama edebiyat açısından hep birleştiğim insanlar onlar olmuştur. Onlarla birlikte olsak da ben de Konur Ertop da Önay Sözer de politik olarak angaje olmadık. Bir tek Demir Özlü girmiştir. O da bana göre şanssızdır. Bizim kuşaktan siyaset yüzünden eziyet çeken bir tek o olmuştur. Üniversiteden atılmıştır, vatandaşlıktan çıkartılmıştır. Hiçbir şeyin de militanı değildir üstelik. Ama zaten insanlar militanlardan korkmazlar. Militan olmayıp yazdıkları inandırıcı olandan daha çok korkarlar. Bizim kuşağın siyasetle hesaplaşmasını Demir yapmıştır diyebilirim.

— Cumhuriyet'*te yazmaya nasıl başladınız?*

— O sıralar *Cumhuriyet*'in sanat sayfasını Selmi Andak yönetiyor. Genel yayın müdürü de Cevat Fehmi Başkurt. Onun yerine daha sonra Ankara temsilcisi Ecvet Güresin geldi. Kitap, edebiyat yazıları için bir ad ararken, Kemal Tahir ona benim adımı vermiş, böylece ben de yazmaya başladım. Bu birinci yazı ve yönetim serüvenim *Cumhuriyet*'te, daha sonra Oktay Kurtböke döneminde de hem sayfayı yönettim hem yazı yazdım.

— Siz Kemal Tahir'le nasıl tanıştınız?

— *Cumhuriyet*'teyken "Bir Sanatçının 24 Saati" diye bir dizi röportaj yapmıştım. Onlardan biriydi Kemal Tahir.

Ama asıl benim ona gidip gelmem Türk Musiki'yle ilgilenmeye başlaması nedeniyledir. Türk Musiki ile ve geleneksel kültür konusunda onunla zaman zaman kesişme noktalarımız oldu. Ben sakin, konformist halime karşın, isyankâr adamları çok severim. Taşlaşmış, kemikleşmiş şeyleri kırabilen insanlara karşı bir meftunluğum vardır. Kemal Tahir de bunlardan biridir. Bu tanışma dostluğa dönüştü, hatta dergi yazısı yazmazken benim yönettiğim, Altın Kitaplar Yayınevi'nin çıkardığı *Yeni Edebiyat* dergisinde yazmaya başladı. Evine çok gidip geldiğim bir kişiydi.

— 60'lı yılların başında 20'li yaşlarınızdasınız, gece hayatınız var mıydı, o yıllarda akşamları nerelere giderdiniz?

— Doğrusu gece hayatım pek olmadı. Gece kulübünü sevmezdim. Lokantalara, meyhanelere giderdim ama yemekten sonra evin yolunu tutardım. Belli saatten sonra geceyi uzatmak gibi bir alışkanlığım olmadı. Gerçi arkadaşlarımla buluşmak için Lefter'in meyhanesine giderdim mesela. Ama Beyoğlu'na çıktığım vakit Piknik veya Degüstasyon'da yemeyi severdim. Ayrıca Macar Lokantası'na, Madam'ın Lokantası'na (Rus Lokantası) da giderdik çok sık. Babıâli'de iken akşam tiyatroya gideceksem, o zaman da Konyalı'da yemek yerdim. Akşamları da açıktı çünkü Anadolu esnafının gelip yemek yediği en iyi lokanta oydu. İstanbul Lokantası vardı içkiliydi, Konyalı'da içki yoktur. Ben içkili lokantaya pek gitmezdim.

— O zamanlar gece kulübii olarak hatırladığınız yerler var mı?

— Fuaye vardı meşhur. Tosun vardı oralarda. Adnan diye bir çocuğundu. Ama ya bir ya iki kere gitmişimdir. Gece pek çıkmayı sevmem çünkü sabahları yiyen geceyi sevmem. Sabah 6:30 en geç 7'de kalkarım çünkü. Şimdi bile böyledir, gece birde de yatsam yine aynı saatte kalkarım. Eskiden tabii sabahlara kadar çalıştığımı bilirim ve hep az uyuduğum için uyku aramam.

— Yazarlar filan meyhaneye gitmeyi sever, siz ona da gitmediniz yani...

— Gitmez olur muyum, tabii gittim. Yoksa arkadaşlarımla nerede görüşeceğim. Bak, ben lokantaya gevşemek, rahatlamak için giderim. Eğer içki içmek amacıyla gidersem. Ama bizde tam tersidir, insanlar içtikçe rahatlayacağına daha ciddi şeyler konuşmaya, tartışmaya başlarlar. Ona tahammül edemiyorum. Sermest değil bedmest kafalarla ne memleket kurtulur ne edebiyat.

— O günleri özler misiniz?

— Ben geçmişi çok az özlerim. Sadece eski İstanbul'un tenhalığını, insanların zarafetini, nezaketini, usul bilirliğini, görgü kurallarına saygı göstermelerini.

Ama kendi açımdan yanıtlamamı istiyorsan, o günleri özlemem. Bence bir insan her gününe bir yeni bilgi ekleyerek, yeni kazanımlarla yaş alırsa, neden eski günleri özlesin. Şöyle düşünürüm, bunca emek vermişim, yazılarım olmuş, dostlar kazanmışım, niye eskiyi özlemek gibi, yeniyi yok sayan bir anlayış içine, çukuruna düşeyim.

Nostalji sözü bende her zaman bir sevgi, bir özlem yaratmamıştır. Nostalji sözünün bende bir sanat eseriyle birleşen, örtüşen çağrışımı vardır. Andrei Tarkovski'nin *Nostalghia*'sını unutamam, her hatırlayışta da *Nostalghia*'nın ne olduğunu o zaman anlıyorum. O kavramın geriye dönük içi boş hatırlamalar olmadığını, bir acı nostaljiye eşlik ettiği, ayrılık ve özlem bir trajediye dönüştüğü zaman bir etkileyiciliği olduğunu algılıyor seyirci.

Nostaljik olmak için nostaljiyi asla kabul etmedim. O zaman Lebon vardı, Baylan vardı, Markiz vardı, şimdi de Divan var, başka pastaneler var.

O mekânları nostalji rüzgârına kapılarak yeniden yaratmaya çalışması suni, sanal bir teşebbüsten öteye geçemez. Çünkü o mekânlara gidenler olmadıkça, yeniden açılsa ne olur. O kişiler yok artık.

Yemek açısından bakarsanız damak tadınız açısından, eskiyi ararsınız. Ama sırf damak tadı ölçü olursa, o zaman da

nostaljinin içine biraz şikemperverlik katılır. Diyeceksiniz ki, Galatasaray'daki Havyar Mağazısı'na ne oldu? Şimdi Beyoğlu Balık Pazarı'nda birçok balıkçıda en iyi havyarlar satılıyor, Mısır Çarşısı'nın içi de öyle.

Nea Agora adlı gene Galatasaray'da bir dükkân vardı, hindi satardı. Ne var ki bir zamanlar hindi ortadan kaybolmuştu, hindi arayıp sorduğumda şu cevabı almıştım: Yılbaşı değil ki? Sanki hindi yılbaşında ortaya çıkan, yılda bir doğuran bir hayvanmış gibi. Şimdi her yerde var. Birtakım şık lokantalar o zaman da vardı, şimdi de yenileri var. Bence hiçbir şey kötüye gitmez. Mesela o zaman Konyalı, Borsa mı vardı, şimdi gene onlar olduğu gibi başka birçok lokanta var. Bir tek İtalyan lokantası vardı Degüstasyon. Şimdi hemen hemen her semtte bir pizzacı, bir İtalyan lokantası var.

O zamanki eski İstanbul ahalisi hep övülürdü. Az olduğu için. Yoksa o kadar özellikli insanlar şimdi de var. Çoğunluk değişince ötekiler onlara uyuyor. İstanbul'a Anadolu'dan gelenler eski İstanbulluları, Levantenleri görür onlara benzemeye çalışırdı. Anadolu şehirde çoğunluğu kazanınca, şehir biraz köyleşti.

Gerçi Avrupa'nın da birçok başkenti bu durumda.

Ağız tadının değişmesinden elbette rahatsız olurum, ne yazık ki et kültürü (ya da kültürsüzlüğü) ot kültürünü büyük ölçüde öldürdü.

Gerçi, geçmiş hep övülür, insanoğlunun belleği nedense iyiyi muhafaza etmeğe yatkındır. Mesela İstanbul Efendisi demek hep bir övgüdür ama bugün eğer o özellikleriyle yaşasaydı, o zamanın Ramazan eğlencelerinde rastladığımız insana benzetirdiniz.

Ailemden bilirim. Çoğu İstanbul Efendisi'dir. Etliye sütlüye karışmazlar, mirasyedidirler. Siyasete "bulaşmazlar." Yaşam konusunda uzmandırlar, yiyeceğin, içeceğin en iyisini bilirler, had safhada naziktirler. Para kavramı yoktur, kendiniz çalışmadıktan sonra paranın değeri bilinmez ki... Onların insanlar arası ilişkilerini çok severim. Gerek annemin gerek babamın tarafından birinin çat kapı bize geldiğini, hele yatıya

geldiğini hatırlamıyorum. Telefonsuz kimse gelmez. Şark laubaliliği yoktur. Batı soğukluğu ve mesafesi vardır. Ben de kimseye canım sıkıldı diye gitmedim, kimsenin de canım sıkıldı geldim demesine tahammül edemedim. Bir akrabamdan örnek vereyim, isim vermeden. Kızı evlendi yurtdışına gitti. Kızını ziyarete gittiğinde önce bir otele yerleşmiş, sonra kızına geldiğini haber vermiş.

— Arkadaşlarınız bohem bir hayat mı sürüyordu?

— Bohem arkadaşım gerçekten çoktu. Yalnız ben onlarla oturup eğlenirken hiçbir zaman sabahlamadım. Bendeki otokontrol her zaman baskın çıkmıştır. Demir Özlü, Onat Kutlar, Önay Sözer, Sina Akşin'le elbet uzun geceler yaşadım ama buna bohemlik diyemiyorum. Sözgelimi, Tülay German'ın söylediği Selçuk'un Yeri'ne sık sık giderdik. Şişli'de bir kulüptü. Yüksel Arslan, Ömer Uluç, uzun gecelerin dostlarıydı.

Ancak onların zaman dilimindeki akrep ve yelkovan arasındaki ilişki, benimkinden çok farklı idi. Onlar gibi meyhanelere gitmezdim pek, belirli mekânlarım vardı benim. Bir-iki kere onların yanında gitmişimdir ama ne yazık ki erken kalkmışımdır. Çünkü öyle birkaç kadehten sonra devamını getirme gibi bir tabiatım yoktur benim. Belirli bir sayım vardır, o sayıdan sonra içki içmem. Ama Ömer Uluç bunu istediği kadar uzatabilirdi. Selahattin Hilav da bu konuda efsaneler arasındadır. Onunla beraber de çalıştım. Ben danışman olduğum zaman Hürriyet Yayınları'ndaydı. Ben başına geçtiğimde de "Klasikler" dizisinin yönetmeni Selahattin Hilav idi. Hilav öğleleri de birkaç kadeh içerdi ama o içkinin değiştirmediği bir dosttu. Hilav'ın akşam içkisi ise doğal olarak sabahlara kadar devam ediyordu. Akşam 7-8 sularında oturulan masadan sabah 6-7 sularında kalkılıyor, bir sakatatçıya gidiliyor ve orada kanlı bir dalak yeniyor, bu vesile ile karaciğerin dengesi sağlanmış oluyor. Öğleye doğru on iki, bir sularında işe geliniyor ve gene içki kadehi elinde masa başında işini yürütüyor. Ama Selahattin Hilav kadar içkinin etki etmediği, kötüleştirmediği, aksine güzelleştirdiği, zaten renkli olan sohbeti

daha da renkli olan başka bir insanı tanımadım. Çok insan gördüm ki, normalde nazik, efendi insanlardır, ancak içkiyi içtikten sonra tamamen ayrı bir insan oluverirler.

Meydan Larousse'un bittiği akşam verilen yemeği hatırlıyorum. O gece de unutamadıklarım arasındadır. Anımsadıklarım: Nezihe Araz, Oğuz Atay, Konur Ertop, Selahattin Hilav ve ben. Boğaziçi'nde yemek yedik. Sonra gece rehberimiz Selahattin Hilav oldu, önce Sıraselviler'deki sigara dumanından birbirimizi tanımadığımız bir kulübe gittik. Selahattin, orada şarkı söyleyen hanıma beni müzik hocası, üstat diye tanıtınca, kendimi elimde mikrofon şarkı söylerken buldum. Sonra da bir başka yere gittik, geceyi bitirdiğimizde saat sekizdi.

Hayalet Oğuz (Oğuz Alplaçin) vardı, ancak benim onunla o kadar sık bir arada bulunmuşluğum yoktu. Benim kuşak arkadaşlarım onunla içli dışlıydılar ama ben o kadar sık buluşup, bir araya gelmezdim. Benim evimde kalmadı mesela. İş münasebetim oldu Hürriyet Yayınları'nda. Çok iyi bir Türkçesi ve yine o kadar iyi İngilizcesi vardı. Çok iyi çeviriler yapardı. Fakat kitabı almak için epey eziyet çekerdiniz. Mesela, yirmi beş sayfalık çeviriyi almak için, mutlaka Taksim'de buluşurdunuz veya bir meyhanede sözleşilir ve o çevirileri alırdınız. Zira aksatırdı, getirmezdi, hesapları karışıktı. Ama her zaman hakkını ödemiş, belki fazlasını da ödemiştik ona. Bu vesile ile meyhanenin parasını öder, çevirimizi alır dönerdik. Gerçek bir bohemdi.

— *Siz aslında kendinizden bir önceki edebiyat kuşağına daha çok benziyorsunuz...*

— Evet doğru, alışkanlıklarımla, sevdiğim yemeklerle, giyim kuşamımla, ev düzenimle daha çok onlara benziyorum.

— *Sonra Hukuk Fakültesi'ni bıraktınız...*

— Bizim kuşağın ortak özelliği galiba... Onat Kutlar, Konur Ertop, Adnan Özyalçıner, Kemal Özer de bıraktılar okullarını. Ama hukuktan pek çok hocanın dostluğunu kazandım... Tarık Zafer Tunaya, Hüseyin Nail Kubalı, İsmet Sungurbey, Necip Kocayusufpaşaoğlu gibi.

Zaten ben 60'lara geldiğimiz zaman edebiyat dünyasında bir isim yapmaya başlamıştım. "60 İyiler" seçiliyordu ona giriyordum mesela. Benim hukuk okumayacağım da belli olmuştu. Annem her şeyime dikkat ederdi ama o bile anlamıştı, bunun yolu belli oldu diye bakıyordu. Benim yolum edebiyattı, sanattı. Edebiyat derken şunu da söyleyeyim, mesela İlhan Berk bir şiir yazmış, orada bir tablodan söz etmiş, ben British Council'e giderdim, kitap ithalatı da yaparlardı o zaman, o reprodüksiyonu getirtirdim ki şiiri daha iyi anlayabileyim diye...

— *Müzikle ilişkiniz nasıldı?*
— İki teyzem ut çalar, babam kemençe çalar, halam anneannem müzik bilirdi. Halalarımdan biri piyano, biri ut çalardı. Böyle dinleye dinleye öğrendim ben müziği çocukluğumda, sonra da teyzemden ut dersleri aldım. İyi nota öğrendim, saz eserleri çaldım. Ali Tanyeri, Uğur Akbulut arkadaşlarım vardı onlar da saz çalardı. Bizim evin bahçesinde fasıl yapardık. Ali Tanyeri solistimizdi.

— *Kimler vardı, kimleri dinliyordunuz?*
— Teyzemin gramofonunu alır, alaturka şarkılar dinlerdim. Müzeyyen Senar, Hamiyet Yüceses, Safiye Ayla, Münir Nurettin Selçuk var... Gramofonun zembereği sık sık kırılırdı, sonraları pikap alındı. Gazinoya da giderdim ailemle. İstanbul Belediyesi'nin Türk müziği, Batı müziği konserlerini de kaçırmazdım... Önceleri Taksim Belediye Gazinosu'nda sonra da Şan Sineması'nda. Mesut Cemil, Münir Nurettin idare ederdi. Daha sonra klasik batı müziğine de merak sardım, filarmoni derneğinin konserlerine gitmeye başladım.

— *Sizin kuşaktan?*
— Bizden Leyla Gencer vardı, onu galiba 59'da Dram Tiyatrosu'nda *Toska*'da dinlemiştim. Henüz İtalya'ya gitmemişti. İstanbul operası yoktu, Ankara operası geliyordu. Saray Sine-

ması'nda konserler yapılırdı onlara giderdim. Birçok yabancı ünlü solisti orada dinledim. Hepsini de Filarmoni Derneği getirirdi. Türk müziği konserleri de Saray'da yapılırdı.

— *Ya gazinolar?*
— Gazinolara ailece giderdik. Tepebaşı Bahçesi, Küçükçiftlik Parkı... Önceleri benim merakım sadece kulaktan dinleyip çalmaktaydı, sonra notalar alıp onları öğrendim. Cüneyd Orhon'dan notalar aldığımı hatırlıyorum. Münir Nurettin plaklarını dinlerdim. Fasılları çok severdim, Sadi Işılay, Hakkı Derman, Nubar Tekyay. Üç önemli kemancı. Yorgo Bacanos hem ut çalardı hem piyano. Nubar Tekyay'ın kemanını çok severdim, sonradan Batı müziği dinlemeye başladığım zaman niye en çok Nubar'ı sevdiğimi anladım. Babası ona önce batılı bir hocadan keman dersleri aldırmış, çalış tekniği çok farklıydı onun için. Radyoda Nubar Tekyay ile Ercüment Batanay'ın saz eserlerini kaçırmazdım. O zaman kayıt imkânı yok ki. Plakları da yapılmıyor. Ayrıca Enise Can ile Fulya Apaydın'ın piyano keman saz eserlerini de çok severdim. Feyzi Aslangil'i hem gazinoda dinledim hem de radyoda. Türk müziğini, saz eserlerini bu kadar güzel çalan bir başka piyanist yoktu bence. Münir Nurettin'le çalardı, yıllar sonra makaralı teybe aldım onun arşivini, Kalan Plak sonra gelip benden aldı da CD'sini yaptı. Kanunda kimleri anımsıyorum: Fikret Kutluğ, Hilmi Rit, Ahmet Yatman, İsmail Şençalar. Utta Kadri Şençalar. Tanburda Selâhattin Pınar.

Saray Sineması'nda dinlediklerim arasında kimler vardı?.. Piyanist Samson François, çellist Gaspar Cassado, Pierre Fournier. Piyano Walter. Halle Orkestrası ile Sir John Barbirolli gelmişti. Açıkhava Tiyatrosu'nda konser vermişti.

— *En büyük tutkularınızdan biri de opera...*
— Evet opera tutkumu bilirsin. İlle de seyretmem gerekmez, sadece dinleyebilirim de. Eğer bir kez o operayı sahnede görmüşsen, müziği dinlerken çağrışım belleği sahneleri gözünün önüne getiriyor. Operayı sevmemin nedeni, birkaç unsurun

bir arada bulunmasıdır. Birleşik bir sanat olması her şeyden önce. Müzik, oyunculuk bir arada. Hem iyi bir oyuncu olacaksınız hem iyi bir ses sanatçısı. Sevdiğim operaların hepsini alıp dinledim, Türkiye'de de yurtdışında da seyrettim. Kara plaklar aldım, CD'ler aldım. Kara plağın bir hoşluğu var, kapağı, içindeki çizimler güzel. DVD'lerin çıkması da seyrettiğin operayı evine getirebilmeyi mümkün kılıyor ama salondaki zevki verdiği kanısında değilim. Mozart operalarının her birinin icrasından birkaç tane vardır diskoteğimde. Başta *Don Giovanni* olmak üzere, hele ses unsuruna dayandığından çeşitleme olmalı. Gerçi diskoteğimde olur olmaz bir zamanlar dinlemek için aldığım anlamsız plaklar, CD'ler de vardır.

— Nerelerden alırdınız plaklarınızı?

— Gençliğimden beri plakları aldığım yerler vardır. Biri Lale Plak, şimdi işleten Hakan Atala'nın babasıydı, karşıda da karikatürcü İzel Rozental'in babasının dükkânı vardı. Sonradan başka plakçılar da açıldı, bunlardan biri de Faruk Erengül'ündü, orada da Rus Melodiya plakları satılırdı. Şimdi epey ithalatçılar var ama plak çeşidi çok az, yeni çıkan CD'leri müzik dergilerinden izliyorum ama burada bulamıyorum. Yurtdışına çıktığımda oradan alıp geliyorum. Şimdi CD'ler korumalı, kolay taşınıyor, getiriliyor. Ben hâlâ kara plak, 33'lük, vinil plak dinlerim. Onun ritüeli de ayrı bir zevk verir, harcadığın emeğin karşılığıdır o ses.

Düşün, plağın üstünü hem fırçayla hem kadifeyle sileceksin, temizleyeceksin, fırça anti-statik, daha sonra iğneyi fırçayla sileceksin, gene anti-statik tabancıyla elektriğini alacaksın. Hâlâ banttan da müzik dinlerim, makaralı teybimden...

— Ut çaldığınızı biliyorum ama dinleyemedim hiç, ne zaman bıraktınız?

— Teyzem öldüğü zaman bıraktım. Bana udu o öğretmişti. Aslında birkaç ay çalışsam yine eskisi gibi çalarım gibi geliyor. Çünkü bazen annem ister, doğum günlerinde filan çalarım. Notam iyidir, okurum... Notanın okunduğunu ne za-

man anladım biliyor musun? Andre Gide'in, *Günlük*'ünde şöyle bir cümle okudum: "Bugün Beethoven okudum" diye. Nota çalınır, nasıl okunur diye şaşırmıştım. Bir gün Ankara Caddesi'nden gazeteye doğru çıkıyorum. O zamanlar sağda Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları'nın dükkânı vardı. Baktım vitrinde, saz eserlerinin, şarkıların notaları. Dr. Nevzad Atlığ'ın hazırladığı koleksiyon. Hemen içeri girdim ve aldım, açtım yürürken mırıldanmaya başladım, içimden, kafamdan. O zaman Gide'in ne demek istediğini anladım.

— İlk sinemaya nerede gittiniz?
— Önce Samatya'da Şen Sineması, sonra bahçe sinemaları, sonra da kapalı salonlar. Beyoğlu dönemi başlıyor, ayrıca evimizin karşısında sinema açılmıştı.

— İlk gördüğünüz filmi hatırlıyor musunuz?
— İlk gördüğüm filmleri pek hatırlamıyorum. Ama Türk filmi olarak *Allah'ın Cenneti, Kahveci Güzeli, Hasret* filmlerini söyleyebilirim.

— Sinema o dönemin önemli eğlencelerinden biri, her hafta gider miydiniz?
— Giderdim evet. Mutlaka haftada bir giderdim. İstanbul'daki bütün sinemalara gitmişimdir. O zamanlar Hint filmleri, Arap filmleri filan modaydı, onları hep gördüm mesela, *Avare*'yi hatırlıyorum. Onların yanında pahalı prodüksiyonları da anımsıyorum, tarihi filmleri. Eskiden yeni filmler, ödül kazanan filmler o kadar geç gelirdi ki, ne kazandığını artık unutmuş olurduk. Bize dünya sinemasının tarihini öğreten Sinematek olmuştur. İtalyan gerçekçiliğinden Amerikan filmlerine kadar, Eisenstein'dan Tarkovski'ye kadar birçok filmi görmemizi o kurum sağlamıştır. Ne yazık ki askeri darbenin kurbanı oldu.

— Türk sineması o zamanlar epeyce hareketli, sizin kuşaktan da önemli yönetmenler var, onlarla ilişkiniz nasıldı?

— Çok yakın ilişkiden söz edemem. Edebiyatçı olan sinemacılar arkadaşımdı/arkadaşımızdı. Benim tanıdığım mesela Yılmaz Güney'di. Yılmaz benim bir hanım arkadaşıma bir filminde rol vermişti, ona daha yakın hissederdim kendimi, belki edebiyatçı yanı olduğu için... İkinci sinemacı da Fikret Hakan'dı, o da öykü yazardı.

— *Hanım arkadaşınız kimdi?*
— İsim gereksiz.

— *Bu söz ettiğiniz dönem Yılmaz Güney'in kovboy filmleri filan çektiği zamanlar...*
— Hayır daha sonraki dönemin çalışmaları. Sonra *13* diye bir dergi vardı orada çıkan bir yazısından mahkûm oldu. Onun dışında, daha çok müzisyenlerle arkadaşlığım vardı benim. Sinemacılar da mutlaka sinema üzerine bir şey yazanlardır. Halit Refiğ, Metin Erksan, Atıf Yılmaz. Ötekileri de tanırdım tabii ama dostluğum yoktur fazla.

1980 yılında beni Antalya Film Festivali'ne jüri üyesi seçtiler. 11 ya da 12 Eylül günü festival başlayacaktı. O gece Antalya'ya gittim. Karışık dönemlerden biri, inanılmaz bir kaos var. Gani Turanlı ile İmbat Oteli adlı bir otelde kalıyoruz. Otel kötü, gece geç saatte gittiğimiz için orada kaldık, ertesi gün oteli değiştireceğiz. Jüri üyeleri arasında Ara Güler de var, onu da ertesi gün bekliyoruz. Kahvaltıda Gani ile buluştuğumuzda televizyonu açtık ki ne görelim. Kenan Evren ve arkadaşları 12 Eylül darbesini yapmış. Sokağa çıkma yasağı konulmuş. Otel değiştirme tasavvurumuz hayal oldu. O yılın tartışması da şuydu, daha çok festivali düzenleyen belediyenin: Yılmaz Güney'in filmi festivale girecek mi, girmeyecek mi? Kabul edilecek mi, edilmeyecek mi? Biz önceden onun festivale katılması konusunda en az üç kişi oybirliğine varmıştık. Ara Güler, Gani Turanlı ve ben.

Sokağa çıkma yasağı yüzünden otelde de kaldık, istediğimiz yemeği de yiyemiyoruz. Yiyecek de tükenmeye başladı

zamanla. Artık şakşuka denilen kızartmayı görmekten bıktık. Üç gün sonra otelden çıktık, İstanbul'a dönebildik. Festival de yapılamadı.

Yılmaz inanılmaz duyarlı, samimi bir insandı. Onun bu özellikleri filmlerine, sinemasına da yansımıştır. Tabii ki yaşadıkları çevresinin ve hayatının getirdiklerinin etkisiyledir. Ama ben daima onu daha farklı olarak değerlendirmişimdir. İçe kapanık, gerçekten çok nazik ve iyi bir Anadolu çocuğuydu, insanlara çok güzel bakardı. Nasıl desem, umut dolu ve gerçekten inançlı bir karakterdeydi. Sağlam duruşunu her zaman sergilemeye, dimdik durarak direnmeye çalışırdı. Öyküleri de, filmleri de, kişiliği de çok iyi ve çok alışılmışın dışında idi.

— *Peki artistlerle filan aranız nasıldı?*
— Yok canım onlarla alakam yok. İşte Yılmaz'ı tanırdım, Fikret Hakan'ı bir de...

— *Size hiç senaryo teklifi filan gelmedi mi?*
— Yok hiç gelmedi. Ressamlarla da ilişkim vardı ama nedense sinemacılarla pek yakınlığım olmamış?

— *Unutamadığınız bir film var mıdır?*
— En sevdiğim film Tarkovski'nin *Nostalghia*'sıdır. Gençlik yıllarımda mesela *Potemkin Zırhlısı*'nı unutmam. Gerçekten insanı etkileyen bir şeydi ama mesela aşk filmleri filan hiç sevmezdim. Öyle hani insanlar seyreder de kendi hayatını da etkiler filan, benim hiç böyle bir şeyim olmamıştır. Doğrusunu istersen benim görsel bir merakım yok galiba. Okuma ve dinleme üzerine benim hayatım. Yüzlerce kez dinlediğim bir şarkı yine bugün dinlesem ürpertir beni. Puccini'nin *Madam Butterfly*'daki veda aryası *Un bel vedremo*.

Hele Maria Callas söylüyorsa, o hançeri yüreğimde hissederim. Aldatılmışlığın ve terk edilişin acısını duyarım.

— *En sevdiğiniz opera peki?*

— En sevdiğim Mozart operası gerçekten *Don Giovanni*'dir. Hüzünlü yanı, gülünç yanı hepsi bir arada olan önemli bir eserdir. Onun operası içerisinde de bir devrimdir aslında. Niye severim, Don Juan'ın kadınlar karşısında başarıları anlatılırken, Freudyen açıdan bakıldığı zaman da iktidarsız bir kimlik olarak da ele alınabilir. Onda sevdiğim aryalar vardır, bir tanesi "gece gündüz gezerim" dediği ve uşağın efendisinden şikâyet ettiği bölümdür. Ama asıl sevdiğim yer ise, efendisinin kadınlar katoloğundan bahsettiği yerdir. Don Juan'ın sevgilileri konusunda yapılabilecek abartmaların en güzeli ve en müzikal olanıdır. Bütün dünyayı dolaştığını anlatır, buna Türkiye dahildir, bu dolaşmalarda aynı anda 100'er, 200'er sevgiliden bahsedilir. İnanılmaz bir alaydır, erkekli kızlı sevgililer vardır. Dünyayla, insanların tabiatıyla, onların zaaflarıyla tam anlamıyla dalga geçen ve bunu gerçekten de çok iyi yapabilen bir eserdir. Örneğin bizim toplumumuz bu aşk ve cinsellik konusunda son derece zaaflarla dolu, sorunları olan bir toplumdur ve bunun yanında kendini Don Juan olarak gören insanlar da vardır. İşte bu aryalar belki de onları anlatıyor, ben de bundan dolayıdır ki çok seviyorum.

— *İnsanlar hayranlık deyince ünlü pop yıldızlarını,* rock *şarkıcılarını söyler, sizin galiba en büyük hayranlığınız Mozart'a...*

— Mozart müzikte dünyaya gelmiş en büyük dehadır. Mozart, örneğin Türk şiirindeki Dağlarca'dır. Dağlarca'nın nasıl ki en kötü şiirinde bile bir mısra vardır, işte Mozart da öyle. En basit şekilde söyleyeyim, bir keman, bir piyano sesinde, insana bu kadar yaşama sevinci veren ve bu kadar doğal olabilen tek adamdır bana göre. Yine operaların içinde tabii *Sihirli Flüt*'ü unutmamam gerekir. Olgunluk döneminin şaheseri... Wagner operalarının dinlediğim kadarı beni Mozart kadar etkilemedi.

Eğer madeni nefeslilerin ürpertici havasından söz edeceksen onu yazan da Wagner'dir tabii. Onun o nefeslileri gerer

insanı. İnsanın gerilime de ihtiyacı var. Mahler de dinlerim, bence müzikte bunalım dönemini başlatan insandır. Bruckner'in o kasvetli havasını da severim.

— *Peki sizin enstrümanınız hangisidir?*
— Benim enstrümanım çellodur. Çelloda da Pablo Casals'tır. İlahların sazı denir biliyorsun. Türk müziğinde de tamburu, udu severim. Mesela bak piyanistleri pek bilmem. Çellonun benim için ürpertici, bambaşka bir etkisi vardır.

— *Yine 60'lara döneceğim, o yıllar* rock'n roll *yılları, burada yabancılar da çok, sizin bunlarla ilginiz yok muydu hiç?*
— Üniversitede arkadaşlarla birkaç kez mesela Hilton'a gittim, tango yaptım, vals yaptım, ça-ça yaptım. Ama klasik müzikten geldiği için vals ve polka ilgimi çekti daha çok. *Mambo*'ymuş, *twist*'miş, *rock'n roll* filan asla böyle bir şey yapmadım. Mesela Beatles'ın dinlediğim tek şeyi Berlin Filarmoni'nin sonradan yaptığı on iki çellistin çaldığı plaktır.

— *Ya caz?*
— Ona da ilgim dolaylıdır. Grapelli dinlerim. Sonradan Charlie Parker, John Coltrane dinledim, ikisini de çok sevdim, hep dinliyorum.

— *Sizi üniversite yıllarında etkileyen kitaplar olmuştur mutlaka, nedir bunlar?*
— Tabii, Dostoyevski, Nietzsche? İnsanın içindeki bastırılmış duyguları, gizli duyguları açığa çıkardıkları için belki.

— *Mesela* Yeraltından Notlar *mı?*
— Onu çok severim. Kendine ait patikası olmayan yazarları sevmedim hiç ben. Ama zorla, sıradan olmamak için zoraki bir başkaldırı yazan yazarları değil kendiliğinden böyle olanları sevdim. Çehov'u, Gogol'u sevmemek mümkün mü? Çehov *Martı*'da, "Bilmem kim de intihar etmiş" deyiverir. Hayatın içindeki bir şeyi böyle basit bir cümle gibi söyleyiverir

işte. Bunlardaki gelgitleri ben Türkiye'de Dağlarca'da da bulurum. Hiçbir yerde huzur bulamayan adamları da severim, Sait Faik'i sevmemin gerekçesi budur.

Ben de çok huzurlu, rahat görünen ama aslında her şeyi mesele eden bir insanım. Diyelim bir dergiyi iş yerinde unuttum, o gece okumasam herhalde bütün bildiklerimi unutacak değilim ama eve gelip onu bulamayınca sinirlenirim, bütün huzurum kaçar, çünkü o bu gece okunacak, öyle niyetlenmişim, olmayınca işte bütün bir gece dertlenmek, söylenmek için bir neden çıkar bana...

Bir de benim sevdiğim, fetva vermeyen yazarlardır. Behçet Necatigil'in şiirleri mesela. Sanki bunlar kendi huzursuzluklarını, perdeleri açık bırakmışlar da bize gösteriyorlar gibi gelir. Bu hoşuma gider. Belki bu yüzden en çok günlükleri severim. Çok ayıklanmış, aza indirgenmiş bir şey olan şiiri severim. Zaten benim uzun dinlemeye de tahammülüm yoktur. Onun için şiirin azlığı, indirgenmişliği beni etkiler. Havai fişek gibi bir anda her şey birden patlayıp aydınlatır ortalığı...

— Hayatınızla edebiyat meslek olmanın dışında nasıl bağdaştı?

— Aslında şunu söylemem lazım, ben belki de bütün hayatı hep edebiyatın gözlüğünden gördüm, biraz sürreel, biraz reel, biraz sanal ama bunu o kadar böyle gördüm ki belki hayatın gerçek olayları beni gerçekmiş gibi etkilememeye başladı. Yani böyle bir filtreden geçirdim her şeyi. Bir uyurgezerin hayalleri gibi. Bir arkadaşım demişti ki, "Ben seni gördüğüm zaman böyle adam olmaz, diye düşünmüştüm, ama sonra baktım ki bir insan kendini bir şeye adarsa böyle oluyor..."

Tabii böyle olunca insanlarla olan bağlantın azalıyor, onların gerçek bulup etkilendiği şey beni o kadar etkilemiyor, bana çok doğal gelen şey onlara absürd geliyor. Ben bunun farkındayım aslında, fark ediyorum. Tabii yıllar içinde bu iyice yerleşiyor, mesela gençlik yıllarımda kullandığım bir mercek artık bugün benim gözbebeğim, benim bir parçam olmuş. Çağrışımlarım da buna göre kurulmuş. "Yahu kar yağ-

dı evimize nasıl gideceğiz" derken insanlar, ben birdenbire Selma Lagerlöf'ü hatırlıyorum. Çaykovski'nin bir müziğini hatırlıyorum. Kışın getirdiği imkânsızlıklar, günlük sorunlar bana bambaşka bir şey ifade ediyor, gerçekliğin katmanları değişiyor zihnimde.

— *Kozinski'nin romanından Peter Sellers'in oynadığı* Being There'*i izlediğinizde ne hissettiniz?*
— Evet, hatırladım; hayatı boyunca televizyon seyretmiş ve dünyayı televizyonda gördüğü şekliyle öğrenmiş bir adam sonra dış dünyaya çıkıyor yaşlılığında... Annemin bana söylediği bir şey vardır, "Ah evladım, hayat edebiyattan ibaret değildir" der. Ama benim hayatım bununla süslenmiş, bir de müzikle. Kapalı bir hayat benimki. Mesela yaz aylarını sevmem. Kışı severim. Yazlığa gitsem oksijen beni çarpar, rahatsız olurum. Güneşte duramam. Belki yetişme biçiminin de etkisi var. Şimdi bakıyorum, okuldan arkadaşım yok, sokaktan arkadaşım yok, ne var, edebiyat var, kitaplar var, müzik var. En önemlisi, edebiyatçı, müzikçi arkadaşlarım var. Bir yeğenim dışında akrabalarım bile yok kendi yaşımda. Böyle olunca insan kendisine başkalarından soyutlanmış bir dünya yaratıyor ve bunun ne kadarı gerçek ne kadarı sanal artık bilemiyor.

— *Sanki bütün hayatı bir piyes haline getirmiş gibisiniz, yazılmamış, irticalen oynadığınız bir piyes...*
— Şüphen olmasın... Yazılı piyesleri kim oynuyor sence. Oynadıklarını sananlardan değilim. Tuluatçı değilim ama bana sunulan metinlerde değişiklik yaptım her zaman.

— *Sizin başrolü oynadığınız, öteki insanların da belki farkında olmadan aktör olarak girip çıktığı bir oyun...*
— Belki de bir yanılgı. İnsanların çoğu kendini başrolde görür ama çoğu zaman da birer figürandır. Dostluklarda da düşmanlıklarda da bunu görürsünüz. Edebiyat dünyasında bunu denetlemek, farkına varmak kolay ama basın, gazete

dünyasında biraz zor. Gerçekte en başrolde olduğun, oynadığın zaman bile ihtiyatlı olman gerekir. Sahnedeyken kulisi de izlemelisin. Sahnedeki repliklerden daha önemlidir çoğu zaman kulisteki fısıltılar. Shakespeare diyor ya, "Dünya bir sahne" diye. Kanıksıyorum. Acaba ben mi rol verdim yoksa verilen bir rolü mü oynuyorum. Bazen tek önemli şey sahnede kalabilmek. Neden dersen. Unutulmamak için. Üstelik küçük bir rol bile senin kalibreni gösterebilir. Büyük aktörlerin küçük rolleri ne kadar önemli kıldığını hepimiz biliriz. John Gielgud'u anımsarım hep.

— Yalnız siz, çoğu zaman başka insanların seçmeyeceği, hoşlanmayacağı rolleri de seçip oynuyorsunuz...

— Çok doğru. Benim için ilgi çekici olması önemli. Heyecan verici, değişik, çapraşık rolleri üstlenmek bir tür meydan okumadır. Sessiz bir meydan okuma. Rolün iyisi kötüsü yoktur, dersek bilinen bir sözü hayatın bir kıyısına uyarlamak gerekir. Oynayanları severim ama amatör bir oyuncu gibi başarısızlıkları sırıtmadıkça.

Shakespeare'i niçin severim. Gerçekleri dile getiren soytarıları önemlidir. Onun üzerine nice incelemeler yapılmıştır. Soytarı doğruları söyler, gerçekleri efendisi ondan öğrenir ama bunu fark ettiği zaman iş işten geçmiştir.

Soytarılarla dalkavukları karıştırmak hayatta yapılacak en büyük hatadır. Soytarılar bilgedir, dalkavuklar ham ervahtır, eski deyişle. Soytarıya az rastladım ama dalkavuk çok gördüm. Üstelik hazin olan nedir biliyor musun? Onlara inanan efendiler, dalkavuklardan da daha beter durumdadır. Yazarların da böyle bir işlevleri var mıdır? Gerçek nedir, kaç türlü söylenebilir. Bunlar çok uzun konular. Böyle bir konuya girersek, edebiyat tarihinden bir bölüm yazmamız gerekir.

Rolde yazmak kadar, belki de yazmaktan çok konuşmak önemlidir.

Retorik bilgisi gerekiyor. Sahneye çıkanlarda –gerçek tiyatrodan söz etmediğimizi belirtmek gerekiyor mu– retorik çeşitlemesi olması gerekiyor. Ben doğrunun tek biçimde

söylendiğine inanmıyorum. Çeşitlilik arz etmesinden yanayım. Zaman zaman şöyle bir durumla karşı karşıya kalmışımdır. Üç kişiye de aynı olayı anlatacağım, üçünün de bakış ve değerlendiriş açısı farklı, üçü de buluştuklarında benim onlara anlattıklarımı birbirilerine anlatacaklar. Arada fark olmayacak.

Retorik benim için doğruları çeşitli renklerde dile getirmek demektir.

İşte hayatın sahnesinde, gazete ve edebiyat dünyasında bulunmak bunu kazandırıyor insana. Eğer bu yeteneğiniz yoksa suflörün söylediklerini tekrar edeceksiniz, hayatınız boyunca bir suflör bekleyeceksiniz.

Gelelim tuluata? Metinlere yeni unsurlar katabilirsiniz. O zaman tiyatro ile tuluat karışır mı? Hayat karışıktır zaten, olağandır. Suflörün söylediğini değiştirebilir misiniz? Bunu doğrusu düşünmedim. Bazı davranışlar benim için turnusol kâğıdı gibidir. Bir de buna cinsel hayatı eklemek lazım. Orada özgür olamayan, kendini bırakmayan insan nerede bırakabilir, doğrusu bu sorunun cevabını veremem.

Hayat tiyatrosu benim için çok önemlidir. Çünkü işim gereği –edebiyat ve gazete– benim gözlemciliğim ağır basar. Üstelik sık sık söylerim? benim enstrümanım insandır.

— Peki bunca gözlemden sonra neden hiçbir şey yazmadınız?

— Roman, hikâye, şiir yazmadınız demek istiyorsunuz. Kim bilir bir roman yazabilirim, şairliğe başlarım. Bilirisin ki eli kalem tutan adam her hatayı işleyebilir. Şimdiye kadar böyle bir isteği duymadım, bir gün bir oyun yazmak isterim. Roman, öykü, şiir yazmam sakıncalı, bunca yıl onu bunu eleştir, yumuşak da olsa fetvalar ver, sonra en kötü örnekleri yaz. Beni bu konuda tahrik etme.

Ortaya atılan görüşü bilirsin. "Şiiri, öyküyü, romanı denediler, başaramayınca eleştirmen oldular" derler. Bu sözün ardında başarısızların öç alma duygusu gizlidir, gibi bir anlam çıkar. Daha beteri, bu türlerden birini yazabilselerdi, eleştirmen olmazlardı.

— Yok canım. Eleştiri yazan şairler var, iyi de yazıyorlar?
— Ama bu gözlemciliğim benim yazılı metinleri daha iyi anlamamı sağlamıştır. Yani bir romana, bir şiire bir romancı, bir şair gibi bakabilme yeteneği kazandığımı düşünüyorum bu özelliğimle. Şüpheci mizacım açısından. Ben edebiyat metninde hep tuzaklarla karşılaşırım ve yazarın kurduğu bu tuzaklar hoşuma gider. Benim her zaman insanların birbirini aldatmak üzerine hayatlarını kurduğu gibi bir düşüncem var. Kendim de yalanlar söylerim ve hoşuma gider. Ben bunu bir sahtekârlık olarak da görmüyorum, bu da oyunun içinde bir ayrıntı gibidir.

— Yani hep söylenenin, görünenin değil, onun arkasındakinin peşindesiniz?
— Görünenleri görmek bir özellik değil ki! Edebiyat, sanat bu değil midir? Senin söylediğinde bir tanım havası yok mu? Ortalıkta ayan beyan olanların doğru olmadığı ön yargısı bende yerleşmiştir. Çok polisiye roman okudum, severim de. Okuru aldatmak için katil olmayan birini katil olarak düşünmemiz için bizi aldatmaya kalkışır yazar. Aptal mı bu yazar, daha ilk sayfada katili anla, kitabı elinden kaldırıp at.

— Oldukça kötü niyetli bir düşünce biçimi... Her şeye kötümser yaklaşım...
— Evet kötü niyetli. Ben zaten birini tanıdığım zaman ona önce kötü niyetle bakarım. Olumsuzlukları sıralarım, yavaş yavaş iyiye dönerim. Bu nasıl çirkin bir insandır, ne cahil biridir, nasıl tatsız bir insandır? Belki de yanılmaktan koruyorum ya da hüsrana uğramaktan. Pasif bir kötümserlik anlayışı.

Şairin dizelerini bilir misin? "Mürur-u vade-i yare inanma sen Ahmed / Gama inan inanırsan ki eski yarındır."

— Hayal kırıklığından kurtuluyorsunuz yani...
— Hayal kırıklığından kurtuluyor muyum, yoksa ona karşı ruhi bir önlem mi alıyorum... Net bir yorum yapamıyorum.

Evet, evet, ondan kurtuluyorum işte, biraz iyi bir özellik görünce seviniyorum, yanılmak istemiyorum ben galiba, yanılmalara tahammülüm az...

— *Peki insanları çok iyi tanıdığınıza inanıyor musunuz?*
— Hayır. Ama zaten belki de insanda hep tanınmayan yanlar olunca lezzetli bir şey oluyor. Yoksa belki her şeyiyle tanısam benim için enteresanlığı kalmayacak. Ama gene de tanımak için çok çaba harcıyorum, biraz bu açıdan tanıma oranım artıyor. Bir de garip bir şekilde fizyonomi inceleme merakım vardır. Yüzden bazı şeyler okuduğumu sanıyorum ya da kendimi aldatıyorum.

Anlama çalışmalarımdan biraz söz edeyim. İnsanları tanımaya önem veririm, onların davranışını izlerim. Çünkü ben aslında insanları kırmak istemem ve insanların da beni kırmasına tahammül edemem. Bir tür insanların birbirini anlaması için bir bünye bir karakter tahlili gerekir. İnsan tahlillerinde elbette kimyasal bir tahlil yapamazsınız ama bu da meleke olarak değerlendirilecek bir şeydir. Aşağı yukarı konuşmasından, genel tutumundan, size olan tavrından, daha da önemlisi söylediği birkaç cümleden ve bir olay karşısında göstermiş olduğu tepkiden yola çıkarak doğruya çok yakın tespitlere varabilirim. Bu tabii önemli bir uğraş ister. Bazen bana alayla söylerler, "Ya insanlarla bu kadar uğraşmaya değer mi" diye, oysaki ben uğraşmıyorum, onları tanımaya çalışıyorum. Bütün tanıdığım ve sonuçta hoşlanmadığım insanları bu sayede hayatımdan çıkardım, hatta hiç sokmadım bile. Karşılaşmamaya ve yan yana durmamaya çalıştım. Ama bir tek şeye dikkat ettim, kızdığım ve nefret ettiğim insanların bile, ekonomik, parasal meselelerinde herhangi bir müdahalede bulunmadım. Yani ne bileyim, işten çıkarılmasına önayak olmadım, bir işinin yapılmasına engel olmadım. Aksine, işle, parayla, maddi meselelerle ciddi sorunları varsa ve bu mesele bana gelmişse hallolması için uğraştım. Hayatta o açıdan kendimi nesnel ve öznel bölünmeye tabi tutarım.

Bir işe layık olduğu zaman, birisi bana sorduğunda, onun yapabileceği hakkıyla yapabileceği bir işse önce onun adını veririm. Önerimi duyanlar bana derler ki, "Sen onu sevmezsin, hatta eleştirirsin" ama benim burada eleştireceğim onun kişisel durumudur, çalışma durumu değil ki, eleştirilecek bir özelliğe sahip değilse, daha doğrusu çalışkan ve iyi iş yapan bir insansa elbette onu öneririm. Tabii ki insan yönetirken, insanları idare ederken buna dikkat ederim. Ben basın ve edebiyat camiasında şunu gördüm, iki camia da kırılgan, megaloman yapıya sahiptirler. Muhteris olmalarının yanı sıra hassastırlar. Freudyen açıdan değerlendirildiğinde bu iki camiadaki insanlar da yaptıkları işle değerlendirilecek olursa teşhirci insanlardır. Bunların idaresi de son derece zordur. Ama aslında idareden ve yönetimden şu gerçeği öğrendim, insanları eleştirebilirsiniz; yaptıkları işleri kötüyse kötü yaptığını da söyleyebilirsiniz. Ama hiç unutmayın ki, gönlün baharı var, yazı var, kışı var. Ben bu farkı öğrendim, davranışlarımı da ona göre tayin ettim. İnsanların sorunlarına da ketum tanıklık yaptım ve bunlara mümkün olduğunca çare olmaya çalıştım. Yöneticilik, idare etme bunları gerektirir. Ben yaptığım tanıklıklarda sadece dinleyici ve gözleyen olmadım, günah çıkarılan bir papaz konumunda değildim, bana bunları anlatanlara yardımcı olmaya çalıştım. İnsan size güvenirse, yaptığınız eleştiriyi de doğru ve samimi olarak görür, bu eleştirilerde sizin bir hususi kasıt gütmediğinizi anlar. Beni eleştirenleri, sert eleştirenleri de o kadar ciddiye almadım. Çünkü ben hayatımda hep maraton koşucusu oldum. Kısa mesafeler, sprintler benim için önemsizdir. İlk yüzü, dört yüzü benden önce bitiren çok insan vardı, ama maratonun sonuna doğru dönüp baktığımda çoktan geride kalmışlar, tıknefes bir vaziyette yetişmeye çalıştıklarını gördüm.

— *Peki, bu görür görmez tanımanın ölçütleri neler?*
— Herkesin ayrı ölçütleri vardır elbette. Ben hiçbir zaman gelir gelmez kendini öven insanlara prim vermedim. İddialıyım sözüyle bir yerlere varmaya çalışanlara güvenmedim.

Bunların mesleklerinde en iddiasız insanlar olduklarına karar verdim. Bunları tabii zamanla ediniyorsunuz. Gençken bilebilmek zor oluyor. Kendinden öncekileri eleştirenleri daha doğrusu onların bazı kusurlarını, eksiklerini anlatan insanları gözüm tutmaz. Bu, özellikle, makam mevki meselelerinde çokça rastladığım bir durumdur. Dünyada bunu en iyi ben yaparım diyenlere o kadar gülerim ki. Sözgelimi hukuktan hocam, sonradan dost olduğum Prof. Dr. İsmet Sungurbey, hukukta o kadar iyi bir hoca olmasına rağmen, hiçbir zaman kendisini önemsememiş, daha doğrusu yaptıklarını anlatma derdine düşmemiştir. İşini önemsediğini anlatan insanların gerçekte hiçbir yetenekleri olmadığını, dışarıya karşı bir önemseme gösterisinde bulunduklarını anladım. Genelde asıl işini yapanlar, gülen, söyleyen, kendisi ve başkasıyla dalga geçenlerdir. Bugün ben de, benim yanımdaki dostlarım da, hatta yardımcım da böyle karakterde insanlardır. İşlerinde ciddi ama vakar, prim vermeyen insanlardır.

— Bunca önlemden sonra sizi çok şaşırtan insanlar oldu mu?
— Maalesef olmadı, keşke olsaydı. Çünkü o kadar çok inceliyorum ki. Belki de bir süre sonra o insandan bir sürpriz gelmeyeceğini bildiğim için bıkıyorum. Çoğunluk üzerinedir konuştuklarım, yoksa hiç şaşırmadım desem inanma.

— Tabii sizin kafanızdaki hayal kahramanı hayatta karşılığı olmayan özel bir karakter...
— Bazen bir melek, bazen bir Frankeştayn yaratıyorum zihnimde. Gerçeklerden çok, gerçekleşmesi imkânsız olan tipler, kahramanlar. Ama onları istediğim gibi görmek de hoşuma gidiyor. Gerçeklerden kaçmak, gerçeklere tahammülsüzlük... İnsanların değişimi beni ilgilendirmiştir. *Dr. Jeckyl ve Mr. Hyde*'dır çoğu. İçki içtikten sonraki halleri, cinsellikteki konumları... Bu özel değişimler. Bir de mevki, unvan ve paranın değiştirdikleri var ki, onlarla çok eğleniyorum. Bazı kişileri sevebilmek için onlara büyük özellikler yüklüyorum, yükle-

me sonucunda var ettiklerimi seviyorum. Ama unutmuyorum ki, bunların hepsi benim hayallerimdir, tasavvurlarımdır. Sonra da gerçeklere dönüp o insandan soğuyorum.

— *İnsanları olduğu gibi kabul eden bir düşünceniz yok yani...*
— Asla... Olması gerektiği gibi düşünüyorum. Sevdiğim ve ilişkim devam ettiği sürece ben onları olması gerektikleri gibi kuruyorum kafamda. Oldukları gibi kabul etsem rahatlayacağım. Ama nedense ben kendi kendime huzursuzluk çıkarıyorum.

Aslında ben de kırılganımdır ama bunu belleğimde saklarım, gününde konuşayım diye. Olduğu gibi kabul ettiğimde, sanki kişiliğim değişmiş her şeyim ona benzemiş gibi geliyor. Yalnız aşklarda ilişkilerde değil, günlük yaşamda da... Kabul etmeyip, onları eleştiriyor muyum? Evet. Ama onların da eleştirilerini hoş karşılarım, dalga geçerim, alay ederim ama etmelerine de kızmam. Olduğu gibi kabul edemeyişimin bir sebebi de, alışkanlıklarımın katılığıdır, zevklerimin değişmezliğidir. Karşılıklı bir alışveriş, belki kimi zaman bir düet, kimi zaman solo, kimi zaman monolog. Ama koro asla olamaz. Onunla bir ilişki kurabilmem için elbet kurallarım var, onları yazmıyorsunuz, sözlü biçimde davranışlarınıza yansıyor.

— *Yani oyun tarzınıza ne kadar uyduğuna göre...*
— Oyun sözü burada kullanılabilir. Yani sana göre ikimiz de aktörüz. Sahnede birbirimizden rol çalmaya çalışıyoruz. Doğru, hayat sahnesinde en çok rol çalmalara rastlanır, en zor iştir. Kimi zaman iş hayatımda metine sadık kalarak oynadım, kimi zaman da onu kenara atarak tuluat yaptık. Tuluatı önemserim, çünkü zekânın akıcı halidir, hazır cevaplıktır, intibak yeteneğinin göstergesidir. Ama karşımdaki de büyük bir aktör olabilir, ne zevklidir değil mi? Senin sözlerinin altında yatan gerçek şu, insanların benim çok yakınım olanların eline bir metin veriyorum, onları okumalarını, oynamalarını istiyorum. Hepimiz eğleniyoruz.

Rejisörler hep sinemada mı olur. Senaryonun gündelik yaşamda etkisi yok mudur?

Sevdiğim insanlar verdiğim metnin dışına da çıkabilirler, becerebiliyorlarsa... Ama hem metnin dışına çıkacak hem de tuluat yeteneği yok. Hemen sahneden indirmeli.

— Sizin portrenizde bana en acayip gelen şey şu, bu türden kendi dünyasını kuran insanlar genellikle sosyal hayatta, iş hayatında pek başarılı olmazlar ama siz hem kariyer yapmışsınız hem sosyal hayatınız aslında çok zengin...

— Şimdi derler ki, cana yakın, herkesle konuşan adamdır. Bir yanım öyle. İnsanları kırmamak için, onları incitmemek için, dünyalarını zedelememek için. Hele bir tavrı ilke edinmişimdir. Bağdatlı Ruhi'nin söylediğini çok severim: "Alâlara alâlanırız, gedalara pestiz."

Yüksekten konuşanlara, eda yapanlara, daha da yüksekten bakarım, ama alçakgönüllü ise daha da alçakgönüllü olma yarışına girerim. İnsanlardan kaçtığım söylenemez, biraz seçerim. Annemin söylediği birkaç söz vardır onları hiç unutmam: "Boş başak dik durur dolu başağın başı eğiktir" der. Diğeri daha da hoştur: "İnsan eğilmeden başına taç konmaz."

Taviz sözüyle açıklanamaz bu, ama her işin, her iktidarın bir gereği vardır. Ben odama gelen herkes için ayağa kalkarım.

İlişkilerim için söylenecek bir söz bekliyorsun benden, şu olabilir:

Belki zaman zaman ben su yüzüne çıkıyorum, sonra yeniden denizaltıyla dibe dalıyorum. Dostlarımla konuşmaya başladım mı, bazen ne çok konuştum, diyorum. Bizim kuşak çok konuşur, konuşmayı sever. Değişik alanlardan insanlarla görüşmem de, hayatımı renklendirir. Boş şeyler de dinlerim, boş şeylerle de uğraşırım. Zihnin dinlenmeye ihtiyacı vardır.

— Peki sizin roman kahramanları da dahil bu kadar çok insan tanıyor olmanız, bu kadar insan izlemeniz onlarla ilişkilerinizi kolaylaştırıyor mu, sizi rahatlatıyor mu?

— Rahatlama sözü biraz keskin. Ama roman kahramanlarıyla gerçek kahramanları karıştırmak güzel bir edebiyat oyunu değil mi? Üstelik onların taklidini de yaparım. Başkaları da benim taklidimi yapsın diye, hatta onlara bırakmam ben kendim yaparım. Oyunculuk yeteneğim vardır. Bizim kuşağın hepsinde bu yeteneğe rastlarsın. Düşünsene Ülkü Tamer profesyonel tiyatroda oynadı.

İnsan tanımayı dedin ya, sanırım aşağı yukarı bir görüşte bir insanın fizyolojik fotoğrafını çekebiliyorum. Bir cümlesi, bir bakışı, giyimindeki bir ayrıntı, edebiyattan gelen bir gözlem zenginliği de olduğu için adam değerlendirmekte insanlar beni kullanabilir. Çalıştığım insanlar, patronlar ya da başkaları... Hepimiz hayatımız boyunca bilerek bilmeyerek oyun oynadık. Ben de oynadım ama bir tek role çıkmadım, hain ve muhbir rolüne.

Güven duygusu çok önemli insan ilişkisinde. Ben gerçekten de sevdiğim insanlar için hep fedakârlık yaptım, onlar da benim için tabii... Kaçan Burgonya Dükü olmadım Kral Lear'deki gibi. Ben hep sır vermekten korktum ama insanlar bana sır vermekten korkmadı çünkü ben o sırları hep sakladım. İnsanlardan ayrıldım, insanlara kırıldım ama o sırlı sır kâsesini hiçbir zaman kırmadım. Belki onlara "sen böyleymişsin" diye söyledim ama başkalarına karşı hep büyük saraylardaki zırhlı askerler gibi göstermeye devam ettim. İçleri boş olsa bile öyle yaptım.

— Neden?

— Benim ölçütlerime uymadı diye kıyıp geçemem, belki benim için söylenebilecek en doğru şey, layık olmayanları da övmem. Kişiliğe verdiğim önemdendir. Ayrı bir gerekçem de vardır. Çok dost olduğum, yıllarca birlikte çalıştığım insanlar için kötü bir şey söylemem, sevdiklerim, başka ilişkilere girdiğim insanlar için de aynı durum geçerlidir. İnsan onları yererse, kendini küçük düşürmüş olur. Onu bir zamanlar o kadar sevdim ve övdüm, sonradan yanlış tanımışım küçüklüğüne hiç düşmedim. Çünkü o benim küçüklüğüm anlamına gelir.

Belki yanımdayken onlara ağır eleştirilerde bulundum, iğneledim, ince alayın tozunu bir lav gibi üzerlerine serptim, zulmettim ama başkalarının onlara bunu söylemesine asla müsaade etmedim. Benim bir arkadaşım Yalçın Bakkal şöyle derdi: "Sen günah çıkartan bir papaz gibi görünüyorsun insanlara..." Yani biri kendisini bana teslim etmişse onun bu teslimiyetini başkalarının önünde kullanmadım, onu etrafa açık bir şeye dönüştürmedim. Ben bu oyunu seviyorum aslında, insanın gerçek benliğini görmek, tanımak hoşuma gidiyor. Ben kendi kendime zaaflarımı itiraf ederim ama bunun başkalarına nakledilmesinden hoşlanmam. Bunu bireysel bir hukuk gibi düşünürüm. Bu benim yalnız insan ilişkilerime değil yazıma da yansımıştır. Yamru yumru ama gözleri çok güzel bir insanı anlatırken, belki bedeni güzel değildi ama çok güzel gözleri vardı diyorum. Okurun ya da dinleyenin şunu sormasını bekliyorum, "Canım, bir tek gözlerine mi bakacağız?" E, ben gözlerine baktım, onun güzelliğini gördüm, sen istiyorsan başka yerine bak... Aslında belki Tasavvuf'un Mevlana'sı bu. İnsanın öne çıkan yanını, övülecek yanını görmek, sevmek. Bu bir tür kayırma tabii. Ben kendi kendime bile belki sevmenin gerekçelerini böyle oluşturuyorum.

— Bu insan tanıma sizin iş ilişkilerinizde doğru yerde durmanızı sağladı mı?

— Evet, şüphen olmasın, büyük oranda. Durduğun, varacağın durağı, çıktığın merdiveni, ineceğin merdiveni bilmek zorundasın. Bir hesapçılık mı bu... Bir tahmin denemesi diyelim.

— Sır tutmak meselesine girelim isterseniz...

— Şimdi sorularını yanıtlarken biraz, kitabın niteliğini konuşalım mı? Bu nehir söyleşide anlatmadığım, anlatamadığım o kadar çok olay var ki, Allah'tan ne romancıyım, ne öykücü, ne şair. Çünkü hayatımın ayrıntısı, açmazları anlatılmalıydı ki okurlar da onlardan yola çıkıp bazı yorumlar yapabilsinler.

Ben denemeci, köşe yazarı, edebiyatçı, eleştirmen olarak bunları anlatmadım. Kitap ilgi çekici olacak, biraz daha satacak diye, kişilik öyküleri anlatamam. Çünkü ben bu kitabı, gazete ve edebiyat dünyasının bir adamı olarak gördüklerimi, gözlemlerimi anlatıyorum, başkalarını gözden düşürmek için değil. Anlatırken oto-kontrol mekanizmasını unutuyor muyum? Evet desem beni tanıdığın için inanmazsın. Yani oto-kontrol var elbette, şunu mu anlatsam, bunu mu anlatsam arasında gidip geldiğim çok oldu. Bunun tek sebebi kalpler kırılacak diye değil. Ben anılarımı da yazmayacağım, asla anılarımı kaleme almak gibi bir fikrim olmadı. Her ne kadar insanlar siz de yazın, pek çok şeyi biliyorsunuz deseler de anlatmayacağım. Neyse, bazı anlatmadığım meseleleri daha sonra hazırlayacağım "Portreler" kitabımda anlatmayı düşünüyorum. Çünkü orada, dostlarımı, tanıdıklarımı biraz daha ayrıntılı biçimde yazacağım.

— Neden anılarınızı yazmıyorsunuz?

— Ölenlerin arkasından düşünce belirtmem, kalp kırmak istemem. Çok şeffaf olacaksın. Tanık olduğum birçok şeyi anlatamayacağım, mizacıma uygun düşmez. Ayrıca ne edebiyat tarihine, ne basın tarihine bir katkısı olmayacaksa, boşboğazlığın, gevezeliğin ne gereği var. Çünkü o insanlar bana güvenmiş, ben niye böyle bir hareket yapayım ki? Yakın dostlarımdan birisi bir gün bana, "Sen artık yazamadıkların ve söyleyemediklerinle önemlisin" demişti. Çok hoşuma gitti.

Gerek iş gerek özel hayatınızda, bir şeylerin içinde yaşamanın, bir şeyleri bilmenin, tanık olmanın insana verdiği manevi imtiyazı, insan maddi imtiyaza dönüştürmemelidir. Yani bir şeyi tek siz biliyorsunuz ve sizden başkası bunu bilmiyor ve o sizde gömülü kalmalı. Kutsal kitaplarda veya eski metinlerde anlatılan kutular gibidir. Açılmamalıdır. Asıl sır kutusu öyledir ve ben bu kutuyu hiçbir zaman açmadım. Açık bir şekilde her şeyi faş eden kişilerin kitaplarını da açıkçası sevmedim. Okuduysam da zevk aldığımı söyleyemem.

Bir edebiyatçı için bazı şeyleri anlatmak, onun hakkında yeni şeyler öğrenilecekse, eserlerine yönelik yeni açılımlar getirecekse onlar ilgimi çeker, ama onun yaşadığı skandallar, çaresiz düştüğü durumlar veya ona benzer meseleleri okuduğumda gülüp geçerim. Ne olacak yani, çok iyi bir şair küfürbazmış, bana ne. Ne olmuş yani çok iyi bir yazar, kumarbazmış, sahtekârmış, kadınlara sarkıntılık ederken görülmüş, bana ne. Bunları onaylayıp onaylamam da bana ait. Bu davranışları, onun eserlerini gölgeleyemez benim kanaatimce. Hırsızdı, yalancıydı vesaireydi, niye bunlarla ilgileneyim ki? Ha bunlar eserini açıklayabilecek, ona ışık tutacaksa ilgimi çeker ama hiçbir iz taşımıyorsa kesinlikle benim için bir önemi yoktur. Ben kurumsal sırlara inanırım. Kurumsal sırlar o kurumun o andaki devamı için gerekli şeylerdir ve yapılması gereken şeylerdir. Edebiyat tarihine geçmiş bazı insanlar vardır, işlevlerini başarıyla yerine getirmişlerdir ama bugün okunmayabilirler. Kurumsal bazı sırlar da, mesela o gün için önemlidir ve kesinlikle gizli kalmalıdır, aradan yıllar geçmiştir ve artık o sırrın hiçbir önemi kalmamıştır, ama bu yine de açıklanmamalıdır. Ben açıklamam. Bunu açıklarsın, aradan yıllar geçmiştir, insanlar da o kurumu aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen eski sırlara göre değerlendirirler. İşte bu, okuru aldatmaktır. Müesseseye de ihanet gibi geliyor. Ben de ihanetlerden hep korkmuşumdur.

— Şöyle bir durum var, bazı insanlar ona söylenen sırrı bir süre sonra elindeki koz olarak değerlendirebilir. Siz sırra hiçbir zaman koz olarak bakmadınız?

— Hayır hiçbir zaman. Hatta aksine, bana sırrını veren insanlara layık olduklarından daha yumuşak, layık olduklarından daha iyicil, layık olduklarından daha cömert ve iyi niyetli davranmışımdır. Sır tevdi olan adam belki çok rahatsız olmaz ama sır tevdi eden adam rahatsız adamdır. Bu bir bumerang gibidir. Bir gün karşısına çıkmasından, geri döneceğinden korkar. Ben onun olmayacağını hep düşündüm ve onun için de burada belki böyle bir şüpheye düşmesin diye,

zannetmesin ki ben bunu söyleyeceğim, ben bunu koz olarak kullanacağım gibi bir şey düşünmesin diye elimden geleni yapmışımdır. Bundan dolayıdır ki belki çoğunlukla gerçekten hak etmedikleri kadar iyi davrandığım insanlar da olmuştur.

Gördüklerimi, tanıklıklarımı anlatmadığım gibi, bana verilen belgeleri de yayımlamadım. Birçok dostum, çalışma hayatımda birçok kişi bana nice belge verdi, onları unuttum.

— Peki bunları çok yakınınızda olan, artık evlat gibi bildiğiniz veya çok samimi olup, samimiyetine güvendiğiniz insanlara da açmadınız mı?

— Hayır. Bir sözü hatırlatırım sana: "Kafandakini söylediğin anda o artık sır olmaktan çıkar." Çünkü ben zaten şüpheciyim. Başkalarıyla ilgili bir şeyi kimseyle paylaşmam, ihanettir bu. Ben sır veririm ama kendime ait bir şeyi anlatırım. Mesela bazıları söylememesi gereken bir sırrı açıklar, bahane olarak da, "Yahu çok içmişim film kopmuş, ne söylediğimi hatırlamıyorum" veya, "Ağzımdan kaçıvermiş" gibi ifadeler kullanır, hiçbir zaman affetmem. Gerçi böyle yapan birisini tutup cezalandıracak değilim, ama bir daha kesinlikle onunla aynı ortamda bulunmam, sohbet etmem, ilişkimi orada noktalarım. Ben böyle bir bahaneye inanmıyorum çünkü, o ne demekmiş, "film koptu." Eğer kendine hâkim olamıyorsan o kadar içmeyeceksin. Bunlar bayağılıktır ve ben de bu bayağılığı yapanları defterden silerim.

— Peki sizin şüpheci olduğunuzu biliyoruz. Mesela bir insanın ne kadar güvenilir birisi olduğunu anlamak için, önemsiz bir şeyi önemliymiş gibi göstererek bir sır verdiğiniz oldu mu? Yani acaba birilerine söylüyor mu diye?

— Bazı kişiler vardır, söylediklerinizin yaygınlaşmasını sağlarlar. Hiçbir şey söylemediğiniz anda insanlar daha meraklı oluyor, onları da dedikoduya doyurmak için küçük öğünler sunmak en akıllıca iştir.

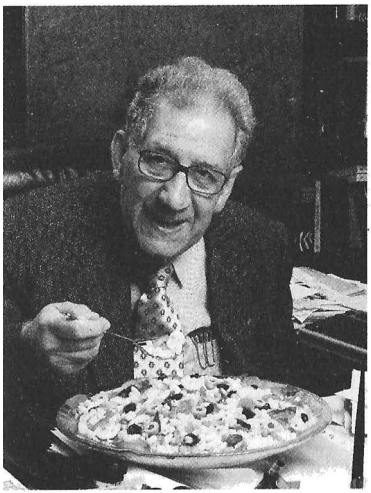
hedefi biliyorsam, hele o hedef de boşboğazsa test eğlencelidir. İkinci ve çok iyi test içki konusundadır. Birlikte içki içersin, onun sana başkaları hakkında anlattıklarını dinlersin, o zaman anlarsın ki, senin hakkında bir şey bilirse bir gün de onu başkalarına anlatır. Hiç kuşkusuz bununla ilgili terbiye yöntemleri de vardır.

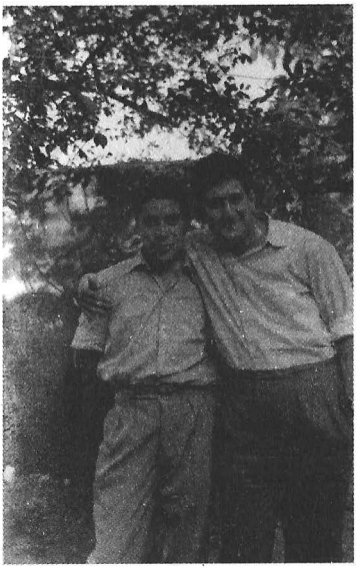
Annesi Fevziye Hızlan ile Sarayarkası Sokak'taki evlerinde.

"Papyonların efendisi" Doğan Hızlan, papyonları ve müzik CD'lerinin (kendisi plak der) arasında.

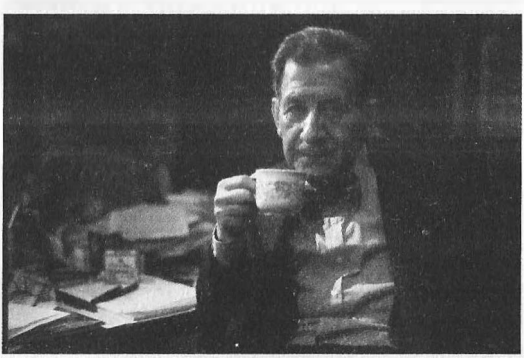
Aynı zamanda bir lezzet uzmanı olan Doğan Hızlan.

Konur Ertop ile Samatya'daki evlerinin bahçesinde.

Annesi Fevziye Hızlan ile Sarayarkası Sokak'taki evlerinde.

Hürriyet *gazetesindeki çalışma odasında, 5 çayını yudumlarken.*

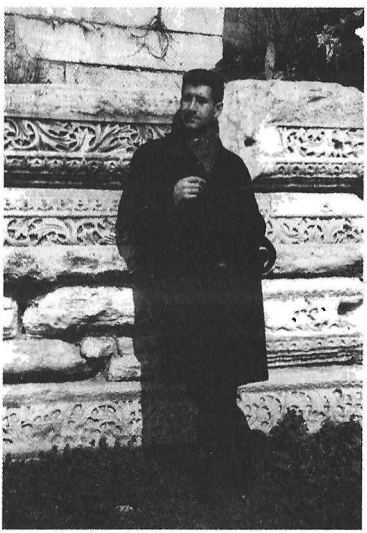
Konur Ertop, İbrahim, Yurdakul Tuncer, Ali Tanyeri, Doğan Hızlan
Arkada ayakta.

Lise yılları.

Annesi Fevziye Hızlan, büyük teyzesi Mehlika Yazar, Doğan Hızlan, küçük teyzesi Saadet Yazar, (oturan) anneannesi Seniha Yazar (Samatya'daki evlerinin bahçesinde).

Hukuk Fakültesi yıllarında bile edebiyata daha fazla zaman ayırıyordu (günde bir tane içilen sigarayla verilmiş bir poz).

Bertan Bayraktar, İsmail Hakkı Bayraktar, Naşide Bayraktar, Fevziye Hızlan, Naşide Bayraktar'ın teyzesi, Doğan Hızlan, teyzeleri Saadet ve Mehlika Yazar (soldan sağa ve arka sıradan öne doğru).

Halası Samiha Hanım (Somay) ve teyzesi Saadet Yazar.

Doğan Hızlan, anneannesi Seniha Yazar ile evlerinin bahçesinde.

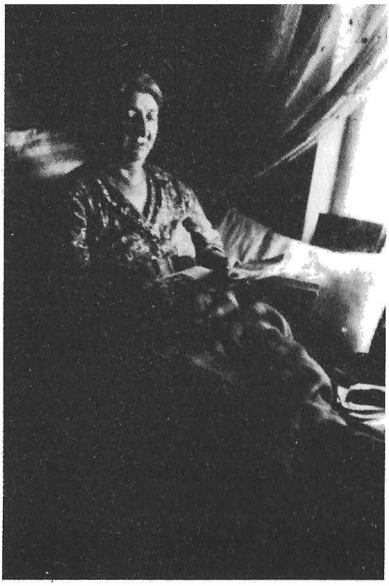
Anneannesi Seniha Yazar.

Konur Ertop, Doğan Hızlan, Yurdakul Tuncer, Ali Tanyeri, İbrahim.

Hürriyet *gazetesinde, arkadaşlarıyla kutladığı bir doğum gününde.*

Anneannesi Seniha Yazar, odasında gazete okurken (Samatya'da).

Lise yıllarında arkadaşı İsmail'e kitaptan bir şeyler okurken.

Annesi Fevziye Hızlan.

Lise yıllarında okulda düzenlediği bir kitap etkinliği. Okulun koridorunda kitaplar incelenirken. Soldaki gömlekli Doğan Hızlan, ortada önde ayakta annesi Fevziye Hızlan.

Patronlarım Bana Hep Ayrıcalıklı Davrandı

Erol Simavi ile.

Ben Simaviler döneminde patronların yakınlarından biriydim. Aydın Bey, gazeteyi aldıktan sonra eski kadroyu değiştirmek isteyebilirdi, bunu da çok olağan karşılardım. Bekledim de. Ama sonradan onu yakından tanıdığımda, böyle bir değişikliği yapmayacak karakterde, doğrulukta, hakbilirlilikte biri olduğunu anladım. Genel yayın yönetmeni Ertuğrul Özkök'e şunu söylemiş: "Doğan Hızlan künyede aynı yerde kalacak, yerini değiştirmeyeceksin." Gördüğünüz gibi hâlâ o yerdeyim.

Aydın Doğan ve Oktay Ekşi ile.

— *İş hayatınız nasıl başladı?*
— Benim edebiyat dünyasından arkadaşlarım Kemal Özer, Adnan Özyalçıner, Konur Ertop hepsi *Cumhuriyet*'in tashih servisinde çalışıyorlardı. Ben de dergilerde yazmaya başlamıştım, hukukta okuyorum, beni de aldılar *Cumhuriyet*'e. Aslında önemli bir para filan almıyordum, ben aslında eğlence gibi görüyordum o işi... Sonra gazetenin başına Ecvet Güresin geldi. *Cumhuriyet*'in Ankara temsilcisiydi. Bir gün Kemal Tahir'in evine gidiyor, Güresin ve bir edebiyat yazarı aradığını söylüyor. Kemal Tahir de benim adımı veriyor. Beni çağırıp konuştu. Sonra tiyatro ve kitap yazıları yazmaya başladım.

— *Sanat sayfasının başında kim vardı?*
— Selmi Andak vardı, yazı işleri müdürü Oğuz Şeren'di.

— *Kimler yazardı o sırada?*
— Oktay Akbal, Melih Cevdet Anday hepsi *Cumhuriyet*'teydi. Ankara'dan Ceyhun Atuf Kansu ve başka yazarlar gelirdi. Ben de onlarla orada tanışmış oldum. *Cumhuriyet* o zaman, sanatın, edebiyatın merkezi. Bu arada Nadir Nadi'nin anıları Perde Aralığı'ndan adıyla yayımlanmaya başladı. Nadir Bey, Nâzım Hikmet'in üzerindeki yasaktan bahsediyor. Ben de bir yılsonu değerlendirmesi yaptım. Nâzım Hikmet'in haksız yere şiirlerinin okunmadığı ve başyazarımızın belirttiği gibi bu yasağın kaldırılması gerektiğini yazdım. Yılsonu değerlendirmesindeki diğer konu başlıkları da, Balkan Yazarları Konferansı, Brecht'in *Sezuan'ın İyi İnsanı*'nın Şehir Tiyatrosu'nda yasaklanması? Brecht'in oyunu yasaklanmış, sonra oynanmasına müsaade edilmişti.

Sayfanın sorumlusu Mehmet Barlas... Hiç unutmam altta simsiyah bir Koç Burroghs ilanı var. Üstte de benim yazım, dikdörtgen içinde de imzam. Ertesi gün Burhan Felek, Doğan Nadi'ye, "Yahu senin gazete *Pravda*'ya dönmüş" diyor. Zaten o sıralar Babıâli'nin *Pravda*'sı demeye başlamışlardı *Cumhuriyet*'e... Bunun üzerine ortalık biraz karıştı. Ecvet Güresin beni çağırdı, ben de anlattım, sadece bir yılın olaylarını özetledim diye. Fakat herhalde Doğan Bey'in baskısıyla bir gün kitap yazımı mürettiphaneye götürdüğümde, benim yerime Türker Acaroğlu'nun kitap yazısını dizgicinin önünde gördüm. Sonra ayrıldım. Daha sonra *Cumhuriyet*'e Oktay Kurtböke zamanında, sanat bölümü yöneticisi olarak döndüm. Atilla Özkırımlı benim eski arkadaşımdı. Altın Kitaplar'a musahhih, bugünün diliyle düzeltmen aranıyordu. Ben de Atilla'yı çağırdım. Doktor Turhan Bozkurt dışında yöneticiler, geliş gidiş saatleri konusunda Attilla ile pek uyuşamadılar, o çok üzülmüştü ve zaten sonra başka bir iş buldu. *Cumhuriyet*'e geçti ve oranın sanat sayfasını yönetti. İkinci gidişimde ondan da ben devraldım ve ben yönetmeye başladım. O zaman da kitap yazılarında bir yenilik yaptım, incelemeleri Atilla Aksoy yazardı, şiiri ben, deneme ve eleştiriyi Konur Ertop, romanları da Atilla Özkırımlı...

— *Hürriyet Yayınları, Altın Kitaplar, Simavi Yayınları gibi önemli bir yayıncılık serüveniniz var diyebiliriz...*
— Evet yayıncılık deneyimim bir hayli? Güzel kitaplar yayımlamakla övünebilirim, birçok Türk yazarını yayımlamakla mutlu oldum.

— *Serüvene nerden başlayalım. Altın Kitaplar'dan herhalde...*
— Elbet oradan başlamak gerekiyor. Başlama sözünü şöyle genişletelim.

Doktor Turhan Bozkurt'un benim yayıncılık, gazetecilik hayatımda çok önemli yeri vardır. Birçok konuda bana ağabey aracılığı yapmıştır. Şimdi Altın Kitaplar'la ilişkimi, orada

çalışmaya başlamamı anlatmalıyım. O sırada *Cumhuriyet*'te miyim pek anımsamıyorum, ya ayrıldım ya da ayrılmak üzereyim. Doktor'la dostluğumuz (bütün yayın dünyası ona öyle hitap ederdi) Altın Kitaplar Yayınevi'ne ait bir kitap hakkında yazı yazmamla başladı.

İsmail Cem'le Ercan Arıklı'nın ortaklaşa çıkardıkları haftalık ABC gazetesinde hem yazı yazıyorum hem sanat/edebiyat sayfasını yönetiyorum. Aklıma gelmişken İsmail Cem'le ilgili de hoş bir anımı parantez içinde nakledeyim. Kemal Tahir'in *Yorgun Savaşçı* adlı romanı 1967-68'de Yunus Nadi Ödülü'nü kazanmıştı. Onun için, ben de hem gazetede yazdım hem de radyoda bir konuşma yaptım. Konuşmayı dinleyen İsmail Cem beni aradı, "Eğer TRT'de genel müdür olsaydım seni radyoda konuştururdum" dedi. Yıllar sonra TRT'nin başına geçince bana dediğini hatırladı ve telefon etti, "Gel şu dediğim şeyi gerçekleştirelim" diye. Ve ben de TRT'de program yapmaya başladım. Radyoda program işini de o zaman Hıfzı Topuz'la konuştum. Haber dairesinin başında da Mehmet Barlas vardı.

Neyse, doktor ABC'deki yazımı görmüş, "Bir kitabımız var, onu size göndersem bir bakar mısınız" dedi. Yanılmıyorsam, Canset Unan'ın Bernard Malamud'dan çevirdiği *Kiev'deki Adam* romanıydı. Düşüncelerimi söyledim, redaksiyonunu yaptım, verdim. Doktor, büyük bir zarafetle –ne zaman zarif değil di ki– bana sordu. "Efendim ücreti nereye göndermemi istersiniz" diye. Ben de, bunu kendisinin hatırı için yaptığımı, para kabul edemeyeceğimi söyledim. Ardından, bizimle çalışır mısınız diye sordu, ben de evet dedim.

İşte yayıncılık dünyasındaki yükseliş serüvenim bu konuşmadan sonra başladı. Tahmin ediyorum 1960-65 arasıydı.

— *Altın Kitaplar nasıl bir yayınevi o sırada?*
— Daha çok pembe dizi türü kitaplar, aşk romanları basan bir yayınevi. Doktor'la birlikte, deyiş yerindeyse kafa kafaya verdik, yayınevine ciddi bir nitelik kazandırdık.

— Ciddiyet derken neyi kastediyorsunuz?
— Yeni yazarlar, yeni çevirmenler, bir edebiyat dergisi, yeni bir çevre.

— Altın Kitaplar'da, oluşturduğunuz diziler nelerdi, gerek yerli gerek yabancı diziler için yeni gelenler oluyordur herhalde?
— Daha önce birkaç tane Nobel alan yazarın kitabını yayımlamışlardı ama bir dizi anlayışında ve görüntüsünde değil. Doktor, "Bir Nobel dizisi ve bir de Klasikler dizisi yapalım" dedi. Benim de istediğim buydu zaten, tamamen kapakları, tasarımları da değiştirip bu iki diziyi hazırlamaya başladık. Klasikler; beyaz üzerine renkli çizimlerle basılıyordu. Klasikler dizisinin kapaklarını Ayhan Erer yapıyordu. Yayınevinin diğer kapak tasarımcısı da rahmetli Oral Orhon'du. Balerin Burçin Orhon'un babası. Oral Orhon çizimler ve illüstrasyonlar yapardı, ama daha sonraları fotoğraflı kapak yapmaya başladı. Altın Kitaplar'ın arkasına o da bir stüdyo kurdu ve orada fotoğraflar çekiyordu. Tanınmış isimler gelirdi, kapak fotoğrafları çekilmeye başlandı. Velhasıl Altın Kitaplar'da ciddi değişimler olmaya başladı. Klasikler dizisinin hemen hemen hepsine ben bir önsöz yazdım, arka kapağa da o kitap hakkındaki ciddi yazılardan alıntılar koydum. Sonra aynı anlayışla Nobel dizisini düzenledik, o kitapların da hepsine önsöz yazdım. Aslında Altın Kitaplar'da değil, yayın dünyasında da bir yenilikti bu yaptığımız. Şimdi birçok yayınevi bunu yapıyor. Sadece önsöz değil "sonsöz"de yazdım. Örneğin Selim İleri'nin *Destan Gönüller*'ine yazdığım yazı kitabın sonunda yer aldı. *Destan Gönüller* kitabının adını da Selim İleri ona söylediğim bir şarkıdan almıştı. Hüseyni makamında bir şarkıdır.

Firkat-ı cânân ile nâlân mı oldun ey gönül,
Âteş-i hicrân ile sûzan mı oldun ey gönül.
Yârelendin şâd iken, giryân mı oldun ey gönül,
Âkıbet düştün dile, destan mı oldun ey gönül.

Altın Kitaplar'da yazdığım önsözler dışında, Doktor'la birlikte başka yenilikler de yaptık. Çevirmen kadrosu zenginleşti. Cemal Süreya, Vedat Günyol, Erdoğan Alkan, Ergin Altay, Gani Yener, Mete Ergin gibi isimler çok iyi kitapları çevirdiler. Bu iki dizi yayınevine kaliteli okuru kazandırdı.

— Anladığım kadarıyla siz özellikle Nobel ve Klasikler dizisi üzerinde durmuşsunuz, bir de yayınevinin kadrosu konusuna yoğunlaşmışsınız. Pembe dizi adını verdiğimiz diziye herhangi bir öneriniz olmuyor muydu?

— Önerim demeyelim de, olumsuz katkı olarak nitelendireyim. Altın Kitaplar'da biz kitaplar üzerine çok tartışırdık. Doktor bana bir Barbara Cartland kitabını okuttu ve ben ona düşüncemi şöyle özetledim: "Doktor, bu kadar kötü kitap daha önce hiç okumamıştım ve bana soracak olursan bunlardan hiçbir şey olmaz!" Böyle durumlarda arkadaşlar bana gülerlerdi ve, "Eğer sen beğenmiyorsan biz basalım, kesin onlardan çok iyi satarız" derlerdi. Söyledikleri doğru da çıkardı. Çünkü benim beğendiklerimin, seçtiklerimin belirli bir baskı adedi vardı ve tam o kadar satardı.

Tabii bir yayınevi yöneticisi olarak şu gerçeği unutmamak lazım. Sizin beğendiğiniz kitapları basabilmeleri için beğenmediklerinizi de basmaları şarttır. Tabii bu Klasikler dizisi dolayısıyla yine önemli adımlar atıyorduk. Örneğin Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı klasiklerin de hakkını Altın Kitaplar'a almak için çalışıyorduk. Davalar açılıyordu, yeni çevirmenler veya oradaki iyi çevirmenleri bünyemize katmak istiyorduk. Bunlar içinde en önemli isim hiç kuşkusuz Hasan Âli Ediz'dir.

Artık biz dediğim gibi Nobel ve Klasikler dizimizde, başka yayınevleriyle yarışıyorduk. Hem kitap seçiminde yarışıyorduk, hem de Nobel'de. Örneğin bir yazar Nobel alıyor ama onun kitapları bir başka yayınevinde, işte o zaman ortalık karışıyordu. Yazışmalar, görüşmeler, verilen fiyatlar, karşı teklifler. Bahis oynamak gibi bir şey... Tabii benim ve Doktor'un "Nobel Hırsı" başarılı sonuçlara ulaştırıyordu bizi. Bu Hürriyet Yayınları'nda da, Simavi Yayınları'nda devam etti.

— *Nobel serüvenlerinden söz edelim biraz.*

— Hem Altın kitaplar'da yönetmenim hem de Hürriyet Yayınları'nda danışman. Gerçi Hürriyet Yayınları'nda yerli diziyi yönetiyorum ama Nobel topyekûn savaşı gerektiriyor. Bir yıl Nobel'i Patrick White kazandı. Son kitabı için herkes yarışıyor. Hem Altın Kitaplar istiyor hem Hürriyet Yayınları. Doktor'la konuştum, kitabı Hürriyet'e vereceğimi söyledim. Tabii dedi. Çünkü yayın dünyasında Altın Kitaplar'ı tercih ettiğim dedikodusu yayılabilirdi.

İkinci Nobel kavgasını da Toni Morison'da yaşadık. Sevgili, rahmetli arkadaşım Can Yayınları'nın sahibi Erdal Öz'le tatlı, kavgasız, gülerek bir yarışma yaşadık ve biz bastık. Bu mücadelede Simavi Yayınları'nda olan arkadaşım Ataol Behramoğlu da doğrusu ön cephede savaştı.

Altın Kitaplar'da hafif bir araştırma ve inceleme dizisi de yapmaya başladık. İçinde popüler –ama gerçekten kaliteli– kitapların, incelemelerin olduğu bir başka diziye karar verdik. Buna karar verdikten sonra Doktor bana bir sürpriz yaptı ve bir gün basılmış dar enli bir kitapla geldi, kitabın iç kapağında şöyle bir yazı var: "Bu dizi Doğan Hızlan başkanlığında bir kurul tarafından hazırlanmaktadır." Bu marka benim yayıncılığımda bir aşamaydı. Ayrıca editörlük sistemini de kurmuştuk. Bu kitaplardan sonra, Altın Kitaplar'a bir de yerli dizi yapma gereği duyduk. O zaman Selim İleri'yi, Rıfat Ilgaz'ı, Necati Cumalı'yı yayımladık... Yayınevindeki gelişme elbette ticari başarıyı da beraberinde getirdi. O zamanlar (1960'larda) birçok yayınevi %30-40 indirimle kitapları dağıtımcılara veya müşterilere verirken, Altın Kitaplar sadece %20 ile verirdi, hiç tavizi yoktu bu konuda ama, gene de ne bir şikâyet gelirdi, ne de az satardı.

— *Bir de dergi çıkartıyorsunuz Altın Kitaplar bünyesinde...*

— Ben *Cumhuriyet*'ten ayrılıp Altın Kitaplar'a geçince, basın kartım devam etsin diye Doktor bir dergi çıkartmaya karar verdi. *Yeni Edebiyat* diye bir dergi, ben de yazı işleri müdürü oldum. Hemen dostlarımı topladım tabii yayın kurulu yap-

tım. Hilmi Yavuz, Konur Ertop vardı. Açık oturumlar düzenlerdik, Necatigil, Tahir Alangu, Cemal Süreya gelirdi. Erdoğan Alkan, Vedat Günyol gibi isimler vardı. Onlar Altın Kitaplar'a çeviriler de yapmaya başladılar. *Yeni Edebiyat*'la ilgili bir anım var... Ömer Seyfettin Özel Sayısı hazırlıyorum. Tahir Alangu hazırlıyor. Tahir Hoca ortada yok, bekliyorum. En nihayet, gece saat 02:00'de verilmek üzere bir telgraf çektim. Ertesi gün baktım daha ben gelmeden hoca gelmiş Altın Kitaplar'a. "Az daha kaynanamı kaybedecektik" dedi. Sonra olayı anlattı. Gece saat tam 02:00'de telgraf gelmiş, hocanın kayınvalidesi nerdeyse bayılacak. Çünkü o günün sabahı eşi Mesude Alangu ile iki kızı, sömestr tatili için Uludağ'a gitmişler. Hoca demiş ki, "Merak etme benden yazı istediler." Kayınvalidesi de çok haklı olarak şöyle demiş: "Bunca yıllık damadımsın, hiç böyle yazı isteyeni görmedim."

— *Doktor Turhan Bozkurt'tan söz eder misiniz biraz, nasıl biriydi?*

— Daha yayınevine ilk geldiğim günden itibaren, bana önemli özgürlükler tanımıştı. Öyle bir özgür çalışma sistemindeydim ki, örneğin istediğim zamanda gelir, istediğim zamanda da giderdim. Tabii işleri asla boşlamazdım. Bazen sabah erkenden gelirdim, bazen öğleyin, istediğim zaman da çıkar giderdim.

Altın Kitaplar'da çalışırken, bazen bana öyle gelirdi ki, sanki ben oranın sahibi, Doktor'da oranın bir çalışanı, editörü gibiydi. Her zaman aynı saatte gelir, inanılmaz çalışır, disiplinli bir insandı. Benden çok büyük değildi ama aramızda gerçekten bir ağabey kardeş ilişkisi vardı. Benim istediğim saatte gelip çıkmam ve onun da bu kadar düzenli çalışması üzerine bir gün şöyle bir söz söylemişti: "Yahu Doğancığım, biz çalışmasını, iyi çalışmasını öğrendik ama adam çalıştırmayı bir türlü öğrenemedik." Ben de gülerdim. Doktor çok sakin bir insandı, ister akrabalarıyla ister yabancılarla bir gün kavga ettiğini, sinirlendiğini, hele küfür ettiğini hiç görmedim. Hep içine atardı. Bir gün bu sükûneti sorduğumda, biraz

beklediğim bir cevabı aldım. Her gün bir Bellergfal içermiş. Doktor ya, bir de özellikle Anadolu'dan gelen yayıncıların, dağıtımcıların, yazarların sağlıkla ilgili sorunlarını o hallederdi. Yalnız onların mı? Benim de, ailemin de. Annemi ve teyzemi rahmetli Prof. Dr. Kaya Çilingiroğlu ameliyat yapmıştı. Onun Tıp Fakültesi'nden sınıf arkadaşıydı.

— *Oranın düzeni bozulmuş olmadı mı, tepki görmediniz mi?*
— Bence bozuldu, Doktor'dan başkasının ilk zamanlarda, bana iyi gözle bakmadıklarını fark ediyordum. Doktor beni çok severdi ve beni *Hürriyet* müessesiyle tanıştıran da yine odur.

— *Kaç yıl çalıştınız siz Altın Kitaplar'da?*
— Tam bilemiyorum ama herhalde yoğun bir on beş yıl olmuştur.

— Yeni Gazete *serüveni nasıl başladı peki?*
— Bir gün Doktor yolda Nezih Demirkent ile karşılaşıyor. Nezih Demirkent o zaman gazetenin yayın yönetmenlerinden biri, diğeri de İlhan Turalı. Önce *Yeni Gazete*'yi biraz anlatmalıyım. *Yeni Gazete*'yi; Haldun Simavi kurdu, *International Herald Tribune* gazetesini örnek almış, birinci sayfası, iç mizanpajı aynı. Başlığından, mizanpajına kadar onun yerli versiyonuydu diyebiliriz. *Yeni Gazete,* Türkiye'nin ilk ofset gazetesiydi. Şu an bizde (*Hürriyet*'te) nasıl büyük manşetler var, sürmanşet denen bir kavram var, *Yeni Gazete*'de 48 puntodan büyük manşet yok, fotoğraflar öyle çok büyük değiller ve sayı olarak da fazla değil. Fakat Türkiye öyle bir gazeteye hazır değil. Bugün hâlâ tabloid gazete çıkarılamıyor ülkemizde. Ölçüleri küçültmeye çalışsan bile vatandaş tepki gösteriyor. Bu da garip bir durum aslında... Dünyada artık çok az kaldı normal gazete. Çoğunluk tabloiddir, diğer gazeteler de yine Türkiye'deki gazetelerden daha dar ve daha kısadır. Her neyse, *Yeni Gazete*'de daha sonra ofset bırakıldı, gazetenin bünyesi de değiştirildi.

Nezih Demirkent Doktor'a, "Gazetede kültür-sanat-edebiyat sayfası yapmak istiyorum, bunun için birini tavsiye eder misin" diye soruyor. Doktor Turhan Bozkurt da beni öneriyor. Burada tekrar Doktor'un üstün kişiliği ortaya çıkıyor aslında. Çünkü kendi kurumundan birisini, yayınevinin danışmanını, bir sürü işin başında olan bir adamı küçük bir kıskançlığa bile düşmeden, "Yahu bir de orada çalışırsa bizim işleri aksatır" fikrine kapılmadan beni Nezih Demirkent'e tavsiye ediyor. Nezih Demirkent de bana telefon edip, örnek bir sayfa hazırlamamı istedi, ben de hazırlayıp götürdüm. Sayfanın düzeni şöyleydi, kitap yazısı yazıyorum, uluslararası kitap haberleri veriyorum, yabancı yayınlardan takip ettiğim haberler yer alıyor, küçük konuşmalar yapıyorum, sanat yazıları yazıyorum. Ben ilk örneği götürdükten bir hafta sonra Nezih Demirkent'i aradım ve durum nedir diye sordum, "Evet çok beğendik, artık her hafta sizden bir sayfa istiyoruz" dedi. Ben de haftada bir kocaman bir kültür-sanat-edebiyat sayfası yapmaya başladım *Yeni Gazete*'ye. Hürriyet Grubu'na girmem benim *Yeni Gazete* ile başlar. Bir aralık *Yeni Gazete*'ye Osman Nuri Torun bakıyordu, Nezih Demirkent *Hürriyet*'e geçti. Oraya genel müdür oldu. Sayfa ilk zamanlarında kitap ağırlıklıydı. Sonra sanat da eşit bir ağırlık kazandı. Her neyse, şiirler yayımlanıyordu, küçük kısa öyküler yer alıyordu. Konuşmalar oluyordu. Füruzan'ın yayımlanmış olan ilk hikâyesi "Parasız Yatılı," *Yeni Gazete*'de çıkmıştır. Oğuz Atay'la ilk konuşma da *Yeni Gazetede*'dir ve yine ben yapmıştım. Ödül kazandıktan sonra yapılmıştı. 12 Mart'ın ilanı ile, Talat Halman'la sanırım 1971'de bir konuşma yaptım, ilk kültür bakanımız Talat Halman'la.

— Hürriyet'*e geçişiniz nasıl oldu?*

— 12 Mart kararlarıyla *Yeni Gazete* kapandı, ben de oradan *Hürriyet*'e geçtim. Tabii 12 Mart döneminde *Cumhuriyet* de el değiştirdi. Nadir Bey uzaklaştırıldı. Başka sahipler geldi *Cumhuriyet*'e. Her neyse ben o sıralar *Hürriyet*'e küçük, tek sütunluk yazılar kaleme alıyordum. Çünkü o sıralar *Hürri-*

yet'te yazar yoktu. Yani demek istediğim sürekli, aynı isimlerin olduğu yazar kadrosu yoktu. Sonradan yazarlı gazete olmuştur ve bu yazar kazanma dönemi de Ertuğrul Özkök ile başlamıştır. Oktay Ekşi dahi imzasız başyazılar yazardı. Ancak ben, kitap sayfasının devamı veya *Hürriyet*'te de sürmesi önerisinde bulundum ve *Kelebek* ekinde devam etmeye başladı. Konuşmalar yapıyordum o zamanlar. Ahmet Muhip Dıranas ile konuşmalar, başka isimler de var tabii...

Daha sonra, yine Nezih Demirkent, Hürriyet Yayınları'nı kurdu. Başına Adnan Semih Yazıcıoğlu geldi, daha önce birçok kitap çevirmiş, dış haberler şefliği yapmıştı. Ben de danışman oldum Hürriyet Yayınları'na. Türk edebiyatı, Türk eserlerinin danışmanı benim. Adnan da genel yönetmen. Orada da bir klasikler dizisi yapmaya karar verdik, gene orada da önsöz yazmaya devam ettim. Klasikler dizisinin editörlüğüne de Selahattin Hilav getirildi. Yani biz üç arkadaş Adnan Semih Yazıcıoğlu, Selahattin Hilav ve ben, yayınevini idare ediyorduk. O sıralar, birçoğu Milli Eğitim Bakanlığı'ndan çıkmış, basılmayan klasikler bize geliyor. Lucretius'un *De Rerum Natura* kitabını Tomris Uyar'la Turgut Uyar birlikte çevirdiler ve TDK ödülünü kazandı o kitap. Ona da bir form bulduk, yeşil kapaklıydı; o form Hürriyet Klasik Yayınları'nın genel formunu oluşturdu. Adnan Semih emekli olduktan sonra Hürriyet Yayınları'nın başına ben geçtim, yine orada da çeviriler ağırlıkta, ben de Altın Kitaplar'dan edindiğim izlenim ve öğrendiklerimle, küçük bir fotoğraf stüdyosu kurdurdum, orada kapaklar için fotoğraflar çekiyoruz. Sedat Simavi, kapak fotoğraflarını görüyor –o zamanlar yavaş yavaş işe başlıyordu– inceliyor, sonra da gelip benimle konuştu. Sedat Simavi ile olan ilişkimiz de böyle başladı. Önce patron olarak sonra da arkadaş olarak samimiyetimiz gelişti. Babıâli'de çok sevdiğim insanlardan biridir.

— *Altın Kitaplar da bir yandan devam ediyor ama...*
— Durum şöyle oldu. Hem Hürriyet Yayınları'nın yönetmeniyim, hem de Altın Kitaplar'ın. Babıâli'de bu tarz gariplikler

benim nasibime düşmüştür. Sabahları Hürriyet Yayınları'na gidiyorum, öğleden sonra da Altın Kitaplar'a. Ama şöyle bir kural koyuyorum; sabahleyin gelen kitap teklifleri Hürriyet Yayınları olarak değerlendirilir, öğleden sonra gelenler ise Altın Kitaplar'a aittir. Eğer arada şaibeye yol açabilecek seçim veya mesele varsa, o zaman Altın Kitaplar gerçekten fedakârlıkta bulunurdu. Düşünsenize, *Hürriyet* gazetesine bağlı yayınlar, öğleden sonra teklif edildiği için o kitabı kaçırıyor.

Hiç çatışma çıkmadı, şaibe altında kalmadım. Bunu hem Nezih Demirkent'e hem Dr. Turhan Bozkurt'a borçluyum. İkisi de bana güveniyorlar. O arada televizyona da çıkıyorum, radyoya da program yapıyorum. Her iki kurumun yönetmenliğinde bulunduğum için iki yayınevinin de kaybı var. Çünkü ikisinin de kitaplarından söz etmiyorum, ne televizyonda ne radyoda.

— Peki hep söylenir ya, "yazar kaprisi" diye. İki yayınevinde genel yönetmenlik yapıyorsunuz ve sürekli yazarlarla münasebette oluyorsunuz, sizi çileden çıkaran hadiseler yaşandı mı?

— Doğrusunu söylemek gerekirse, zannımca ben de yazar olduğum için hiçbir zaman öyle söylenen "yazar kaprisi", "sanatçı kibri, sanatçı vakarı" falan böyle şeylerle karşılaşmadım. Biraz kendimi öveyim mi, böyle tatsızlıkların yaşanmasına da meydan vermedim. Bana yapmadılar veya benim için öyle kapris, kibir olarak adlandırılacak hareketler olmadıkları için, bende iz bırakmamışlar. Tabii alınganlıklar, ufak darılmalar olurdu ama bunlar kapris değildi ve her zaman gönüllerini almayı bilmişimdir ben. Bu alınmaların sebebi de hiçbir zaman maddi meseleler yüzünden olmamıştır. Kitabım çıktı çıkmadı, tartışmasına getirmedim kimseyi. Duygusal alınganlıklar olmuştur.

Hürriyet Gösteri'ye Salâh Birsel şiir göndermiş, telefonla yetkili arkadaşı aradığında, şiirinizi ancak gelecek sayıda yayımlayabileceğiz cevabını almış. Salâh Birsel çok kızmış buna, alınmış, bana telefon etti, şiirini geri istedi. Ben vermedim, bir pastayla evine gittim, hem de eşi Jale Birsel'i ziyaret etmiş oldum.

Başka bir alınganlık öyküsü de Cemal Süreya ile ilgili. Cemal Süreya'nın bana geldiği yoğun bir gün, onunla, her zamanki gibi ilgilenemedim. Getirdiği yazıyı bırakmadan çıkmış gitmiş. Cemal'i bir cumartesi aramaya çıktım, Beykoz'a taşınmış, evini buldum, kar serpiyor. Kapıda beni görünce şaşırdı. "Cemal" dedim, "yazını bırakmayı unutmuşsun." Gülerek yazıyı verdi, biraz oturduk, konuştuk, ben döndüm.

Bir gün de Ece Ayhan çok alınmıştı. Gene başım kalabalık, ilginin dozunu ayarlayamadığım için kalktı, masama doğru yürüdü, "Sen insani niteliklerini kaybetmişsin" dedi, çıkıp gitti. Tabii iki gün sonra geldi, hiçbir şey olmamış gibi konuştuk.

Bu ihmallerde benim kabahatim yok. Randevu filan yok, istediği anda dostlarım geliyorlar. Herkes birden gelince de böyle durumlar ortaya çıkıyor.

Yazıları geciktirme yüzünden daha çok küçük, geçici dargınlıklar oluyordu.

Yeni Gazete'nin sanat-edebiyat sayfasını yönetiyorum. Salı günleri çıkıyor sayfa. Eskiden meyhane baskısı denilen, akşamüstü çıkardı gazeteler. Metin Eloğlu, şiirinin çıkmadığını görünce, akşam bana telefon etti. "Ooo merhaba Metin" dedim. Kızgın sesle cevap şu: "Merhabanın Allah cezasını versin." Ertesi gün şiiri almaya geldi ama *Yeni Gazete*'nin kafeteryasında, karşılıklı votka atıştırdıktan sonra şiir kaldı bende. Ben bunlara kapris demiyorum, ufak alınganlıklar diyorum.

— Bir de sizin yayınevi kurma girişiminiz var değil mi?

— Bak az daha atlıyorduk. Gerçek Yayınevi deneyimi. O yayınevinin ortaklarından biriydim. Biri ben diğeri romancı Mehmet Selâhattin, diğeri Firuz diye edebiyat dünyasının dışından bir arkadaş. Bir de Salim Alpaslan vardı. Anna Seghers'in *Ölüler Genç Kalır*'ını biz yayımlamıştık. Soğanağa'da bir hanın en üst katını tutmuştuk. Dört beş kitap çıkardık. Yazar olduğum için, gerek yazarlara gerek çevirmenlere en yüksek ücreti ödüyoruz. Altın Kitaplar'dan da, Hürriyet Yayınları'ndan da fazla. Sonunda kapattık ama borçlu borçlu değil alacaklı olarak.

O günü anımsayan arkadaşlarım bilirler, çevirilere verdiğimiz peşin paraları geri almadık, kitapları basmadığımız halde, onlar bizden çeviri parası aldılar, haklarıydı, emek verdiler, sonra da başka yayınevinde yayımladılar.

Mücellithaneden de, matbaadan da alacaklı olarak kapattık yayınevini. Acaba devam edebilir miydik? Yanıtını tam kesin olarak veremiyorum ama ben bir gün yayınevi ile yazarlık arasında tercih yapmak zorunda kaldım.

Faruk Nafiz Çamlıbel ölmüştü, onun ardından bir yazı yazacaktım. Ortaklarım o gün mali durumla ilgili bir toplantı yapmamız gerektiğinde ısrar ettiler. Ben, "Bugün Faruk Nafiz Çamlıbel'i yazacağım" dedim, onlar da benim ticaret yapamayacağıma karar verdiler, ayrıldık. Eğer o gün o yazıyı yazmasaydım, edebiyattan ticaret dünyasına atlamış olacaktım.

— Yeniden radyoya döneceğim ama arada kesmek istemedim, sizin radyoya başlamanız İsmail Cem'le mi olmuştu yoksa daha öncesi var mı?

— Öncesi var. Sanıyorum 1970 yılıydı, beni dostum Oktay Arayıcı aradı, Aleksandr Soljenitsin, Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştı. *Kanser Koğuşu* da yeni yayımlanmıştı. Hazırlandım, mikrofon karşısına geçtim okudum. Konuşmamı bana dinletti ve fikrimi sordu. Beğenemediğimi söyledim? "Elbette" dedi, "müsamere konuşması gibi olmuş. Şimdi elindeki kâğıdı bir kenara koyacaksın, aklında kalanı anlatacaksın." Gülerek şöyle devam etti: "Radyodaki konuşmanın özelliği şudur: Hoş ve boş konuşmak." Böylece beni cesaretlendirdi. Ben de o günden sonra, yazdığım kâğıdı bir türlü okuyamadım. Hep aklımda kalanları söyledim. Ayrıca canlı yayın için de bir tavsiyesi vardı, yanlışı düzeltmeye kalkma, devam et diye... Sonradan sürekli radyo programını –İsmail Cem geldikten sonra– Oray Tuğlan'la yaptım. Hem iyi bir radyocuydu hem de dürüst bir dost. İlk günlerde programa başladığımda dedi ki, "Bu programın akıbeti belli olmaz, sen radyocu değilsin çekip gidersin ama benim mesleğim bu, izi kalır kötü olursa." Çok hoşuma gitti, aynı Ne-

zih Demirket'in söylediği gibiydi. Program tuttu, adını koydu. Ben programı bırakınca o da bıraktı, ısrarlara rağmen devam etmedi.

Aydın namusuna bağlıydı.

Orada da bazı yenilikler yaptım, konuşma arasına müzikler kattım.

Sözgelimi Melih Cevdet Anday'ın *Raziye*'si üzerine konuşurken Antalya'nın mor üzümü türküsünü çaldım. *Mafya* kitabını da makineli tüfekle başlayan bir parça çalarak sundum.

— *Peki televizyon?..*

— 70'li yıllar. TRT'nin kültür dairesi başkanı Sedat Örsel aradı bir gün beni, edebiyatçılarla ilgili bir dizi program yapmak istediğini söyledi. "Yaşayan edebiyatçılarla güzel bir sohbet programı düzenleyelim" dedi. İstanbul'a geldi, o zamanlar ismimizi duyuyorduk birbirimizin ama ahbaplığımız yoktu. İstanbul'a geldiği sırada yüz yüze tanıştık ve aramızda da son derece yakın bir ilişki başladı. Daima şunu söylerim, eleştirmen olarak yazarların eşitliğini gözetmek gerektiği kanaatindeyimdir. Sedat Örsel de araştırmış ve böyle bir program yapmak gerektiğinde, kime yaptırabiliriz sorusunu sormuş, araştırmış ve konuştuğumuz zaman; "Bu programı tarafsız ve yan tutmadan ancak sizin yapacağınızı söylediler. Ben de sizinle bu programı yapmak için konuşmaya geldim" dedi. O zaman programın adının "Yaşayan Edebiyatçılar" olmasına karar verdik. Açıkçası kaç bölüm olduğunu tam hatırlamıyorum ve zannımca çoğunun kaydı da silinmiştir. Gülten Akın'dan Enver Gökçe'ye, İlhan Selçuk'tan Mehmet Kaplan'a kadar geniş bir konuk yelpazesi oluşturmuştuk.

— *Bu konuklar içinde hepsi önemli ama, sizin için ayrı yeri olanlar veya yine olaylı olan programlar oldu mu?*

— Dediğiniz gibi hepsi önemli insanlar, isimler. Zaten hepsine eşitlik sağlanması gerektiğini söylüyorum. Ancak dediğiniz gibi şeyler oldu tabii. Örneğin CHP iktidarda o zaman ve

ben de Necip Fazıl Kısakürek'i programa almak istiyorum. Dediler ki, "Ama onun siyasi kimliği falan..." Ben de cevap olarak; "Necip Fazıl'sız bu program olmaz. Eksik kalacaktır, Türk edebiyatının en önemli isimleri arasındaki bir insanı nasıl es geçeriz? Merak etmeyin ben her şeyi ayarlarım" dedim. Kendisine telefon ettim ve üstat böyleyken böyle dedim ve programa kendisini konuk etmek istediğimi söyledim. "Ne demek Doğan, şeref duyarım" dedi. Aldık ekipmanı, evine gittik, programın bir özelliği de herkesi kendi ortamında çekiyoruz. Bizi son derece hoş karşıladı, benim zaten evvelden tanıdığım birisiydi Necip Fazıl. Örneğin kestaneli pasta sevdiğimi unutmamış ve biz gittiğimizde kestaneli pastayı da hazır etmişti. Oğlu Mehmet de oradaydı ve çok güzel bir programdı.

Sonraki programımızı da Enver Gökçe ile yaptık. O zaman kendisi Seyranbağları'ndaki huzurevindeydi. Aşağı yukarı bir-iki gün uğraştım. Ama dediğim gibi çoğunluğu silinmiştir ne yazık.

— Edebiyat programı da olsa popülerlik kazandırmıştır size o program, tek kanallı yıllar çünkü.

— O zamanlar tabii bir tek kanal var. TRT 1'den başka bir seçeneği yok insanların ve televizyon önemli bir dünya. Yani Andy Warholl'un dediği, "Herkes bir gün on beş dakika şöhret olacak" sözü Türkiye için geçerli değildi. Düşün bir, edebiyat programları ne yazık ki ülkemizde reyting olarak çok puan toplamaz ve sunucularını ancak takipçileri bilir. O kişiler de zaten tanıyor, biliyordur program yapanı. Her neyse o zaman ailemle Tarabya Oteli'ne gidiyorum mesela, eyvah herkes bakıyor, "Bak televizyondaki adam" diyorlar, "Doğan Hızlan değil mi bu" sesleri her yerden duyuluyor. Bu çok komik gelir bana. Yani o dönemde herkes sana dünyanın en ünlü insanıymışsın gibi davranıyor. Radyodaki rahat konuşmamı nasıl Oktay'a borçluysam, televizyonda da Sedat Örsel sayesinde rahat olmayı, gerginliğimi atmayı öğrenmişimdir.

— Elli yıldır yazın ve yayın hayatının içindesiniz. Türk yayıncılığını en önemli dönemlerinden beri takip etme şansına, hatta çoğu zaman yönlendirme şansına bile sahip bir insansınız. O günden bugüne, elli yılda Türk yayıncılığında neler değişti? Eksikleri neler? Artık yayıncılık endüstrisi var diyebilir miyiz?

— Aslına bakarsanız, yayıncılık tarihi açısından şu sonuca varabilirsiniz: Bazı yayınevleri kapandı, bazıları hâlâ devam ediyor. Yeni yayınevleri eklendi. Yeni ve yetenekli yazarlar yazın dünyasına girdiler. Ödüller arttı, artık kitap yayımlamak kolaylaştı. Ne yazık ki, yayınevlerinin ömrü bizde uzun olmuyor. Üç kuşak devam eden yayınevi hatırlıyor musun? Ahmet Halit Yaşaroğlu, Kanaat, Hilmi Kitabevi, Semih Lütfü... En köklü yayınevlerimiz bile daha ikinci kuşak.

Endüstri konusunda ise cevabım, ne yazık ki hayır. Hâlâ, yayıncılık endüstri oldu diyemeyiz. Yayıncılıkta her zaman amatörüz. Ama buna karşılık, yayınevlerinin artması, rekabetin gelmesi, yayıncının, çalışanın ve yazarın haklarının korunmasını sağladı. Böyle bir rekabet ağı ortaya çıktı. Bana sorarsanız yayıncılığın endüstri olabilmesi için, ona tam bir ticari kurum gözüyle bakmak gerekir. Şimdi ucuz kitaplar basıyorlar. Bence tam tersi pahalı kitaplar basılmalıdır, işin endüstri olabilmesi için. Bu ne demek, şöyle açıklayayım –ki bunlara zaman zaman yazılarımda da yer veriyorum– pahalı, *hardcover* diye adlandırılan kitaplar basılacak, onların belirli bir satış sayısına ulaşmasından sonra, küçük boyutlu, ince kapaklı, kâğıdı daha ucuz (ama kesinlikle berbat bir kâğıttan bahsetmiyorum), *paperback* veya ucuz cep kitapları olarak adlandırabileceğimiz yeni baskıları yapılmalı. Bu endüstri hem teliflerin artmasını, hem o kitabı alacak kitlenin oluşmasını sağlayacaktır. Tabii korsana da gerçekten caydırıcı cezalar verilebilmeli ve yetkili, daha doğrusu sorumlu kurum ve kuruluşlar korsanla mücadeleyi eksiksiz ve son derece ciddi takip edebilmeliler. Yayıncılıktaki değişimler aslında yazarlar için olumlu, şu elli yıl açısından baktığımız zaman. Çünkü kitaplarını kendisine en uygun, ona en iyi sözleşmeyi sunan yayınevinde bastırabiliyorlar. Ama bu da endüstri olduğu anla-

mına gelmiyor. Endüstri olması için Türkiye'nin diğer endüstri kollarındaki nesnel koşulları ve o düzeni getirmesi gerekir ki o da yayıncılık sektöründe henüz oluşmuş değil.

Şimdi telif hakları hiç kuşkusuz daha iyi, bu bir... İkincisi iyi ya da iyi olmayan, iyiye yakın yazabilen herkes kitabını bastırabileceği bir yayınevi bulabiliyor. Üçüncüsü o zaman yayınevinde kitaplar basılır ve tanıtılması için de sarece ve sadece yazılar yazacak kişilere bırakılırdı iş. Oysa bugün kitapların sayfalarca ilanları veriliyor, örneğin YKY'den çıkan kitabın ilanını Yapı Kredi Bankası'nın ATM'lerinden para çekerken görebiliyorsun. Kocaman *bilboard*'larda kitap ilanları veriliyor. Televizyon programlarına konuk oluyor yazarlar, bunlardan kastım sadece edebiyat programları değil. Ben her zaman kitabın yayımlandıktan sonra bir meta olduğu düşüncesindeyimdir. Yapılması gerekenler bu yöndedir ve bu *bilboard*'lar da bu yönde atılmış ve yine bence olumlu adımlardır.

Kitap satışının, okur sayısının artması için, gerçek anlamda bir kitap kulübünün olması gerekir. Bizde zamanında bu işin Avrupa'da örneklerini verenler geldi, temaslar yaptılar, konferanslar düzenlediler. Ondan sonra bazı kulüpler kuruldu. Ancak açıkça söylemek gerekir ki bunlar gerçek anlamda kitap kulüpleri değil. Dağıtıcı kulüpleri bunlar. Tüm yurt çapında gerçek bir kitap kulübü kurulmalı. Kitap kulübü hem yayınevlerini canlandırır hem de okur sayısını çoğaltır. Avrupa'da gerçek anlamda işleyen bir kulüp, seçtiği kitap için 200 bin satış düşünüyor ve bunu da yapabileceği kitapları değerlendirmeye alıp, satışını yapıyor.

Bir de yayıncılık anlamında eksikliğini gördüğüm kurum editörlük. Yayınevi yetkilileri editörlerin yaptıkları işi tam olarak değerlendiremediklerinden onlardan redaktörlük de, yöneticilik de, her şeyi bekliyorlar. Editörlük yapanlar da bu işi profesyonelce yapamıyorlar, bir kısmı hariç tabii ki. Ne yazık ki şöyle bir editör yok bizde, ünlü bir yazar gelecek, kitabını verecek ve editör de diyecek ki, "Yahu bu kitabın 25. ila 60. sayfaları arasındaki bölümü atarsak kitap gerçekten çok daha güzel olacak" veya, "500 sayfada çok tekrara dü-

şüyorsun, bunu 300 sayfada daha da yoğunlaştırarak yeniden ele alsan çok daha iyi olur." Hayır, bu yoktur. Bizim yazarlarımızın kitapları adeta bir *Kur'an-ı Kerim* gibi, el değdirmiyorlar. Editörü dinlemiyorlar ve editörlük kurumu da ne yazık ki gelişmiyor. Yoksa iyi editörle her yayınevi inanılmaz işler başarabilir.

— *Yayıncılıktan gazeteciliğe geçelim. Aynı zamanda, yaklaşık elli yıldır gazeteciliğin içindesiniz.*
— Evet orası öyle ama benimki, hiçbir zaman tam anlamıyla bir gazetecilik olmamıştır. Bunu söylemekte yarar var. Hiçbir zaman bilfiil haberin içinde bulunmadım. Sanat servislerini yönettim ağırlıklı olarak. Yönetimlerde bulundum ama ne yazık ki habercilik yapmadığımı söyleyebilirim. Çünkü bence gazeteciliğin asıl atardamarı, ritmi, kalbi gündelik haberlerdir. Ama benimkisi bir dergi düzeni gibi oluyor. Bunun dışında sanatın, edebiyatın, kültürel hayatın günceli vardır elbette ve gazete de bu günceli yansıtmanızı sağlıyor. Benim günceldeki farkım ise, biraz daha derinliğine ele alıyorum.

— *İlk köşe yazınız nerede çıktı?*
— *Cumhuriyet*'te. Ama kitap yazıları şeklinde. Sonra *Hürriyet*'te de üç günde filan bir yazım çıkıyordu. Bu arada Nezih Bey, *Kelebek* ekini çıkardı, orada da kitap yazıları yazıyordum, sanat sayfası yapıyordum. *Bugün Pazar*'a ilk orada başladım. *Hürriyet*'te sonra bir ara Ali Oraloğlu genel müdür oldu. Her şeye hâkim olmak istedi, bir rahatsızlık filan vardı, ben de yeniden *Cumhuriyet*'e döndüm. Zaten *Cumhuriyet*'in başına da Oktay Kurtböke geçmişti. Onu aradım, "Ben burada mutlu değilim, sevmiyorum burayı" dedim, buluştuk ve ben de *Cumhuriyet*'e geçtim.

— *Oktay Bey nereden arkadaşınız?*
— Daha önceden *Cumhuriyet*'ten arkadaşım. Oraya geçince hem yazılarıma orada devam ettim hem de sanat sayfasını üstlendim. Nadir Nadi ile dostluğum da orada başladı. Fakat

Nezih Bey benim ayrılmamı içine sindiremedi. Bir gün aradı, beni Sedat Simavi Ödülleri Jürisi'ne aldı, ayrıca da ekte kitap yazıları yazmamı istedi. Oktay Kurtböke'ye söylemiş, o kabul etti, Nadir Bey'e de soruldu, o da kabul etti. Böylece ben *Cumhuriyet*'in sanat sayfasını yönetirken aynı zamanda *Hürriyet*'in ilavesine yazılar yazmaya başladım. *Cumhuriyet*'te ismimle yazıyorum, *Hürriyet*'te isimsiz yazıyorum ama hepsi biliyorlar. Mesela *Cumhuriyet*'te bir şey oluyor sayfayla ilgili *Hürriyet*'ten arıyorlar beni ya da tersi oluyor.

— *80'li yıllara geldik galiba, bu anlattıklarınız...*
— Evet evet, *Cumhuriyet*'e geçmem herhalde 1975-76 filandır. Sonra hem Nadir Bey'in hem Oktay Kurtböke'nin izniyle *Cumhuriyet*'teki odamda *Hürriyet Gösteri*'yi hazırlamaya başladım.

— Gösteri *dergisi Egemen Bostancı'nın değil miydi ilk çıktığında?*
— Şöyle... Nezih Bey bir dergi çıkartmayı düşünüyor. Egemen Bostancı'nın da *Gösteri* adıyla küçük bir dergisi var. İmtiyaz hakkını almadılar bunun, sahibi yine o göründü. Ben de zaten *Cumhuriyet*'te çalışıyorum, kanunen yazı işleri müdürü olamam, onun için yayın danışmanı oldum.

— Gösteri'*nin de enteresan bir serüveni var anlaşılan. Onu anlatır mısınız?*
— Gerçekten de öyle. Dedim ya Babıâli'nin enteresanlıkları hep bana isabet etmiştir, doğal olarak benim uğraştığım işler ve müesseseler de bu enteresanlıklardan payını almıştır. O yıllarda *Gösteri* adında Egemen Bostancı'nın küçük bir broşürü vardı. Yani gösteri merkezine ait ve orada yaptığı aktivitelere ait bir broşürdü. Tiyatro olayları falan ele alınıyordu. Her neyse, Egemen Bostancı Nezih Demirkent'e *Gösteri* adıyla bir dergi çıkarma fikri olduğunu söylemiş ve beraber çıkaralım demiş. Nezih Demirkent bunu bana söyledi ve benim de yer almamı söyledi. Tamam dedim ama ben dergide

yine adımı kullanamıyorum, çünkü *Cumhuriyet* gazetesinin kadrolu adamıyım. Ama orada yine herkesin hoşgörüsü ve müsaadesiyle genel yayın danışmanı sıfatıyla adım kullanılıyor. Neyse başlangıçta Nezih Demirkent'le konuştuğumuzda bana, tutar mı tutmaz mı tam emin olmadığını söyledi ve, "Hocam biz bu adla gidelim, ama unutma ki tutarsa *Hürriyet* adını ve senin adını koyarız, tutmazsa dergiyi bırakırız. Çünkü *Hürriyet*'ten ziyade senin isminin tutmamış bir dergiyle zarar görmesini istemem" dedi. Dergi sinema ekiyle başladı ve tuttu. Ardından şiir kasetleri verdik, yarışmalar düzenledik, her ay ünlü ressamların eserlerinin röprodüksiyonlarını verdik. Dergi tutunca, tabii böyle çalışmalar yapınca tutmaması imkânsız zaten. Bu arada şunu söylemekte yarar var ki, derginin bazı yaratıcı çalışmalarının fikir babası Sedat Simavi'dir. Kasetler olsun, röprodüksiyonlar olsun hep onun önerileridir. Neyse geri dönelim, dergi tutunca *Gösteri* isminin başına "Hürriyet" ismini de ekledik. *Hürriyet Gösteri* olarak çıkmaya başladı. Pek çok isim vardır ki *Gösteri* dergisi ile edebiyat dünyasına girmiştir. Mehmet Ergüven vardır, Murathan Mungan vardır bunlar içinde. *Hürriyet* var, Hürriyet Yayınları var, *Hürriyet Gösteri* var, yoğunluk arttı tabii. İlerleyen zamanlarda Nezih Demirkent *Hürriyet* gazetesinden ayrılarak *Dünya*'ya geçti. Daha sonrasında Sedat Simavi ailesinin adının devam etmesi, böyle bir hizmette bulunması için bir yayınevi kurulmasını önerdi ve Simavi Yayınları'nı kurdu.

— *Biraz karışık bir durum...*

— Zaten yayın hazırlıkları yapılırken herkesin kafası karıştı, bu dergi kimin diye kimse anlayamadı, *Hürriyet*'in sponsorluğunda çıkıyor diyordum. Yazı verecek olan yazıyı nereye bırakayım Hürriyet Büro'ya mı diyor kimse bir anlam veremiyor. Neyse dergiyi ben hazırladım *Cumhuriyet*'teki odamda, aralıkta çıktı. Beğenildi. Nezih Bey bir ödül töreni yaptı, elçiler filan da geldi. Mayıs ayı biliyorsun *Hürriyet*'in doğum günüdür, "Mayısta bunu biz *Hürriyet*'in bünyesine alalım şekerim" dedi.

— Sedat Simavi ile o zaman mı tanıştınız?
— Hayır aslında daha önce ben kitap kapakları için *Hürriyet*'te bir stüdyo kurmuştum. O da fotoğrafa meraklı olduğu için gelmek istemiş. Cemal Nadir Sokakta'yım ben, baktım üç, beş habire biri arıyor, Sedat Bey gelecek diye bildiriyor. Gelince ben de kendisine dedim ki, "Sedat Bey, Hüseyin Rahmi'nin romanı vardır *Gulyabani,* bilir misiniz? Orada çıkayım çıkayım mı der adam, çık derler, çıkar ki Gulyabani filan değilmiş, korkutmak içinmiş. Siz gelmeden de on kişi aradı, ben de merak ettim bu Sedat Bey nasıl biri, yaratık filan mı diye, meğer normal biriymiş" dedim, gülüştük, onunla da dostluğumuz öyle başladı.

— Tabii torun Sedat Simavi'den söz ediyoruz.
— Tabii tabii, o zaman galiba yeni askerden gelmişti herhalde 30 yaşında bile yoktu.

— Peki onun babası Erol Bey'le dostluğunuz var mıydı?
— Yoktu o sıralarda... Aslında Nezih Demirkent ile işlerimiz yürüyordu. Erol Simavi ile hiç tanışmamıştık, bir gün beni çağırdı fotoroman için roman konuları sordu, benden birkaç özet istedi. Ben de birkaç özet verdim kendisine, bu şekilde başladı munasebetimiz. *Gösteri* dergisinin sahibi Sedat Simavi idi, Erol Bey'le aramızdaki münasebet Sedat Simavi sayesinde olmuştur. Sedat Simavi, *Cumhuriyet*'ten *Hürriyet*'e geçmemi sağlayan kişidir, bu ilişkiyi de o artırdı. Zaman zaman Erol Bey'le karşılaşır müzik, sanat vesaire sohbet ederdik. Bizde bir Cemal Süreya şiiri çıkmıştı. Orada şöyle bir mısra vardı: "Herkes yüksek bir sen alçak çıktın ya da alçaksın Sinan Usta gibi." Herhalde birkaç yüksek mühendis Erol Bey'e beni şikâyet etmiş.

O da Sedat Simavi'ye söylüyor bunu. En sonunda Sedat Simavi de bana iletti bu şikâyeti. Sedat Simavi çok net ve açık bir adamdı. Ben de bunun üzerine Erol Bey'e bir yazı yazdım, o yazıdan sonra Erol Bey'le görüştük ve o görüşmede Erol Bey hiç uzatmadan, "Tabii yahu, şiir böyle olur. İşte şiir bu-

dur, boş verin onları Doğan Bey" dedi. Yani aslında hiçbir müdahalede bulunmadı. Yayın konusunda da asla müdahale etmezdi. En yakınları kitaplarını getirirdi, Hürriyet Yayınları için, o kitap benim önüme gelirdi, üzerindeki not aynen şu olurdu: "Kitap iyiyse bas, hiçbir zaman benim dostum veya tanıdığım olduğu için basılmasın." "İyi değilse ben parasını veririm, alır bir kenara koyarım" derdi. Orhan Ural'ın İş Bankası'ndan bir antolojisi çıktı. O antolojide Nâzım Hikmet de vardı. Ben de bu antolojiyi öven bir yazı yazdım *Hürriyet*'te. Bunun üzerine Ankara'dan bir şikâyet gelmiş, "Erol dikkat et, gazetende komünistler var" diye. Erol Bey de beni çağırdı, "Böyle bir mektup var ne diyorsun" dedi, ben de Nâzım Hikmet'i antolojisine alan adamı övdüm. O da güldü ve, "Şekerim şiire, şaire ve yazara müdahale olmaz, birini gönder Orhan Ural'la bir mülakat yaptır, tam olsun" dedi. Bunun üzerine Orhan Ural'la mülakat yayımladık *Hürriyet*'te ve bunun haricinde Hürriyet Yayınları arasında da *Pir Sultan Abdal* adlı bir kitabını bastık. Böyle enteresan bir insandır. Bir şey daha vardır mesela; Feridun Eryılmaz vardı, bana bir hikâye gönderdi Hülya İncegüzel diye bir hanımın hikâyesi. *Yeni Gazete*'de hikâyeler basıyoruz. Hikâye berbat, kadının tüller içinde bir resmi var. Feridun Bey dedi ki, "Erol Bey'den rica geldi, bir bakıverelim Doğan." Ben tamam deyip, Erol Bey'e durumun özetini bildirdim ve kötü olduğunu söyledim. O da, "Nasıl istersen şekerim" dedi. Bir hafta sonra Haftasonu'nda Hülya İncegüzel'in Coşkun Plak'tan çıkan kasetinin reklamı yapılıyordu. Artık şarkı dünyasına geçmişti. Erol Bey'in böyle yanları da vardı.

— *Tabii işte benim* Gösteri*'de başlamam da tam o günlerdedir ama siz galiba o sırada hâlâ* Cumhuriyet*'teydiniz, gelmiyordunuz dergiye, hafta sonları filan görürdük sizi...*

— Evet ama fazla uzun sürmedi, işte sonra artık tamamen *Hürriyet*'e geldim. Nadir Bey'de de, Sedat Bey'de de sezdiğim iki şey vardır, ikisinin de bir ironisi var, soğuk ve mesafeli dururlar. Sedat Bey de gerçek bir burjuvaydı. Av merakı vardı,

bir kere sormuştu bana avdan hoşlanıp hoşlanmadığımı, "Nefret ederim" dedim. "Ya öyle mi" dedi, beni öyle kabul etmişti, dergiyle ilgili konuşurduk hep, gerçekten de çok ilgilenmiştir *Gösteri* ile... Sedat Bey'i çok severim, hâlâ da görüşürüm. Nadir Bey'i de çok severdim. İkisini zaten birbirine çok benzetirim, mesela ikisi de bir şeyi hiç bilmezmiş gibi dinlerler, aslında seni sınava çekerler. Nadir Bey'le konuşurken bir piyanistle kemancıyı karıştırsan, "Yaaa, evet, öyle mi" diye dinler, sonra arkandan gülerdi. Sedat Bey de böyleydi, bildiği konuları bilmez gibi dinlerdi.

— *Gösteri, Hürriyet* grubunun ilk dergisiydi değil mi?
— *Yıllar Boyu Tarih, Çarşaf* gibi dergiler çıkmıştı ama böyle bir dergi yoktu. İlk sanat dergisiydi *Hürriyet*'in ve çok önem veriliyordu. Aslında Nezih Bey'in gönlünde olan bir şeydi bu... Tabii ilk başlarda çok uğraştım, sen de uğraştın hatırlarsın, çok titizlenirdik, çok çalışırdık.

— *O sıralarda Salim Alpaslan vardı, Faruk Süyun vardı, Ara Güler vardı çok insan da yoktu aslında...*
— Evet işte bir avuç insan çıkartmaya başladık hatırlıyorsun ama sonra çok gelen giden oldu tabii... Benim zamanla işlerim çoğaldı, başka şeylerle uğraşmaya başladım ve biraz *Gösteri*'den uzaklaştım.

— *Baktığımız zaman Cağaloğlu dünyasının önemli ve eski isimlerindensiniz, bu kadar da yayınevinde yönetici olduğunuz için oralarda tanıştıklarınız oldu mu, yazarlar, zamanın önemli isimleri?..*
— Yayınevlerinin yanında çalıştığım gazetelerde de hep sanat ve edebiyat sayfalarını yönettiğim için elbette pek çok yazarla tanıştım, bir önceki kuşağın önemli isimleri ile tanıştım. *Cumhuriyet* gazetesinde iken TDK üyeliğimiz de vardı, bundan dolayı İstanbul'a gelen bütün TDK üyesi yazarlarla görüşürdüm. Bu yazarların uğrak yeri hiç kuşkusuz dergi ve *Cumhuriyet* gazetesiydi. Bunun dışında Türkiye İş Bankası

yayınları çok yakındı bize ve oraya gelip gidenlerle ahbap olduğum bir yayıneviydi. O zamanlar Türkiye İş Bankası Yayınları'nı Ümit Yaşar Oğuzcan yönetiyordu, Ümit Yaşar'ı da İş Bankası Yayınları'nın Sirkeci Âşir Efendi'deki yerinde tanıdım. Mesela kitabı çıktığı için Ahmet Muhip Dıranas ile de orada tanıştım.

Ankara'dan gelenlerle, *Cumhuriyet*'e gelenlerle hep *Cumhuriyet* ve dergi yıllarımda özetle Cağaloğlu yıllarında tanıştım. Ceyhun Atuf Kansu ile de orada tanıştım. 1960'tan beri TDK üyesiydim ve bütün kurultaylara gittiğim için bütün edebiyatçılarla oradan zaten bir tanışıklığımız vardı. 1960 ihtilalinden sonra, genç kuşak yazarları da TDK'ya üye yaptılar, TDK'ya üye olmanın yararlarından biri Ankaralı yazar, şair ve akademisyenlerle tanışma imkânı sunmasıydı. İstanbul'dan kurultaya gittiğimizde onlarla buluşur, kurultay öncesi ve sonrası yenilir, içilirdi. Tabii onlar İstanbul'a geldiklerinde de aynı *izzet-i ikram* burada devam ederdi. Ahbaplığımız bir de böyle oluştu çoğu yazarla.

— Gidiş gelişlerde yaşadıklarınız nelerdi, kalan anılar neler?

— Şöyle söyleyeyim ki TDK'ya üyeliğimizin kabulüne hepimiz çok sevinmiştik, bunun haricinde her yolculuk, her kurultay sırası Ankara günleri son derece keyifli geçerdi. Anlatmaya kalkışsam benim tek tek her kurultay zamanını anlatmam lazım ki buna inanın hiçbir kitap yetmeyecektir. Bir de bunlar belki de birbirine benzer olduğu için tam hepsi aklımda değil. Ankara'dan aklımda ne yazık ki acı anılar da kaldı. Bedrettin Cömert ile tanışmış çok ahbap olmuştuk, *Estetik Tarihi*'nin yazarı Benedotte Croce'nin kitabını yapmıştı. Bir gece eşi Agustina ile Bedrettin Cömert beni evlerine yemeğe çağırdılar. Ertesi gün de Bedrettin Cömert öldürüldü ne yazık ki. Dostum Bedrettin Cömert'in cenazesine o zamanın Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı'nın arabasıyla gitmiştim. Daha sonra Ahmet Taner Kışlalı da hain bir saldırı ile öldürüldü. Tanıdığım en dürüst ve en iyi insanlardan birisiydi. Belki de siyasete uygun olmayan bir isimdi Kışlalı. Tabii o dönemin

yazarlarından ahbabımız olup da öldürülen, bir gün önce buluştuğun ikinci gün ölüm haberini aldığın o kadar çok isim var ki bazen insanın içi acıyor bunlar akla gelince. Cavit Orhan Tütengil, kendisi *Cumhuriyet*'e çok gelirdi, onun bu ziyaretleriyle ahbap olmuştuk, o da öldürüldü. Garip Tatar (Ümit İlhan Kaftancıoğlu), bunları tek tek anınca kötü oluyor insan...

Bu kadar hüzün yanında keyifli şeyler de anlatmalı değil mi, kurultay zamanlarında herkes ayrı bir otelde kalırdı, yani ikişerli üçerli gruplar halinde ve ertesi günü bir otelde buluşulurdu. Orada yenilir, içilirdi. Tartışmalar, konuşmalar yapardık. Yaşar Nabi Nayır, Cahit Külebi, Ömer Asım Aksoy bu toplantıların, otel tartışmalarının ağır topluydılar. Bugün o insanların hepsi bu dünyadan ayrıldılar, ama o tartışmalar, fikirleri, kurultay hatıraları hâlâ sadece bende değil, herkeste bakidir. Bunun dışında Bedrettin Cömert'in öldürülmesinden sonra kurultaya Bülent Ecevit ve İnönü de geldiler. O kurultay epey olaylı ve aslında güzel de olmuştur.

— *Sizin bir de* Ciddiyet *serüveniniz var.*
— Evet, *Cumhuriyet* gazetesinin sanat bölümünü yönetiyorum, onun dışında bir de mizah dergisi çıkarma kararı aldık. Oktay Kurtböke bunun hazırlanması için beni görevlendirdi. Bundan sonra *Cumhuriyet*'te *Ciddiyet* adıyla bir mizah dergisi yayımlamaya karar verdik. Önce mizah sayfası olarak kararlaştırılmıştı, daha sonra mizah eki haline geldi. Tan Oral vardı, başka karikatüristler vardı.

— *Sizin* Hürriyet'*te yönetimle ilgili işlere geçişiniz nasıl oldu?*
— Aslında ben ne bilfiil yazı işleri müdürlüğü yaptım, ne habercilikle uğraştım. Benim idari görev gibi görünen işim şuydu. Sedat Bey adına yayını kontrol etmek, gazetede ne çıkıyor, ne oluyor ona bakmak, bir de Sedat Bey'in, Erol Bey'in isteklerini gazetedekilere iletmek, onlarla müşaverede ve istişarede bulunmaktı.

— Patronların danışmanlığı, temsilciliği gibi yani?
— Evet evet, danışmanlık. Hiç unutmam bir dönem Rahmi Turan geldi, "Yahu bari toplantılara da katıl" dedi. Erol Bey. "Ben toplantılara hiç girmem" dedim. Hakikaten de hayatımda hiç yazı işleri toplantısına girmedim. Sedat Bey de davet etmişti, ona da hayır dedim. Çetin Emeç de bazen sanat-edebiyatla ilgili bir şey olursa çağırırdı, ona giderdim. Yani aslında benim yöneticiliğimin haberle ilgisi yoktu. Patron adına birtakım şeyleri izlemek demek daha doğru olur. Ama tabii bu da çok vakit alan bir şeydir.

— Siz aynı zamanda bir dönem Sedat Bey'le Erol Bey'in ortak temsilcisiydiniz. Aralarında çatışma olur muydu?
— Tabii, bu, baba-oğul arasındaki itilaf değil de bir tür kuşak farkından gelen yumuşak bir çatışmaydı. Erol Bey bana hep, "Bizim şanssızlığımız senin edebiyatçı olman, yoksa gazeteci olsan başka türlü olurdu" derdi. Hakikaten ben de bu işlere kapılıp edebiyatçılığımı hiç bırakmadım.

— Baba ve oğul Simaviler arasında arabuluculuk yaptınız...
— Baba ile oğul arasındaki ilişkiye arabuluculuk gerekmez ki... Buna arabuluculuk dememek lazım. Büyük ve küçük patronun güvendiği ortak adam olarak gerekeni yerine getirmek diyebiliriz. Bu aslında kuşak farkından kaynaklanan bir şeydi. Erol Bey'in yönetim anlayışı farklıydı, Sedat Bey'inki farklıydı.

— Peki böyle iki patron hem de baba oğul arasında kalmak stresli bir şey değil mi?
— İkisine de doğruyu söyledim her zaman ama doğru biliyorsun ki yaşamın doğrusudur. Onun için ikisi de doğruyu isterdi ama doğru anlayışları farklıydı. Ben de kendi doğru anlayışımı katarak anlatırdım.

— Siz söylenenleri süzgeçten geçirip mi söylerdiniz, mesela, bunu Sedat Bey'e böylece söylemeyeyim, ortalık karışmasın gibi durumu idare eder miydiniz?

— Sedat Bey çok can sıkıcı olmayan olaylarda her şeyi çok mantıklı ve sükûnetle karşılayan bir insandı. Sedat Bey'in vereceği cevabı bilirdim. Erol Bey'in cevabını pek kestiremezdiniz. "Peki şekerim" derdi mesela ama ertesi gün bambaşka bir karara varabilirdi. Fikrini değiştirebilirdi, sonradan düşünürdü. Ben orada onların söylediğini, mesela, çalışanlara naklederken biraz idare ederdim. Onların söylediğini, örneğin bir patron kızgınlığıyla söylediklerini çalışanlara incelterek yansıtırdım. Ama tabii arada ben yorulurdum, çünkü istedikleri gerçekleşecek, bunu gerçekleştirmek için her çabayı sarf ederdim, olmayacak bir şeyse bile olmuyor demezdim. Bazen bir haberin yanlışlığında mesela takip ettiğim olmuştur. Ama bana şu haberi yap dememişlerdir.

— İyi ama siz hem bu haberlerle ilgili değilsiniz hem de gazetede karar mercisiniz, bu sorun yaratmadı mı hiç gerçekten?

— Bir dönem evet yarattı. Ama şöyle yaptım ben, patronların sözünü, onların sözü olarak aktardım. Onlara yakınlığımı, mevkiimi suiistimal ederek başkaları üzerinde tahakküm kurmaya çalışmadım, onların söylediğine işime gelen şeyler katmadım. İncelikle söyledim bunları, emir gibi değil, patronun sözü olarak ilettim, böyle olursa belki daha iyi olur, uygun olur diye söyledim. Onlar da sağ olsunlar yaptılar. Tabii nasıl algılandığı ayrı meseledir, başka türlü algılayan da olmuştur, ona bir şey yapamazsın. Ama ben böyle algılanmaması için çok uğraştım. Zaten hepsi birlikte çalışarak ürettiğiniz, bir şey başardığınız arkadaşlar, benim onlara üstten bir bakışla hareket etmem zaten edebiyatçı kişiliğime aykırı...

— Gazete satılınca ne oldu? Durumunuz değişti mi?

— Hayır, bu değişimdeki değişmezliği dinleyince belki şaşıracaksın. Çünkü Babıâli'de bilirsin, bırak sahip değiştirmeyi, genel yayın yönetmeni değişse, o gazetede deprem olur. Aydın Doğan, gazeteyi aldıkta sonra bırakın depremi en

küçük bir sarsıntı olmadı. Herkese güven verdi, güvence sağladı.

Ben kişisel durumumu anlatayım sen oradan çıkar sonucu. Çünkü ben iyi bir örnek olduğum için kendimi ortaya koyuyorum. Meslek yaşamımda bazı olayların da olumlu etkisini anlatmalıyım, anılarımın içinde önemli yer tutuyor. Aydın Doğan, *Hürriyet*'i satın aldı. Ben Simaviler döneminde patronların yakınlarından biriydim. Aydın Bey, gazeteyi aldıktan sonra eski kadroyu değiştirmek isteyebilirdi, bunu da çok olağan karşılardım. Bekledim de. Ama sonradan onu yakından tanıdığımda, böyle bir değişikliği yapmayacak karakterde, doğrulukta, hakbilirlilikte biri olduğunu anladım. Genel yayın yönetmeni Ertuğrul Özkök'e şunu söylemiş. "Doğan Hızlan künyede aynı yerde kalacak, yerini değiştirmeyeceksin." Gördüğünüz gibi hâlâ o yerdeyim. Elbet de bu sözü duymanın beni ne kadar sevindirdiğini, güvenimin arttığını tahmin edebilirsiniz.

— Gazetedeki çalışma düzeninizden biraz söz eder misiniz? Yazınız için kimlerle konuşursunuz, nasıl tartışırsınız?

— Yazılarımı konuştuğum insan Ertuğrul Özkök'tür. Nerdeyse otuz yıla varan bir arkadaşlığım olduğu için onun zevkine, bakış açısına güvenirim. Ben edebiyatçıyım, yazılarıma gazete cilasını vurmakta onun büyük katkısı vardır. Yazımın çarpıcı başlıklarını o atar. Bizim gazetedeki durumumuz neye benzer biliyor musunuz? William Shakespeare'in ünlü *Fırtına* eserini bilirsiniz. Orada iki tip vardır, Prospero ve Caliban. Birbirleriyle tartışırlar. Ertuğrul Özkök ile ben söz konusu olunca, kim Caliban kim Prospero artık seçimi size bırakıyorum. O benim muhalifim, çok iyi. Çünkü böylece tezimin karşıtını da düşünmeye sevk ediyor beni. Böylece tez antitezden sonra senteze ulaşıyorum. Benim tutucu yanlarımı moderniteye çekiyor ama bunda ne derece başarılı olduğunu henüz ikimiz de anlamıyoruz. Benim asıl itiraz ettiğim nokta şu. Onun bakış açısını yanımdaki genç arkadaşlara söylediğimde onu desteklemeleri.

— Hem Cumhuriyet*'te, hem de* Hürriyet*'te en önemli medya patronlarıyla çalıştınız. Nadir Nadi, Sedat Simavi ve Aydın Doğan, bu isimlerin geçtiği yerde bile bir ağırlık kendini hissettiriyor. Siz bu isimlerin hem yakınındasınız, hem de onların size karşı ayrı bir tutumunun olduğunu kendiniz de söylediniz. Biraz anlatır mısınız?*

— Gerçekten onlar beni ayrı bir yere koymuşlardır ve bunu da ifade ettiler, ederler de. Buna zorunlu değillerdi, normal bir çalışan gibi bakabilirlerdi, ama insanların sanatla, estetikle, edebiyatla olan münasebetleri onların başka bir yanını çekiyor. Patronlarım beni hiçbir alana kaydırmadılar, yani gündelik gazetenin dışında sadece sanatla ilgilendim. En idari görevimin olduğu zamanlarda bile yine de ben gündelik haber trafiğinin içinde yer almadım, siyasi meselelere, sanat dışı gündemlere girmedim. Bu da tabii patronlarımın da bunu çok olağan görmesinden kaynaklanıyor. Patronların haricinde genel yayın yönetmenlerimin de payından söz etmek gerekir. Yani *Cumhuriyet*'e başladığımda, Cevat Fehmi Başkut'la görüşmedim ve o kadar dostluğumuz da yoktu, sonradan Ecvet Güresin ile başladı benim genel yayın yönetmenleriyle münasebetim. Ondan sonra Nezih Demirkent ile olan yakınlığım devam etti. Daha sonra Oktay Kurtböke ile oldu ve onlar da beni hep sanat alanında yazmam konusunda desteklediler, daha doğrusu benim başka bir alana çıkmamam gerektiği konusunda benimle hemfikir olup, ona göre davrandılar. Çetin Emeç de böyle olmuştur. Çetin Emeç'ten sonra gelen Ertuğrul Özkök ile beraber sanatın gündelik, yazı düzenine girmesine başladım. Yani günlük yazıya Ertuğrul Özkök ile başladım. Ertuğrul Özkök, beni günlük yazmam için gerçekten çok desteklediği gibi, gazete-edebiyat dengesinde bana hep yardımcı olmuştur.

Ama bir görüşü de eklemeliyim. *Hürriyet*'in icra kurulu başkanı Vuslat Doğan Sabancı da, Aydın Doğan'ın diğer kızları Arzuhan Yalçındağ, Hanzade Doğan, Begüm Faralyalı da bana hep sevgi ve saygı gösterdiler. Eşlerini de ben saygıyla anmalıyım, Belma Simavi'yi de, Berin Nadi'yi de, Sema Doğan'ı da.

Nadir Bey; kendisi de keman çaldığı için sanatla ilgili bir insandı, onunla çok fazla müzik konuşurduk. Sonraları ayakta keman çalamadığı için Frankfurt'a gittiğimde bana bir karınlı mandolin ısmarlamıştı. Ben de Schmidt'ten mandolin getirdim. Bir de o zamanlar tıraş köpüğü yoktu, Nadir Bey'e onu getirirdim yurtdışından. Ayrıca bir de Pasteur Enstitüsü'nden grip aşısı.

Erol Bey ve Aydın Bey onun kadar sanatla ilgili insanlar değillerdi. Eskiden sadece *Hürriyet*'le ilgili sanat olayları bana sorulurdu. Aydın Bey benim danışmanlık yüzölçümümü genişletti. Doğan Grubu'nun sanatla ilgili sorunlarında da danıştı. Elbette bundan çok mutluluk duydum. Aydın Doğan'ın bilfiil sanatla ilgisi yok. Ama eşinin, kızlarının sanatla, özellikle resimle ilgileri fazla, bilinçli birer koleksiyonerler.

Başka bilgi veremem, çünkü okurlar "Portreler" kitabımı okumazlar sonra.

— *Genel yayın yönetmenleri...*

— Genel yayın yönetmenlerinin hepsi benim eskiden dostlarımdı. Yani gazeteye geçtikten sonra onlarla tanışmadım. Gazeteye gelmeden yıllar önce benim zaten onlarla belirli bir samimiyetim hatta ahbaplığım vardı ve gazetede de aynı samimiyet ilerleyerek, iş hayatına da yansıdı. Nezih Demirkent'i, 1968'de *Yeni Gazete*'den tanırdım, ondan sonra da *Hürriyet*'in genel müdür olduğunda da evvelki tanışıklığımız ve dostluğumuz üzerine yakın iş arkadaşlığını da bina etmiş olduk. Oktay Kurtböke de daha evvelden dostumdu ve daha sonra bir aralık Hasan Cemal de genel yayın yönetmeni oldu, ama ben Hasan Cemal'i de oradan tanımıyor daha evvelden tanışıyordum. Ankara'da çıkan Doğan Avcıoğlu'nun sahibi olduğu *Devrim* dergisinin yazı işleri müdürüydü ve *Devrim*'in sanatla ilgili toplantılarını ben Altın Kitaplar'dayken, yine Cağaloğlu'da yayınevinde yapardık.

Daha sonra Çetin Emeç var. Onu da *Hürriyet*'e genel yayın yönetmeni olmadan evvel tanırdım. Şu andaki Genel yayın yönetmeni Ertuğrul Özkök'ü de bana Emre Kongar tanış-

tırmıştı. Ankara'da tanışmıştık, yani *Gösteri* dergisi çıkmadan bir yıl evvel falandı, *Gösteri*'nin de ilk sayısına Ertuğrul Özkök'ten bir yazı istedim.

Özkök benim yirmi altı-yirmi yedi yıllık bir arkadaşım. Genel yayın yönetmenleriyle, işlerinden önce ahbap olmamın bir avantajı vardır, onlar sizi anlar siz de onları anlar ve ona göre daha rahat bir iletişim sağlarsınız. Tabii *Hürriyet*'teki sürekli yazılarımın da Ertuğrul Özkök'ün genel yayın yönetmeni olmasından sonra başladığını daha önce söylemiştim ama burada bir kere daha anmakta fayda var. Ben hep sanat yolunda gittiğim ve o yoldan da hiç sapmadığım için, onlar da beni yolumdan çevirmek veya başka yollara girmemi istemediler.

— *Günlük yazı yazmanın size kattığı ne oldu?*

— Gazete yazısı yazmanın en önemli özelliği, insanın söyleyeceği şeyleri aza indirgeyebilmesidir. Yani gazete yazısı minimal edebiyat örneğidir. Çünkü on sayfa yazmak gibi bir şansınız yok. On sayfada söyleyeceğiniz şeyi on satırda anlatmak zorunluluğunuz var, bunu o yoğunlukta yazabilmek gerekir. Bir de gazete okurunu düşünmek gerekir, uzmanlık alanına dair yazılar elbette uzun olabilir ama bunu da o dalın uzmanları veya o dalla ilgili kişiler okuyacaktır. Gazetede ise herkese hitap edebilmek zorunluluğundasın. Onun için her kullandığınız kelimenin, cümlenin ayrı bir önemi vardır. Bir de tabii birçok insana bakarsınız, gazetede yazı yazmıştır ama edebiyatçıdır. Özellikle eski kuşak gazetecilerin hepsi aslında edebiyatçı isimlerdir. Bu, gazetenin ilk kuruluşundan beri böyledir. Çünkü onlara siz bir şeyi anlatmak istiyorsunuz, onlar da sizden alabileceği en fazla bilgiyi anlayarak almayı istiyorlar. Bir konuyu özümseyeceksiniz ve bu konuyu başka birinin de özümseyeceği şekilde yazmalısınız. Hele *Hürriyet* gibi yüz binlerin okuduğu bir gazetenin anlaşılabilirlik konusunda tam bir birliğe ulaşabilmek zordur. Ama ne var ki bu insana müthiş bir yazı tekniği kazandırır. Biraz da kavram kargaşasına girmemizi önler. Gazetede önemli olan filtre edebilmektir. Gazetede diğer bir husus da günceli yakalarken, onu sığlıktan kurtarıp derinlemesine verebilmektir.

— *Peki başta* Hürriyet *olmak üzere, gazetelerin ortamını anlatabilir misiniz?*

— Gazetelerin ortamı enteresandır ve gazetecilerin dünyası da gerçekten farklıdır. Bir köşe yazarının daima gazeteye gelmesini, o ortamın havasını soluyarak yazı yazmasını isterim. Ben, her ne kadar ne yazacağımı belirlemiş olsam da, genel yayın yönetmenimle sohbet ederim, beraber çalıştığım arkadaşlarımla tartışırım ve konu biraz daha derinlik kazanır. Bu arkadaşlarım edebiyatı ve yazdığım konuları bilen insanlardır. Ben gazete ortamında hep bunu yaşadım ve gördüm, bir konuyla ilgili yazarken, o konuyla ilgili sözlü bilgileri aldıktan sonra bunları bir de belgelerini araştırırım, yazılı kaynağı ararım. Çünkü bellek yanıltıcıdır, beş kişinin söylediğini beş ayrı kaynaktan bulmazsam o yazıya dahil etmem.

Diğer gazetelerdeyken ve *Hürriyet* İkitelli'ye gelmemişken, gazeteler şehir merkezindeyken uğrayanımız çoktu. Cağaloğlu'ndan geçerken uğrayanlar, dergilere gelenler derken gün içinde birçok misafirimiz olurdu ve günün nasıl geçtiğini inan bilmezdik. İnsanlar bir yandan haber kovalarken bir yandan da ahbaplarıyla sohbetler ederdi. Tabii o zaman Cağaloğlu'nun ayrı bir ağırlığı vardı. Şimdi *Hürriyet* gazetesi İkitelli'ye gelerek merkezden uzaklaştı, böyle olunca gidenler gelenler de azaldı tabii. Randevuyla gelinir gidilir oldu ve gazete ortamı Cağaloğlu'na nazaran daha "steril" oldu. Bu steril olma durumundan rahatsız olan insanlar elbette var, hatta büyük bir çoğunluk Cağaloğlu'nu veya başka bir merkezi tercih ediyor, özlüyor. Ama ben bu haliyle biraz daha barışık durumdayım demeliyim. Çünkü tam yazı yazarken, hiç beklemediğim anda bir dostum geliverir. Onunla ilgilenmen gerektiği zaman yazı aksıyor, yazıyı aksatmayayım derken dostun kırılabiliyor, bu durum artık yaşanmıyor.

Eski gazetelerde şu özellik vardı. Gazete küçük olduğu için patron herkesi tanırdı. Herkes herkese ulaşabilirdi. Şimdi ise *Hürriyet* binası içinde bırakın patronun herkesi tanımasını, aynı bölümde çalışıp birbirini aylar sonra tanıyan insanlar var. Bırakın hiyerarşik bir sistemi, insanların birbirine ulaş-

ması bile zor oluyor. Bu zaman açısından da imkânsız zaten... Eskiden gazeteler de bir aradaydı, *Hürriyet* ile *Milliyet* yakındı, Cumhuriyet yakındı, bunun haricinde ben kitapçılara gitmem gerektiği için arada inip giderdim, yayınevlerini gezer, yeni neler var kendim görürdüm, alırdım. Burada yalnızlığın, steril ortamın konforu ve rahatlığı var. Ama gün boyunca haber peşinde koşan arkadaşlarım için aynı rahatlık var mıdır onu bilemem ve zannımca da yoktur.

Ben burada bir ilave yapıp aslında yayınevi ortamını da kısaca anlatmak isterim. Oradaki ortam çok daha başkadır, tamamen bireyseldir.

Yayınevindeyken sadece, yazarlarla, çevirmenlerle, yayıncılarla, edebiyat ve sanatla alakalı insanlarla görüşürsün. O dünya biraz daha küçük, daha kapalı, ama daha yoğun ve daha derinliği olan bir dünyadır.

— Tam da burada bir şey soracağım size. Gazeteler insanların birbirinin kuyusunu kazdığı yerlerdir? Siz şimdi gazetecilikten gelmiyorsunuz, yazı işlerinden değilsiniz, spor servisinden değilsiniz, muhabirliğiniz bile yok, hatta özür dilerim ama haberle bile ilginiz yok, zaten sevmezsiniz. Buna rağmen böyle isimsiz bir üst düzey yönetici olmanıza insanlar kızmadı mı, kim bu adam bize karışıyor, patron adına konuşuyor demediler mi?

— Efendim işte beni sevmelerinin, düşman görmemelerinin en önemli nedeni benim kimsenin koltuğunda gözümün olmadığını bilmelerindendir. Herkesin bir cazibe merkezi var. Benimkiler onlarınkinden farklı. Yani biliyorlar ki ben onların sevdiği, göz diktiği şeyleri sevmiyorum. Bunlarla alakam yok. Bunun için beni severler.

— Gazeteler insanların kuyularının kazıldığı yerlerdir denir?..

— Efendim derin kuyular sadece gazetelerde değildir. Her yerde karşımıza çıkar. İnsan insanın kurdudur lafı boşuna mı kullanılır. Gazetelerde rekabet yazıya döküldüğü için herkesin gözü önündedir ve bir vitrini vardır. Daha dikkat çeker ve

kuyular daha somut görünür. Egoların çarpışmasının da burada önemli rolü vardır. Gazetelerin yönetiminde, haber yönetiminde bulunmak için hiçbir zaman bir arzu duymadım. Öyle bir yarışa girmedim, böyle bir konu için de zar atmadım. Onun için belki dışarıdan bakıldığında onları çok önemli görenler, beni edebiyat meczubu olarak değerlendirip, onların kulvarında koşmadığımı gördüler ve onun içindir ki omuz atma ihtiyacı hissetmediler. Çünkü rakipleri ben değildim, benimle uğraşmakla kaybedeceği zamanda asıl rakipleri çoktan ipi göğüsleyeceklerdi. Ben kendi kendime koşuyordum Forrest Gump gibi aslında, kendi başıma. Herkes haberleri tartışırken, ben edebiyat matinesindeyim, konferanstayım, kitap peşindeyim, yazarlarla buluşup onlarla konuşma yapıyorum vesaire.

— Evet ama siz edebiyat dünyasında da oldukça yetkili bir noktada uzun süredir bir anlamda belirleyicisiniz. Bu da mutlaka düşmanlıklar yaratmıştır.

— Ben aslında çok genç yaşlarda herkesle dostluk kurdum. Tabii ki daima insanı eleştirenler vardır. Belli yerlerde olunca bunu kaldıramayanlar vardır. Benim hayatımda da çok oldu bunlar. Ama ben hiç onların tuzaklarına düşmedim. Onların kötüleme kampanyalarıyla ilgilenmedim. İmana geldiler sonunda öyle diyeyim, dostluk imanına geldiler. Çünkü ben hep tarafsız olmaya dikkat ettim.

— Gençlik yıllarınızda sizin için açılan kuyular var mıydı?

— Kuyu kazma meselesi aslında gariptir, bazı insanlar alışmıştır bu duruma, kuyucu olarak niteleyebiliriz bunları. Aslında ben bir siyasal partiye hiç girmedim, kendimi komünist veya sosyalist olarak değerlendirmememe rağmen benim hakkımda bu tarz şikâyet mektupları hep gelmiştir patronlarıma. Yaptığım yayının, komünizan yayın olduğunu söyleyenler, yazı yazdırdığım kişilerin azılı komünist olduğunu söyleyenler çıktı. Bu aslında onların o kadar sağda olduğunun göstergesiydi. Ben bu adamların böyle mektuplarına kar-

şılık, patronlarımın da adeta bunlara inat bana karşı son derece hoşgörülü, sağduyulu ve bilinçli davrandıklarını gördüm. Bir de şöyle bir gerçek vardı ki dönemin iyi olarak nitelendirilebilecek edebiyatçıları hep solcuydu. Biz de böyle bir ek veya sayfa hazırlıyorsak bu iyi edebiyatçıları bünyemizde bulundurmalıydık veya onların kitaplarından, yazılarından bahsetmeliydik... Her zaman söylerim, ben kimsenin şahsıyla savaş haline düşmedim, girmedim böyle bir şeye. Ama geldiğim yerlerde muhakkak bunlar başıma geldi, tabii beni kurtaran veya haklı çıkaran ne oldu derseniz, birincisi işimi iyi yapıyordum ikincisi ki daha da önemlisi onlardan daha iyi yapıyordum. Bu beni biraz daha avantajlı duruma getirdi.

Bu konuyu çok uzatmaya gerek yok belki ama, kuyu kazanlar sadece gençlik yıllarımda yoktu, her zaman vardı. Belki de hâlâ vardır onu bilemiyorum, çünkü hiçbir zaman onları önemsemedim ve onlarla ilgilenmedim. Kendi kazdığı kuyuya düşmek belki de dünyanın en güzel sözlerinden birisidir. Ben bunu hayatın gerçekliği içerisinde de gördüğüm için bu sözü ayrıca severim.

— *Şimdi meslek hayatınızın nasıl bir dönemindesiniz?..*

— Diyebilirim ki şimdi en mutlu, en verimli dönemini yaşıyorum meslek hayatımın. Artık bana *Hürriyet*'te bir tür edebi ermiş muamelesi yapıyorlar. *Cumhuriyet*'tekiler de öyle. Çünkü ben kendimi oradan da ayrılmış saymadım hiçbir zaman. Nadir Bey'in vefatından sonra eşi Berin Hanım'la dostluğum devam etmiştir. Aynı şeyi bana Simavi ailesi de göstermiştir. Aydın Doğan ve ailesi de böyle. Tabii ben bu saygı ve sevgiyi, uzun süre meslekte emek vermiş bir adama gösterilen bir simge gibi algılıyorum, hepsini üstüme alınmıyorum. Hep insanlar işte 18-20 yaşında olsaydım diye hayıflanırlar, benim hiç böyle bir özlemim yoktur. Çünkü bana göre her yaşın başka bir güzelliği var gerçekten. Ben şimdi bu yaşta olmasaydım bu kadar kitabım olmayacaktı, bu kadar saygı görmeyecektim, bu kadar sevilen bir yazar olmayacaktım. Her geçen gün insana yeni bilgiler getiriyor.

— Peki soyutlanma ve bireysellikten bahsetmişken, Batı'da çoğu yazarın yazıhanesinin olduğunu biliyoruz, bu nasıl bir şey sizce?

— Ben buna taraftar olanlar arasındayım. Benim de her zaman ayrı bir evim, kütüphane evim olmuştur. Çünkü o ruh haline girebilmek için bazen böyle şeyler gerekli olabiliyor. Çocukluğumda da ailem bir yere gittiği zaman ben gene gidip kütüphanede çalışırdım, evimde oturup çalışmazdım. Sanki insan başka bir ruh haline girip, başka bir dünyaya adım atmış gibi hisseder kendisini. Ben de onun için evin dışındaki çalışmalardan, yazıhane, kütüphane çalışmalarından daha çok verim almışımdır ve daha rahat işimi yapmışımdır. Evde insan avarelik yapar, ben de öyle; müzik dinlerim, kalemlerimi açar temizlerim, plaklarımı yeniden elden geçiririm, arkadaşlarımı telefonla ararım ve sohbet ederim, masamı toplarım, hasılı insana bir gevşeklik gelir. Ama bir kütüphaneye, yazıhaneye gittiğinizde sadece işinizi yapacaksınız, yazacak veya okuyacaksınız. Ben 15-16 yaşından beri ayrı evde yaşamış, yine ayrı evde çalışmış bir insanım, böyle bir alışkanlığım olduğu için bunun da taraftarıyım. Şimdi gazete de benim yazıhanem, kütüphanem diyebilirim. Gazetede çalıştığım kadar evde rahat çalışamam. Sanırım giyim bile insana bir disiplin getiriyor. Ayrı kütüphanemin olduğunu söylemeye de gerek yok. Annem bir evini bana verdi.

— Yazıhaneniz olan gazetedeki odanıza evden gelip, akşam yeniden eve dönene kadar nasıl geçiyor gününüz?

— Bu soruyu senden beklemezdim ama sen burada okur temsilcisi olarak bulunuyorsun. "Ne okuyorsunuz" der Polonius Hamlet'e, o da "Kelimeler, kelimeler, kelimeler" diye cevap verir. Benim de hayatım kelimeler ve melodiler arasında geçiyor. Arkadaşlarıma her zaman söylediğim ve senin de bildiğin bir tekerleme veya özdeyiş diyelim, bir söz var, "Deme kış yaz, oku yaz" günüm böyle geçiyor, biliyorsun.

Sabah çıktığımda bazen kitapçılara ve müzik mağazalarına uğrarım. Eğer sabah çıkmazsam akşamüstü uğrarım. Yeni çıkmış dergiler, yeni çıkmış kitaplar. Hemen hemen bütün kitaplar bana gönderiliyor ama ben gene de kaçırdığım var mı diye gezerim. Müzik mağazasına gidip yeni albümler neler, insanlar neleri dinliyor, neleri okuyor bunları bilmek için gezerim, bakınırım. Kırtasiyecilere uğrarım? Yeni kalemler, silgiler, eksik kartuşları tamamlamak. Mürekkep almalıyım? Bende bulunan renk ve marka, başka bir şişede çıkmışsa gene alırım. Eğer bir yazı yazacaksam sabahleyin o sergiye uğrar, ondan sonra gazeteye giderim.

Daha sonra gazetede, yazımın konusunu uygun malzemeyi toplarken, öte yandan da yeni plaklarımı, CD'lerimi dinlerim. Ayrıca, gazete yazısı dışında bir şey yazacaksam, bir yandan da onu düşünürüm.

Şöyle özetleyelim mi? Bir günlük hayatım her günlük hayatımdır. Ancak bu tekdüze anlamına gelmez. Değişik dostlarla konuşacaksın, kitapları okuyacaksın, dergiler okuyacaksın, yeni müzikler dinleyeceksin. Tekdüzelik görüntüsü içinde çoğulculuk.

Nerede olursam olayım, bilirsin beş çayını ihmal edemem. Öğle yemeyebilirim ama beş çayında adeta ellerim titrer. Çayda simit bulunur, bazen mönü zenginleşir: Ramazanda mutlaka pide ve kaşar peyniri vardır. Yani saat 5'te, beraber çalıştığım arkadaşlarımla odamda toplanır, çay, simit ve peynirli bir ikindi çayı içer, sohbet ederiz.

Ben ancak ve ancak, çok sıra dışı durumlarda gazeteye gelemem. Bu da nedir; ya bir kitap fuarıdır, ya bir toplantıdır ya da muhakkak uzun süre kalmam gereken bir sergidir. Ben uzun turistik gezilere, tatillere, ziyaretlere giden bir insan da değilimdir. Yurtdışına en fazla kitap fuarı veya çok önemli bir sergi için, bir Türk yazarının alacağı önemli bir ödül için giderim, onun dışında kimse beni yurtdışına, İstanbul dışına çıkaramaz diyebilirim. Bazen bundan dolayı beni asosyallikle de suçlayan arkadaşlarım var ama bence bu asosyallik değil. Hatta aralarında en sosyal olan kişi benim bile diyebilirim.

Yalnız son yıllarda biraz fazla gezmeye başladım. Ben Anadolu'yu 50 yaşımdan sonra tanımaya başladım. Üniversitelerden gelen davetlere, konferans çağrılarına gittim. Doğrusu çok da memnun oldum. Şehirleri tanıdım, yeni dostlar edindim, sanatın, kültürün, edebiyatın Türkiye coğrafyasındaki yayılışının haritasını gördüm. Ama hiçbir yere turistik amaçla gittiğimi hatırlamıyorum. Ne yurtiçinde ne yurtdışında...

— Daha önceki konuşmalarımızda çoğunlukla, tam olarak dinlemediğim için unuturum, adresleri de unuturum, bana söyleneni de unuturum, yazılı verilmesi gerekir demiştiniz, adresi unutmanızın tek sebebi bu mudur, yoksa işin içinde bir yön duygusu sorunu da var mı?

— Bunun öncesinde anlatmak istediğim bir şey var, bazen defterime kaydettiğim veya kaydettirdiğim halde, bir gün önce veya bir gün sonra gittiğim davetler de olmuştur. Bu da arada bir olur artık der geçerim. Yön duygusu bende yok. Bunun en iyi şahitlerinden birisin, yeni bir binaya gitmişsem çıkışı seninle birlikte gittiğimiz için bulurum. *Hürriyet* gazetesinin bu yeni binası henüz tam bitmemişti ve biz beşinci katta çalışıyorduk, odamız oradaydı. Asansörden çıktıktan sonra bina sağ blok ve sol blok olarak iki parçadır ve benim odam sağ taraftaydı. Kattaki güvenlik görevlisi her seferinde eliyle benim gitmem gereken tarafı işaret ediyordu. Aradan biraz daha zaman geçtikten sonra durum dikkatimi çekti, benden başka kimse yönlendirilmiyor. O zaman sordum, neden sadece beni yönlendiriyorsunuz diye. Şöyle bir cevap aldım: "Çünkü ben size sağ tarafı göstermezsem, siz çoğunlukla sola gidiyorsunuz veya son anda fark edip sağa dönüyorsunuz."

Bunun dışında bir zamanlar otomobil de kullanıyordum ben, ama asla tek başıma kullanmazdım otomobili, hep yanımda birisi olurdu. Gene bir örnek vereyim. Bir gün Cağaloğlu'ndan gazeteden, Göztepe Sosyal Sigortalar Hastanesi'ne gideceğim, başhekim arkadaşıma ziyarete. "Herkes tek başına otomobil kullanıyor, ben neden kullanmayayım" dedim, keşke demeseydim.

Saat 13:30'da Cağaloğlu'ndan yola çıktım, önce de haber verdim geliyorum diye, o zamanlar cep telefonu da yok, saat 17:30 oldu hâlâ varamadım. Tabii herkes merak içinde, ne oldu bu adama bu kadar saat neden gelemedi diye ortalık karışmış. Sebebi şu, uzaktan hastaneyi görüyorum fakat girdiğim bütün yollar ters, hangi yola giriyorsam, ne tarafa sapıyorsam ya etrafında dolaşıyorum hastanenin ya da bir uzaklaşıp bir yakınlaşıyorum. En sonunda 18:00 veya 18:30 gibi hastaneye varabildim.

Bunun dışında da epeyce vukuatım vardır, genel olarak eve bir kestirme yoldan gideyim diye düşünürüm, muhakkak kaybolurum ve normal mesafeden daha çok dolaşıp eve ancak varabilirim. O kestirme yolu hiçbir zaman bulamam. Hele ev adresi bulmaya gelince, bildiğim evin yakınına gelinceye kadar, evi hatırlamıyorum. O zaman taksi tutuyorum, şoföre adresi tarif ettiğimde, yukarıdaki sokak diyor, iniyorum. Tabii taksiden inerken, adamı sırasını gasp ettiğim için uzun yol parası ödüyorum.

Şimdi bir Karagöz gibi giriş yaptıktan, konunun dairesinden dışarı çıktıktan sonra, gelelim soruna. Ben çok insan dinleyemiyorum. Müzik dinlemeye alışmış bir insana belki, güzel, etkileyici, tatlı konuşmayan birini dinlemek zor geliyor. Dikkatimi yoğunlaştıramıyorum, itiraf edeyim ki uykum geliyor. Çok iyi bilirsin bu yüzden herkese bana yazılı not bırakmalarını söylerim, ben de her zaman bir yerlere yazarım, birden fazla not defterim vardır; çantamda ayrı vardır, ceketimde ayrı vardır, masamda ayrı vardır ve benimle sürekli dolaşan insanlarda da muhakkak defter tutma gibi bir alışkanlık zamanla başlar. Bazen bu dinlememe meselesinin garip cilvelerini yaşamıyor değilim. Mesela davetlere, kokteyllere veya bir fuara gittiğim zaman, birisi geliyor ve tanışıyoruz, uzun uzun sohbet ediyoruz, hatta bana kitabını veriyor veya ne bileyim telefonlarımızı alıp veriyoruz. Daha sonra bırakın beni aradığı zamanı, birkaç gün sonra karşılaşıyoruz, tabii bana büyük bir samimiyetle geliyor ve, "Ooo Doğan Bey nasılsınız üstat, nasıl gidiyor" diye sormaya başlıyor. Fark ettirmeden

–ya da ben öyle zannediyorum– çaktırmadan, adamı veya kadını nereden tanıdığımı, benimle ne zaman tanıştığını hatırlamaya çalışıyorum. Artık çaresiz kaldığım zaman da kişinin benimle konuşmasındaki samimiyete göre ya tanıyamadığımı ya da yine hiç bozuntuya vermeden, "Aaa, ne var ne yok, nasılsın, ya vallahi kitaba baktım/veya bakamadım" deyip başka bir sohbete giriveriyorum. Bu da dediğim cilvelerden birisi olsa gerek.

— Peki sizinle beraber çalışan insanların unutkanlıklarına verdiğiniz tepki nasıl olur? Gerçi ben yakından biliyorum ama bir daha sormak gerekiyor sanırım?

— Benim yakınlarım bilir ki ben yapacağım bir işi her zaman not defterime yazarım. Zaten yazdığım ve işimi önemsediğim için işime dair yapılacakları ve önemli notları asla unutmam. Unutmadığım için de başkasına söylediğim bir şeyi unuturlarsa gerçekten tepki gösteririm. Şunun için bu tepkiyi gösteriyorum; benim için önemli olan bir işe demek ki onlar, gereken önemi vermiyorlar.

Yeni gelen insanların yeteneklerini şöyle ölçerim. Bir şey anlatırsın, bir iş verirsin, seni sadece dinler. Hiçbir yere yazmaz. İkinci örnek, anlattığını yazmak için, senin masanın üstünde kâğıt ve kalem arar. Onun için de vardığım yargı şudur, yazmanın gereğini biliyor ama malzemesini unutacak kadar dalgın, özensiz. Üçüncü tip tam idealdir, konuşmaya, iş havale etmeye başladığınız an, not defterini, kalemini çıkarır yazmaya başlar. Bunları yapmayanı, sadece dinleyeni, bazen alaycı bir üslupla eleştiriyorum.

Genç kuşakların bir şeyi unutmasını aklım almıyor. Bu da doğal olarak bende, o işe gereken önemi vermedikleri düşüncesini doğurur. Şöyle söyleyeyim, 25 yaşındaki bir insanın hafızasının benden daha iyi çalışması gerekir ve benim söylediğim bir işi de unutmaması gerekir, ama ben bunu yaptın mı veya, şu kitap nerede diye sorduğumda hatırlamadığını söylerse, yani unutmuşsa işte o zaman yorgan iğnesiyle iğneliyorum. Bunun aslında nedenleri çok derinde.

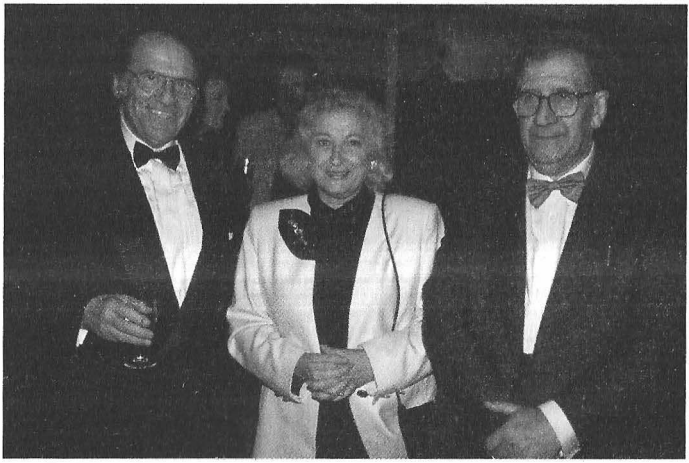
Türkiye göçebe bir toplumun izlerini hâlâ taşıyor. Yazı alışkanlığımız ne yazık ki yok, söylenilen bir şeyi yazmıyorlar, yapacakları bir işi yazmıyorlar, randevu defteri tutmuyorlar. Ben gündelik ajanda kullanan çok az insan görüyor ve tanıyorum, çokluk "ben unutmam" diyorlar, ama şöyle bir gerçek var ki hafıza insana ihanet eder. Bundan dolayı belirtmem gerekir ki ben "yazılı toplum olma savaşını" veriyorum. İnsanların yazı yazmalarını, not tutmalarını, böyle çalışmalarını istiyorum ve her zaman salık veriyorum. Bunun içindir ki yanımda çalışanlar eğer unuturlarsa gerçekten kızarım, hele bir de sık sık unutuluyorsa, ben de onları unuturum.

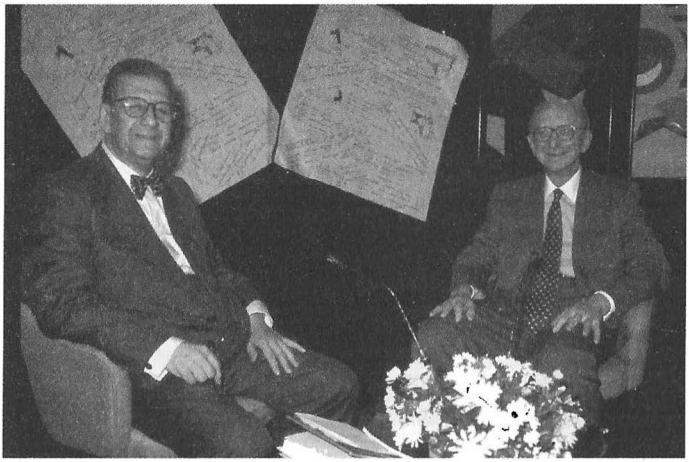
Aydın Doğan, Doğan Hızlan, Oktay Ekşi.

Şakir Eczacıbaşı, Doğan Hızlan.

Şakir Eczacıbaşı, Gencay Gürün, Doğan Hızlan.

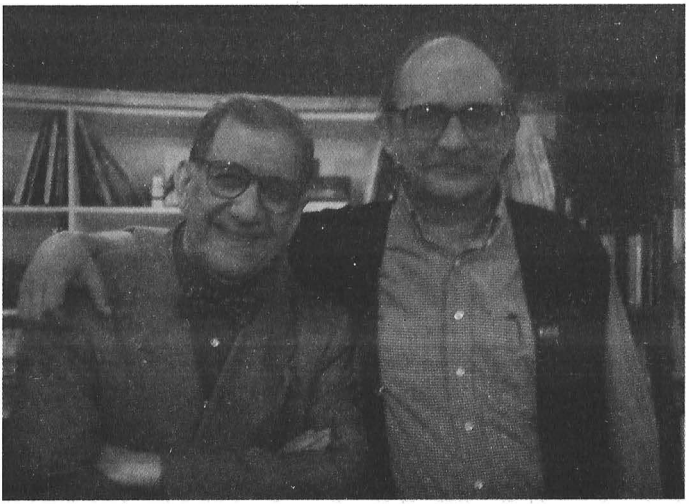
Doğan Hızlan, Erdal İnönü ("Karalama Defteri" çekiminde).

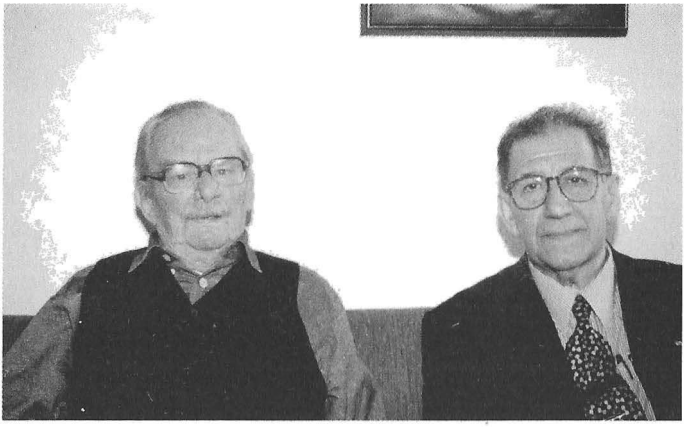
Doğan Hızlan, Ayşe Kulin ("Karalama Defteri").

Doğan Hızlan, Behçet Necatigil, Necmi Onur.

Oğuz Aral ile "Karalama Defteri"nin çekim öncesinde, "Huysuz İhtiyar"la kahkaha dolu bir çekimöncesi.

Melih Cevdet Anday ile TÜYAP onur yazarı seçildiği yılda.

(Oturanlar) Yaşar İlksavaş, Doğan Hızlan, Cihat Burak; (ayaktakiler) Nurettin Malkoçoğlu, Cengiz Cıva.

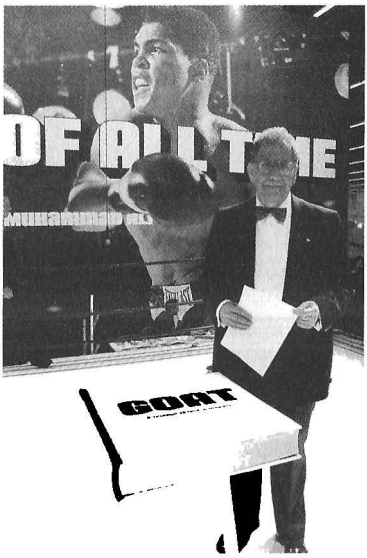
Sedat Simavi'nin objektifinden Doğan Hızlan (merhum Gülçin Telci'nin evinde).

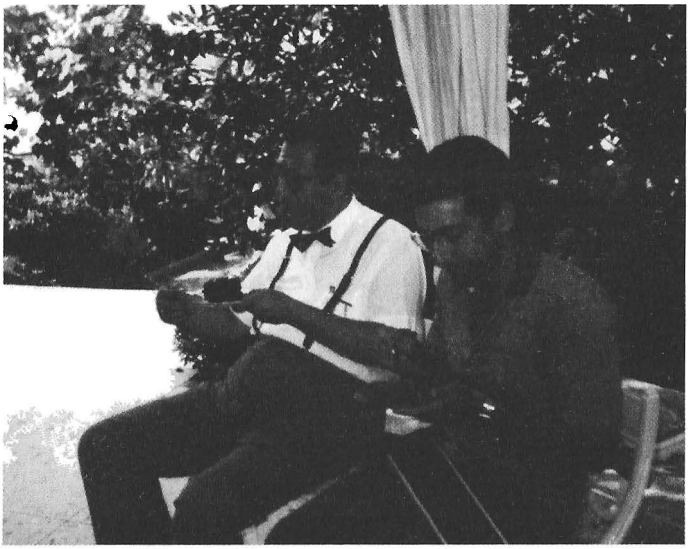
Türkan Şoray ile "Karalama Defteri" çekimlerinde.

Atilla Dorsay, Doğan Hızlan, Güman Birincioğlu, Leman Dorsay.

Doğan Hızlan, Frankfurt'ta, Muhammed Ali'nin kitabının yanında.

Sedat Simavi ile birlikte.

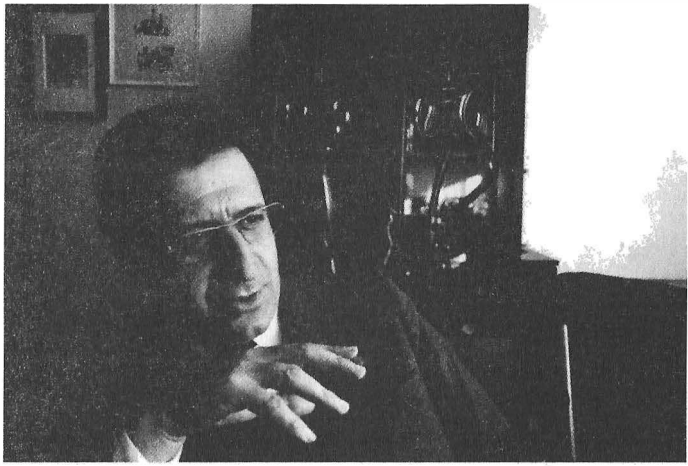
Altın Kitaplar'daki çalışma odasında.

Demir Özlü, Erden Kıral, Doğan Hızlan (Frankfurt).

Yakut Irmak, Şükran Ketenci, Elif Naci, Nadir Nadi, Sabri Özbaydar, İhsan Onur, Doğan Hızlan, Oktay Kurtböke, İlhan Selçuk, Orhan Erinç (Divan Oteli'nin Restoranı).

Cağaloğlu yılları.

Sabahattin Kudret Aksal, Edip Cansever, Hilmi Yavuz, Doğan Hızlan (ayakta arkada).

Anar, Doğan Hızlan, Cengiz Aytmatov.

Genco Erkal ile derin bir sohbetteyken.

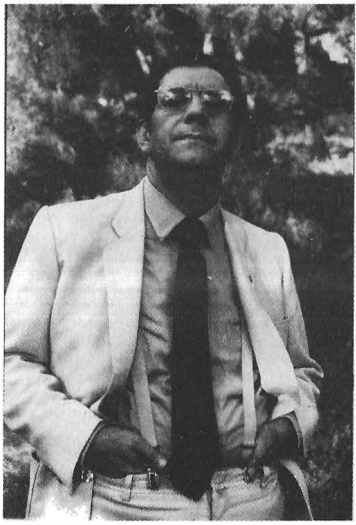
Jak Deleon ile birlikte.

Doğan Hızlan, İlhan Selçuk, Oktay Kurtböke.

Nadir Nadi ile.

Cağaloğlu yıllarından bir portre.

Doğan Hızlan, Erol Erduran, Şükran Kurdakul, Oğuz Akkan.

Hikmet Şimşek, Doğan Hızlan, Yüksel Pazarkaya.

Arjantinli yazar Manuel Puig ile beraber.

Doğan Hızlan, Erdal Öz, Turhan Bozkurt, Mehmet Seyda, Abdullah Özkan.

Oktay Kurtböke, Doğan Hızlan.

Erol Simavi, Doğan Hızlan.

Doğan Hızlan, Ertuğ Karakullukçu, Ertuğrul Özkök.

(Arka sıra) Mete Uğur, Şükran Güngör, Aydın Gün, Haldun Taner, Doğan Hızlan, Selçuk Erez. (Orta sıra) Ayçe Aktan, Sevgi Sanlı, M. Uğut, Demet Taner, Yıldız Kenter, Azra Gün, Bilgi Kongar, İrem Erez. (Ön sıra) Mete Akyol, Emre Kongar (Haldun Taner'in evinde 16 Mart 1985).

Doğan Hızlan, Pertev Naili Boratav.

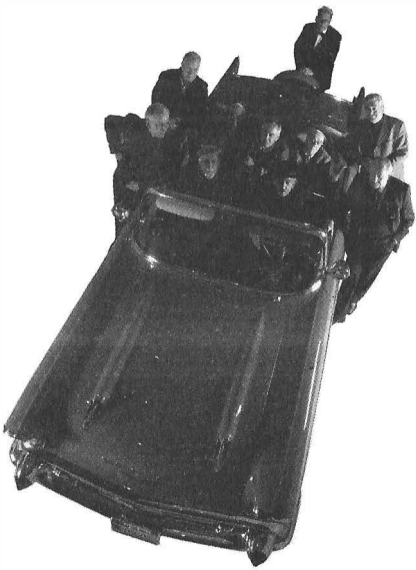

Kürşat Başar, Doğan Hızlan, Şinasi Bademcioğlu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sadece Eleştiri ve Denemeye İlgi Duydum

Mesela bir eleştirmen var, kendi dünya görüşüne, edebi beğenisine uygun olmayanı yerin dibine vuruyor, ötekileri yere göğe koyamıyor. Yazar değişiyor, yenileniyor da eleştirmen niye değişmiyor. Belki de eleştirmen gri bölgelerin keşfedicisidir, siyah ya da beyaz tercihler onu kısıtlar. Mesela desin ki, "ben şu yazar için şunu yazmıştım geçmişte ama edebiyat tarihi içinde yeni roman, yeni şiir şuraya geldi, bu yazar aslında iyiydi ama ben fark etmedim" desin...

50 Kuşağı yazarları: Ülkü Tamer, Konur Ertop, Doğan Hızlan, Demirtaş Ceyhun, Ahmet Oktay, Adnan Özyalçıner, Hilmi Yavuz, Kemal Özer, Orhan Duru, Erdal Öz (1950 model bir otomobilde).

— Eleştiriye geçmeden önce sormak istediğim bir şey var. Elli yıldır edebiyat dünyasındasınız, artık edebiyat dünyasında önemli bir adınız var. Dolayısıyla yaşadıkları yıllarda olsun, ardında bıraktıkları eserlerle olsun yine büyük isimlerle de dostluklarınız var bunları anlatır mısınız? Nasıl tanıştınız, neler yaşadınız?

— Tabii her insanın hayatında önemli adlar vardır. Önemli adlar dışında, sizin için çok önemli başlangıçların vesilesi sayılacak isimler vardır. Bu dostlukların kimileri insanın hayat demesek bile mesleki çizgisinde önemli etkiye sahip oluyor, bu da dolayısıyla hayat çizgisine de etki ediyor. Kişileri başka bir kitabımda, "Portreler" kitabımda anlatacağım. Konu başlıkları olarak verebilirim ama.

— Behçet Necatigil...

— Behçet Necatigil ile 1953'te İstanbul Lisesi'nde yapılan bir Edebiyat Matinesi'nde tanıştım. O zaman *Evler* veya *Kapalı Çarşı* kitabı yeni çıkmıştı, o kitabı imzalattım. Daha sonra Kabataş Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olduğunu öğrendim ve kendisine, onu ziyaret edeceğimi söyledim. Sonra bir gün kalktım gittim, sene dediğim gibi 1953; Kabataş Lisesi'ne girdim ve öğretmenler odasına çıktım. Öğretmenler odasında onu görünce, zarif, inanılmaz alçakgönüllü ve çekingen davranışlarını; sanki ben onun karşısında hoca o da benim karşımda öğrenci gibi bir durum oldu. Benim bu atak, müteaviz denebilecek tavrım ilk defa bende bir utanmaya sebep olmuştur. Necatigil'le dostluğumuz böyle başladı. İlk edebiyat matinesi ve kitapları ile başlayan samimiyet kendisi ölene ka-

dar artarak devam etmiştir. Necatigil ile görüşmelerimize her zaman değişik kişiler dahil olmuştur... Cumartesi günleri, Ali Tanyeri ile beraber görüşürdük. Ali de benim ortaokuldan arkadaşımdır. Kamuran Şipal ve Necatigil; Narlıkapı'da buluşurlar. Zaten Cerrahpaşa'da oturuyorlardı Ali ve Kamuran Şipal, Narlıkapı'ya inerler ve yazdığı bir şiiri getirirdi Hoca. O şiir üzerine konuşurlardı. Lutovslawski Çello konçertosu gibidir bu konuşmalar. Arada uzun süren *es*'ler vardır. Uzun *es*'lerden sonra biri bir cümlecik söyler ve yine sessizlik. Yani sessiz geçen mezurlerden oluşurdu bu konuşmalar. Ali heyecanlı ve coşkulu, zaman zaman yüksek sesle konuşur. Kamuran Şipal şiire Batı şiiri açısından bakar, Ali Tanyeri Divan şiiri açısından. Ben de arada girerdim lafa sessizliği bozmak adına –çok saçma şeyler söylemezdim tabii ki– birtakım açıklamalar getirirdim. Onların konuşma içeriğinde aykırı düşerdi söylediklerim. Gerçi Necatigil beni çok severdi ama her zaman "şımarık çocuk" dikkatini üzerimden hiç eksiltmemiştir. Çünkü nerede, ne zaman, ne söyleyeceğim asla belli olmamıştır. Ali de beni öyle görürdü.

Necatigil'i evinde de ziyaret etmeye başladım sonraları. Çevirmen ve okul sahibi Mahmut Kıratlı adında, kimi cumartesileri de onda toplanılırdı. Ekip yine aynıydı, Necatigil, Kamuran Şipal, Ali Tanyeri ve ben. Mahmut Yugoslav göçmenlerinin diyalektiyle konuşan hoş bir adamdı. Kareler Aklar kitabı yeni çıkmıştı ve orada Hoca şöyle iddialı bir laf etti: "Bundan önce yazdıklarımı inkâr ediyorum. Benim yazdıklarım, şiirlerim bunlardır. Artık eskilerinin hiçbir önemi yoktur." Ben bunu duyunca; "Hocam sizle bir konuşma yapayım, bunu da gazetede yayımlayalım" dedim. Kabul etti.

Necatigil'in bazı tür tercihleri vardı ve en çok sevdiği türlerden biri de Radyo Oyunları idi. Gerçekten de radyo oyunları onun, şairliğine göndermeler yapacak sırları taşıyan özelliklere sahipti. Ben de radyo oyunlarını çok sevdiğimden ve gerçekten çok iyi bulduğum için onlar hakkında yazı yazmıştım. Radyo oyunlarına yazı yazdığım için de Necatigil beni ayrı bir severdi. Bilirsin birisi bir türde damgayı vurduğu za-

man okur, diğer yazarlar da, ona başka açıdan bakamazlar. Sözgelimi, yakın zamanda Attilâ İlhan öldü, herkes şiirinin içinde aradı onu. Oysa ki romanları, eleştirileri, düşünce yazıları da en az şiirleri kadar önemlidir. Kimi romanları şiirlerinden daha çok tartışma yaratmıştır ve önemlidir de diyebilirim.

Bu konuşmayı yaptım. O zaman ben *Yeni Gazete*'deki sanat ve edebiyat sayfasını yönetiyorum. Orada her hafta yazıyorum, haberler çıkıyor, ilk eserler yayımlanıyor; örneğin daha önce de söylemiştim Füruzan'ın *Parasız Yatılı* eseri orada yayımlandı ilk olarak. Daha da önemlisi çok önemli röportajlar yapıyordum orada. Örneğin Oğuz Atay, *Tutunamayanlar* ile TRT ödülünü aldıktan sonra onunla ilk konuşmayı yapan kişi bendim.

Neyse, Necatigil'e bir telgraf çektim. Sanat sayfası salı günleri çıkıyordu, telgrafta; "Konuşmanızı gazeteye verdim, eğer düzeltme geçecekseniz, pazar akşamına kadar bana bildiriniz veya pazar günü *Yeni Gazete*'ye geliniz" yazdım. Ama yazı öyle çıktı çünkü hiçbir düzeltme göndermedi. Daha sonra bana dedi ki, "Ben evvelden tuzağı anladım zaten, yutmam böyle şeyleri. Biliyorum, onun için gelmedim. Nasıl olsa çıkacaktı bu böyle" dedi. Onunla ayrı bir ilişkimiz vardı desem yalan olmaz. Ben ona ayrı bir saygı duyardım, o da beni ayrı tutardı. Zaten daha sonra kızı Ayşe Sarısayın, babasıyla ilgili kitabında da belirtti bunu; "Babam en çok Doğan Hızlan'ı severdi, onu ayrı tutardı" diye. Çok mutlu edici bir şey tabii bu...

Hürriyet Yayınları'nın başındaydım ve şairlerden seçmeler dizisi yapıyorduk. Bu dizinin ilk kitabı da Behçet Necatigil oldu. Şiirleri seçtik ve ben de buna bir önsöz yazdım. Kitabın basılmasını bekliyoruz, gecikiyor, gecikiyor. O zaman da genel yayın yönetmenimiz Nezih Demirkent, o bu diziye itiraz etmişti, daha doğrusu biraz muhalif bir tavır almıştı. Ben de kitap çıkar çıkmaz, kitabı aldım, "Solgun Bir Gül Dokununca" şiirinin olduğu sayfanın arasına bir gül koydum ve masasına bıraktım. Kitabı masasında görünce çok duygulanmıştı. O kitabın çıktığı gece Necatigil evinde bir yemek verdi. Orada bulunanların hepsi için birer beyit yazmıştı.

Bir eleştirmenin yaşamında bazen çok bilinçli bir sıralama vardır, bazen bir zevk sıralaması. Aynı yazarların eserlerini, şairlerin şiirlerini takip ederler. Gölge gibi. Necatigil de benim için bunların başında gelir diyebilirim. O her alanda "Hoca" olarak adlandırılabilecek bir insandı... Edebi yaşantısından, beşeri yaşantısına kadar gerçek bir hoca. Benim için, hatta onu tanıyan herkes için.

— *Fazıl Hüsnü Dağlarca...*

— Fazıl Hüsnü Dağlarca ile de edebiyat matinesinde tanışmadık. Aksaray'da Betik Evi adında bir kitabevi açtı. Orada ahbaplığımız başladı ve koyulaştı. Ben ilk yazımı Fazıl Hüsnü Dağlarca üzerine yazmıştım. Aslında bunu da Behçet Necatigil'in *İsimler Sözlüğü*'ne bakınca hatırladım, ama yazıyı da ne yalan söyleyeyim bulamıyorum. Aslında şunu belirtmekte yarar var ki, insanlarla nerede ve nasıl tanıştığımı, ilk nasıl irtibat kurduğumu da tam hatırlayamıyorum. Bu önemsememe veya ne bileyim, bunama, ihtiyarlık falan değil. Şöyle açıklanabilir; edebiyat dışında bir isimle tanışmış olsam, bir siyasetçiyle tanışsam onunla nerede tanıştığımı hatırlarım, bir doktor veya aktörle tanışsam onunla nerede tanıştığımı hatırlarım, ama sanat ve edebiyat alanında birisiyle ne zaman tanıştığımı tam olarak hatırlayamamam normal görülmeli. Çünkü özellikle edebiyatçıları zaten takip edip, onlarla ahbaplığım olmadan önce de okuduğum için, röportajlarını, yazılarını, eserlerini takip ettiğim için tanıdığımı düşünürüm ben. Daha sonra dostluğa döndüğünde de bunun miladı hatırlanmıyor. *Kâl u belâ*'dan beri derim ben buna.

Dağlarca daha sonra Türkçe diye bir dergi çıkardı, Konur Ertop'la beraber gidiyoruz yanına. Dağlarca'nın bir taburesi var, orada oturuyor, kapısının önüne koyuyor taburesini ve bir de *Karşı Duvar* diye de bir gazetesi vardı o zaman Dağlarca'nın. Onun da açıklaması şudur; yazdığı şiirleri, yazıları baskısını aldıktan sonra camekâna yapıştırırdı, gelen geçen okurdu. Orada *Karşı Duvar* gazetesi veya dergisi de diyebiliriz, oraya asılı tabii, gelenler bakıyor ve, "Aa, yeni bir şiir ya-

zılmış" diyerek okuyorlar. Dağlarca da onların arkasında taburesine oturmuş insanların ne dediğine bakıyor veya yeni şiirlerini yazıyordu. Şiiri ve şairi bir arada görebiliyorlardı yani insanlar.

Dağlarca'nın şiire dair anlattıkları Necatigil gibi değil. Bambaşka bir perdeden yaşıyor hayatı ve şiirini de o şekilde yazıyor. Dağlarca bir "erken rönesans" gibidir. Şiirleri de öyledir. Ortaçağ fresklerinin ustaları gibidir, şiirleri bunu hissettirir. Çok ayrıdır Dağlarca.

Behçet Necatigil nasıl benim radyo oyunları üzerine yazdığım yazıyı Alman antolojisine verdiyse, Dağlarca da öyle yaptı. *Papirüs* dergisinde –Cemal Süreya'nın çıkardığı– özel sayılar hazırlanırdı, ben de özel bölümlerde şairleri yazıyorum, Dağlarca'yı da ben yazdım oraya. Başlığı şuydu, "Tek Başına Bir Okul Fazıl Hüsnü Dağlarca." Dağlarca da Struga Şiir Akşamları'nda Altın Çelenk ödülünü aldığı zaman o yazıyı orada çevirtip yayımlatmıştır. Onun sonrasında samimiyet daha da arttı ve görüşmeler sıklaştı tabii. Şunu belirtmekte yarar var, Dağlarca'nın öyle evine gitmeler falan yoktu. Dağlarca ev düzeni olan bir insan değildi. Necatigil için evi çok önemliydi. Ailesi mühimdi. Dağlarca'da bu iki müessese diyelim, olmadığı için meyhanelerde veya başka bir dış mekânda buluşurduk. Hiç olmadı İbrahim Kutluk'un evinde buluşurduk. O da o zaman Darüşşafaka'da Türkçe öğretmeni idi, çok iyi bir insandı. Dağlarca ile yapılacak ev meclislerinde mekân onun evi olurdu.

— Orhan Kemal...

— Orhan Kemal'le de yine kendim tanıştım. O bilindiği gibi zamanın büyük kısmında *İkbal*'de otururdu. Onu görmek isteyenler de *İkbal*'e giderdi. Gerçi benim öyle kahvehaneciliğim yoktu. Onun için sürekliliğim de olmadı. Sadece Orhan Kemal ile görüşmeye giderdim. Çok tatlı konuşurdu Orhan Kemal. Değişik bir alaycılığı vardı. Onun ahbapları arasında Muzaffer Buyrukçu vardı. Onlarla şakalaşır, zaman zaman Adana Kebapçısı vardı, oraya giderlerdi. Zarif bir adamdı.

Yazın bile, kolunda ceketi, başında şapkası eksik olmazdı. Yazdıkları zaten her zaman ayrı bir yerdeydi, ama varlığı bile, şimdiki ifadeyle söyleyelim, son derece karizmatik bir kişiliği ve duruşu vardı. Gerçi onun da evine gitmezdim ama gerek insan olarak gerek edebiyatı açısında çok severdim Orhan Kemal'i.

— *Kemal Tahir...*

— Evine gittiğim ve çok ahbabı olduğum isimlerin başında Kemal Tahir gelirdi. Kemal Tahir; *seri-ül infial* (çabuk gücenen), tepkici ve bence birtakım kavramlara çok daha başka bir açıdan bakabilmiş bir insan ve roman yazarıydı. Kemal Tahir, "Bir de bu açıdan bakmak gerekir" diyen ender insanlardandı. Yani asker siyaset ilişkisinden tut, Cumhuriyet'e, Köy Enstitüleri'ne kadar her şeye başka bir açıdan bakmayı bilmiştir. Hiçbir şeyi tabu haline getirmemiştir. Onun için dokunulmaz bir şey olmamıştır, dokunulmaz diyenlere de tepkisini hemen dile getirmiştir. Köy Enstitüleri memlekete çok şey vermiş olabilir ama Köy Enstitüleri'nin eksiklerini veya farklı yönlerini de ele almayı bir tek Kemal Tahir bilmiştir. Ben onun aykırılığını çok severdim. Onun evine de, yemeğe de giderdim. Çok sakin bir mahallede, bahçe içinde, sobalı bir evde otururdu. Sonradan bir ciğer ameliyatı geçirdikten sonra ve kitaplarından da kazandığı parayla yıllar sonra kaloriferli bir eve taşındı. Onunla en çok anlaştığımız hususlardan birisi müzik tutkumuzdu. Müziğe özellikle Türk musikisine çok düşkündü. Türk müziğine dair konuşurduk.

Yeni Edebiyat dergisini çıkarıyordum ben. Kemal Tahir de dergilere yazı yazan bir insan değildi. O dergiye de sırf ben varım diye yazı yazmayı kabul etmişti. Bu dergi sayesinde onun diğer bir özelliğini, tepkici tarafını yakından gördüm. O zamanlar –ki şimdi de vardır sanırım– dergilerde yazıyı arkaya koydurtmama, ısrarla ilk sayfada yayımlatma arzusu vardı insanların. Telefonlar gelirdi, benim yazım niye arkada çıktı diye veya herhangi bir mecliste bu dile getirilirdi. Kemal Tahir ise, "Yazı yazarım ama bir şartla" dedi. Ben de tamam

nedir deyince, "Benim yazımı en arkada yayımlayacaksın, sakın ola ön sayfalara çıkmasın yazım" dedi. Bu şekilde mesaj vermek isterdi. O yazılardan birindedir hatta, hani Kemal Tahir'in o hep tartışılan ve Kemal Tahir denince ilk hatırlanan sözlerinden birisi olarak, "Evet gerçektir, ama roman gerçeği" sözünü yazmıştır. Kemal Tahir'in de Dağlarca gibi yüksek perdeden bir konuşma şekli vardı. Ritmi, temposu da yüksekti ve insanları ikna edici bir ses tonu vardı. İnanılmaz bir heyecanı vardı, onu görünce zaten insan ikna olur ve hak verirdi. Romanları veya müzik haricinde herhangi bir konudan bile konuştuğumuz zaman değişik bir heyecanı vardı, sanki dünyanın en önemli meselesiymiş gibi coşkuyla anlatırdı. Güzeldi tabii bu özelliği. Kendisi de söylerdi örneğin, bilim insanı değilim diye ve söyledikleri bilimsel gerçekler değil, romansal hakikatlerdi. Bunu da coşkuyla söylediği için insanlar gerçek sanabilirlerdi.

Bir de hayatımda şöyle bir etkisi olmuştur Kemal Tahir'in. Ben *Cumhuriyet* gazetesinde çalışıyorum, Ecvet Güresin Kemal Tahir'le buluşuyor ve, "Yahu Kemal, kitap yazıları yazdırmak istiyorum ama yazacak kimseyi bulamıyorum. Bildiğin birisi var mı" diye soruyor. Kemal Tahir de, "Ecvet, senin aradığın adam hemen yanında Doğan Hızlan. O sana en güzel yazıları yazar" cevabını veriyor. Ecvet Güresin de Ankara'dan gelip benimle konuştu ve, "Kemal Tahir seni bana önerdi, artık kitap yazılarımızı sen yazacaksın" dedi. Ben de *Cumhuriyet* gazetesindeki kitap yazılarıma Kemal Tahir'in sayesinde başlamışımdır, bunu da belirtmek benim için önemli bir borçtur. Ondan sonra olan dostluğumuz artarak devam etti.

Altın Kitaplar'da yönetici olduğum sırada iyi yazarların ve dostlarımın kitaplarını basmak istedim. Yayınevi ağırlıklı olarak çeviri eserler yayımlıyor, ben de Türk isimleri artırmak istiyorum. Kemal Tahir de bunlardan birisi. Onu transfer etmek istedik ve bir teklif yaptık. Bizim teklif ettiğimiz yüzdeyi Bilgi Yayınevi'nden almıyordu. Tevfik Küflü ile konuşuyor ve onlar da, bizimle aynı yüzdeyi vereceklerini söy-

lüyorlar. Bunun üzerine Kemal Tahir; "Sana geleceğim dedim ve söz verdim, ama baktığın zaman yayınevim de aynı yüzdeyi veriyor ve yayınevimi de sırf senin için değiştireceğim. Eğer ki, 'Senin adına söz verdim Kemal Tahir gel' diyorsan hemen Altın Kitaplar'a geçeyim" dedi. Ben de rahatsız olmamasını söyledim ve öyle kaldı. Çok isterdim tabii onunla aynı yayınevinde çalışabilmeyi ama nasip değilmiş.

Kemal Tahir geldiği zaman çoğunlukla İstanbul Lokantası diye bir yere giderdik. Muhallebi üstüne, portakal marmeladı koyarlardı. Onu çok sevdiğim için, her gittiğimizde ondan söylerdi bana. Bir gün Konyalı'da oturuyoruz, zannederim bir arefe günü hatta. Yine tarihten konuşuluyor, şunlar şöyledir, bunlar böyledir. Mustafa Kemal şöyledir, Mustafa Sagir böyledir diye anlatıyor. Mustafa Sagir'in İngiliz casusu olduğunu söylüyor yani alışılmış tarihin dışında kendi tezlerini, görüşlerini ve yorumlarını aktarıyor. Doktor Turhan Bozkurt da orada tabii, bunun arkasından dayanamayıp, "Kemal Bey, yeni belgelere mi ulaşıldı, birtakım yeni bilgileri mi bulundu nedir" diye soruyor. Kemal Tahir'in o çok tipik cümlesi ile geldi cevabı, tabii o gür ve heyecanlı sesi, sıra dışı vurgusu ile, "Doktoor, tarihin akışı gösteriyor her şeyi! Ne belgesi, belgeye melgeye lüzum yoook" deyiverdi. Tam bir romancı coşkusuydu bu cevabın şekli Kemal Tahir'le ilgili unutamadığım bir olay daha var. *Yeni Edebiyat* dergisindeyiz yine, Kemal Tahir de yazıyor. Sezer Tansuğ geldi bir gün; "Nerede o Kemal Tahir? Zehir gibi bir yazı yazacağım" diyerek bağıra bağıra konuşmaya başladı. Tabii ben aman Sezer falan diyorum, neyse sakinleştirdik, meseleyi hallettik o an için. Çünkü Sezer Tansuğ Kemal Tahir'i hiç sevmezdi. Dergiye girip, böyle bağırınca, zehirlemeler, öldürmeler falan Doktor biraz şaşırdı ve korktu tabii. Ama zamanla alıştı, edebiyat dünyasındaki insanları, sanat dünyasındaki insanları tanıdı ve bunlara da alıştı tabii.

Kemal Tahir'in evinde yaptığımız içkili meclislerde, Metin Erksan, Atilla Tokatlı, Selahattin Hilav da olurdu. Her şeyden konuşulurdu, sanat, siyaset, felsefe... bu liste böyle uzar giderdi. Kemal Tahir dediğim gibi enteresan bir adamdı. Ba-

tı'ya karşı Doğu'nun da has özellikleri ve vazgeçilmez güzellikleri olduğunu inkâr etmemek gerektiğini söylerdi. Türk müziğine dair konuştuğumuzda dile getirirdi bu düşüncesini. Selahattin Hilav ve benim de bu tutkumuzu bildiği için daha heyecanla anlatırdı bu görüşlerini. Masadan doymadan kalktığım ender sohbetlerdi bunlar. Bu doymamakla neyi kastettiğimi anladınız, tabii ki içki ve yemeği değil, sohbeti kastediyorum. Doyumsuzdu ve gerçekten Kemal Tahir'i hem edebi eserleri, hem kişi bağlamında, hem de hayatımdaki gelişmelerde rolü olması bakımından çok ayrı severim.

— *Yakup Kadri Karaosmanoğlu...*
— Kemal Tahir haricinde Yakup Kadri Karaosmanoğlu da etkileyici kişiler arasında sayılabilir. Onunla tanışmam *Gösteri* dergisi için bir röportaj yapmak üzere Ankara'ya gittiğimde oldu. Yakup Kadri'yi de yakından o zaman tanıdım. Cumhuriyet'in en önemli ve kurucu kuşağındandır ve yine de bu kuşak *Cumhuriyet*'i eleştirebilmiştir. Bunun en güzel örneğini de ben Yakup Kadri kimliğinde gördüm diyebilirim. Bu dönem yazarlarının diğer özelliklerinden birisi de, *Cumhuriyet*'ten maddeten de yararlanmış olmalarıdır. Yani şöyle açıklayabilirim, birisi büyükelçi olmuş, bir diğeri ateşe, bir başkası milletvekili. Falih Rıfkı Bey iyi yerlerde yaşamış. Buna rağmen çoğunluğu *Cumhuriyet*'in onlara maddi vefa göstermediğinden şikâyet etmişlerdi. Yakup Kadri Bey de bundan şikâyet ederdi. Çetin Altan, Falih Rıfkı'nın şu sözlerle yakındığını yazmıştı: "Herkes iktidardan servetle ayrıldı ama bir tek ben borç içinde ayrıldım. O borç da gelen herkesi Ankara Palas'ta ağırlayıp onların parasını karşılamaktan dolayıdır." Bu kuşağın Atatürk'le olan münasebeti İnönü ile ne yazık ki olamadı.

— *Abdülhak Şinasi Hisar...*
— Evet, Abdülhak Şinasi Hisar var tanıdıklarım arasında, onu çok severim. Eserlerini çok severim bir kere, kimliğini çok severim, İstanbullu oluşunu çok severim. Bence biraz da göz ardı edilmiş, kısmen hakkı yenilmiş bir isimdir. Onunla

ilk defa Edebiyatçılar Birliği'nin ilk kitap sergisinde karşılaştık ve kitaplarını imzalattım. "Muharririn hatırası" diye imzalamıştı. *Ali Nizami Bey'in Şeyhliği ve Alafrangalılığı* kitabıydı. Sarı kâğıtlı düz bir kapağı, biraz gotik bir kapak yazısı vardı. Daha sonra da Nimet Apartmanı'ndaki evinde ziyaret etmiştim Şinasi Hisar'ı. Orada da çok hoş şeyler anlatmıştı. Onunla çok fazla zaman geçirme şansım olmadı ne yazık ki. Pastanelerde buluşmadık onunla, birkaç kere daha evinde ziyaret ettim o kadar.

— *Ahmet Hamdi Tanpınar...*

— O kuşak içinde önemli adlardan birisi olan Ahmet Hamdi Tanpınar ile de tanıştım. Onunla tanışma mekânım diğerlerine göre daha değişik. Üniversitede tanıştım kendisiyle. Ben Hukuk Fakültesinde okuyordum, ama arkadaşlarım Edebiyat Fakültesi'ndeydi, dayanamayıp onların derslerine de giriyordum. Girdiğim dersler içinde Tanpınar'ın dersleri de vardı tabii ki. Ben Tanpınar'ın tiyatro derslerine merak besliyordum. Onları takip ediyordum, zira o sıralar arada *Cumhuriyet* gazetesine tiyatro eleştirileri yazıyordum. Bilinen bir şeydir ki, Tanpınar'ın söylediklerinden not çıkarmak mümkün değildir. Bir konudan başlar, ordan oraya atlardı ve sonuçta konuyu tamamlardı. Ama sen öğrenci olarak neyin nereden geldiğini, oraya nasıl vardığını bir türlü anlayamaz, Tanpınar'ın bilgi büyüsü içinde kaybolur giderdin. Ders notları toplandı örneğin, orada görmüşsündür nasıl konudan konuya geçtiğini. 19. Yüzyıl Türk Edebiyatı Tarihi bildiğimiz edebiyat tarihleri gibi değildir mesela. Dersleri de öyle bildik derslerden değildi, ama onun bibliyografyasından yararlanabilmek önemliydi. Yani referans gösterdiği kitapları alıp, edinip okumak insana çok şey katıyordu. Ben de bir ders sonrası, "Bana önereceğiniz başka kaynak kitaplar var mı" diye sordum. Yabancı dilimin ne olduğunu sordu, İngilizce cevabını verdikten sonra ben, *The Idea of the Theater* ve *The Playright As a Thinker* adlı kitapları önerdi. Ben de hemen alıp bunları okudum ve gerçekten de çok faydasını gördüm.

Onun okudukları da çok önemlidir, Avrupa edebiyatını, eleştirisini, düşüncesini iyi bilip, çok yakından takip ederdi. Tabii klasik Türk edebiyatını da özümsemişti ve çok iyi derecede bilirdi. Tanpınar'ın edebiyat matinelerinde de bulundum. Daha sonra evinde de ziyaret ettim onu. Hastaneye de gittim hatta. Hastanede ziyaret ettiğim zamanı hiç unutmam, adını bilmediğim bir kitabı almış ve sanki çocuğunu kucaklamışçasına sıkı sıkı kucaklamıştı kitabını ve öyle yatıyordu. Hukuk Fakültesi'nin edebiyat kulübünde başkandım. Orada edebiyat matineleri düzenliyordum, Tanpınar'ı da çağırdım bir gün, kabul etmedi. Gerekçe olarak bana şunu söyledi; "Doğan, edebiyat bir iç savaştır ve ben bu savaşın içine girmek istemiyorum." Ben de tamam deyip kabul ettim. Ne demek istediğini çok iyi anlamıştım. Daha sonra onun tavsiyesiyle, folklor derslerini takip etmek üzere Ahmet Kutsi Tecer'in sınıfına da gider oldum. Onun da çok hoş ve davudi bir sesi vardı. Masalları, destanları çok etkileyici bir şekilde anlatırdı, sesine bir teatral hava katar bir masalanası gibi gözümüzün önünde canlandırmamızı sağlardı.

— *Mehmet Kaplan...*

— Mehmet Kaplan'la 1954'tü sanırım tanıştığım zaman, onun öğrencisi olmadığım halde derslerine katılma olanağı sundu bana. Bunun haricinde "İkinci Yeni" üzerine onun dersinde bir konuşma yapmıştım ki o zaman ben lise öğrencisiydim. Üç ders konuştuk, Kaplan da çok şaşırmıştı. Berna Moran, Asım Bezirci ve Memet Fuat da gelmişti benim anlattığım İkinci Yeni dersine. Daha sonra onun bulunduğu pek çok toplantı, konferans, onunla ilgili televizyon çekimleri veya programların hepsine katıldım.

Kaplan enteresan bir adamdı, bir yanı Tanpınar'ın etkisinde kalmış ve o tarafa açık bir adam. Bir diğer yanı da muhafazakâr değerlerle donanımlı bir zihne sahip bir Anadolu çocuğu idi. Ama Fahir İz dışında, orada bulunup, Cumhuriyet edebiyatçıları, o kuşak için yazan, konuşan tek adamdı... Lehte veya aleyhte. Örneğin *Şiir Tahlilleri* buna güzel bir örnektir. Tabii

orada çok enteresan yazılar vardır, kişisel fikirlerini yansıtmıştır. Attilâ İlhan veya Nâzım Hikmet bölümlerini okuduğunuz zaman neyi kastettiğimi anlarsınız. Necatigil'de bile Marksist izler bulabilmiştir ki bu beni bile şaşırtır. Yaşar Kemal, Kaplan için çok ilginç bir şey söyler; "Onunla baş başayken oturup sohbet ettiğinizde, sanki sizinle aynı görüşleri paylaşıyormuş hissine kapılırsınız, ama yazısında bambaşka bir şeydi. Tamamen sizinle çatışan şeyler söylediğini görürsünüz" der.

İstanbul dergisini yönetti bir zamanlar, o sıralarda da gittim yanına. Yeni Türk Edebiyatı'nı üniversitede Tanpınar'dan sonra başarıyla öyle veya böyle devam ettirebilmiş, sürmesini sağlamıştır, bu önemlidir.

— *Tahir Alangu...*

— Tahir Alangu'yu ihmal etmemek gerekir bu tanıdıklarım arasında. Onunla evvelden tanışmışlığımız vardı tabii, daha önce de söylediğim gibi tam olarak nereden tanıştığımızı bilmediğim dostlarım, tanıdıklarım arasındadır Alangu da. *Yeni Edebiyat* dergisini çıkardığımız zaman yazı kurulu üç kişiden oluşuyor. Ben, Konur Ertop ve Hilmi Yavuz. Ağır toplarımız da Tahir Alangu ve Behçet Necatigil. Hiçbir zaman bizi kırmıyorlar ve daima yardım ediyorlardı. Tahir Alangu çok hoş bir adamdı. Oraya yazılar yazardı eleştiriler yayımlardı. Türk romanı üzerine yazı yazmış, herkesten çok daha önemli, kapsamlı yazılara imza atmıştır diyebilirim onun için. Çok daha temele inen, geleneksel çizgiden moderne değerlendirebilen bir geniş yelpazesi vardı. Hakkı yenmiş bir adamdır. Güdümsüz, bağnaz veya ona benzer değerlendirmeleri kesinlikle yoktur. Tahir Alangu'nun evine de giderdik. Karısı Mesude Hoca Hanım bize pastalar kurabiyeler yapardı. Bir şeyden çokça alındığı zaman veya masaya gelen ikram çok fazla olduğu zaman, "Artmadıkça yetmez Doğan" derdi. Ben bu lafı bugün de kullanırım, benimle beraber çalışanlar da bir süre sonra bunu uygulamaya başlarlar. Bir de kurabiyeler çok sert olursa, "Mesude, Mesude bu ayıboğan kurabiyelerini de bir türlü yiyemiyoruz" derdi.

— *Yaşar Nabi Nayır...*

— *Varlık* dergisinin çıkardığı yıllıklar dolayısıyla tanıdım Yaşar Nabi'yi. O yıllıklarda bir yılın deneme ve eleştiri türünü yazardım. Ama Yaşar Nabi ile kimsenin çok derin samimiyet kurabildiğini sanmıyorum. Çünkü bütün gün çalışan, kendisini işine adayan biriydi. İran Konsolosluğu'nun önünden vilayete inen yolda, sağda iki katlı bir yer vardı, oranın üst katında kitapların satış yeri, alt katında da derginin yazı işleri. Bir odada Yaşar Nabi diğer odada, bir zamanlar Tahsin Yücel oturmuş, sonra da Adnan Özyalçıner otururdu. Yaşar Nabi'ye gittiğinizde yazıyı verirsiniz, önüne daktilosunu çeker, sizin telifinizi yazar ve yukarıya seslenirdi. Yukarıdan da telifinizi alırdınız. Ondan sonra Yaşar Nabi Nayır'la birlikte olmanın, orada oturmanın anlamı yokmuş gibi olurdu. Önüne kendi işini çekerdi ve kaldığı yerden devam ederdi. O açıdan da bir dostluğu büyütemezdiniz kendisiyle. O çekingenliğiyle bizim kuşağımız için ayrı bir yerde dururdu. Kendi kuşağıyla olan dostluğunun detaylarını ve seviyesini bilmiyorum, elbette çok samimi olanları vardır. Evine gidip de konuk olduğumuz zamanlar, PEN kulüp üyesi olduğum zamanlara denk gelir. O zaman evine giderdik, eski yıllardan söz ederdi, ancak çok detaylı bir şekilde anlatmazdı, zaten çoğunu bilirdik. Şakalar falan yapmaz, kesinlikle laubali bir tavrı olmazdı, alkolün etkisiyle bir gevşeme falan hiçbir zaman göremedim.

Türk edebiyatına en büyük faydası, birden fazla edebiyat kuşağının yetişmesini sağlamasıdır. *Varlık* dergisi şu anda Türkiye'nin en uzun ömürlü edebiyat dergisi, eh bizden önceki kuşaklar orada eser verdi, onunla yetişti. Biz orada yazılar yayımladık, bizden sonraki kuşakların yazıları çıktı, hâlâ dergi yayımlanıyor ve hâlâ yeni isimlerin işleri yayımlanıyor. Bu ne demektir, daha pek çok kuşağı da yetiştirecek, pek çok yeni ismi ortaya çıkaracak ve ileride önemli edebiyatçı olarak adlandırılacak pek çok yazar adayının, yeni yazarın, genç şairin belki de ilk imzası *Varlık*'ta çıkmış olacak. İşte Yaşar Nabi bunu başardı.

Yaşar Nabi, Cumhuriyet kuşağının içinde yer alır, Üsküp'ten gelmiştir ve Panait Istrati'nin kitaplarını o çevirmiştir. Bizim Ankara'ya açılmamızda ve TDK üyesi olmamızda da Yaşar Nabi'nin etkileri vardır. O kurultaylarda Yaşar Nabi de bulunurdu. Daha önce söylemiştim, o kurultaylar Ankaralı ve İstanbullu yazarları bir araya getirirdi. Dilcileri ve edebiyatçıları buluşturuldu.

— Sizin yazdıklarınızda kimseye kötü bir şey yazmıyor, eleştirmiyor derler. Eleştiri bizde kötü anlamda, negatif anlamda kullanılan bir sözcük...

— Evet evet. Kötü bir şey söylemek kolay aslında, kötü bir şey üzerine yazmak da kolaydır. Onu yok etmeye çalışmak bir şey değil, var etmeye çalışmak zor. Eleştiri denilen şeyin içinde bir analiz olmalı. Bir tek eleştirmenin kendi görüşü o eserin niteliğinde bir ölçü sayılmaz. "Ben bu kitabı okuyamadım, dayanamadım." Peki ama belki sen o tür bir kitaba alışık değilsin. Bizde eleştirmenler sanatçıların değişmesini ister ama kendileri değişmeye pek açık değiller.

— Yazılan yazılarda sadece övülmesi, kötü yazılmaması meselesi...

— Eleştiriyi illa ki yerme anlamında, kötü ve negatif bağlamda değerlendiriyorlar. Bu tabii ki bir anlam kayması olarak değerlendirilebileceği gibi kasıtlı bir tutum olarak da değerlendirilebilir. Ama şimdi bir şeyin iyi yanlarını, iyi özelliklerini çıkarmak da, kötü yanlarını çıkarmak da eleştiridir. Yalnız ne var ki, bu eleştiriye karşı ben şunu söylüyorum; zaten insanın hayatında yazacağı yazı sayısı, okuyacağı kitap sayısı sınırlıdır. Bunlar için ben soluk soluğa güzellikleri, iyi kitapları, edebi niteliğin en iyilerini taşıyan kitapları anlatmaya, övmeye, sevdirmeye, okutmaya çalışmalıyım. Buna bile vakit yetmezken, ne diye kötüleyeceğim kitapları, hakikaten kötü olan bir kitabı, sırf kötü olduğu için, dur şunlara bir dersini vereyim diye mi yazayım?

Bir insana sen hep neden iyileri yazıyorsun, kötüleri niye yazmıyorsun denebilir mi? İnsan yazdıkları ile değerlendirilir,

yazmadıkları ile değil. Yazdıklarının hesabını verir, yazmadıklarının değil. Şöyle söylenebilir, "Sen bu kitabı bize övdün, iyi dedin ama insaf yahu, bu kadar kötü bir kitap olabilir mi" diye benim karşıma çıkılırsa işte o zaman tartışırım, hem de kim isterse, açığımdır bu konuda. Sonuçta; benim göremediğim bir noktası veya onun farklı bir bakış açısı olabilir. Diğeri çok komik bir itiraz aslında... Melih Cevdet'in "Yalan" şiirinde de dediği gibi, "Ben güzel günlerin şairiyim / saadetten alıyorum ilhamımı..." Ben de güzel kitapların eleştirmeniyim, onların güzelliğini anlatmakla görevli kılmışım kendimi, kötülemek için diğer isimler yazsın.

— Aslına bakacak olursak, belki de son on yıl içerisinde birkaç yazı haricinde, bu kitapta şu yanlışlar var, şöyle eksikler var diye yazılan yazı da yok, yani kötüleyen yazı da aslında yok desek yeridir, değil mi?

— Evet aslında öyle, gerçekten de güzel bir konuya değindin. Bunun sebebi şu, insanların edebiyatı sevdirmek, edebiyatı yaygınlaştırmak için çok önemli bir sorumluluk hissetmelerinden kaynaklanıyor. Okurlar, ekleri takip edenler bu sefer şunu söyleyebilirler, "Yahu çıkan kitapların hepsi mi iyi, bir tanesine kötü densin" ama onların bilmediği bir şey var, bir yıl içerisinde o kadar çok kitap çıkıyor ki o yazılan ve övülen iyi kitaplar aslında devede kulak tabiriyle ifade edilebilecek bir orana düşüyor. Dünyada zevkler çeşitlendi, alçaldı, yükseldi, bayağılaştı, karmaşıklaştı, detayı arayanı var, üslup arayanı var, basitlik isteyeni var ve tüm yazılan kitapların da gerçekten bir okuru var. Ben şöyle okur için yazıyorum derim, diğeri de ben bu okur için yazıyorum der bunlar böyledir, okur için yazarsanız yazınız da ona göre olacaktır, bir dergi için konferans için yazıyorsanız metniniz de ona göre değişim gösterecektir. Ben her eleştirirnin didaktik yan taşımasından yanayım, tamam şu bir gerçek ben sevdim demek kafi bir neden değil, okur bunun gerekçelerini isteyecek senden. Artık kimse ben sevmedim çünkü böyle böyle demez, çok zor der, diyenlere yanlış yapıyorlar demiyorum. Herkesten olum-

lu eleştiriler almış, milletin başucu kitabı olmuş bir eser için hatalarını bulduğun zaman bunlar bunlar hatadır, bunları bilerek okuyun veya bunları bilin ona göre notunu verin diyebilirsiniz, o ayrı bir şey. Ama çok kötü ben okudum pişmanım, siz de okumayın demek olmaz, o zaman bahsetmeyeceksin o kitaptan, sözünü etmeyeceksin ki, millet yahu kötüymüş, bakalım nesi kötüymüş demesin, bu vesile ile okumasınlar. Okurlar artık bilinçlendiler, etkin okurlar, kesinlikle edilgin yapısından kurtuldular, Ataç, ben sevmedim derdi, millet de ona göre Ataç sevmedi biz de okumayız derlerdi, e bu peygamberlik değil ki, krallık değil ki. Buna rağmen Ataç gibi bir eleştirmenimiz yok derler, tamam ilkti ve iyiydi oldukça iyiydi, yıllarca ortalıkta dolaşanlardan kat kat iyiydi ama günümüz için değerlendirecek olursanız, hatalar ortaya çıkacaktır. Çünkü okurlar artık neden, niçin sorusunu sormayı biliyorlar. Buna güzel bir örnek vermek isterim; Karajan Berlin Filarmoni'ile Viyana Filarmoni Orkestralarını anlatırken Berlin'i şöyle över: "Berlin'de bageti sağa doğru şu şekilde sallarım bütün orkestra peki maestro der ve ona göre çalar, Viyana'da ise aynı şekli yaptığımda niçin diye sorarlar, ben de buna dayanamam." Ama artık okur buna dayanamaz, yani niçin diye sorduğu zaman sen de ona cevabını vermek zorundasın, çünkü burası Berlin Filarmoni Orkestrası değil, zaman artık Ataç'ın zamanı değil.

— *Siz bunu dikkate alıyorsunuz öyleyse?*
— Bunu uyguladığım için burada bu kadar rahat konuşabiliyorum. Ben analitik çalışmaya özen gösteririm. Analitik çalışma, bilen okura ideal bir çalışma sunar. Yani eleştirel bir okuma yapmasını, meseleyi daha geniş kapsamlı olarak değerlendirebilmesini sağlar. Eleştirel özgürlük sağlar. Çok yönlü bir değerlendirme olduğu için, çok yönlü okuyan okura daha fazla şey verecektir. Çok az okuyan bir okura, pek bir şey vermeyebilir. O zaman okur, yahu o kadar şeyden bahsetmiş, şimdi bu adam evet mi diyor hayır mı, diye sorabilir. Ama artık evet veya hayır yok, seçenek okurun.

— Az önce kendiniz de söylediniz, dergilerde yazarken diye. Doğan Hızlan'ın kitap yazıları ağırlıklı olarak hafta sonları gazetelerde yayımlanıyor. Eleştirmiyor, sadece tanıtım yapıyor, eksiğini söylemiyor dedikleri yazılar aslında bu gazete yazıları. Konferanslarınızda veya dergi yazılarında eksikleri de belirtiyorsunuz...

— Evet elbette, gazetenin okuru daha farklıdır. Orada daha yalın bir dili göz önünde bulundurmak zorundasındır. Okur kitlesinin dağınık ve karışık olduğunu hesaplaman gerekir. Yani genci de okur, yaşlısı da, az okuyanı da o yazıyı okur çok okuyanı da, berberdeki adam da okur kitap okuru olan adam da. Sözgelimi önsöz hazırlamam isteniyorsa bir kitap için, bir külliyat dolayısıyla yapılmışsa bu istek, o yazar için edebiyat tarihleri, eleştirmenler neler demiş hepsini incelerim, onun bütün eserlerini okurum, örneğin şairse antolojilere hangi tür şiirleri girmiş, neden onları almışlar derinlemesine incelerim. Bu antolojilerde, edebiyat tarihlerinde eksik gördüklerim varsa açıkça önsözde belirtirim. Çünkü o kitabın okuru zaten, bilinçli ve açık hedefini belirlemiş olan bir okurdur, ona artık başka şeyleri açıklamak gerekmektedir. Gazete okuru yalın bilgi ister, uğraşmak istemez. Yahu burada şu kelime geçmiş bir sözlüğe bakayım demez. Yalnız ben sırf yalın bilgi istiyorlar diye de dilimden ve üslubumdan her zaman feragat etmemişimdir. Aksine anlatmak istediklerimi, yalın bir şekilde anlatmışımdır ama verdiğim bilgiler hiçbir zaman basit şeyler olmamıştır. Basitlikle yalınlık arasındaki farkı vermeye çalıştım, kimi yazarlar yalın yazalım derken ipin ucunu kaçırıp basitliğe, bayağılığa kadar inebiliyorlar. Bir de bazı kitapların sınırı vardır, yalın anlatacağım diye uğraşıp da kitapla alakasız bir noktaya varabilirsin. Kitabın müsaade edeceği bir yalınlık sınırı vardır, onu aşmamalısın. Böyle durumlara sıradan okur bunu anlamayıp o kitabı okumayabiliyor, ama ne yazık ki böyle.

— D&R'larda Doğan Hızlan'ın seçtikleri var, cumartesi köşenizde yine Doğan Hızlan'ın seçtikleri var, Enis Batur'un

Cumhuriyet Kitap'*ta haftanın kitabı adında bir bölümü var? Televizyon programlarında kitap bölümleri var? Bu listelerin sizce bir etkisi var mı?*

— Ben Türkiye'de eleştirmenlerin, yazarların kitap okunmasına yaptıkları etki meselesinde yükselen bir eğriye sahip oldukları kanısındayım. Okurlar kitapla karşı karşıya kaldıklarında mutlaka bir seçim gereği duyacaklar ve bu seçim için seçenekler çoğaldıkça bir yardımcıya, danışmana ihtiyaçları var. Bunlar da takip ettikleri programlar, okudukları yazarlar olacaktır. Gazeteyi açtıklarında benim veya bir başkasının bu hafta bunu okuyun, bunlardan birisini seçin önerisini dikkate alacaktır, hele bir de o kitaplardan birisini düşünüyorsa o sırada, önceliği elbette o kitaba verecektir ve çokluk veriyorlar da. Hiç kimse benim eleştiri bahçeme bu kitaplar giremez dememeli. Tamam, belirli bir kalite çizgisini kollayacaksın ama, o kalite çizgisinin içine kitaplara sırf kişisel sebeplerden dolayı kafanı çevirirsen o zaman bir süre sonra senin listendekileri dikkate almamaya, taraflı davrandığına karar verirler. O zaman da senin seçtiğin kitapların, daha doğrusu senin listenin pek bir önemi kalmaz. Yoksa oraya girsin girmesin kitapların önemi devam eder. Ben bu etkinin daha da artacağı kanısındayım.

Ben her zaman şunu söylerim, okuru eğitmek için, onun okuduğu türün en iyisini okura tavsiye etmek lazım. Polisiyeyse en iyisini, aşk kitaplarıysa yine en iyisini önermek lazım. Örneğin aşk romanı okuyan bir adama, yahu bırak onlar da okunur mu demek yerine; bak kardeşim türün iyileri bunlar, al bunları oku demek gerekir.

Bizde şöyle bir tutum var ne yazık ki, okurlar eleştirmenin beğenmediği bir kitabı, o eleştirmenin neden beğenmediğini sorgulamak yerine, iki-üç kişi bir araya gelip o kitap hakkında konuştuklarını duyduğu zaman, kitabın iyi olduğuna karar veriyor ve artık onun gözünde o eleştirmen bitmiş oluyor. Tabii bu durum bizim yazarlarımızın da işine geliyor nedense, hemen ortalıkta konuşmalar yapıyorlar, "Yahu bizde eleştirmen mi var" diye söyleniyorlar her mecliste. Onun için

eleştiride analitik olmalı diyorum, iyiyse neden kötüyse neden kötü demeli insan. Bunları dediğin zaman, verdiğin listenin de itibarı artacaktır. Yaptığın seçmeler de ona göre etkisini artıracaktır.

— Aslına baktığımız zaman, eleştirmen yok diyen yazarlar (tabii belirli manada eleştirmen yok diyenlerden bahsediyorum, onun kitabı hakkında yazı yazılmadığı için böyle söyleyenlerden değil), eleştirmenler tarafından aslında yok sayılmış olmuyorlar mı?

— Yazmamanın yok saymak olarak algılanmasını biraz sert bir yorum görürüm.

Gerçekten de kitaplar, yazarlar üzerine yazan ve eleştirmen olarak adları geçen, çeşitli kitap eklerinde kitaplar hakkında fikir beyan eden isimlerin hiçbirinin bir kitabı yazmaması, en ufak bir değininin bulunmaması elbette dikkat çekicidir. O zaman işte yazarın hırçınlaşma dönemi başlıyor, demek ki kötü yazmışız veya o kadar da kayda değer bir kitap kaleme almamışız demek yerine, ben kitabımın eleştirilmesini bekliyorum, ama memleketimizde eleştirmen yok ki bu kitaptan söz etsinler, diyor.

Yani eleştirmenin yazmamasını eleştirmen yokluğuna değil, kitabın yazmaya değer olup olmadığına bakmak gerekir. Şöyle bir durum var, yazarlar hakkında yazı yazıldıkça durumdan hoşnutlar, ancak yazı yazılmadıkça eleştiri yok diyorlar, buna eleştirmen açısından da bakmak gerekir. Eleştirmen bir yazarı keşfedebilir, onun herkes tarafından tanınmasını sağlayabilir, ama yazar ilk yazdığı kulvardan çıkıp farklı bir alana kaydığı zaman eleştirmen ona göre değerlendireceğine, bu değişimi anlamaya çalışacağına, onu kendi anlayışını aştı diye beğenmezse, ben bunu bir eleştirmenin hak suiistimali olarak yorumlarım.

Bazı eleştirmenler, okudukları dışındaki bir yeniliği anlamaya çaba göstereceğine, durduğu edebiyat kalesini savunan bir kimlik taşırlar. Kendi kuramlarının beğeni çerçevesinin dışına çıkamadıkları gibi çıkmış olanları da önemsiz olarak ad-

dediyorlar, kendilerini de değiştiremiyorlar. Her esere kendi kuramının kurallarını uyguluyorlar, yazar o kurama göre ele alınmayacak bir yazarsa, neden ona kendi kurallarımı ısrarla uygulamalıyım, sorusunu sormazlar. Bu durumda eleştirmenin ölçütlerini gözden geçirmesi şart... Akademik çevrelerde ne yazık ki daha da sert, daha da katı bir kurala bağlıdır bu. Çoğu üniversiteler, yaşayan bir yazara dair çalışma yapmıyor ve yaptırmıyorlardı. Şimdi yavaş yavaş aşılmaya başlandı bu durum. Edebiyat tarihinde yer almasını bekliyorlar, belki de eserlerin tamamına bakabilmek için haklı bir anlayış.

Belirgin bir önceli olmayan eserler kesinlikle edebiyat tarihinde net olarak konumlandırılamayacağı için kolay kolay değerlendirilmez, ele alınmaz. Halbuki kendisinden öncekilerden etkilenmeyen, o zincirin halkalarından herhangi birine takılı olmayan yeni bir eser, buna en devrimcisi, en sıra dışı olanı da dahil, yoktur. Mutlaka kendinden öncekilerden birisi o eseri etkilemiş, en azından bir kelimesinde bile kendisini göstermiştir. Ama bazı eleştirmenlere ve akademik çevrenin bazı mensuplarına bunu anlatabilmek biraz zordur.

Her kuşak bir başka yazar, dünya görüşüyle, birikimiyle, üslubuyla, kavramlarıyla, terminolojisiyle? 40 kuşağı başka yazdı, benim kuşağım başka yazdı, benim kuşağımdan sonrakiler başka yazdı. Çünkü 1940 kuşağı İkinci Dünya Savaşı'nı yaşadı, siyasal baskılar yüzünden işinden oldu, aç kaldı, onların eserine bunların yansımaması imkânsız.

Bence eleştirinin öznel değil nesnel öğeleridir ki dikkat edilmesi gerekir.

Ünlü Alman edebiyat eleştirmeni Marcel Reich Ranicki hayatını yazdığı *The Author Himself*'te Nazi zulmüne uğradığı için, bununla ilgili edebiyat eserlerini eleştirmede nesnel olamadığını çünkü buna hayatından kesitler girdiğini yazmıştı. Eleştirmenin nesnelliğini zedeleyen de diyebilirsiniz, etkileyen de diyebilirsiniz ama her eleştirmen için gereklidir.

Ben 1950 Kuşağı'nı yazarken ne kadar nesnel olabilirim çünkü onları yazarken büyük ölçüde kendimi yazıyorum. "Nurullah Ataç, öznel bir eleştirmendi" deriz. Onu da belir-

leyen nesnel bir ortam vardı, Cumhuriyet rejiminin seçtiği Avrupa kültürünü savunuyordu, onu yerleştirmekle yükümlüydü, o kuşağa yüklenmiş bir görevdi. Sevdiği Divan edebiyatından fedakârlık etti.

Onun içindir ki her zaman her kuşağın bir eleştirmeni olmalıdır derim.

— O zaman şunu söyleyebilir miyiz, bir eleştirmen bir esere dair bir şey yazacaksa o yazarın eserlerinin yanı sıra, kendisinden önceki eleştirmenlerin o yazara veya eserlere neler dediklerini de bilmek zorundadır?

— Evet, en son eleştiri yapan eleştirmen eseri değerlendirmeye aldığı gibi kendisinden önceki eleştirmenleri, ona yön veren yazıları da değerlendirmeye almalıdır. Edebiyatta ben bencil bireyciliğe karşıyım. Yalnız eleştirmenler için değil, romancılar, öykücüler, şairler için de. Ama eleştirmenler bunu yapmak zorundadır.

— Eleştirmenlerin kitapların okunmasında etkisi var mı?

— Eleştirmenlerin etkisi olduğu kanısındayım. Ya da kendi işimizi önemsetmek duygusundan kaynaklanan bir yargı.

— Çok satan kitaplar çıkıyor, eleştirmenler bunlar hakkında bir şey yazmıyor, ilgilenmiyor.

— Hemen eleştirmenleri suçlarlar, "Çok satan kitapları yazmıyorsunuz" diye. Bu sözün, imanın altında yatan nedir bilir misin? "Yani siz yazsanız da yazmasanız da kitap satıyor. Kendi işinizi de pek önemsemeyin." Ben böylesine sözlere pek aldırmam, bütün dünyada çok satanlar olgusu var.

— Eleştirmenin nasıl bir sorumluluğu var?

— Bir yazarı övmüşüm, iyi bir yazar olduğunu söylemişim ama sonra bakmışım ki aynı başarı çizgisini sürdüremiyor, ayrıca benim gerekçelerimde söylediğim yargılar, değerlendirmelerimin onda olmadığı sonradan ortaya çıkmış. Onun başarısızlığına ben de ortağım.

— Yazılarınızda, eleştirilerinizde net yargılarda bulunmamanızın nedeni bu mu?

— Net sözü durumu tam ifade etmiyor. Ama okuru kendi yargısına yabancılaştıran kesinlikten kaçındım. O metni anlamaya, anlatmaya, analizini yapmaya, öğelerini sıralamaya çalıştım. Bu saptamalar doğrultusunda, bu toplamda beğendiğimi söyledim. Edilgin bir okur için yazmadım, evet ile hayır, beyaz ile siyah arasında gidip gelen yolda yürümedim, kimsenin de yürümesini istemedim

— Şimdi bir edebiyat tarihi yazma girişiminiz vardı.

— Evet bir üniversite ismarlamıştı ama çok uzun, çok tekdüze bir çalışma olduğu için vazgeçtim. Yeni tarz bir çalışma istemişlerdi. Öğrencileri okumaya sevk eden, bugünün edebiyatını sevdiren... Yazmadan önce bütün edebiyat tarihlerini gözden geçirdim, oradaki hataları saptadım. Mesela edebiyat tarihi ile eleştiriyi karıştırmışlar. Ne yazık ki, bizde edebiyat tarihi yazan bu ilişkiye değinmek zorunda. Çünkü başka edebiyat tarihleri de böyle yapmış. Yazarları dündeki yerlerine oturttuktan sonra, bugünleri üzerine de yargıya varıyorlar. İsmail Habib Sevük'ün edebiyat tarihinden başlayarak hepsini okudum.

İki konuda uzun inceleme yayımlayacağım. Bir tanesi, şiirimizin gelişim çizgisinin antolojilere yansıyışı, diğeri de edebiyat tarihlerine bakarak, edebiyatımızın okura, öğrenciye aktarılışı. Çünkü o kadar önemlidir ki birçok kuşağın edebiyat zevkini belirler.

— Bizde uzun yıllar edebiyat eleştirisinde de edebiyat tarihleri yazılırken de hep siyasi bir bakış hâkim olmadı mı?..

— Çoğu zaman çoğu eserde etkili oldu. Oysa edebiyat tarihlerinin siyasal tercih yapma hakkı yok bence. Herkes kendi ideolojisine göre ya da ideolojisizliğine göre yazdı.

En tarafsız edebiyat tarihi Behçet Necatigil'in *Edebiyatımızdaki İsimler Sözlüğü* ile *Edebiyatımızdaki Eserler Sözlüğü*. Zahmetli bir iş. Eserleri tamamlayacak biri çıkmadı...

Soldakiler Nâzım'ı göklere çıkartır, sağdakiler Necip Fazıl'ı... Arada bazı şairler de kaynadı/kaynatıldı. Ercümend Behzat Lav, Celâl Sılay gibi. Bu insanların sağda ya da solda olması benim onların yazdıkları hakkında düşüncemi değiştirmedi. Zaman zaman ne yazık ki hepimiz edebiyattaki bu siyasi kampların egemenliğine uyduk. Bir gerçek de var ki Türkiye'de soldaki edebiyatçılar daha iyi. Yani Nâzım Hikmet iyi şair olduğu için değil de hapis yatıp sürgün olduğu için mi iyi şair?.. Bu Necip Fazıl Kısakürek için de geçerli.

Edebiyat eleştirilerini yönlendiren siyasal bakış açısını, edebiyatı edebiyat dışı ölçütlerle değerlendirmek olarak niteliyorum. Unutmamak gerekir, Marksist bir eleştirmen, tabii ki doktrinin eşliğinde yapacak bunu. Ama bir Amerikan eleştirmeninin yazısında belirttiği bir gerçeği de unutmayalım. Lenin, "Hangi şairi okuyorsunuz" diye öğrencilere sorduğunda, Lermontov cevabını verdiklerinde, "Ama Puşkin daha iyi şairdir" diyor. Beethoven'ın müziğini de övüyor. Yani estetik değerlendirme için tek ölçütü siyası, doktriner değil.

Şiir, özellikle siyasetin gölgesinde, inançların etkisinde değerlendirildi. Savunduğu dünya görüşü öne geçti. Başka bir itirazım var? Karşıt anlayıştaki şairlerin kavgası bir ölçüde taraftar kavgasıdır, şiire bir yararı dokunmadı.

— Zaten o sakat bir şey değil midir? Sırf sağcı diye Necip Fazıl iyi olamaz ki veya sırf solcu diye Nâzım Hikmet?

— İkisinin de kötü diyebileceğimiz şiirleri var, en iyi şairlerin kötü şiirleri var. Ama sırf sağcı olduğumuz için sağcı bir şairin bütün şiirlerine harika diyeceğiz ve bu sebeptendir ki solcu olduğu için iyi bir şairin de iyi şiirlerini görmezden geleceğiz, bu gerçekten sakat bir tutumdur. Tapınmaktır bu, fanatizmdir, bu da eleştiriye giremez. Kriter sadece ona bağlılıktan kaynaklanıyor, bu bir aşk, eleştirmen aşkını göz ardı etmelidir. Mantığını kullanmak zorundasın, gözünü karartamazsın. Bu, baktığımız zaman, şairlerin değerlendirilmesinden çok futbol taraftarlığına dönüyor. Ben edebiyatı inanca döndüren insanlardan korkarım, çekinirim ve onlarla tartışmam kesinlikle.

Çünkü onlar gerçekten de hiç ilişkim olmayan fanatikler gibidirler. Örneğin tuttuğu takım yenilmişse, onun hakkının nasıl yendiğinden, hakemden veya federasyonun ayak oyunlarından bahseder. Hiçbir özeleştiri yoktur. Kendi takımının nasıl oynadığı, hataları, formu, pozisyonları kesinlikle değerlendirmeye alınmaz böyle bir durumda. Varsa yoksa onlara oynanan haince Bizans oyunlarıdır anlatılan. Bir eleştirmenin de her zaman özeleştiri yapması gerekir. Okurdan bunu bekleyemezsin ama eleştirmen bunu yapmalıdır. Bir eleştirmen ben bunu beğeniyorum derken neden beğendiğini söylemek zorunda olduğu gibi, başkalarının da neden beğenmediğini kendi kendine sorabilmelidir, hatta sormalıdır.

— Benim bunca yıldır dikkatimi çeken bir şey var. Bizde eleştirmen çok ama okurla yazar arasındaki bir ön aşamada kimse yok. Kimse ciddi bir kitap tanıtımı, incelemesi yazmak istemiyor, mutlaka eleştiri yapmak istiyor.

— İstersen burada eleştiri kavramını kullanmayalım. Çünkü kullana kullana onun da biraz havını döktük. Dediğinde haklı yan var ama kuramsal yazılar, belli bir takım arasındadır.

Kuramsal yazılar gereklidir ama Türkiye gibi çok kitap okunmayan bir yerde asıl kitabın sevdirilmesini sağlayacak, tanıtacak yazılar öncelik almalı. Aslında eleştirmenin birinci işlevi de budur.

Gazetede kuramsal bir eleştiri beni ilgilendirmiyor. Ben eleştirmen olarak sana o kitabı analiz etmeliyim, bu konuda uzman olmayan okura bazı ipuçları vermeliyim. Yoksa, bunları yapmadan, "Beğenmedim, okumayın" dersem beni okumaz. Kaldı ki zaten insanlar okumuyor, okumadığı yerde niye kötüyü anlatıyorsun, onu zaten okumayacak, bari iyiyi söyle de belki okur.

— Acaba, böyle birtakım kuramsal laflarla süslenmiş, yabancı eleştirmenlerden alınmış sözlerle dolu, ahkâm kesme türünde eleştiriler yazmayınca, yalnızca tanıtım, inceleme yapınca değersiz mi sayılıyor?

— Efendim, kuramsal bir eleştiri yazmıyorsan bir yanı eksik kalıyor. Halbuki kuramsal eleştiri yazacak bir ortam burada olmadığı için zaten bu da yazılamıyor, yarım yamalak bir şey oluyor. Eğer sen böyle kavramlara boğulmuş, anlaşılmaz bir şey yazıyorsan bunu kimin için yazıyorsun?

— Bazı eleştirmenler de var, örneğin alıntı yaptığı kuramcıların kitaplarını orijinal dillerinden okumamış. Sonuçta bu dil üzerine yapılan bir iş, size garip gelmiyor mu bu durum?
— Şimdi, üzerinde durulması gereken bir yere geldik. Türkiye'de kuramsal yazılmış kitapların şu eksiği var: O kuramların çoğu, oranın edebiyatıyla bağlantılı. Bizdeyse oradan ithal edilmiş, bizdeki eserlerden çıkartılmamış.

— Buradaki bir esere uygulayınca olmuyor mu demek istiyorsunuz?
— Estetik, evrensel de olsa, ikisi arasında uyuşmazlık çıkıyor. Ne var ki, bizim edebiyat fakültelerinde yeni edebiyat, günümüzün yaşayan edebiyatçılarıyla ilgilenilmediğinden, yabancı filolojilerdeki öğretim üyeleri bu görevi üstleniyor. İyi incelemeler çıkıyor ortaya. Ama bunlara eleştiri diyebilir miyiz, şüpheliyim.

Ayrıca Türk edebiyatı uzmanlarının, akademisyenlerin bu yaklaşıma bir zenginlik kazandıracakları inancındayım.

— Eleştirmenler için derler ki bunların kendi adamları var, onları tutarlar, başkasına geçit vermezler, ne kadar doğrudur bu?
— Şimdi bak, mesela ben kendi kuşağıma övgüyü biraz fazla kaçırmış olabilirim. Ama ben kendi edebiyat anlayışımı onlarla birlikte, onlarla tartışarak kurmuşum. O yüzden birbirimizi etkilemişiz. Kürşat, sen romancısın, öykü yazarısın. Böyle bir olayla karşılaştın mı? Sana geçit vermeyenler oldu mu? Olduysa becerebildiler mi? Bu iddiaları yayanlar bence gerçekte yeteneksizliklerini başkalarına yükleyen insanlardır.

Çok rastladığımız tipler vardır. Tembel öğrencidirler, hoca bana taktı derler, sonra şef onlara takar, bu yüzden başarılı olamadıklarını iddia ederler. İşte bu tipler yazar olursa, eleştirmenler taktığından başarılı olamadıkları söylentisini yayarlar.

İyi bir edebiyat eserine geçit vermeyecek bir gücün olduğuna inanmıyorum.

Eleştirmen olarak elbette çok beğendiğim adlar var, edebiyatta bir beğeni eşitliği olduğunu sanmıyorum.

— Bizim kuşakta pek önemli görülmüyor artık, herkes kendi okuyup kendi anlıyor galiba...

— Sizin kuşağın eleştirmeni yok, evet. Ama eleştirmenlik kurumu insanları kendisine çekebiliyor mu, bu özelliği taşıyor mu, onu tartışmak lazım. Eleştirmenlik arzu edilen, isteklisi çok bir meslek değil. Bir romancı çok satabilir ama bir eleştirmen asla. Bir eleştirmen yıllar sonra, romancılar, öykücüler, şairlerden çok gene eleştirmenler tarafından okunur. Demek ki kısıtlı bir okuru var. Hiçbir zaman popülerlik kazanmayacak. Ancak, burada eleştirmenin sorumluluğuna bir gönderme yapalım. Eleştirmen de her istediğini dayanaksız söyleyen, edebiyatın derebeyi değildir.

En çok satanlarla az satanlar arasındaki dengede eleştirmenin rolünü es geçmeyelim. En çok satanlar zaten kendi grafiğini kendi çiziyor. Değerli ama en çok satan olmayacak, popülerlik kazanmayacak bir kitabı okura tanıtmak, ulaştırmak eleştirmenin görevi. Çok satanlar için yazmasın demiyorum ama ben bu tür kitapları tercih ediyorum.

Aslında eleştirmen sadece okura değil yazara karşı da sorumlu olmalı. Bizdeki eleştirmenlerin hatası kendi başına var olduğunu sanması. Tabii okur da daha bilgili olsa onu eleştirir. Mesela bakıyorum, bir yazarın tek bir kitabını alıp onun üzerine döktürüyorlar. Halbuki başka kitapları var, etkilendiği kitaplar var, değişimi var. Benim kitaplarımda, bir yazarın farklı kitapları üzerine yazdıklarımı arka arkaya koydum ki hem o yazarın hem benim değişimim görülebilsin...

— Bir anlamda eleştirmen okura şunu oku, bunu okuma, bu iyi, bu kötü gibi aslında çok muğlak şeyler söylüyor.
— Eleştirinin böyle bir buyurma işlevi yok aslında, anlatması lazım. O kitabın yaratılma sürecini anlama ve algılama görevi var. Sonra onu bir edebi platforma oturtması lazım. Bizde çok havada kalan laflar yazıyorlar, yargıları da bir yere oturmuyor.

— Sözgelimi Fransız yazarlarından, edebiyatından etkilenmiş gibi bir şey yazılıyor. Hangi Fransız yazarından? Colette de Fransız yazarı, Balzac da... Michel Butor da Fransız yazarı Proust da...
— Kürşat, bu durumdan hep yakınırım. Biz, bildiğimizi herkesin bildiği kanısındayız. Bana biraz da böbürlenmek gibi geliyor. Sanki, bunu bilmeyen okumasın gibi... Batılı bir yazar, kimden söz ederse etsin, parantez içinde yaşayanlar için doğum tarihini, ölenler için hem doğum hem ölüm tarihini koyuyor. Bir kere okur, onun yaşadığı yılları görerek, hakkında yazılmış yazıyı bir dönem kadrajı içine oturtuyor. Biz de birçok yazıdan sonra, yaşıyor mu, öldü mü sorusunu sorarız. Dergilerde, şimdi yeni yeni başladı, en azından özel sayıların sonuna kısa bir biyografi konuluyor. Batı'nın kitap eklerinde, dergilerinde bile yazarın yanına bir yıldız konuluyor, altta nerede çalıştığı, yazdığı, yazacağı kitaplardan söz ediliyor.

Bunları gereksiz görüyoruz, bu yüzden de yazdığımızı ancak onu bilen anlıyor, ilgi alanımız daralıyor.

— Tenezzül mü etmiyor, kendi de mi bilmiyor emin değilim ben.
— İkisi de var, hem bilmezlik hem de üstten bakmak. En alçakgönüllü olması gereken bence eleştirmen. Çünkü o okurla yazar arasındaki bağı kuracak kişi.

— Uzun yıllardan beri kitapları, kitap okuyucusunu, yayıncılığı izliyorsunuz, daha doğrusu içindesiniz. Neredeyse elli yıldır... O zamanla karşılaştırınca kitap okuyucusunu, yayıncılığı nasıl görüyorsunuz?

— Televizyon, internet gibi oyalayıcı şeylerin bulunmadığı dönemde kitap, insanları eğlendiren, bilgilendiren tek kaynaktı. Şimdi de ben kitap okunduğu kanısındayım. Belli dönemlerde Türkiye'de kitap okunmasını askeri darbeler de engellemiştir. Bir de şimdi çeşit olarak çok fazla kitap basılıyor. Kitaplar artık alanlarına göre bölünüyor. Belki bazıları artık kitaplardan alacaklarını, internetten, başka yerlerden alıyor. Okur sayısında şimdi yine bir artış var bence.

— Edebiyatla ilgili başka tartışmalar da var. Sizce edebiyatın saflığında bir değişme oldu mu o yıllara göre?
— Şimdi insanlar *non-fiction* kitaplara daha çok ilgi gösteriyorlar. Bazı yazarlar da belki daha çok okunmak için kaliteden ödün veriyor diyebiliriz.

— Kaliteden ödün vermekle ne kastediyorsunuz? Önceden belirlenmiş amaçlara göre yazmak mı?
— *Best-seller* dediğimiz tür neye göre yazılır, okura göre... Bunlar doğal sayılır. Ama bizde şimdi çok ağır romanlar dediğimiz romanların yazarları da okura hoş görünecek tuzaklar kuruyorlar, *best-seller* yazarları gibi. Yani bir tür bulmaca gibi ama aslında ağır bir bulmaca değil kolay bulunacak şeyler yapıyorlar.

— Bir kitabı reklam yaparak, köşe yazıları filan yazdırarak sattırmak mümkün müdür?
— Şu âna kadar mümkündü denilebilir. Yalnız artık biraz bu kadar reklam geri tepmeye kitabın aleyhinde olmaya başladı. "Bu kitabı sevmem, okuru çoktur diyor" Andre Gide. Çok kaliteli bir kitabı her okurun anlayacağını düşünmüyorum ben de. Bir de çok bahsedilen, çok sözü edilen bir kitaptan okurun beklentisi artıyor. Bunu bulamadığı anda önce yazara küsüyor sonra da onu övenlere... Bunlar okurun kendi başına karar vermesini önlüyor. Bunun yerine normal eleştiriler yapılsa, zorlama olmasa okur da kendi başına yargıya varacak. Acaba o adı geçen kitabı on beş yıl sonra okuyan çıka-

cak mı, neden çok sattı sorusunu soracak mı? Sanmıyorum. Her zaman örnek olarak veririm, Nâzım 1935'te söylemiş, kitabı meta gibi tanıtalım, reklamını yapalım, diye. Çok doğru söylemiş çünkü bugün, uzmanlığın emek gerektirdiği bir dönemde, televizyonların çok kanallı ve etkin bir güç olduğu dönemde kitabın tanıtılması gerçekten gerekli. Bunu gazete yazarları da yapacak, gazetenin sanat edebiyat yazarları da. Ancak, burada biraz ölçü kaçarsa ters teper. Bunun da cezasını yazarlar çeker. Çünkü o yazarın bahsedeceği diğer kitaplar da okur tarafından önyargı ile değerlendirilecek ve eksiyle puanlandırılacaktır.

— Bilboard'*lar ve* ATM*'lerdeki kitap reklamları var, özellikle* bilboard'*lar bir dönem çok tartışılmıştı ve hâlâ da tartışılıyor. Bunlar kimi okuru olumlu etkilerken, kimisini de o kitaptan soğutmuyor mu?*

— Bir aralık BBG diye bir program vardı, insanlara sorarsanız kimse izlemiyordu, ama reytinglerde en yüksekteydi. Haydi onu geçtim herhangi bir yerde BBG bahsi açıldığı zaman o izlemiyorum diyenler de, yaaa Ahmet'e de çok haksızlık ediyorlar ama demeye başlıyorlardı. Bu durum *bilboard* ilanı verilen kitaplarda da olan bir şey. O reklamlar, bu tarz reklamlardan etkilenen insanlar içindir aslında, sürekli okur, iyi okur, bilinçli okur o ilana gerek duymadan o kitabı alır veya o ilana rağmen o kitabı almaz. İyi veya kötü olduğunu veya türünün ne olduğunu bilen okurdur bunlar. Kimisi de var ki, her yerde o ilanı gördüğü için, gündemden geri kalmama derdiyle o kitabı edinir okur, çünkü o ilanlardan etkilenen bir çevrede bulunuyorsa veya arada bir oralara giriyorsa, kitabın bahsi durumunda bir-iki düşüncesini söyleyebilmesi gerekmektedir. Onun için o reklam bombardımanından etkilenir.

— *Peki bu* bilboard *ilanları ve ucuz kitap meseleleri, kimi yazarlar eleştirmenler bu kitapları okumayın diye seslenir, okunacak kitap olmadığını sadece boş şeylerden dem vurduğunu söyler. Ama baktığımız zaman okumuyor dediğimiz vatanda-*

şa da kitap okutuyor. Siz bunları ilerinin iyi, etkin okuru için bir alt basamak olarak mı görüyorsunuz yoksa okumasınlar mı dersiniz?

— Kesin olarak tam bir karar verememiş olmamla beraber kitap okuma alışkanlığının böyle kazanılacağı konusunda kuşkuluyum. Çünkü o kitabı okuyor, ucuz diye ediniyor. Mesela bedava dağıtılan kitaplarda da bu kuşkuya sahibim. Acaba o kitabı alanların kaçı okuyor. Yoksa sadece bedava olduğu için, "Yahu nasıl olsa bedava, evde dursun çocuklar okur" diye mi alınıyor. Yayıncıların söyledikleri bunun doğru olmadığı, yani iyi okuru hazırlamadığı? Çünkü o kitabı okumuyorlar, sırf bedava olduğu için alıyorlar. Eskiden büyük vitrinler vardı salonlarda, o vitrinler üç bölümdü, sağ ve solda camlı bölümde, ki orada cam veya porselen eşyalar sergilenirdi, orta bölmenin ortasında televizyon, onun üst bölümünde de ansiklopediler veya büyük güzel ciltli kitaplar olurdu. O ansiklopedilerin çoğu yıllarca hiçbir sayfası açılmadan orada kalırdı, o güzel ciltli kitaplar da öyle. İşte bu bedava kitaplar da onun gibi bence. Öyle bir kenarda dursun diye alınıyor. Ucuz kitaplar desen gene öyle, altı üstü üç lira, alalım ileride okuruz diye alınır, belki okunur belki okunmaz, artık şans. Kitap her zaman geleceğe dönük bir fonksiyonla değerlendirilir, şimdi alalım ileride okuruz. Tamam sürekli kitap alan insanların bazıları bunu böyle söylerler ki doğrudur gerçekten okurlar da, ama bedava alınan kitabı ileride okumak için alıyorsan o ilerisi hiçbir zaman gelmeyecektir. Ben buna inanıyorum. Ne yazık ki, ne *bilboard* ilanları, ne ucuz kitaplar, ne de bedava dağıtılan kitaplar ilerinin iyi okurunu hazırlamaz. Nitelikli, insanda başka kitaplar okuma aşkı uyandıracak kitaplar bunu sağlar. Okurların bunlarla tanışması gerekir.

— Bu biraz da sayının azlığından kaynaklanıyor olabilir mi? İngiltere'de olsak her ay elli-altmış kitaptan söz etmeniz mümkün. Bizde zaten birkaç kitap ya çıkıyor ya çıkmıyor söz edilecek...

— Sayı kadar nitelik nicelik de önemli. Aslında çok kitap çıkıyor, bunun arasından seçme yapıp iyi kitapları okura anlatmak şart. Sevdirmek gerekiyor. Okuru aldatmamak gerekiyor. Yoksa bir kez güveni kırıldı mı, onunla bağlantıyı koparırsınız. Bana kalırsa sayı bakımından çok kitap çıkıyor. Ancak bunun kaçı okunmaya değer, kaçı salık verilebilir o ayrı bir mesele.

— Ben şuna dikkat ettim, bizim garip bir alışkanlığımız var, yeni çıkan şeylere ilgi gösteriyoruz, belki bu doğal ama eskiyi tümüyle unutuyoruz. Bugün daha on, yirmi yıl önce çok okunan, çok sevilen yazarların bile unutulması, genç kuşaklarca tanınmaması neden?
— Türkiye genelde günübirlik yaşayan bir ülke de onun için. Diyelim Bukowski diye bir adam çevriliyor Türkçeye, herkes bunu okuyor. Orhan Pamuk çıkıyor, herkes bunu okuyor. Ben yazdım, Ahmet Mithat'ı okursanız Orhan Pamuk'u daha iyi anlarsınız diye... Edebiyat bir zincirdir. Geçmiş kuşaktan yazarlar hâlâ yazıyor, kitapları çıkıyor ama kimse ilgilenmiyor ama bunu bilmezseniz bu okuduğunuzu da anlamazsınız... Şu da var bizde insanlar kendi kompleksleri ve saplantıları dışında bir şey okumak istemezler, hemen reddederler. Çünkü şüphe kavramı yok. Başkasının kötü yazdığını düşünür her yazar da kendisinin kötü yazdığını hiç düşünmez. Her yaptığını şaheser sanır. Edebiyat bir bütündür, herhangi bir Türk romanını okuyacaksınız ama Halide Edip Adıvar'ı, Nabizade Nazım'ı, Reşat Nuri Güntekin'i okumadan bu romanı nasıl anlarsın?.. Okur olmak çok zor iş. Edebiyatın yalnız Türk edebiyatının değil dünya edebiyatının temel kitaplarını okumadan bir romanı anlıyorum diyene şaşarım.

— Köşe yazarlarının kitapları da ilgi görüyor son zamanlarda.
— Günlük gazetelerin ilk zamanlarında birçok köşe yazarı zaten edebiyatçıydı. Sonraki zamanlarda da yine edebiyatçılardı aslında, çoğu en azından öyleydi. Diğerleri ise alanında

eğitim almış, konuya hâkim kişilerdi ve ağırlıklı olarak gazetecilerdi. Köşe yazarlarının içinde edebiyatçılar var, edebiyat geleneğinden gelenler var. Sözgelimi bizim gazetede Özdemir İnce ile ben bu eğilimi temsil ediyoruz. Köşe yazarlarının kitapları edebiyat kitapları değil, güncel bir konu üzerine araştırmalardan oluşuyor, ya da siyasal, toplumsal bir sorunla ilgili oluyor. Söyleşilerden oluşuyor. Okur da beğendiği yazarın kitabını alıyor.

Bütün dünyadaki gibi gazetecilerin kitapları başka bir tür olarak değerlendiriliyor. Kimisi tartışmalar yaratan haberlerin öyküsünü yazıyor, kimisi savaş muhabiridir, cephede gördüklerini yazıyor, kimisi uluslararası meselelerle ilgili yazılar ve haberler yazdığı için buna dair yazıyor, kimisi yaptığı röportajları kitaplaştırıyor. Ama baktığınız zaman anı değil, tam bir tarih araştırması değil, deneme değil, onun için ayrı bir tür olarak değerlendirilmeli ve bu türün de iyi örnekleri dikkate alınmalıdır derim ben.

— Peki içlerinde çok beğendikleriniz var mı?

— Kendi türü içinde değerlendiriyorum onları. Mesela bazılarını okuyorum ki, çok heyecanlı şeyler anlatıyorlar. Demirel'i, Özal'ı, İnönü'yü anlatıyor; onların dönemlerini ele alıyor, bunları elbette okuyorum, ama dediğim gibi bu bir siyaset kitabı gibi duruyor benim nazarımda veya yakın tarih metinleri gibi. Ama tam bir tarihsel çalışma da değil, o siyasetçinin döneminde o yazarın gözlemleri ve değerlendirmeleri.

— Sizin de gazete yazılarından oluşan kitaplarınız var, bunlara ne diyorsunuz?..

— Evet, sıkıştırma seziyorum burada, ama açıkça söyleyeyim; ben kendi kitaplarımı diğer gazeteci kitaplarından ayrı değerlendiriyorum. Birincisi ben gazetecilikten önce edebiyatçı idim, ikincisi diğer gazeteci kitaplarında politika, siyaset, bürokrasi meselelerine dair yazılar varken, bende en fazla sanat politikasına dair siyasi bir yazı bulabilirsin. Benim kitap-

larımda edebiyat ve müzik, resim, kısacası sanat dışında çok zordur bir siyasi veya politik bir şey bulman. O da dediğim gibi sanata etki eden bir politik mesele ise ele almışımdır. Ben onları yardımcımla ayırırken, deneme sınırları içinde olanları seçerim. Biz öyle addederiz, yazdığım yazılardan deneme olanları seçeriz. Yani haber niteliği taşıyan yazılar bile giremez kitaplarıma, çok seyrektir. Girenler de yazıldığı dönemde önemli tartışmalara sebep olduğu, ciddi bir gündem oluşturduğu için ve ileriki yıllarda hatırlanması gereken bir olay olduğu için alınmıştır. Bu açıdan baktığımız zaman ben diğer yazarların da böyle kitaplar yapmalarını istiyorum. Yani düşünsenize, önemli bir köşe yazarısınız, sizi seven de sevmeyen de sizin gündemdeki meseleye dair neleri düşündüğünüzü bilmek istiyor, belki birisi küfür ederken diğeri, çok doğru yazmış diyor. İleri bir tarihte müracaat olarak o kitaba bakılacaktır muhakkak veya o kitabın yaptığı bir gönderme, değindiği bir şey ileride kaynak olabilecektir insanlara. Ben mümkün olduğunca kitaplarımda bunu sağlamaya çalıştım, çalışıyorum da.

— Yeni çıkan kitaplar, filmler bunları izlemek ya da bazı yazarları seçmek bir anlamda aslında okurun, izleyicinin kendi yerini belirlemesi, kendine bir taraf seçmesi gibi bir şey oluyor galiba...

— Tabii çünkü biz birey olmaktan korkarız. Sürüden ayrılmak istemeyiz. Birey olmak, kendi zevkini, kendi seçimini koymak bir nevi meydan okumaktır çünkü. Bir de dikkat et yeni bir kitap çıkar, en çok duyduğum şudur, "Başladım ama bitiremedim" derler. Bu bitiremedim sözünün suçlusu yazardır. Adam kendinde hiç suç bulmaz. Yahu sen kimsin, hangi özellikleri taşıyorsun, daha evvel kaç roman okudun, edebiyat biliyor musun, bir tahlil yapabiliyor musun bu romanla ilgili? Ama böyle kestirmeden laflarla geçiştirir herkes. Bizde henüz kitap, alınıp okunup tartışılma seviyesine gelmedi. Alıp okumayan da çok. Kitabı herkes aldığı için, alıp üç ay yanında gezdiren de çoktur. Topluluklarda bir tavra dikkat

etmişsindir, biri bir kitap, bir film, bir oyun hakkında konuşmaya başlarsa, tabii ki olumsuz bir konuşmaysa, herkes katılır, filmi seyredemedim, oyuna tahammül edemedim, kitabı bitiremedim gibi.

— *Ama bu yalnız çok satanlar, moda olanlar için değil aksine hiç okunmayanlar için de geçerli değil mi?*
— Ben en çok yarı aydınlardan ve yarı cahillerden korkarım. Çünkü onlar gerçekten inatçıdırlar ve cehaletlerini bilmezler.

— *Amerika'da alelade bir işçi caz müziğini çok iyi bilir, bizdeyse caz konserine gitmek veya kitap okumak entelektüellik, ayrıcalıklı olmak sayılıyor...*
— Az gelişmişliğin kompleksleri vardır. Bunun sembollerinden biri de bir azgelişmiş ülke insanının bir Avrupalıyla, bir yabancıyla karşılaşmasında ortaya çıkar. Diyelim bizim insanımız bir Avrupalıyla karşılaştığında önce onun dilini konuşmaya başlar, arkasından da hemen bilgisini ispata kalkışır. Yani biz sizi sizden iyi biliyoruz demek ister, böylece bir üstünlük sağlayacaktır. Dikkat edersen onlarda böyle bir iddia yoktur. Ortada bir konu yoksa böyle bir afra tafra göstermezler. Bizse hemen onların edebiyatını, müziğini onlardan iyi bildiğimizi göstermeye kalkışırız. Burada da aynı şey, millet birbirine kendisinin özel, ayrıcalıklı olduğunu göstermek için bunları anlatıyor, yapıyor. Bazen hiç sevmediği bir şeyi bile sırf egzantrik, değişik, başkası bilmiyor diye çok seviyormuş gibi savunurlar.

— *Ünlü yazar Umberto Eco, birkaç dil bilir ama Frankfurt Kitap Fuarı'nın açış konuşmasını İtalyanca yaptı.*
— Ben hayatım boyunca insanların bazı şeyleri öğrenmesi, zevk alması için biraz zorlanması gerektiğini savundum. Yani her insanın her şeyi anlaması mümkün değil. Tabii ben bir eleştiri yazısı yazarken en anlaşılır biçimde yazmaya çalışıyorum ama artık Mozart operasını da bir televizyon dizisi gibi anlatamam ki! Benim çocukluğumdan beri gördüğüm bir şey

vardır bizde, sanki herkesin her şeyi anlaması şartmış gibi davranılır. Gazeteler ve televizyonlar da bunu abartarak cahillere iyice cahil olma hakkı tanıdılar. Türkiye'de hiçbir demokratik hak yerleşmediyse de cahil olma hakkı bir demokratik kural olarak yerleşti yani. "Ben anlamadım kardeşim" diye bir şey söylüyorlar. Anlamak için ne yaptın peki diye sorarım ben de sana. Ben de uzay aracının fiziğinden anlamıyorum, bunu bana kimse anlatamaz çünkü ben anlayamam.

— *Doğrusu sizi biraz, deyimi bağışlayın,* snob *görürler, pek öyle halkla iç içe bir haliniz yok.*

— Neyse bu tahrik edici soruları sorman çok yararlı, çünkü böylece kendimi savunuyorum. Yoksa durup dururken, ben böyleyim, böyle değilim demenin bir anlamı yok, anlamsızlığı var.

Ben Türk halkını iyi tanıdığım kanısındayım, çünkü onun her çeşit müziğini dinledim, her türdeki edebiyatını okudum. Türkülerin çoğunu bilirim, hem otantiğini hem çok seslisini, Türk sanat müziği bilgisi bana ailemden kalmıştır. Nedense insanlar halk diye bir kavram tutturmuşlar, kötü işlerini, sanat eseri denilmeyecek niteliksiz şeyleri hep halk böyle istiyor diye yutturmaya kalkıyorlar.

Ayrıca herkesin sevdiğini sevmek diye bir zorunluluk yok. Benim için tek zorunluluk, estetik zorunluluk, estetik kalite zorunluluğudur. Bizde bireycilik, halkı küçümsemek gibi algılandı. "Sen onu yazmadın" derler mesela, kardeşim sanki ben postacıyım, her mahalleyi dolaşıyorum, niye bizim eve mektup bırakmadın diye soruyor. Veya gümrük memuru muyum ben her şeyi kaydetmek zorunda olayım. Herkesi yazmak zorunda mıyım?

Snob o kadar geniş anlamlı bir kavram ki bunun üzerine bir açıklama yapma gereği duyuyorum ben. *Snob*'luk bence bilinçle yapılan bir tavır. Ama ben beğendiğim hayat tarzını benimsediğim için onları yapıp, o beğendiğim tarzın çizgisi üzerinde yürümeye çalışıyorum. Bunun sebepleri vardır, ailemden kaynaklanır en başta, çünkü onlar ben rahat edeyim

diye çabaladılar hep. Mesela ben ömrümde bağdaş kurmadım, evde bile, eh doğal olarak çocukken gittiğim pikniklerde de ailem benim yanıma portatif bir iskemle verirlerdi, ona otururdum. Sokaklarda top oynamadım, sokaktan bir yemek yemedim onun içindir ki aslında evvelden beri böyle yaşayan, o yaşantıya göre davranan bir tabiatım var, zorlamalı kasıntı bir *snob* hayat değil benimkisi. Yani gerçekten çimene oturamadığım için, bağdaş kurup çömelemediğim için böyle davranırım ben, yapmak istemediğimden değildir. Bunlar ille de *snob*'lukla alakalı değil. Baktığımız zaman, çoğunlukla aynı şeyleri yapmak gibi düşüncelere hiç kapılmadım. Bunları endişe etmedim. Baktığım zaman sırf *snob* olarak adlandırılmayayım diye de bunları yapamam ki. *Snob*'luk olarak değerlendirenler de rahatsız etmiyor beni.

— Doğru olmasına rağmen, herkes onu yapıyor diye, çoğunluk onu yapıyor diye, yani popüler kültürün bir ürünü haline geldiği için yapmadığınız şeyler oldu mu?

— Tam olarak bilemiyorum, bunu bilinçli olarak yapmamışımdır sanırım. Eğer yaptıysam da çocukluk yıllarımda yapmışımdır, yani inadına yapmama tutkusuna o zamanlar kapılmışımdır. Şimdi niteliğine bakarım, iyiyse ve çoğunluk onu ilgiyle izliyorsa ben de izlerim elbette, çoğunluk beni ilgilendirmez ki. Yani yanlış anlaşılan şey şu, ben onların yaptığını yapmak zorunda değilim derken, onların yaptığı, dinlediği, yediği her şeye karşıyım diye bir şey yok. Sırf onlar yapıyor diye bir şey yapmam demem ben. Yani niteliğine bakmadan, tamam herkes bunu yapıyorsa iyidir, doğrudur da demem. Orada inat ederim işte, doğru olan benim bildiğim ve önerdiğimdir, çoğunluk beni dinliyorsa ne mutlu onlara. Hayatım boyunca böyle inadına şeyleri düşünmedim. Dışarıdan öyle görünebilir, bu toplumun dinamiklerinden birisidir. Ben farklı davrandığım zaman bunu inadına olarak değerlendirir ve beni de baskı altına almaya çalışır veya benim gibi davrananları, zaten bunu bilinçli ve kuvvetli bir anlayışla, duruşla yapamıyorsan, yapmıyorsan beceremezsin ve

bu baskı karşısında mağlup olursun. Toplumun değer yargılarına ters düşmen olarak anlaşılır, bu da isyankârlıktır aslında. Ben hiçbir zaman isyankâr bir ruha sahip olmadım. Böyle davranışlar sergilemedim, benim öyle inadına bir amacım olmadı.

— Peki bu durum şunu hiç doğurdu mu, herkes yazmış, herkes zaten okumuş ben ne diye bir daha yazayım, televizyona konuk edeyim, gibi bir düşünce oluyor mu? Yani bilinçsiz olarak da olsa...

— O var tabii, oluyor. Ama şu var, ben 100 bin satan bir kitabı 150 bin sattırmaya çalışmam. Benim görevim 500 satmış kitabı 2.500 sattırabilmek. Yani az bir kitleye ulaşmış kitabı daha geniş okur kitlesine duyurabilmek, onları bundan haberdar edebilmek. Çok satanlardan rahatsız olduğum için değil bu aslında, ama çok satan okuruyla zaten buluşmuş demektir, ben bir daha neden onu yazayım ki? Bana sorarlar, "Çok sattığı için mi yazmıyorsun diye" hayır öyle bir sebep değildir bu, ama bir daha ele almanın manası da yoktur aslına bakacak olursak. Ama şu da vardır, çok satan bir kitabın içinde elbette edebi hafiflikler vardır, bundan dolayı biraz diğerleri kadar ciddiye almamamın etkisi de olabilir, ama doğrudan bir sebep değildir. Yani çok satan kitabı bütün halk okumuştur, ben hiç bilinmeyen bir kitabı yazmalıyım, tavrımı göstermeliyim derdiyle davranmam...

— Bu kadar köy romanı yazıldı, işçi romanı yazıldı, köylüler, işçiler kitap okudular mı, buna faydası oldu mu? Mesela bu kadar kendisini anlatan romanlar yazıları köylüler kitaplıklar kurdu mu?

— Hayır, çünkü onlar okumadı ki, aydınlar okudu yine. Ben kimsenin kendisini anlatan bir romanı okuduğunu, filmi izlediğini sanmıyorum. Yani insan aynada kendini görmeye tahammül etmiyor. Niye bu magazin dergileri satılıyor, okunuyor, hep onları yapanları suçluyoruz ama hangi dönemde yoksullar dergisi diye bir dergi satmıştır, böyle bir dergi duy-

dun mu sen? Ben yarım yüzyıldır takip ediyorum, böyle bir dergi duymadım. Niye, çünkü insanlar yaşadıklarını değil yaşayacaklarını görmek istiyorlar. Hayal ettikleri şeyleri görmek istiyorlar. Komünist devrimin ilk yıllarında akşamları o çalışan insanların, işçilerin hayatlarını sergilerlermiş tiyatroda.

— Bizde örneğin birkaç yıl Osmanlı tarihi ilgi çekiyor ve bu kitaplar okunuyor, derken bir başka şey ilgi çekiyor ona yöneliyor okuyucu, hatta yazarlar. Bu nereden kaynaklanıyor?
— Aslında moda her yerde var. "Edebiyat da bir modadır" sözünü yadırgamamak lazım. Fakat bizde bu dediğin şey yalnız okumayla ilgili değil, bu her şeyde böyle, aileden, eğitimden gelen bir şey. Mesela bizde sevgilisi tenis oynuyor diye tenise başlar, sevgilisinden ayrılınca tenisi bırakır. Bir şeyi kendi sevdiği, hobisi olduğu için yapmıyor ki... Kitap da böyledir. Bunun için aynı konuda sürekli satılan kitap yoktur. İlgi alanı sürekli değişiyor çünkü. İşte şu moda olmuş, onu alıyor, onun modası geçiyor, bırakıyor. Kendi tarihi Osmanlı ile aslında hiç ilgilenmemiş, şimdi birkaç sultan romanı okuyup onunla idare ediyor. Tabii bizde her şey hafifletilmiş haliyle emilmek isteniyor.

Tarihe ilgi duymak bence şundan kaynaklanıyor. Bizde tarih netameli bir alan, resmi tarih sözü bir kere zihinleri bulandırmış. Onun için her tarih kitabında biz gerçeği arıyoruz, gerçeğin onda olduğunu sanıyoruz. Tarih kitabı incelemesi ile tarihi romanı ya da tarihin yer aldığı romanı karıştırıyoruz.

— Biz neden kendi yaşadığımız yerle ilgili, kendi yazdıklarımızı değil de yabancıların yazdığını merak ediyoruz?
— Bu Tanzimat'tan kalma bir alışkanlıktır. Bizi başkaları anlatsın, yererse biz böyleyiz der onun yaptığı eleştiriden daha yüksek dozda eleştiri yaparız, överse de bizi bir yabancının övmesinden sevinç duyarız. Yenileşmeyi hep başka yerden ithal ettiğimiz için onların her yaptığı doğru gelir...

— Bir de pek çok insan Türk yazarı okumamakla övünür...
— Bu da aslında züppeliğin en gülüncü, en kötüsü ve bence en zavallısı.
Buradan kalkıp üç gün için bir ülkeye gitsem oranın insanını anlamak için onların müziğini dinliyorum, yazarlarını okuyorum.

Bir dönem de, "Ben Türk filmi izlemem" diyenler vardı. Yaşadığı toplumun gerçeklerini, duygularını aşağılar bir tavır alırlardı. Çok aşağılık, bayağı ve basit bir tutumdur. Yaşadığı toplumun panoraması, bütün olayları edebiyatında, sinemasında, resminde topyekûn sanatında kendini gösterir. Bunu izlemeyen, takip etmeyen insan; yaşadığı toplumdan bihaberdir. Gülünç bir tutum bu. Onun sebebi tam bir cehalet, yani kendi edebiyatını bilmeme meselesidir. Çünkü kendi edebiyatını, yazarlarını, onların eserlerini bilse kesinlikle böyle bir şey demeyecektir. Bu bilgisizlikten kaynaklanır, tepki gösterilmesi gereken *snob*'luk da budur. Bilgisizsin, ona rağmen böyle bir tutum sergiliyorsun, komik. Bunlar Türk insanını hiç tanımayan, dil bilmediği bir Afrika kabilesinde yaşayan, cahil ve oradakilerden tamamen uzak ve yabancı bir insan olarak değerlendiririm. Bu hatayı yapanlar azalıyor aslında, sözgelimi film konusunda söylemek gerek bunu, çünkü bir zamanlar izlemem dedikleri filmler televizyonda çıkınca izliyorlar, sinemalarda gişe hasılatlarına baktığımız zaman hiçbir yabancı filmin ulaşamadığı hasılata ulaşıyorlar. Çok satan kitaplara baktığımız zaman, çoğunluğu yerli yazarların kitapları oluşturuyor. Demek ki bu insanlar azalmış.

— Romanlar bir şeye cevap arıyor sanki bizde, bir siyasi duruma, bir döneme, bir soruya... Romanın böyle bir işlevi var mıdır?
— Romanların bir işlevi, yararı olduğu kanısındayım. Meseleye bilimin tek yanlı ya da bilimsel bakışına prizmatik bir yaklaşım getiriyorlar. Köy romanları köy araştırmalarına malzeme sundu mesela. Ben bilime de edebiyatın en iyi malzeme sunduğu kanısındayım.

Şimdi *Don Kişot*'u okuduğunuzda romana bakışınız farklıdır. Stendhal'ın yaklaşımına göre, "Roman sokağa tutulmuş bir aynadır," bu her zaman geçerlilik payı taşıyan bir ifadedir. Ama romanın her zaman birebir toplumsal bir olayı, durumu, meseleyi yansıttığı konusunda yani, edebi tutanağı olduğu konusunda çok fazla iddialı davranmamak lazım. Çünkü roman tür gereği çok değişiklikler gösterir. Cervantes'in *Don Kişot*'unu düşünelim. Yaşar Kemal'le İspanya'ya Barselona Başkanı Saval'in ziyaretine gittiğimizde, Cervantes için "çağının noteri" derler, demişti. Çünkü dönemin her şeyini neredeyse kaydetmiştir, edebi anlamda olsun, olaylar bağlamında olsun, kaçırdığı hiçbir şey yoktur. Ama bir de şu var, bazı romanlar öyle bir konu seçer ki dönemin, tarihin, siyasetten insan yaşantısına kadar her şeyini orada ele alır. Örneğin Ahmet Altan'ın romanı *En Uzun Gece*'de olaylar güneydoğuda geçer, ama yaşanan meselelere o kadar yer vermemiştir. Buna mecbur da değildir zaten. Güneydoğu orada bir *leit motiv* olarak kullanılmıştır, bir mekân olarak yararlanılmıştır, iki insanın arasındaki mesafeyi yaratabilmek için Güneydoğu kullanılmıştır. Bu bir Güneydoğu romanı değil.

Nedim Gürsel'in Fatih'i anlattığı *Boğazkesen* romanı bildik bir tarihi roman değil. Mesela ben tarihi bir romandan okuyamam, ancak gerçek bilimsel tarihi okuduğum zaman romancının tarihe bakışını aklımın bir kenarında tutarım o kadar. Yani tarihi, romanlardan öğrenmem.

— Peki romanlara bu işlevleri yüklemek okurun kabahati oluyor? Çünkü resmi tarihin de belirli bir çerçevede hazırlanmasının da etkisi var, roman yazarı farklı arşivlerden, belgelerden yararlanabiliyor bazen?

— Bence bu yazar ve okurun birbirini aldatmasından kaynaklanıyor. Roman yazarı elbette kaynaklara bakacaktır ama bir romanın bir inceleme eseri olduğunu söylemek yanlış olur. Çünkü romancı o belgelere bakar bakmasına, fakat kullanmaya geldiği zaman içinden istediğini kullanır. Romanına

yarayanı, kendi fikrini destekleyeni kullanır. Romanının kurgusuna yardımcı olarak kullanır. Tabii romancının toplumsal meseleleri bizde irdelemesi, hiç kuşkusuz son döneme bağlamak yanlış olur. Bunlardan önce Yakup Kadri var, Adalet Ağaoğlu'nun yazdıkları var. Roman hiçbir zaman tarih olamaz. Bu saydıklarımdan sonra tarihi roman yazanlar, daha doğrusu romanlarında tarihi kullananlardan Orhan Pamuk, Nedim Gürsel, Ahmet Altan ilk akla gelenlerdir. Bunların yanında İhsan Oktay Anar'ı da ele almak, değerlendirmek gerekir. Anar üzerine mesela böyle tartışmalar olmuyor, onun yazdıkları, "Aa demek öyleymiş" dedirtmiyor çünkü onun dili çok daha başka ve belki de tarihten yararlanma meselesinin en iyi örneklerini veriyor.

— Ama doğru mudur bu, yani bir romanla birdenbire buna inanmak, bunun gerçek olduğunu sanmak doğru mudur?
— Efendim doğru olup olmadığı kimseyi ilgilendirmiyor. Köy Enstitüleri konusunda insanların bir bilgisi yok ki başka kitaplardan okumamışlar ki. Övgüleri de bir romandan, yergileri de bir başka romandan. Önce birinin dediğini okuyup ona inanıyorlar sonra biri çıkıp öyle değildi diyor ona inanıyorlar. İkisini karşılaştırarak, mantıksal sonuçlar çıkartarak kendi fikirlerini oluşturmuyorlar. Hata şurada, bu bir romandır, bir tez değil.

— Peki ama yazarların da bunda payı yok mu? Yani yazarlar da aslında bu memleket kurtarma, memleket sorunlarını romanda çözme saplantısı içinde değil mi?
— Ben yazarların özgürce yazmalarından, tarihe değinmelerinden, hatta biraz abartarak söyleyebilirim saptırmalarından da rahatsız olmam. Ortaya bir tez de atabilir. Ama bir roman memleketin sorununu/sorunlarını çözmek için yazılır, romanın birinci işlevi budur denemez. Ama romancının böyle bir arzusu, amacı olabilir? Bunu da kabul etmeliyiz.

Çünkü edebiyat tarihine baktığımızda, *Demir Ökçe* gibi, *Martin Eden* gibi, *Altın Zincir* gibi sosyal amaçlı, hatta

Marksist anlayışlı romanlar var. Bunların yalnız edebiyat tarihi değil, siyasal, toplumsal tarih içinde de yerleri var. İşte bu kitapların yazarları, Upton Sinclair, Jack London. John Steinbeck'in *Gazap Üzümleri*'nin göçmen işçilerin kaderini değiştirdiğine tanık oluyoruz. Roosevelt'in eşi bununla ilgilenmiş. Ama unutmayalım ki, yazar bu romanla bir şeyleri değiştireceği inancıyla bunu yazmamış, bir haksızlığa, zulme tanıklık etmenin sorumluluğunu yansıtmış.

Yukarıdaki eserler ne kadar okunuyor bugün? Şolohof'a ilgi Ekim Devrimi'nin gölgesinde sürüyor mu? *Durgun Don*, bugün ne kadar ilgi görüyor. Soljenitsın'ın *Gulag Takımadaları*'nın, *Kanser Koğuşu*'nun anlattığı, ortaya koyduğu nedenler yok olunca, kitaplar yaşayabildi mi? Ama sadece bir tezi ya da toplumsal bir gerçeği ortaya koyan romanların da modası geçer, geçti. Bizde tefrika edildiği dönemde tefrikası ile gazete tirajlarını yükselten, yayımlandıklarında çok satan eski aşk romanı yazarlarının da bugün okur katında bir etkisi yok. Edebiyat tarihini iyi bilince, insan bugünden yarına ne kadar az eser kalacağını düşünüyor. Müzik tarihi de bundan farklı değil. Roman bir kurgu sanatıdır. Buna okurlar da adalet de böyle bakmalıdır. Romancının kitabı belgeler toplamı değil ki, romancının bu konuda doğrulara varmak için çırpındığı savunulsun.

"O böyle bakıyor" cümlesi bence yazma özgürlüğünü, tarih karşısındaki oynaklığı da açıklar. Bunun sebebi şu, yazar tabii ki ortaya koyduğu tezin, anlattığı şeyin doğru olduğunu savunacak, ama romansal doğrudan bahsediyorum ben. Gerçi yazarlar romansal doğrudan bahsetmiyor, saf doğrudan bahsediyorlar, o zaman devreye girmesi gereken mekanizma eleştiri mekanizmasıdır. Eleştirmenlere görev düşer burada. Eleştirmen bunun bir roman olduğunu, romandaki belgelerin gerçekten olduğu gibi bunun tersi belgelerin de gerçekten olduğunu okura bildirmek zorundadır. O kitabın benimsediği iddianın ne olduğunu belirtmeli ama iddia olduğunu da ısrarla belirtmelidir. Elbette yazar öyle davranacaktır, bunları söyleyecektir.

— Peki roman yazarları memleket sorunlarını açığa çıkarıcı, bazı sorunları çözücü olarak mı görüyorlar kendilerini, yoksa bu ilgi çektiği için mi öyle davranıyorlar?

— Yazara göre değişen bir özellik. Yazar, salt ilgide odaklanmışsa roman da iyi bir roman düzeyine çıkamıyor o zaman. Bak, ben kesin şekilde bu ölçütle değerlendirilmesini de istemem. *Best-seller* dünyasında yazar, okur çoğunluğunun ilgisini çekecek bir romanı yazmak isteyebilir. Ben burada romanın edebi gücünü değerlendirmek istiyorum. Fikirlerini romanın içine yedirmişse, başarılıdır. Burada mesele şu, roman, ne olursa olsun çözüm öneren, çözüm bulan bir tür değildir. Yazarı istediği kadar bunu desin, yok öyle bir şey. En etkileyici biçimde ortaya çıkaran türdür roman. Memleket sorunlarını, olayları en iyi şekilde anlatan eserlerdir. Bunlar tespitlerdir, o tespitleri, teşhisleri gerçeğe dönüştürür ve öneri olarak ele alırsanız, işte o zaman romanı öldürmüş olursunuz. Bizim yazarlarımız romanda bunu pek yapmasalar da konuşmalarda ve röportajlarda bunu yapıyorlar, böyle olunca da romanın işlevi konusunda okuru yanlış bir mecraya sevk ediyorlar.

— Roman gerçeğinin, hayat gerçeğinin önüne geçmesi meselesine ne diyorsunuz? Örneğin Dan Brown'un romanında en başında bu kurgudur demesine rağmen Katolik kilisesi açıklamalar getirdi, Opus Dei *resmi internet sitesinde buna dair açıklamalarda bulundu, buna ne diyorsunuz?*

— Hıristiyanlıkta, bir reform yaşanmış olduğundan, din alanında her şeyi tartışabiliyorlar. Romanda bu daha geniş boyutta yapılabiliyor. Sadece yazarlar değil, okurlar da, kurumlar da romanda yazılan gerçektir, gerçek değildir diye bir açıklamada bulunmak gereği duyuyorlar.

— Romanın uyandırdığı tepkiler üzerine biraz daha meseleyi kurcalayalım mı?

— Belgesel havası vermek, gerçek bir hayat hikâyesini yansıtmanın karşıtı bir durum da var. Bu eserdeki, bu filmdeki kişi-

ler gerçek değildir denir mesela. Ama Heinrich Böll'ün Katherina Blumm'un başında söylediği bir açıklama ilgi çekicidir. "Onunla ilgisi yoktur ama okur ilgi kurabilir" der.

Best-seller romanlarının çoğu bence bir kişinin çalışması ile ortaya çıkmıyor. Bir grup laboratuvar çalışması yapıyor, yazar onu kaleme alıyor. Bizde öyle bir fabrikasyon anlayışı yerleşmiş değil. Kitap yazına bu kadar sanayileşmedi. Çünkü orada sanki bir sorun işleniyormuş, güncel bir soruna değiniliyormuş izlenimi uyanır.

— *Roman-sinema ilişkisine ne diyorsunuz?*
— Bizde Batı'daki gibi sinema endüstrisi ile edebiyat dünyası arasında bu bağ kurulmadı. İyi kitaplarımız sinemaya aktarılmıyor.

Yalnız bu bağ olumlu da olumsuz da olabiliyor. Jacqueline Susann'ın *Bebekler Vadisi* romanı okunan, satılan bir romandı, filmi geldi beğenilmedi, o zaman satış da durdu.

Alphonse Daudet'nin *Jack* kitabı televizyonda dizi olarak gösterildi, çok beğenildi, kitap da arka arkaya baskı yaptı.

Türk edebiyatından çekilen diziler bu başarıyı kitaba aktaramadı. En önemli örnek Halit Ziya Uşaklıgil'in *Mai ve Siyah*'ı. Halit Refiğ'in çektiği dizi yüksek oranda izleniyordu ama o günlerde kitabın satışına yansımadı. Çünkü bizde garip bir görüş var. Okumakla görmek arasında fark yok bizim için. "Onu gördük" diyoruz, bu söz okumayı da kapsıyor. İyi bir okur iyi de bir seyircidir. Seyredecek, okuyacak, aradaki tür farkından doğan zenginliği anlayacaktır.

— *Bizde gelenek olmuş, romancı tek başına romancı olamıyor. Bir başka misyonu var mutlaka. Okur da kendisi de buna inanmışlar. Mesela çok önemli bir toplumsal olayda romancılar kalkıp gidiyor, diyelim cezaevindekilerle görüşüyorlar... Romancının böyle bir misyonu var mıdır?*
— Ben bunu romancının değil, aydının misyonu olarak görüyorum. Dediğim gibi iyi bir romanda konu kısıtlaması düşünmüyoruz herhalde. Zonguldak'ı biz Ahmet Naim'in *Ku-*

duz Düğünü'nden, Mehmet Seyda'nın *Zonguldak Hikâyeleri*'nden tanıdık. Edebiyatın tanıklığını da unutmamak gerekir. Romancının iyi roman yazmaktan başka hiçbir sorumluluğu yoktur. Tabii yazar olarak belki bazı sorunlar konusunda yardımcı olabilir ama romancının sorun halletmek için yazması, romanı zedeler.

— Peki zaten romanın ne kadar sattığı belli, roman okunmayan bir yerde romancının böyle bir görevi üstlenmesi garip değil mi, yani bir gücü var mı?

— Ben görev üstlenmesine karşıyım. Roman artık epeyce okunuyor. Tabii hangi romanlar sorusu tartışılabilir. 2005 yılında 300'e yakın roman yayımlandığı düşünülürse, demek ki okunuyor yargısına varmak lazım. Bir tek şeye karşıyım, o beni rahatsız ediyor, yazarın romancılığının değil de romanındaki konunun tartışılması.

Romancı oturuyor siyasi bir konuyu yazıyor, bu tabii tartışma konusu oluyor. Roman değil de içindeki konu tartışılıyor aslında. Bu da bence edebiyatın lehine değil aleyhine bir durum. Çünkü bunlar zamanla etkisini kaybeden tartışmalar. Bu, zaman zaman eleştirinin de siyasal düzleme taşınmasına neden oldu. Kimileri yalnızca siyasi mücadeleleri nedeniyle iyi edebiyatçı unvanı aldı, kimileri iyi edebiyatçıyken siyasi unvanları olmadığı için hor görüldü. Ben buna karşı çıktım her zaman. Eğer bir siyasi mücadele vermişse ona siyaset tarihinde yerini verelim, değerini verelim ama edebiyatla karıştırmayalım. Eğer bir siyasi yazı yazacaksan makale yaz. Hepsini romana karıştırma. Şimdi toplum depolitize oldu diyoruz ama 60'tan sonra da o kadar politize oldu ki her şeyin içine politika karıştırıldı. Edebiyatın kâbesi 60'larda 70'lerde Rusya ve Bulgaristan oldu. Bizim edebiyatımızı da eleştirimizi de bunlar çok etkiledi. Tabii o zaman çok övülenler, bu dönem geçince bu sefer de hak etmedikleri kadar yerildiler.

Bu edebiyatçının meselesi midir, yoksa edebiyat dışı bir mesele midir bunu ayırmak mümkün değildir. Ama Türkiye'de edebiyat kuşaklarının politizasyonu özellikle Cumhuri-

yet sonrasında başlamıştır desek hiç de yanlış olmayacaktır. Tanzimat dönemini ayrı tutmak gerekiyor. İlk kuşak cumhuriyetin ve rejimin tanıtılması için politize idi. Sovyetler'de de böyleydi. Türkiye'de devletle sanatçılar arasında ilk dönemlerde bir bağlantı vardı, hepsi meclisteydi, milletvekili idi. Daha sonra aralarında ayrılık başlıyor.

Politize deyince şuna dikkat etmek lazım, mesela bir partiye girmemiştir ancak, Marksisttir, Nazidir, Faşisttir, Komünisttir. Eliot buna örnek gösterilebilir, Celine buna örnek gösterilebilir. Bunlar bir düşünceyi benimsemişlerdir. Bu bir politik tavırdır. Celine Almanların Fransa'yı işgalinden rahatsız olmamış ve sevinmiştir. Bunlar ayrıca tartışılması gereken şeylerdir, ama bunların edebiyatını bir kenara bırakıp vatan hainliğiyle suçlamak olmaz. Edebiyatı ayrıdır, fikri ayrıdır.

Bunun dışına çıkmak gerekirse; Türkiye'de de benimsenen Marksizm var, bunun bir bakış açısı, estetik kuramı var. O zaman bu düşüncedeki sanatçılar devletle, siyasi otoriteyle çatışmaya başladılar. Zaten sanatçının bağımsız olması gerekir, yani devletle işbirliği içinde eserler ortaya koyması biraz garip olur. Bizde özellikle 60 ihtilalinden sonra politize olma meselesi daha bir ağırlık kazanmıştır. Bu dönemde yapılan Marksist ve sol literatürün çevrilmesi ile Türk yazarları bunları okudu, zaten oluşan serbestlikle yazarlar da bu anlayışta eserler kaleme almaya başladılar. Ama daha sonra, 12 Mart ve 12 Eylül darbeleri ile bu özgürlükler kısıtlandı. Buna rağmen bu dönemde eser veren kuşaklar da politik bir tavır aldılar. Hepsi olmasa da çoğunluğu bu tavrı benimsedi. Bir aydın olarak, yazar olarak belli bir tavrı benimsediler. Ama ilerleyen zamanda, yazdıkları için değil, sadece belli bir politik kampı tercih ettikleri için bile yazarlar ceza almaya başladılar. Haklarında kararlar alındı, tutuklandılar, kovuşturmalara uğradılar. Bu çok yanlış bir tutumdu, yazarlara bir başka açıdan bakmak gerekirdi. 80 sonrasında ise depolitize edilmiş/olmuş bir kuşak yetişti.

Baktığımız zaman bunlar toplumla paralel ilerleyen bir durumdur. Yani toplum politize ve depolitize olduğu zaman

edebiyat kuşakları da buna paralellik gösterecektir. Çünkü toplum politik kuşakları okumazsa, politik bir edebiyat kuşağı da barınmamaya başlar. Daha doğrusu yayınevleri artık bu kitapları basmamaya başlar. Çeviriler de bir dönem böyleydi, Bulgar, Rus çevirileri yapılmıştı ve hepsi sol literatür içerisinde adlandırılabilecek metinlerdi. Yetişen yeni kuşaklar bunları okumayınca yayımlanmadıkları gibi yerli yazarlar da böyle politik metinler kaleme almamaya başladılar.

Bunu çok geniş ele almak gerekir, yani bir soru olarak tek cümlede sorulabilse de cevabı kesinlikle hemen verilebilecek, değerlendirmeye tüm detaylarıyla alınabilecek bir mesele değildir. Bunu bir edebiyat tarihçisinin veya araştırmacısının detaylarıyla ele alması gerekir. Politika-edebiyat ilişkisi konumuzun daha doğrusu kitabımızın içeriği değil. Ama ben o kuşakların durumunu ortaya koymak için anlattım.

Cumhuriyet'te çalışırken bazı yazarlar gelir, orada bir gazetede çıkan bir şiirinin, öyküsünün haber olmasını isterlerdi. Bu açıdan *Cumhuriyet* çok zorlanmıştır. Ben bütün eğilimlere eşit yaklaştım. Sanırım ben gelip sanat servisini idare edinceye kadar, *Cumhuriyet* gazetesine Türk müziği ile ilgili bir haber pek girmemiş. Çünkü Nadir Nadi klasik müziği seviyor, keman çalıyor diye. Bir gün hiç unutmam, sanırım 1970'lerin başında Paris'te Kudsi Erguner'in bir plağı çıkmış ya da konseri olmuş, onunla ilgili haber koymuştum. Herkes, "Aman Nadir Bey görmesin" dedi, oysa Nadir Bey gördü bir şey söylemedi, akşam gazete eve ulaşınca Berin Nadi de bunu doğru bulmuş.

1960'lardan sonra edebiyatta biraz garibime giden şu oldu. Bizim bazı arkadaşlarımız, Rusya ve Bulgar edebiyatının tanınmış adlarını, dünya ölçeğinde övdüler. Eserlerinin çoğuna bu yansımıştır. Antifaşist edebiyat mı dediniz, örnek Bulgarlardan verildi, gidip gelmeler arttı. Ben o dönemde ne Rusya'ya gittim ne de Bulgaristan'a. Edebiyatta edebi ölçüyü siyasi ölçü zedelerse ben rahatsız olurum. Nitekim o kitaplardan da o eserlerden de iz kalmadı. Ama gerçeklere varabilmek için ifratla tefrit arasında gidip gelmeler çok oldu.

— Toplumdaki değişimler, insan ilişkilerinde de değişimlere yol açar. Sizin yazı hayatınıza başladığınızda edebiyat sanat dünyasında dostluk, arkadaşlık nasıldı?

— Hem edebiyat dünyasını hem basın dünyasını biliyorum, her iki ortamı da anlatmam lazım... Ben her ikisinde de iyi dostluklar kurdum, düşmanlarımı görmezden gelince, onlar beni dostlukla gördüler. Edebiyatçı dostlarımın hakkını yemediğimden, herkesin kamuoyuna, topluma iletilmesinde yardımcı olduğum için, büyük bir tepki almadım.

Sevmeyenlerin kimler olduğunu o zaman de merak etmedim, o yüzden de hatırlamıyorum.

O zamanlar bütün ölçekler küçük olduğu için dostluklar daha büyüktü. Aynı ters orantı zaman içinde devam etti. Yani kurumlar büyüdü, dostluklar küçüldü. İlk yazımı ben 1954'te yazmıştım. Dağlarca ile ilgiliydi. *Forum*'da çıkmıştı. Edebiyat dünyasını şöyle söyleyeyim, biz kendi harçlıklarımızla a dergisi'ni çıkartmıştık. Şimdiye bakacak olursan bugün hangi gencin harçlığı dergi çıkartmaya yeter? Tabii o dönemde böyle küçük dergilerden yeni isimler çıkıyordu, bir hareket getiriyordu bu. Yeni isimler edebiyat dünyasına böyle adım atıyordu. Gazetelerde de edebiyat ve edebiyatçılar fazlaydı bugüne göre. Bunun edebiyatın geniş kitlelere yayılmasında ve okunmasında büyük rolü vardır. Köşe yazarı olarak veya sanat sayfalarında ünlü yazarlar vardı. Tefrika romanları da unutmamak lazım. *Cumhuriyet* gazetesinde edebiyat editörü vardı mesela. Tabii *Cumhuriyet* gibi bir gazete, edebiyatçıların uğrak yeriydi. Gerek İstanbul'da yaşayanlar gerek Ankara'da, İzmir'de yaşayanlar hep oraya uğrardı.

Zaten haber yayımlanacak tek gazete de o zaman *Cumhuriyet*'ti.

— Düşmanlık olmadı mı hiç kimseyle?

— Olmaz olur mu? *Hürriyet Gösteri*'yi çıkarırken, bana gösterilen tepkiyi anlattım daha önce. Hepsi bugün benim dostlarım. Demek ki o zaman öyle düşünüyorlarmış. Benim meslek hayatımda, edebiyat hayatımda doğrusu çok kızdığım, sevmediğim insanlar olmadı mı? Oldu tabii. Ama ben onlara

karşı kötü bir şey yapmamaya çalışmadım, ben yaptığımın en iyisini yapmaya çalıştım. Sen bir şeyi iyi yaparsan ötekinin kötülüğü ortaya çıkar. Hep söylerim bunu, birini denizde boğarsınız belki ama çok su yutarsınız, belki siz de boğulursunuz ama belki kendi kendine denize düşmesini beklemek daha iyidir. Kavgalarım da olmadı pek. Çünkü kavgaya katıldığınızda karşı tarafın oyununa gelmiş olursunuz. Ben bu basit oyunlara girmedim. Zaten kendi kuşağım, sevdiğim edebiyatçılar dışında da kalabalıklara pek karışmadım, mesafeyi hep korudum.

— Yazılarınızı topladığınız kitaplar çok geç yayımlandı. Neden bu kadar beklediniz kitap yapmak için?

— Doğrusu evet, düşünmedim kitap yapmayı. Belki eski ustaları örnek aldım. Mesela yaşlılığında ilk kitabını çıkartan Ahmet Muhip Dıranas'ı, ölümünden sonra şiirleri kitap haline gelen Yahya Kemal'i düşündüm... Dergilerde kalmış iyi şiirin, iyi yazının daima değerinin bilineceğini, mutlaka meraklısının, isteklisinin ona ulaşacağını sanırdım. Selim İleri çok zorlamıştır beni kitap yap bunları diye. 80'li yıllarda işte *Yazılı İlişkiler*'i hazırladım. Sonra *Günlerde Kalan* geldi. İki kitabın da hazırlanıp matbaaya verilmesi aşamasını o üstlendi, yazıları topladı, iki kitabımın da adını o koydu.

Başka bir neden daha var. Bir gün bir yazımı aradım, bulamadım, Milli Kütüphane'ye gittim orada da yok. O zaman anladım ki belki şiirler kalıyor ama yazılar kalmıyor, kaybolup gidiyor. Üstelik Türkiye'de belki problemler değişmediği için bazı günlük yazılar bile zaman içinde değerini kaybetmiyor, yine okunabiliyor. O zaman kitap yazılarımı, öteki yazılarımı toplamayı düşündüm. Bir de tabii baktım ki, birbirinden ayrı zamanlarda yazılmış, ayrı ayrı okunduğunda fark edilmeyen yazılar bir birlik, bütünlük içinde okunduğu zaman daha anlamlı oluyor. Tabii yazarının da kimliğini veriyor. İşte ondan sonra kitap haline getirmeye başladım yazdıklarımı ve sanırım iyi de ettim. Yalnız ben geç başladım ama geç başlayanların telaşıyla galiba ya da arayı kapatma duygusuyla epeyce kitap yayımladım.

— Kaç kitap yayımladınız, yeni projeler var mı?

— Yavaş yavaş yirmiye yaklaşıyor. Projelerim var. İstanbul'a dair bir kitap hazırlayacağım. Kaç kuşak İstanbulluyuz biz. İstanbul'a karşı bir borcum. İstanbul'un eski halini de yeni halini de iyi biliyorum, bendeki İstanbul'u, sokaklarını, müzisyenlerini, pastanelerini, sinemalarını, gazinolarını burada yaşamış insanları ele almak istiyorum. Bir kitabım da müzik üzerine olacak. Anılarımı yazmayacağıma veya yazamayacağıma göre, bir de "Portreler" kitabı yapacağım. Bazı dostlarımı, tanıdıklarımı daha ayrıntılı anlatacağım, sık sık tekrarlarım, anılarımı yazmayacağıma göre, bütün insanlarımı burada anlatacağım. Hoş, asıl anlatılması gereken yanlarını anlatacağım portrelerde, bazı bilgiler, özel yaşanmış anlar, istemeden vuku bulan tanıklıkları da süzgeçten geçirerek kitaba alacağım.

Not defterimde yer alan sevdiğim, beğendiğim şiirlerden, beyitler, dörtlükler, dizelerle ilgili bir çalışmam da var. Ama sadece seçtiklerim bu demekle yetinmeyeceğim, niçin seçtiğimi birkaç cümlelik gerekçeyle de destekleyeceğim. Bir tür belki şiir el defteri, şiir okuma-sevme rehberi olacak. Dostlarım bana hep antoloji yap diye ısrar ederler, bu da belki bir tür minimal antoloji olacak.

Bir arkadaşımla beraber 1950 Kuşağı üzerine de bir çalışma yapacağım. Yıllardır televizyonda yaptığım konuşmaları, edebiyat programlarını da çözdürüyorum, onlar da kitaplaşacak. Bu konuşmaların hoş bir özelliği var, yıllar önce bir yazar ne demiş, ben yazar için ne demişim. Bir tür edebiyat tarihi alıştırmaları diyebilirim bunlara. TRT'de yaptığım "Yaşayan Edebiyatçılar" programımın arşivde kalanlarının kopyasını aldım. Dilerim sağlıklı ve akıllı bir yaşamın içinde bunları gerçekleştirebilirim.

— Unutulan yazarlar konusu üzerinde biraz duralım.

— Unutulan, unutturulan, kitapları kitapçıda bulunmayan yazarlara ben her zaman hayıflanmış ve üzülmüşümdür. Edebiyatın bir silsile, birbirinin devamı ve takip eden bir dizi ol-

duğunu bilenlerdenim. Ben onu bir zincir olarak görür ve unutulan yazarlardan rahatsız olurum. "Niçin unutuluyor" sorusu elbet sorulabilir, okunmuyor, zamana dayanamıyor, kalıcılığı sağlayamıyor denebilir. Kimi yazarlar var ki, mesela Stendhal, *Kızıl ile Kara*'yı yazdığında bu kitabın sonraki yıllarda okunacağını söylemiştir ve gerçekten de öyle olmuştur. Yazdıklarının değerinin ileride anlaşılacağını düşünmüş ve öyle de olmuş. Ama unutulmanın, okunmamanın ülkemizdeki gerekçesi üzücüdür. Kitabı piyasada olmayan isim her zaman unutulur.

Bazı yazarlar vardır ki, basıldığı zaman mutlaka hatırlanacak ve yeniden okunacaktır. Sözgelimi Mehmet Seyda bu isimlerdendir, yaşarken birçok edebiyat ödülü kazanmış bir yazardır. Bugün kitapçılarda hiçbir kitabı yok. Onun öykülerinin Türk öykücülüğünde önemli bir yeri vardır, çok iyi bir yazardır. Ama antolojilere bakıyorum; Mehmet Seyda'yı almamışlar. Benim kanım, kitapları şu anda satılmadığı için kimse de bir araştırma yapıp, onun önemini belirtmiyor. Mehmet Seyda'nın seçme öyküler kitabına önsöz yazdım, bir kez daha iyi bir hikâyeci olduğuna karar verdim. Antolojileri hazırlayanların haksızlığına kızdım, bilgisizliğine üzüldüm. Bu, bir gerçeği daha gösteriyor. Antolojiler araştırmayla değil, ortada dolaşan adlardan yapılıyor. Edebiyat tarihimizi bilmeden antoloji yapanlar, Türk okuruna yanlış örnekler sunuyorlar. Seçmeler yayımlandığında, Mehmet Seyda'nın Türk öykücülüğündeki yeri anlaşılacaktır, özellikle genç kuşak tarafından. Edebiyat tarihi, antoloji denilen öznel seçimi bile etkilemelidir. İkisinin de yazdıklarını sevmeme rağmen Enver Ercan da, Metin Celâl de antolojilerine onu almadılar. Mahir Ünlü, dört ciltlik kitabında Mehmet Seyda'nın *Edebiyat Dostları*'ndan birçok alıntıyı kullanmasına rağmen adını anmıyor. Mehmet Hengirmen'in antolojisi bu açıdan çok daha önemli, iyi bir antolojidir.

İlhan Tarus'un kitaplarını bulabiliyor musunuz? *Yeşilkaya Savcısı* ile *Hükümet Meydanı*'nı okumalarını salık veririm. F. Celâlettin'in (Dr. Fahri Celâl Göktulga) tek kitabı yok. Düşü-

nün üç adın kitabı yok, bunları okumadan Türk hikâyeciliği üzerine konuşacaksınız, antoloji yapacaksınız. Bunu ben anlayamadığım için anlatamıyorum da.

Unutulma başlığını koymasam da, iki şairin kitabını yapmakla, onların şiirlerini bir araya toplamakla, kendi çalışmalarımın bencilliğinden uzak iki kitabı hazırlamaktan çok mutluyum. Biri Ercüment Behzat Lav diğeri de Celâl Sılay.

— Peki söz buraya gelmişken, yazar mı seversiniz eser mi?

— İkisi farklı farkıdır. En hoşuma gideni, hem kendini hem esereni sevdiğim insan. İki özelliğin bir insanda buluşması. Sevdiğim yazarların bütün kitaplarını sevmem. Şöyle yanlış bir kanı vardır hep, sevdiği bir yazar varsa o yazarın bütün kitaplarını seversin, yani kötü olanını da... Çok dostlarım vardır kitaplarını sevmemişimdir. Benim yazar dostlarım hep sevdiğim yazarlardır. Yani sevdiğim yazarlarla dostluk kurdum ben. Çoğunu önce eseriyle tanıdım, sonra eserini sevdiğim için dost oldum diyebilirim. Bunları birbirinden tam ayırmam inan mümkün değil. Ama gene de ben tüm yazı hayatıma baktığımda gerçekten iyi olan yazarları sevdiğimi anladım. Kendi kuşağımdan olanlarla elbette kitabı çıkmadan önce tanışmıştım ama diğerleri öyle değil. Yaşar Kemal, Behçet Necatigil, Kemal Tahir, bunların hepsiyle, önce eserlerini okuduktan sonra tanıştım. Genç isimlerde de bu şekilde oldu. Tabii ilk defa yayımladığım isimler vardı, onlar biraz daha kategori dışı tutulabilir. Şimdi sen sormadan söyleyeyim, eserini çok sevmeme rağmen, tanıştıktan sonra kendisini sevmediğim, aman nasıl bir insanmış bu dediğim isimler de olmadı değil. Ama bunlar eserini beğenmeme engel olmadı hiçbir zaman. Benim için eser önemlidir. Dostluk kurmam, samimi olmam ama eserlerini her zaman objektif değerlendiririm. Mesela ben, "İyi yazıyor, eskiden okuyordum, ama tanıdıktan sonra okumamaya başladım" diyenlerden değilim.

— Örneğin bir yazarın çok beğendiğiniz çok iyi bir kitabı çıktı ama arkasından ortalama, vasat denilecek şeyler çıkartmış. Sizin için değeri azalır mı o ilk yazdığı kitabın? Yazma macerasını çok önemser misiniz? Daha iyisini yazdı mı, yazmadı mı, bu sizi ilgilendirir mi?..

— Bak burada bir ölçüt koymak zorundayım. Eğer diyelim yirmi kitapta bir kitap iyiyse ötekiler ortalamanın bile altındaysa, kötüyse, o zaman bunun rastlantısal bir başarı olduğunu düşünürüm. Gerçi edebiyat tarihinde hatırlamıyorum ama mesela o tek kitap öyle bir edebiyat şaheseridir ki o ayrı. Bir tek kitabıyla edebiyat tarihine geçen, üne kavuşan yazarlar var ama onların da öteki kitapları o kadar felaket değil. Çünkü edebiyat aslında bir bütünlük ister. Şu olabilir, bazı kitaplar vardır ki taşıdıkları otobiyografik özelliklerle, dönemsel özelliklerle belki çok öne çıkartmıştır yazarını... Bu olabilir, çok değişik, ilginç bir kitap yazabilmiştir ya da çok iyi bir redaktörün elinden geçmiştir. Ama bakarsınız sonra o otobiyografik romandan sonra yazdıkları pek bir şeye benzemez. Edebiyatın arkasında bir birikim yoksa, çok büyük çalışmalar, beslenmeler yoksa bir kitaplık Allah vergisi yetenekle kalırsın. Yani ben öyle bir tek kitabı şaheser, ötekiler berbat pek bir örnek hatırlamıyorum doğrusunu istersen edebiyat tarihinde.

— Bir yazarın ilk kitabını okuduğunuz zaman, yeni bir yazar çıktığı zaman, onun on yıl sonra nerede olacağını, ne yapacağını kestirebilir misiniz? Bunda sizi şaşırtan oldu mu?

— İlk kitapları düşünürken, okurken ileriye doğru çok kesin sonuçlara varmıyorum. Ama az çok kestirebiliyorsun. Yalnız tabii gerçekten çok şaşırtanlar da olur insanı. Aldatan yazarlar olur. Mesela hatırlarsın sen, Haldun Taner ödülünü kazanan Nurten Ay vardı. Biz okuduğumuz zaman onun kitabının profesyonel bir elden çıktığını düşündük. Neredeyse bir Abdülhak Şinasi Hisar havası vardı, eski İstanbul Türkçesini gayet iyi kullanmış, birkaç değişik üslup kullanmış kitapta, biraz belki Sait Faik etkisi var da dedik. Ödülü kazandığı gece gördüm ki aslında Haldun Taner hakkında bile pek bir bilgisi yok. Yazıyorum, devam edeceğim filan dedi ama on-

dan sonra hiç kitap yazamadı. Doğrusu ben acaba onun ismiyle bir başkası mı katıldı ya da arkasında bir redaktör mü vardı diye şüpheye düştüm sonradan. Ama tabii öyle yazarlar da vardır ki tanıştıktan sonra, yahu bunu bu adam mı yazdı diye hayrete düşersin. Belki ilkel bir yetenek ama işte çalışmayınca orada kalır. Eleştirmenlik kesinlikle kâhinlik değil. Bunu bilmek gerekir. Çok defa olmuştur, ilk kitabını okuyup, tamam işte yazar budur, denen. Hatta benim de, çok iyi bir yazar diğer eserlerinde daha da iyi olacaktır dediğim, ama sonradan ortalıkta görünmeyen ve tek bir satır bile yayımlamayan isimler vardır. Yazsaydı çok iyi şeyler yazardı demek biraz tuhaf bir yargıdır aslında. Şu da olabilir, bazı isimler vardır, bütün birikimini, bilgisini, yaşantısını edebiyat maharetini bir esere yansıtan isimler de olabilir, bunlar çok etkileyebilir insanları. Bunlar korkulacak kitaplardır. Sonra bir daha öyle eser yazamazlar.

— Alıp okumaya başladığınız bir romanı hemen bitirir misiniz?

— Romanına göre, senin söylediğin bir okuma kuralı değil. Bazen öyle romanlar vardır ki keçiboynuzu gibi, sürekli onu çiğneyebilir misin? Ama bunun dışında genelde en kötü kitapta bile iyi bir yer vardır diye okumaya çalışırım. Yalnız benim bir özelliğim var. Yayıncılıktan gelme bir özellikle, bir kitabı karıştırarak, onun aşağı yukarı içeriğini, hatalarını, güzel yanlarını görürüm. Bu çok tuhaf bir şeydir. Çocukluğumda yayınevine bir yazı götürürdüm mesela, şöyle bir bakarlar, şurası iyi, burası olmamış derlerdi, ben de attıklarını sanırdım. Sonra yayıncılıkta çalışınca öğrendim bu melekeyi. Dikkatin yoğunlaştırılması bu aslında. O kadar yoğun dikkat gösteriyorsun ki çok garip bir şekilde üç yüz sayfalık bir romanı, mübalağa etmeyeyim ama beş saatte okuduğum diyemem ama varakladığım olmuştur. Varaklarken bir baykuş gibi bakıyorum okuduğum kitaba. Çünkü o dikkatle anında notlar alıyorum, altını çiziyorum. Yoksa bir-iki günde unutur insan.

— Eleştirmen kimliğinizin yanı sıra, yayınevlerinde editörlük de yaptınız. Yayınevi açısından editörlüğünüz sırasında, hatalı tercihleriniz oldu mu? Güvendiğiniz bir yazar sizin yüzünüzü kara çıkardı mı? Eleştirmenlik ile editörlük çakıştı mı?

— Çakışmıştır, zaman zaman eleştirmenliğim doğrultusunda verdiğim kararlar, ticari açıdan yayınevine zararlı olmuştur belki. O zaman şöyle yanıtlayabilirim. Editörlükle eleştirmenliğin kesiştiği noktalarda eleştirmenlik editörlüğün aleyhine olabilir. Şu açılardan; yayınevinin bir ekonomik meselesi söz konusudur, belki sıradan bir eser çok satabilir ama siz beğenmemiş olabilirsiniz. Bunun haricinde çok beğendiğiniz bir eser yayımlandıktan sonra ikinci baskıyı bırakın, ilk baskısı bile tükenmemiştir. Örneğin çeviri romanlarda bazen ben beğenmediğimi söylerdim, yayınevi yayımladıktan sonra çok satardı. Çünkü bazen benim eleştirmen gözüyle baktığımı bilirdi. Ama çıkarttığım kitaplarda ben eleştirmenliğin editörlüğe yararı olduğu kanısındayım. Hiçbiri yüzümü kara çıkarmadı beğendiklerimin. Editörlüğün insana kazandırdığı bir meleke vardır, o da çok hızlı okumadır. Editoryal okuma diyebileceğimiz bir okumadır. Ben bunun sayesinde eleştirmenliğimde de eksiksiz saptamalar yaptığımı söyleyebilirim. Çok kaliteli bir kitap satmayabilir ama böyle bir yazarın ve eserin çalıştığınız yayınevinde olması, prestij sağlar. Bunları da belirtirdim. Eleştirmenliğin bana getirdiği birikimle yeni diziler hazırladım.

Editörlük, benim okumayacağım, okumayı düşünmediğim yerli-yabancı birçok kitabı okumamı sağlamıştır. Dostoyevski'leri yayımlarken, Dostoyevski üzerine yazılmış birçok kitabı okudum, önsöz yazabilmek için.

— Böyle eşeleye eşeleye roman okumak, okuma zevkinizi kaybettirmedi mi?

— Yok kaybetmedim. Lezzetli bir kitap bulmuşsam onu da bir yılanın fareyi hazmetmesi gibi ağır ağır okurum. Çok tuhaf bulduğum, çok beğendiğim kitapları ağır okurum. Öyle kitaplar vardır ki elmanın içindeki şeker gibidir. Öyle güzel

yayar ki o şekeri, bulup çıkarmak için varaklasam bile en az bir-iki günümü alır. İşte o kitap iyi kitaptır bana göre. Çünkü kötülüklerini ve iyiliklerini hemen göremezsin. İyi bir edebi örgüsü vardır. Değişik renkler vardır, hepsini tek tek çıkartmak zaman alır. Zaten iyi bir edebi örgü, bir deri gibidir, onu yüzmek kolay değildir. Tabii şunu unutmamak lazım, iyi bir kitap senin sevmediğin kitap da olabilir. Ama ilk altı sayfasında seni esir alır, buyurgan bir yanı vardır o kitabın, zorla okutur sana. Ben de öyle düşünüyorum zaten, bir avukat yalnızca inandığı davaları mı savunur, bana göre hayır, başkasını da savunur, yasaların ötesinde o bir retorik denemesidir.

— Peki her hafta kitap yazısı yazıyorsunuz, televizyonda program yapıyorsunuz. Hiç, yahu bu çekim olmasaydı ben bu kitabı okumazdım, aman ne kötüymüş, kasvetlere boğdu beni, dediğiniz kitap oldu mu? Yani kitap okumaktan sıkıntı duyduğunuz anlar oldu mu?

— Bu kadar kasvete gark olacağım kitabı niye yazayım, niye televizyonda anlatayım. Okura neden kötülük yapayım, sadik bir yanım yok ki Kürşat. Üstelik ben kitapları seçerken, sunarken, yazarken şöyle düşünürüm. Okurun bin türlü işi var, benimse bir türlü. Onun için kısa yoldan onu kitaba çekeyim. Sevdiğim kitabı ona da sevdireyim. Yalnız özgür kitap seçimi söz konusu olmayabilir. Ben bir hafta boyunca anı tür kitabı okumak istiyorum ya da bir rastlantı eseri iki güzel kitap da aynı yayınevi tarafından yayımlandı. Tür çeşitliliğini ve yayınevi adaletini gözetmeliyim bu durumda.

Bernard Pivot *L'Apostrophe* adlı ünlü kitap programını bitirdiğinde, ona, "Şimdi ne yapacaksınız" diye sorarlar. O da cevap olarak, "Artık canımın istediği kitapları okuyacağım" der. Çok güzel bir açıklamadır, ben yine canımın istediği kitapları okurum, canımın istediği kitapları yazarım ve programa alırım. Ama bu işgal ettiğim köşeye ve programa babamın malı gibi davranma hakkım yok. Ertuğrul Özkök, "Köşeler babamızın malı değildir" diyor, ekran için de geçerlidir bu söz. Çünkü ben o kitap iyiyse onu ele almak zorun-

dayım, bana uygun değil, benim ilgimi çekmiyor, ben onu yazmayayım, televizyonda anmayayım deme hakkım yoktur. Ben böyle düşünüyorum. Ama benim için kriter iyi kitap, iyi bir eser veya iyi bir çalışmaysa. Elbette benim alanım veya ilgim dışındaki bir kitabı okuduğum için sıkılacağım, biraz kasvet basacaktır, ama iyi olduğu ve alanıyla ilgili insanlara gerçekten yarar sağlayacağını bildiğim için yazımda anarım veya programıma konu ederim. Ben yükümlülüğümü unutamam, iyi bir kitapsa benim sevip sevmemem önemli değil, onu sevdirmem, insanlara anlatmam gerekiyor. Elbette, sıkıntıyla okudum diyebileceğim kitaplar vardır.

— Yani buradan şunu anlıyorum, okumayı sevmenizin, kendinizi bu işe adamanız haricinde, okurlar için kendinizi kurban ettiğiniz, fedakârlık yaptığınız söylenebilir mi?
— Alçakgönüllüğün sahtesinden nefret ederim. Böyle söylenebilir. İnsan zaman zaman megaloman duygularla da tatmin olabiliyor. Biraz genişletelim cevabı. Söylediğinin içinde birden kutsal bir ruh durumu da ortaya çıkıyor ki, bunu benimseyemem. Bana göre kendini bir şeye adamış insan zaten kurbandır. Daima kendi zevklerinizin odağında yazarsanız roman yazarı, şair veya ne bileyim başka bir şey olursunuz. Kendimi asıl kitabı, yazarı okutmakla görevli bir misyoner olarak görüyorum.

— Şiirler dışında sizin sürekli okuduğunuz, başucu kitabı denilen kitaplarınız var mıdır?
— Hiç kuşkusuz şiir önde gelir. Şiir dışında satırlarını çizdiğim kitaplar vardır.

Bir yazıda ondan alıntı yapma gereği duyarsam, bir gönderme için bazen açar bakarım. Ama bir yazı yazmıyorsam, bir inceleme, eleştiri için kullanmayacaksam açıp yeniden okuduğum bir roman, hikâye hatırlamıyorum. Çok sevdiğim bir filmi de mesela bir daha seyretmem. Vardır böyle insanlar, dönüp bir daha şu kitapları okuyayım, şu filmi yeniden göreyim der, benim böyle bir alışkanlığım yok. Divan şiirinden

bir şeye bakmak için antolojiye elbette bakarım. Gerekirse bir hikâye için veya bir roman için çizilmiş, okunmuş pasaja dönerim. Bazen arkadaşlarım, "Çehov okuduktan, Proust okuduktan sonra, bunlara nasıl katlanıyorsun" der. Elbette o isimlerden aldığım haz daha fazla olabilir, ama yenileri de okumak, diğer yetenekleri de ilk gören olmak ayrı bir duygu. Ben edebiyatın atardamarını sürekli elimde tutmak zorundayım. Her eleştirmen için geçerlidir bu söylediğim.

— Sizin yazarlarınız kim diye soracağım, Türk edebiyatında...

— Benim yazarlarımı birkaç cepheden, birkaç faktörden, birkaç yönden söylemem gerekir. Kimileri var ki sadece ve sadece iyi şiirin ölçütleri içinde, bütün toplumsal ve siyasal uzantılarından tecrit ederek değerlendirirsek, öyle şairlerim var benim. Bunun dışında belli bir dönemin siyasal şiirini, romanını yazmış adamlar var... Şöyle söyleyeyim, bunları seçerken bir mozaik gibi, değişik unsurları bir araya getiren yazarlar olduğu gibi bir tek unsurla başarılı olan yazar da var. Mesela bunların içinde 40 dönemini ele alalım. 1940 Toplumcu Gerçekçileri var ama hepsi aynı başarı düzeyinde değil. Evet bir gerçekliği şiirde anlattıkları için toplu değerlendiriyorum ama seçimim birkaç ada odaklanıyor. Toplumsal Gerçekçilik bir anlayış ama bu anlayışın doğrultusunda eser vermelerinden ötürü onları beğenmem söz konusu olamaz. A. Kadir, Şükran Kurdakul, Arif Damar, Niyazı Akıncıoğlu, Hasan İzzettin Dinamo... Herkes kendi kuşağını öne çıkarıyor, edebiyat tarihçisinin bile nesnelliğe yenilip öznelliğin tuzağına düştüğü yer. İçlerinde özellikle her zaman okuduklarım var. Bir şairi çok beğenebilirim, onun üstüne çok yazabilirim. Behçet Necatigil gibi. Ama ad ver dediğinde bir liste sunamam.

1940 Kuşağı denilince sadece Toplumcu Gerçekçileri ön plana çekmek edebiyat tarihinin en büyük hatası olur. Onların Türk şiirindeki yerini, toplumculuklarına göre değil, şiirlerine göre değerlendirdim hep. Sabahattin Kudret Aksal, Ne-

cati Cumalı, Behçet Necatigil hatta belki biraz geriye gidersek 35'te kitap çıkartmış olsa da Dağlarca'yı da alırsak önemli bir liste yapmış oluruz. "Garip Üçlüsü"nü unutamam. Birkaç ad verdiysem sadece bunları sevdiğim gibi bir kanıya kapılma. Sevme, beğenme gerekçelerim arasında, T.S. Eliot'un *objective correlative*'i ağır basar.

Söylediğimin karşıtını da savunabilirim. Kendimle, hayatla, hatta kendimle hiçbir bağlantısını kuramadığım şiirleri de severim. Diyelim bir Divan şiiri de doğrudan hayatıma seslenmiyor ama şiir olarak güzel kurgulandığı için, *poetika*'sı iyi olduğundan onu seviyorum, okumaktan büyük bir haz alabiliyorum. Mesela Baki'deki büyüklük, görkem, Nedim'den fazla ama Nedim'deki içtenlik, hayatın içindelik de onda yok. İşte ben onu arıyorum. Onun için Nedim benim şairim Baki'den daha çok. Şeyh Galip'i de benim şairlerim arasında unutmayayım bu arada.

Cumhuriyet dönemine gelince, başlangıçta, sadece Cumhuriyet dönemini anlatan, sadece ve sadece Cumhuriyet'e övgüler düzenleri pek başarılı bulmadığımı söyleyeyim. Onları benim yazarım olarak kabul etmiyorum. Oraya geldiğimde, Halide Edip'i benim yazarım olarak görmüyorum ama Reşat Nuri'yi seviyorum. Bir dönemin oluşumunu verdiği için Çalıkuşu belki önemli bir roman, belgesel değer taşıyor ama beni pek etkilemiyor. Zevk almasam da tabii eleştirmen olarak okuyorum, ilgimi çekiyor. Ben onun *Anadolu Notları*'nı seviyorum. Ama tabii bunun dışında Halit Ziya Uşaklıgil'i seviyorum. Mesela Kemalettin Kamu'nun şiirlerini sevmem, Faruk Nafiz'in *Han Duvarları* belki Anadolu'yu, destanları yeni bir biçime sokuyor ama benim antolojimde ne kadar yer alıyor. Bir Behçet Necatigil etkiliyor beni. Çünkü onda hem bir yaşama vardır, birey vardır ama bunun dışında da çok iyi bir *poetika* vardır şiirinin arkasında. Hem düşünülmüş, hem duyulmuş, hem de bütün şiir akımlarının gözden geçirildiğini arkada bir tül gibi gördüğün bir şiirdir. Beni anıtsal bazı şiirler de ilgilendiriyor, mesela Dağlarca'nın öyle dizeleri vardır ki beni ürpertir.

"Beş Hececiler"in çıkışını önemserim, akımın üyelerini tek tek severim. Ben her şiir hareketini hem kendi içinde, hem de Türk şiiri içerisinde değerlendiririm. Edebiyatta bir bekleme dönemi vardır, bu döneme bir yazar, bir şair gelir ve eserini verir. O eser tıkanan kanalı, boruyu açan bir vanadır, anahtardır. Bu sadece şair ve yazarların kendi yeteneği değildir. Edebiyat tarihi içerisinde de güzel ve uygun zamana rastlamasıdır. Garip şiiri neyin karşılığıdır. Çok şiirsel olan, çok uçan, hayatın içinden kopup sadece başka bir alanda varlığını sürdüren şiire bir tepkidir. Tabii ki Batı'dan alınan unsurları da içinde barındırır. Neye tepkiydi bu? Öbür şiirin içindeki ciddiyete, o ciddiyet çok sahteydi. Çünkü hayatın tamamı o kadar ciddi değildir, Garipçiler bu ironiyi getirdiler şiirimize. Yaptıkları devrim budur. Garip ilk zamanda yaptıklarında mükemmel değildi ama yapılması gereken devrimi ve beklenen evrimi gerçekleştirdiler. Şiirselliğin hayatla olan birlikteliğini sağladılar.

Sevgili Kürşat, Türk edebiyatını soruyorsun da Batı edebiyatına değinmiyorsun. Oysa bizim gibi rönesansını çevirilerle gerçekleştirmiş bir ülkede çevirinin rolü çok büyük. Hepimizin dünya edebiyatını, kültürünü tanımada, hem Doğu'yu hem de Batı'yı öğrenmemizde Milli Eğitim Bakanlığı Klasikleri'nin yerini nasıl unutabilirim? Belki sizin kuşak için o kadar anısı derin değil ama bizim için öyle. Kendi sınırları içinde kalan edebiyatı öğrenirsen, dünyaya bakış merceğinde mutlaka astigmatın varlığı hissedilir. Dünya edebiyatını tanıyınca, Türk edebiyatını da daha iyi tanıdık. Çünkü bir karşılaştırma yapma fırsatı yakaladık. Üstelik aynı yüzyıllarda, aynı dönemde edebiyatlar arası geçişin imkânlarını ve imkânsızlığını tartıştık. Ad vermek beni sınırlandırıyor, kısıtlıyor. Oysa zaman zaman biri öne geçiyor. Ama Dostoyevski'yi, Tolstoy'u, Gogol'u söylemem şart. Çehov'u unutanı affetmem. Fransız, İngiliz edebiyatının ustaları, büyük adları sonra geliyor.

— Şimdi tekrar "Garip Hareketi"ne dönelim mi? Bu edebiyatımızda bir kırılma noktası sayılır bence, ne dersiniz?

— Elbette hiç şüphen olmasın. Ciddi konulardan bahsedilirken, birdenbire ciğerciden, kediden bahsedilir oldu. Garip manifestosunu yayımladıkları, Garip düşüncesi içerisinde yazdıkları ve yayımladıkları ortak kitaptan sonraki gelişimlerini de değerlendirmek lazım bu üç ismin. Orhan Veli, Garip'in vitrinidir, bu *humor*'u çok iyi kullandı çünkü, şiire koyduğu şeyler çok önemlidir. Bahsettiğim ciğercidir, nasırdır, hayatta anılmayacak şeylerdir. Ama bunun yanında inanılmaz güzellikte ve duyarlıkta şiirler de yazdı. Garip şiirleri *poetika*'sını ispatlamak için yazdığı şiirleridir. Oktay Rifat'ta da Melih Cevdet Anday'da da var. Bu özelliklerini tam kaybetmediler, ama şiirde ve şiirsellikte derinleştiler. Orhan Veli'nin ömrü vefa etmedi, ama diğerleri kendilerini çok aştılar, yenilediler ve geliştirdiler. Attilâ İlhan, Orhan Veli ve arkadaşlarına çok kızar, şiirden bahsettiği zamanda onlardan sinirle ve kızgınlıkla bahseder. Ama onların yaptıkları önemlidir. Orhan Veli'ye ve arkadaşlarına öykünerek ortalıkta dolaşan pek çok kötü şair olmuştur ama bu da olmalıydı ki diğerlerinin iyiliğini daha iyi anlayabilelim. Edebiyat tarihi içindeki yerini de, bugünkü ortamda okunurluk derecelerini de tartışmak gerekir. Ama ikisinde de hak yememek gerekir. Şiirin tükendiği yerde, onun neden tükendiğini anlamak ve o tükenmişliğe bir çözüm bulmak gerekiyordu. Orhan Veli ve arkadaşları bunu bulmuştur. Garip hareketinin edebiyat tarihi içindeki önemini yadsımak ve tamamen bir kenara atmak yanlış olur. Çünkü sonraki birçok hareketi de etkilemiştir.

— *Garip şiirine nasıl yaklaştınız?..*
— Garip şiirinin beni etkileyen yanı, üç garipçinin de şiiri iyi bilmesi... Şiiri iyi bilen adam eğer yeteneksiz değilse iyi şiir yazar. Orhan Veli de öyle.

— *Orhan Veli ile tanıştınız mı?*
— Hayır tanımadım. Garipçilerden ikisini tanıyorum. Oktay Rifat ve Melih Cevdet'i. Orhan Veli erken öldü. Ben onun ortada çok dolaşmayan, çok ünlü olmayan şiirlerini seviyorum

aslında. Ve düzyazılarını okuduğun zaman görürsün ki Orhan Veli de o şiirleri rastlantısal yazmamış, bilerek, düşünerek yazmış. Ha, şunu soracaksın sen, bilerek yazmasa, fark etmeden, içinden geldiği gibi yazsa yine güzel şiirse ne değişir? Hiçbir şey değişmez aslında ama ben bu bağı kurduğum zaman işte orada bir mesleki deformasyonun esiri oluyorum, bir eleştirmen olarak bu böyle yazılmalıdır diyorum. Bir de Garipçilerin hoşuma giden yanı, buldukları şiir mevkiine yapışmamışlar. Bir yere çıkmışlar, ama başka yönler, arayışlar peşinde olmuşlar. Melih Cevdet mesela sonradan "Gılgamış"ı yazıyor. Oktay Rifat "İkinci Yeni"nin yeniliğine kapılıp "Perçemli Sokak"ı yazıyor. Bunlar buldukları şeyle yetinmemişler, kendilerine güvenip riske girmişler. Behçet Necatigil de riske giren şairdir. "Divançe"sini yazınca, "Bugüne kadar yazdığımı reddediyorum, bundan sonra yeniden başlıyorum" demiştir. Bunlar şiirlerine o kadar güvenmişler ki, bunu yapabilmişlerdir, "Ben bunu yaptım, bundan sonra yapacağımı da bu kadar iyi yaparım" demişlerdir. Mesela Dağlarca'da değişim, bu anlamda yoktur. Kozmik şeyler filan vardır, yaradılışla ilgili sorular var onda. Yaradılışa şiirinde cevap vermek ister. Bir de tabii bir dünya şairi olma isteği ve telaşı vardır onda. Vietnam'dan Cezayir'e, Almanya'daki çöpçülere kadar gider. Bunlar benim şairlerim. Ama tabii arkadan bir Ece Ayhan geliyor. Çünkü Ece de *poetika*'sı dışında benim için bir kaleydeskop gibidir. Bir de Ece Ayhan'dan bir Türkiye değişimini, bir İstanbul değişimini, bir resmi tarihin dışındaki tarihi onda bulurum. "Orta İkiden Ayrılan Çocuklar için Şiirler" bile benim için gençliğin bir psikolojik özeti gibidir. Orta birden ayrılınmaz gerçekten, orta sondan da ayrılınmaz, orta ikiden ayrılınır. Bütün o yazdığı cinsel simgelerin, erotizmin altında biraz abartırsak toplumsal, siyasal, bireysel bir eleştiri vardır. Siyasi bir mesaj taşır şiir. Edip Cansever, Turgut Uyar, Cemal Süreya. "İkinci Yeni" bence çok önemli bir akımdır şiirimizde. Toplumcu gerçekçiler daha çok muhtevaya önem verdikleri için biçimi biraz geri plana atmışlardı, onlar biçimi yeniden şiirin gündemine getirdiler.

— Sizin için edebiyatta İstanbul'un da özel bir yeri var sanıyorum.

— Doğma büyüme İstanbulluyum, İstanbulluyuz. İstanbul'a dair romanların, öykülerin, şiirlerin özel bir yeri olduğunu söylemeye gerek var mı? *Üç İstanbul*'u çok severim. Mithat Cemal Kuntay, o kitabıyla iyi bir romancıdır. Bunların *üslubu müzeyyen* denilen bir süslü üslupları vardır. O üslup hoşuma gider, aslında, edebiyatın bir döneminin rengidir o. Halit Ziya'nın *Mai ve Siyah*'ı, *Aşk-ı Memnu*'su iyi romanlardır. Sonra şimdi Yakup Kadri'nin *Sodom ve Gomore*'sini, *Hüküm Gecesi*'ni okumadan, hatta gel bu tarafa Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam*'ını okumadan nasıl anlayacaksın İstanbul'u... Tarih kitaplarından anlayamazsın. Mesela bak, devrim yerleşti mi yerleşmedi mi bunu cevabını arayan bir insan mutlaka Yakup Kadri'nin *Ankara*'sını okumalıdır. Ondan sonra pek sevmediğim romanı *Panorama*'yı da okumalıdır. Bunları okumadan, o Yakup Kadri'nin alay etmeden ettiği alayları okumadan nasıl anlayacaksınız Cumhuriyet'i...

Edebiyatta İstanbul adlı bir inceleme yaptım yıllar önce, yayımlandı.

Ondan sonra bunları söylemem bile fazlalık.

— Daha önceki bölümlerde bir İstanbul kitabından bahsettiniz. Hazırlayacağınız bir İstanbul kitabı var, peki edebiyatta İstanbul sizin için nedir? Romanlardaki, şiirlerdeki İstanbul'u ayrı bir yere koyuyor musunuz?

— Benimki ayrı bir kitap. Yani ben orada kişisel İstanbul'umu yazacağım. Kendi gezip gördüklerimi, tanık olduklarımı, bu şehirde tanıdıklarımı ve bu şehrin sembolleri olan isimleri, eğlencelerimi anlatacağım. Ama bilirsin ki benim bakış açımda, merceğimde hep edebiyat vardır. Bir şehri, insanları hep edebiyattan tanırım. Bir manzarayı manzara resminden, bir ormanın güzelliğini denizin enginliğini sanat eserinden tanırım. İstanbul'u da edebiyattan sevdim tabii ki. Çünkü bütün semtlerini, insanlarını, gelişimini gördüm. Onları romandan okuduğumda benim için ayrı bir boyut kazanırlar,

zenginleşirler. Çok iyi kitaplar olduğu gibi, bu şehri yüzeysel ve dar bir pencereden anlatan kitaplara yazılara da dayanamıyorum. Sadece Beyoğlu'nu İstiklal Caddesi'ni, Balat'ı anlatanlara dayanamıyorum. İnsan sadece görüp yaşadığıyla yetiniyorsa bu biraz eksik kalıyor, bunu başka metinlerle, tarihçeyle desteklemek lazım. Sözgelimi bütün plakçılarını bildiğim Tünel, Alageyik Sokağı. Ama Sait Faik'i okuduğumda çocukluğumda gördüğüm yerin silinen yanlarını tamamlarım ve yeni yerlerini görürüm. Eski İstanbul şöyleydi, böyleydi diye anlatmak marifet değil bence, ben zaten gördüm bunları. Bunun ötesini de anlatabilmek lazım, şık sokakların arkasında genelevler de vardı, süfli insanlar da vardı, batakhaneler de vardı. İstanbul sadece madamların, beyefendilerin bulunduğu bir cennet mekân değildi ki. Zaten Büyükşehir'in içi daima daraltılmış bir saray dekoru değildir. Ben işte o İstanbul'u biliyorum ve onu anlatmak istiyorum. Edebiyatın içine bunların hepsi giriyor. Siyaseti de giriyor, kenar mahallenin otantik havası da giriyor, Orhan Kemal'de ayrı bir İstanbul, Hüseyin Rahmi'de ayrı bir İstanbul görünüyor. İstanbul'da doğup büyüdüğüme, yüzyıllardır ailem de bu şehirde olduğuna göre, bunu bir borç sayıyorum. Kişisel bir İstanbul haritası çizeceğim.

— *Peki her edebiyatçı İstanbul'u ayrı anlatır.* Üç İstanbul'*da başka,* Huzur'*da başka,* Aylak Adam'*da başka, Sait Faik'in öykülerinde başkadır. Bu İstanbul'un özelliği midir, yoksa yazarların kendi değerlendirişlerinden midir?*
— Şüphesiz her ikisi de. Elbette herkes ayrı kadrajdan bakacaktır, bireysel objektiflerinden bakıp ona göre yazacaklardır. Mithat Cemal Kuntay'ın *Üç İstanbul*'u iyi bir örnek, orada aynı şehrin dönemden döneme nasıl değiştiği çok iyi anlatılır. Ayrı dönemlerin isimleri elbette bu şehri ayrı göreceklerdir. Bir de İstanbul'un da etkisi vardır elbette. Sürekli bir değişim, şekillenme içinde olan çok büyük bir şehir. Levantenler gelmiş, Beyaz Ruslar gelmiş, daha sonra Anadolu'dan gelenler olmuş. Herkes kendi kültürünü de getiriyor. Biri kendi pasta-

sını getirirken, diğeri dürümünü getiriyor. Doğal olarak ayrı dönemleri ele alan isimler, ayrı bir şehir gibi yazıyorlar İstanbul'u. Bugün bile değişiyor bu şehir. Bir yıl önce bu şehri anlatan bir kitap ile iki yıl sonra anlatacak bir kitapta bile çok fark olacaktır. Çünkü değişiyor, hareketli bir şehir. Yazarlar da değişiyor, birisi doğma büyüme kuşaklardır buralı olduğu için öyküleriyle anlatıyor, birisi sonradan geldiği bu şehri kendi dünyasına göre anlatıyor.

— *Nâzım sizin şairiniz midir?*

— Nâzım benim için şöyle bir şairdir: Nâzım'ı parçalamak lazım biraz. Hep anlattığı karşıtlıklar beni sarar onun şiirinde. Karşıt imajların bir araya getirilmesinden çok birdenbire bunu şiirin diyalektiği diye anlarlar. Ben bunu şiirin diyalektiği diye görmüyorum, bu yüzden ilgimi çekmiyor. "Sen kömür deposunda ölen bir zengin gördün mü" deyince beni karşıt imajlar olarak ilgilendiriyor. Tabii ki Nâzım, aslında bütün bir akımın temsilcisi olduğu için de önemli. Yani eğer 40'tan çok evvel çıkmış ama toplumcu gerçekçilik bir ideolojinin şiiriyse Türk şiirinde en iyisini Nâzım yazmış bunun. Çünkü içine aşkları, hayatı getirmiş ve iyi şiir nedir biliyor. Diyalektik ve değişimse, başka bir dünya görüşünün rubailerini almış getirmiş, onu kullanmış. Şimdi bu tez, antitez, sentez, hayır, bence şiirin tertip sanatı bu. İyi şair zaten iki kelimeden sonra okurun kestiremeyeceği üçüncü kelimeyi bulan adamdır. Yoksa okur onu buluyorsa şairin gücü, ustalığı, büyüklüğü gider.

Cumhuriyet edebiyatının şairleri Türk halkını ölçüsüzce yüceltirler. Bu aslında iki hatadan ileri geliyor. Nasıl Namık Kemal'in *İntibah* romanında iki tip vardır, biri Dilaşup öteki Mahpeyker. Biri fetbazdır öteki her şeyden arınmış. Bu aynı şekilde devam ediyor köy romanlarında da. Köylüler dünyanın en iyisi, ağa da dünyanın en kötüsü. Köy romanı niye bitti, gerçekliği yok da ondan. Cumhuriyet dönemi yazarları da böyleydi. Bu hep böyle gitti. Ama bak Nâzım, Cumhuriyet'i de eleştiriyor. Yakup Kadri eleştiriyor *Ankara*'da... Mesela

Nâzım, *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nda yüce bir Türk çizmiyor. Gerçek bir Türk çiziyor. Ama gerçek Türk'ün de yücelikleri var, küçüklükleri var. İşte o Cumhuriyet'in ilk yıllarında ya da köy romanlarında sonradan karşımıza çıkan bu uydurma şeyi bulamıyoruz Nâzım'da. Nâzım'ın *Şeyh Bedrettin Destanı*'nı çok seviyorum ben mesela. Çünkü aslında Tasavvuf'u çok iyi biliyor, çok iyi anlatıyor. Türk şiirini de çok iyi biliyor. Memet Fuat anılarında yazmıştı, "Putları kırıyoruz derken aslında Yahya Kemal'in aleyhine bir şey yazmadı, o iyi bir şairdi" diye. Kendi şiirini tabii savunuyor, beğeniyor ama onun dışındaki şiire karşı bir kompleksi yok. "Putları kırıyoruz"da Abdülhak Hamit aleyhinde Orhan Sevim imzasıyla bir yazı yazıyor Nâzım Hikmet ama sonra bir gün evine gidiyor. Sonra da "yarına bakan büyük şair" diye bir yazı yazıyor Abdülhak Hamit için. Hatta sonra diyorlar ki, sen bunu nasıl yazdın, eleştiriyorlar, işte demek ki iyi şiirde bir kompleksi yok.

Tabii hemen söylemem lazım, ben bir edebiyatı doktrin açısından değerlendirmenin yanlışlığına inanıyorum. Evet bunu tespit etmek, bu açıdan yazılmıştır demek başka ama sadece o açıdan bakıp edebiyatını değerlendirmeye başladın mı büyük haksızlık ediyorsun aslında. Nâzım büyük bir şair çünkü. Behçet Necatigil'e de öteki türlü bakanlar haksızlık ediyor. Şimdi bizde şu yanlışlar yapılıyor. Şu kadar yıl hapiste kalmıştır, şu siyasal mücadeleyi yapmıştır. Bunlar çok kişisel mücadeleler. Ama şiirin bazı bu değil. Şiirin referansları değil. Bu biyografi. 1940 gerçekçiliğini de bu hale getirdiler. Benim şairlerim diye söylerken ben bu yaftalara bakmıyorum.

— Bu, zulüm edebiyatı vardır bizde, işte falan yazar dediğiniz zaman ne kadar hapis yattı, devletten ne çekti ona bakarız. Ama bu o hale gelmiş ki aslında pek fazla bir zulüm görmeyen bile cilt cilt yazmış. Bu biraz da okuyucuya zulüm haline gelmemiş mi sanki?

— Sen ve senin kuşağının bir bölümü böyle düşünüyor, onların edebiyatını siz biraz fazla otobiyografik görüyorsunuz.

Benim görüşüm farklı. Onları yakından tanıdığım için gerçekten o şokları içlerinden atamamışlar ama mizahla bunu yumuşatmışlar. Bunlar idealleri için, inandıkları için bir şeyleri feda etmişlerse evet zaten inandığın şey için her şeyi feda edeceksin. Hapis de yatarsın, işkence de görürsün ama bu onların anlatıldığı edebiyatın iyi olduğunun göstergesi değil. Hepsini yakından tanıdım, hepsine saygım, sevgim var. Ben Nâzım'ı hapis yattı diye sevmiyorum. İyi şiir yazdığı için seviyorum, keşke hiç hapis yatmasaydı. Ama inançsa mesele, Hitler de inançlı bir insan, inandığı uğruna nelere girişmiş... Fakat bizde şu var, adam solcuysa inancı uğruna yatması çok önemli ama faşistse mesela önemli değil. Ben onu da bağışlıyorum, çünkü onun da bir inancı var.

— Peki solcular için Nâzım Hikmet neredeyse dokunulmazlığı olan bir isimdi. Sağcılar için de Necip Fazıl efsanesi... Necip Fazıl için ne düşünüyorsunuz?

— Çok iyi bir şair. Çok önceleri Necip Fazıl için yazmadım. Ama son yıllarda yazdım. Şiiri bilen, şiirin uzantıları konusunda da düşünen biri. Türk edebiyatında iki kutuptan birini temsil ediyor olması bana biraz garip geliyor. Çünkü ikisini de bu duruma getiren bence edebiyatçılardan çok cemaatleri. İkisini de edebi kalkan olarak kullanıyorlar, oysa arkalarındaki düşünce ideolojik bir hesaplaşma... Ben şairleri bu tür kavgalardan uzak tutarak değerlendiriyorum. Gerçi bir eleştirmen de çıkıp şöyle söyleyebilir, "Onların ideolojisini şiirinden soyutlarsak doğru bir yaklaşıma ulaşabilir miyiz?" Bence ulaşabiliriz. Soyutlamak da şairin darasız şiirini tartmak için iyi bir yöntemdir.

— Bir şairin ya da romancının kendi ülkesini, kendi halkını, tarihini anlatması şart mıdır?

— Hayır... Edebiyat aslında hem kurallı hem kuralsız bir tür. Ben estetik kurallarının hepsinin uygulanmasına karşıyım. Bunlar aslında eserlerden çıkmıştır. Ya da belli bir felsefi akımın bir metne uygulanmasından çıkmış. Soyut ilkeler değil.

Şimdi bir adam, romanı toplumcu değil, halkçı değil, belli bir dönemi anlatmıyor, kendi toplumunu anlatmıyor ama yine de iyi roman yazıyor. Ama biri de geliyor, toplumunu, belli bir dönemi anlatıyor. Bunların içinde benim tercihim romanın kurallarını iyi uygulayan, iyi bir roman yazandır. Benim için birinci ölçü, edebiyat ölçüsü. Adam siyasal roman yazmak istemiş, belgesel yazmak istemiş o başka, yeter ki iyi yazsın. Yaşadığı dönemi aradan zaman geçmeden anlatanlar eleştirilir zaman zaman. Döneme tanıklık mahkeme tutanağı konumuna düşmemeli. Belki o döneme daha iyi bakabilmek için çok zaman geçmesi gerekiyor. 12 Mart, 12 Eylül romanlarını eleştirenler belki bu yüzden haklı. Çünkü yaşayanlar çok içinde kaldılar, bir şeyi savunmaya çalışırken romanı unuttular. 12 Eylül, 12 Mart romanlarını anlatırken, belki bazı yerlerde ben de objektif davranmıyorum. Çünkü o dönemi yaşadım, onları gördüm. Neler yapıldığını biliyorum, bana olmasa bile kuşakdaşlarıma neler yapıldığını biliyorum, onların neler çektiğini biliyorum. Ancak bunların romanda anlatılması, eğer iyi romanın kurallarına aldırış etmeden yapılmışsa, anlatılan anlatma biçiminin önünde yer almışsa o zaman sadece kişisel bir tutanak düzeyinde kalır. Ama bir yandan da şöyle düşünüyorum, içinde yaşayanlar anlatmasa belki gazete ve dergi haberleri içerisinde o olanları, yaşananları unutup gideceğiz. Ben şunu her zaman isterim; 12 Mart'ı, 12 Eylül'ü yaşamış kişilerin sonradan bu kitaplardan yola çıkarak tekrar roman ve öykü yazmalarını. Öbürlerinin de içtenliğine itirazım yok, yaşanmış olaylar anlatılmalı, örneğin Erdal Öz'ün yazdıkları... O olayları yaşamış insanların, birebir tanıklığı küçümsenemez, aksine onlar da o günün coşkusu, heyecanı ve acısıyla yazılmışlardır ve hâlâ da okunurlar. *Gülünün Solduğu Akşam* çok güzel bir eserdir. İşte böyle olaylardan, belgesel kitaplardan yola çıkılarak romanlar, öyküler kaleme alınabilmeli. Başka pek çok insan var, sadece birkaç kişiden ibaret değil, memleketin büyük bir çoğunluğu o dönemden etkilenmiş, bilfiil içinde bulunmuş ve başından bir şeyler geçmiştir.

— Bir yazar veya şair ne yazarsa yazsın mutlaka içinde yaşadığı dönemi yansıtmaz mı?

— Kesin bir yanıt bekleme benden. Ama çevrende olup bitenden nasıl etkilenmezsin. 12 Mart'ta birçok arkadaşım ıstırap çekerken, gelecekleri söndürülürken bunu yok sayacak sorumsuzluğu ben edebiyata yakıştıramam. Bireysel ve toplumsal koşulların, elbette siyasal koşulların hepimizi yönlendirdiği, belki başka doğruları bile görmezden geldiğimiz zamanlar olmuştur. Olağanüstülüğün gündelik yaşama sızdığı dönemlerin edebiyatı da, edebiyatçısı da başkadır. En antitoplumcu bile olsan, şu var ki yaşadığın toplumun bir bireyisin. Yani şiirin *poetika*'sı bile yaşadığın toplumun edebiyatının *poetika*'sıdır. Mesela en soyut diyebileceğimiz bir örnek verelim, erotizm yazıyor, şunu yazıyor, bunu yazıyor ama Küçük İskender Türkiye'de yazıyor, yine burayı anlatıyor. Pierre Loti de İstanbul'u yazmış ama bizim Mısır'a gidip develerden mevelerden bahsetmemiz gibi onunkiler. Meseleye biraz daha öznel yaklaşalım. Yayıncılık yaptığım yıllarda, yaşadığı dönemi anlatanlar elbette vardı. Çünkü ne olursa olsun insan en kendini anlatmadığı olaylarda bile yaşadıklarının izdüşümü yansır eserine. İnsan ne yazarsa yazsın biraz da olsa hayatından bir sahne muhakkak yer alacaktır. Bunların içinde de doğrudan doğruya hayatını anlatanlar vardır. Mesela Sevim Burak'ın *Yanık Saraylar*'ı. Kendi ikilemini, Türk-Yahudi ikilemini anlatan bir Kuzguncuk atmosferidir. Bunun da bazı tehlikeleri vardır, tamamen kendilerini yazanlar kaynak tükendikten sonra yazacak şey bulamazlar. Bu hayatı roman ve öykünün tekniklerini unutmadan yazıyorsan elbette kalıcı olacaktır. Ama sadece hayatını anlatıyorsan bir süre sonra tükenecektir. Ben öyle kitaplar okudum ki kendini anlatıyordu ve hiçbir önemi yoktu. Şunu kavrayabilmek gerekir, herkesin yaşadığı en ufak şey bile önemlidir, ama kendi açısından önemlidir. Bu yaşananlar acaba gerçekten önemli mi, yani herkesi ilgilendirecek boyutta bir öneme sahip mi? Bunun cevabını verebildikten sonra kaleme almak gerekir. Çünkü insanlar o kadar egosantriktir ki yaşadıkları şeylerin çok önem-

li olduğunu sanırlar ama bir başkası için kayda değer bir şey olmayabilir. İşte edebiyatçının tartısı bunu ortaya koyabilecek hassasiyette olabilmelidir. Aslında Erdal Öz 12 Mart kâbusunu anlattı, Necati Cumalı da yaşadığı Urla'yı, Bekir Yıldız yaşadığı Güneydoğu'yu. Ama yazarla yaşadığı arasında böyle sarsılmaz bir bağdan söz edemeyiz.

— *Madem develere geldik, ben de size şunu sormak istiyorum, bizim kendi edebiyatımızda kendi ülkemize develer diyarı gibi bakanlar yok mu?*
— Şimdi bak, sindirme işlemini bizim aydınlarımızın bir bölümünün başardığını zannetmiyorum ne yazık ki bu böyle. En Batı kültüründe yetişmiş olanımız bile burada yaşadığına, burada oturduğuna göre aslında Doğulu değil mi? İşte eğer Batı kültürünü özümseme bitirilmemiş, yarım kalmış bir işlemse orada oryantalizm dediğimiz şey ortaya çıkıyor. İnan ki ben oryantalizme de karşı değilim, sanata çeşitlilik getiren her rengi severim. Biz de bazen kendi ülkemize bir oryantalist gibi bakmıyor muyuz? Dışarıda beğenilmek isteyen yazarlarımız var. Ben sana bir şey söyleyeyim, sen Bilge Karasu'yu seversin, Bilge Karasu iyi bir yazar. Ama dışarıda o kadar ilgi görmedi. Çünkü onu okumak, anlamak biraz çaba ister, bir de o kalitede yazarlar onlarda da var. Bilge Karasu bence Batılı bir yazar. Bir eksiği yok onlardan. Metninin içine yani şatobriyanın yanına asla beğendi koymuyor ama.

— *Ama Borges, Arjantinli bir yazar, onu seviyor Batılı, onda Arjantin meselesini aramıyor...*
— Burada söz konusu olan Arjantin meselesi, Türkiye meselesi değil. Hayır aramıyor ama Kuzey Amerika, Latin Amerika kültürünü biliyor, farkında. Bizim gibi Doğu'dan esen bir rüzgâr değil. Yurtdışında yayımlanan kitaplara bakıyorum, Türkiye'yi yeni yeni tanıyorlar. Dışarıda Türk yazarı denince öncelik Yaşar Kemal'de, Orhan Pamuk'ta, Nâzım Hikmet'te. Ayrıca yabancı okurun beğenme ölçütleriyle yerli okurun beğenme ölçütleri her zaman çakışmıyor, örtüşmüyor.

Bir yazarın kendi ülkesinde beğenilmesi ile, bir yabancı ülkede beğenilmesi arasında fark vardır sözü biraz abartılmış da olsa, gerçekliği ifade ediyor. Çünkü birçok ülkede ben bunu gördüm, kendi yazarı gibi yazan, o nitelikte ve üslupta yazan üst düzeyde bir yazarı eğer kendi yazarlarına benzetiyorsa bir tane daha yeni okumak onu etkilemiyor. Sömürgelerde yaşamış yazarlar Batı'da çok ünleniyor. Birincisi ne olursa olsun, Batı sömürgesi olan ülkeyi tanıyor, tanıdığı için de oradan gelen bir yazarın neleri anlattığı onu ilgilendiriyor. Tahar Ben Jelloun'dan Amin Maalouf'a vs. Naipaul'den Tarık Ali'ye kadar... Bu tür bir ilişkimiz yok bizim. Latin Amerika örneğini veririz bu konuda. Yani Batı, Latin Amerika'yı bu kadar okuyup biliyorken, bizim edebiyatımıza neden bu kadar uzak kalıyor diye düşünüyoruz, dert ediyoruz. Ama mesele sadece aralarındaki okyanus değil. Onların ortak bir kültürü var. Her ne kadar Latin Amerika'da Aztek, Maya ve benzeri kadim kültürlerin mirası kalmış ve etkisi hâlâ sürüyor olsa da, İspanyol krallığı dolayısıyla ve İspanyol medeniyeti etkisiyle orada yerleşmiş bir Latin kültürü var. Hıristiyan kültürünün getirdikleri, kadim kültürün söylenleri, Latin kültürünün ortaklığı bir araya gelince bu edebiyatı zenginleştirip etkiliyor. Batı, özellikle Avrupa'yı kastediyorum, buna ilgi gösteriyor. Büyülü Gerçekçilik dedikleri ve Latin yazarların kullandığı, daha doğrusu en iyi örneklerini verdikleri bir akım var, bu aslında onların kendi mitolojilerinden ve efsanelerinden gelme bir gerçekçilik.

— Peki burada tek kabahat, yerli yazarlarda mı? Batılının almak istedikleri de belirli şeyler değil mi? Ortak kültürü olan Latin Amerika'yı, sömürgesi olan ülkenin yerel anlattıklarını istiyor. Bizden de bunu istemesi, artık zorla bir egzotikçilik değil mi?

— Evet, niye Pierre Loti seviliyor, bunu bizde iyi kullanan birileri de sevilecektir. Yani bunu bir taktik olarak benimseyen, eserinde bunu iyi uygulayan birisi Avrupa'da tanınıp eserleri ilgi görebilir. Ama yüzde yüz böyle olacak diye bir şey de

söylenemez tabii ki. Müzikte de bu böyle, kişi yerel ezgilerden oluşan bir eser besteliyor, ama bunu kompozisyona o kadar güzel yediriyor ki, halk müziği dinlemiyor, yeni bir şey dinliyorsunuz, alttan alta o ritmi, ezgiyi hissedip sonradan fark ediyorsunuz. Batı bunu seviyor, ona ilgi gösteriyor. Batı şunu söyler, "Biz bizde olanı anlatıyoruz zaten, senin de bunu yeniden anlatmana gerek yok, sen kendindekini anlat." Büyük ölçüde kültürel çeşitliliği arıyor, kendinde olmayanı arıyor, belki bir özlem, belki artık iyice gelişmiş bir toplum olduğu için hâlâ kendisi gibi fazla kişiselleşmemiş, bireyselleşmemiş toplumun eserlerini ilgiyle karşılıyor. Örneğin, iyi bir piyanisti takdir eder, konserine gider ama daha fazla uzatmaz bu ilgisini, oysa iyi bir ut sanatçısına, neyzene ilgisi her geçen gün daha da artar. Hatta bırakın iyi bir neyzeni, kötüsünü bile duyduğu zaman fazla ilgi gösterir. Hint müziğini, onun enstrümanlarını seviyor, işte artık kendisinde tükenmiş olan çeşitliliği arama isteğidir bunlar. Örneğin UNESCO yardım olarak piyanistlerimizin, kemancılarımızın değil, neyzenlerin, ut sanatçılarının albümlerini yapıyor. Önem verdikleri şey budur. Başka ülkelerin neler yaptığı onların dikkatini çekiyor ve ilgilerini ona yoğunlaştırıyorlar.

— *Bilge Karasu da o ortak mitolojiyi kullanıyor, ortak referansları kullanıyor ama...*
— Kullanıyor ama Bilge Karasu bunu Batılı bir romancı gibi yazıyor.

— *Dışarıda beğenilme mi düşünülüyor?*
— Bence düşünülmesinde bir sakınca yok. Hatta düşünülmeli de. Ancak bu bir romanın tamamen yazılma amacı olmamalı.

— *İşin ilginç yanı dışarıdakiler beğenince o yazar burada da yeniden keşfediliyor, beğeniliyor...*
— Eskiden biraz daha fazlaydı bu dediğin. Ama son zamanlarda bu pek etkili olmamaya başladı. O işte bizim korkunç

bir müzmin hastalığımız. Neden biliyor musun? Bak sana çok ilginç bir şey söyleyeyim. Burada da mürekkep satılıyor, benim dolmakaleme merakımı bilirsin, gittim Londra'da Harrods'dan mürekkepler aldım, Shaefer mürekkep aldım. Uçağa bindim, uğraştım, açılmıyor. Geldim burada arkasını çevirdim, bir de baktım ki Türk Malı yazıyor. Sonra kendime güldüm. Çünkü buradan alacağıma kalkıp gitmişim ta oralardan en pahalı yerden almışım buradaki aynı malı. Üstelik belki buradaki daha iyi, oraya kötüsünü yollamışlar. Bu gariplik Tanzimat'a dayanıyor. Türkiye'de aslında en Batılı olan insanlar en Osmanlı olan insanlardır. Çünkü Osmanlı'nın içinde gerçek Batılılık var. Entariyle oturup başkasına smokinle çıkan insan tipi. Bunları oturup incelemek lazım. Çünkü insanın yaşama biçimi, yazdığı eseri de sevdiği eseri de çok etkiliyor tabii. Ama dediğin durum her şey için geçerli, sinemamız için geçerli değil mi? Yani Yılmaz Güney iyi midir kötü müdür tartışılmaz, Cannes'da ödül aldı diye konuşulur. "Bütün dünyaya kendini kabul ettirdi" diye bir laf vardır bizde. Yahu hangi dünyaya kabul ettirdi? Hangi dönemde kabul ettirdi? Hangi aracıyla kabul ettirdi, bunları kimse tartışmıyor.

— Değerler sistemimiz de Batı'ya odaklı, bu durum onu göstermiyor mu?

— Tanzimat'tan beri olan bir şey değil mi? Batı'ya olan hayranlığımız belki ters oranda çifte standart kullanmamıza sebep oluyor. Yenilikçi ve iyi bir yazar değilse şunu söylüyoruz; "Yahu Türkiye'nin koşulları içerisinde bu kadar olur" diyoruz, değil mi? Demiyoruz ki, bu bir piyanistse, bir yazarsa, alanı neyse ve o alanın normlarına uygun olması gerek. Bunu demiyoruz, kendimizde az gelişmişlik mazeretini öne sürüyoruz. Ama bunun dışında gerçekten de bizim müzisyenlerimizden daha aşağı kalitede insanlar geldiği zaman ortalık karışıyor, yabancı olduğu için biletler erkenden tükeniyor, konsere inanılmaz bir ilgi gösteriliyor, saçma tepkiler gereksiz ilgiler... İthal edilen iyidir kanaati ne yazık ki yanlış bir kanaattir, her

zaman o kadar iyi olmaz. Bunun tersini de çok yapıyoruz aslında, kendi sanatçımızı bir anda dünyanın en iyisi yapıveriyoruz. Övmek için de yermek için de kantarın topuzunu kaçırmamak gerekir, özet budur. Çok önemli solistlerimiz var ama, bizim çoksesli müziğimizin iyi olduğunu göstermeye çalışıyorsak, bestecilerimizin başka orkestraların repertuvarına girmesi lazım.

— Şu da dikkatimi çekmiştir hep. Dışarıda bakıyorum yeni çıkan, pek o kadar ahım şahım olmayan kitaplar bile buraya gelince yere göğe konmaz da biz yazınca gözümüzün üstünde kaş aranır. Aynı şey aslında her alanda geçerli, mesela bir gazete yazısı okuyorum, Amerika'da berbat bir yazı, burada ciddiye alınıyor, biz yazsak tefe koyarlar.

— Çok doğru, çok doğru. Bak müzikten örnek vereyim ben de sana. Buraya dışarıdan öyle müzisyenler geliyor ki inan İdil Biret'in, Güher-Süher Pekinel'in düzeyinde değiller. Ama o Alman, İtalyan diye pek beğeniyoruz. Avrupalı olsun da ne olursa olsun. Analitik düşünmeye alışmamışız. Öyle bakmıyoruz. Gidip de zaten Avrupa'dan bir nevi sanat standart belgesi almışsa tamam diyoruz. Efendim, Salzburg'da bilmem kimin kursundan mezun diye yazarlar, matah bir şeymiş gibi. Yahu orada parayı verdin mi beş yüz tane kurs var. Hiçbir şey değil, buradaki en sıradan piyanistin bile eşi değil ama işte o bizim Tanzimat'tan beri halledemediğimiz bir konu, çok haklısın, çünkü bizim kendi insanımıza önyargımız var. Mr. James bilmem ne yazıyor, kardeşim *New York Times*'da yazmış, orada kötü yazı çıkmaz, kötü bir adama asla yazdırmazlar, Türkiye mi orası kardeşim derler hemen... Böyle söylerler halbuki tam tersine buradaki adam bazen çok daha iyi de yazabilir.

— Dışarıda yayınevlerinin bir lobi faaliyeti var mı?

— Yayınevleri lobi yapıyor sözü biraz ağır olur, üstelik tanıklık etmedim.

Ama promosyon konusunda ataklar. Yeni bir kitap çıkıyor, bakıyorsun bütün gazetelerde onunu üzerine yazılar çıkı-

yor. Bir kitaba güvendiler mi, yaptıkları araştırma sonunda satacağına karar verdiler mi yoğun bir promosyon gerçekleştiriyorlar. Belki yazarları da bu konuda haberdar ediyorlar. Tabii bir kitap satarsa, bir roman *best-seller*'a girerse, yazarı da yıllarca başka bir kitaba kendini verebiliyor. Müzik dünyasında da buna rastlıyorum. Aynı ayda önemli klasik müzik dergilerinin hemen hemen hepsinde o solist kapak olur. Kitap çıkmadan önce, okuma kopyası gönderilir ve hakkında yazılar, röportajlar hazırlanır. Kitap çıktığı zaman da herkes donanımlı bir şekilde o kitaptan haberdar edilir. Bu artık bizde de başladı ama ben buna ben lobi faaliyeti demiyorum, eşgüdüm içerisinde, eşzamanlı bir kitap tanıtım çalışması. Lansman ağırlıklı bir faaliyet olarak görüyorum.

Lobi, yayınevinin güçlü halkla ilişkiler ağı, yazar veya çevirmenin kişisel dostlukları ile olur daha çok. Lobi çok çok daha büyük ve uluslararası olabiliyor.

Frankfurt Kitap Fuarı'nda, büyük ülkeler, kendi yazarlarının dosyalarını, onların deyimiyle "portfolyolarını" hazırlayıp, fuara katılan diğer ülkelerin yayınevlerine götürerek tanıtım çalışması yapıyorlar. Bir edebiyat ajansıyla beraber gidiyorlar yayınevlerine, bunun ardından en önemlisi onun çevirmeninin ya da kâğıt parasının bir bölümünü yayınevi kendisi ödüyor. Yani yazarın kendi ülkesindeki yayınevi bunu üstleniyor. Eskiden bizde de buna benzer ama eksik çalışmalar olurdu. Bazı yazarlar, devlet yardımıyla kitabını çevirtir ve konsolosluklara gönderirdi. Onlara çok rastladım, bunların hepsi tozlu raflarda kaybolmuş unutulmuştur. Çünkü o fırsattan yararlanan iyi edebiyatçılar değil, devlet destekli isimler olmuştur hep. Şimdi artık bizde de yayınevleri ve ajanslar aracılığı ile bu ilişkiler kurulmaya başlandı, bu da olumlu bir gelişme. Bir de bu konuda Kültür Bakanlığı'nın desteklediği TEDA Projesi var. Yazarın yayınevi başka ülkede basılacak kitabını belirledikten sonra, oradaki yayıneviyle görüşüp anlaşıyor, ondan sonra da devlet bu masrafın bir bölümünü karşılamayı üstleniyor. Haa bu bir ülkenin edebiyatının dışarıda tanınmasını sağlar mı sağlamaz mı, başarılı olabilir mi, bilmi-

yorum. Hiçbir şekilde net cevabı veremiyorum, bu süreklilik isteyen bir çalışmadır, uzun soluklu bir icraattır. Hemen bir şey beklemek yanlış olur ama sağlam adımlarla ilerlemek gerekir. Ben de bu projede bulunan insanlardan birisiyim, kuruldayım. Ben de diğer insanlar gibi bekliyorum açıkçası. Burada Türk edebiyatında eser vermiş ve gerçekten iyi olduğuna kanaat getirilen her yazar için bu yardım yapılıyor. Yani, taraf tutulmuyor, herhangi bir takımın yazarı özellikle desteklenmiyor, iyi olması önemli, böyle bir yan var. Benim güvendiğim bir proje zaten bunun için onun içinde yer aldım.

— Nâzım Hikmet, Orhan Pamuk ve Yaşar Kemal Türkiye'yi dışarıda tam olarak yansıtabiliyor mu, yani bunlar yeterli mi?
— Hayır, bir kere hiçbir ülkenin edebiyatı için üç isim yeterli değildir. Ancak şu var, en azından bu üç ismin üzerinden de gidilebilir, Türk edebiyatının tanıtımı için. Başka adları da yapacağımız tanıtımla onlara ekleyebiliriz, bu çok daha kolay bir yöntem ve geçerliği kanıtlanmış. Örneğin *Yüzyıllık Yalnızlık* sayesinde bütün Latin edebiyatı dikkatleri üzerine çekmiştir ve pek çok yazar, hak ederek devamını getirebilmiştir.

Bir ülkeyi bir-iki edebiyatçıdan tanımak kadar yanlış bir şey yoktur. Bırak ülkeyi aslında edebiyatını da bir-iki kişiyle tanımaya çalışmaktan yanlış bir şey yoktur. Şimdi Nâzım Hikmet'i, Yaşar Kemal'i okuyanlar Türkiye'de böyle şiir yazılıyor, böyle roman yazılıyor diye düşünürler,

— Yurtdışı için yapılan faaliyetleri, devlet destekli olanlarını anlattınız. Bunları daha çok yayınevlerinin üstlenmesi gerekmiyor mu?
— Yayıncılık endüstri değil ki Türkiye'de. Yayıncı şuna alışmış, kitap basıldı, bizim işimiz bitti, ne reklam, ne tanıtım bizim işimiz değil. Yani aslında Türk yayıncıları cami avlusuna gayrı meşru çocuğu bırakan insanlar gibiydi uzun yılar. Kitabı basıp dağıtımcıya gönderdi mi işi bitti, artık kitap kendi başının çaresine baksın, yazar kendi telefon etsin, yazdırsın, hatta yayınevi bir de hesap sorar yahu bizden hiç bahsetme-

din diye... Okur kendi gidip kitabı bulsun. Adalet Ağaoğlu bir keresinde "okurum beni bulur" gibi bir şey söylemişti. Ben de bir yazı yazdım, iyi güzel de bu kitabın satılması lazım, okura ulaşması için diye... Sonra baktım, 35 yılından önce Nâzım yazmış, kitap böyle buzdolabı gibi satılacak bir şeydir diye. Sanki yazarını takdim bile ayıp kardeşim, aslında utanarak yazıyoruz. Babalar hani eskiden çocukları böyle gizli gizli severdi, uyurken öperdi çocuğu, niye, şımarmasın diye, işte yazar da öyle, şımarmasın diye ilan bile vermezler, para filan istersiniz sonra olur mu böyle şey...

— Edebiyatın ideolojinin etkisinde kaldığı dönemlerden söz ettik. Örnek benim ilk gençlik yıllarımdır. O sıralar gerçekten de sol romanlar, köy romanları vardı ve bunların ciddi bir baskısı vardı. Hem yeni çıkanları hem de eski edebiyatı neredeyse yok edecek türde bir baskı.

— Zaman zaman edebiyat içinden veya dışından bir baskı artar, bu modaya, siyasal gidişata göre değişir. Ancak yazarların siyasi olarak özgürlüklerinin kısıtlandığı, hapislere konulduğu bir ülkede bu yükselişleri de olağan karşılamak gerekir. Toplumculuk meselesi de darbelerden kaynaklanıyor tabii. Her on yılda bir ortalık altüst oluyor. Yeni değerler, değersizlikler ortalığı kaplıyor. Edebiyat ölçütleri de altüst oluyor. Birini birden övmeye ötekini yermeye başlıyorlar. Bunun dışında yalnız çok az şey okunduğu ve insanlar başka yazarları tanımadıkları, moda rüzgârına göre baktıkları için şimdi Türk edebiyatında iki önemli roman ve iki önemli romancı çıkıyor ortaya. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur*'u ve Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar*'ı... Zannediyorsun ki bir tek bu şaheserler var edebiyatımızda. Bence onlar kadar önemli roman çok var edebiyatımızda, Yakup Kadri'den Halit Ziya'ya, Adalet Ağaoğlu'ndan Selim İleri'ye kadar pek çok ismin önemli eserini sayabiliriz. 60'larda Tanpınar için söylenenlere, yazılanlara bakıyorum, Sabahattin Eyüboğlu, Selahattin Hilav incelemiş, onların yazıları okunmadığı için biri çıkıyor bugün Amerika'yı yeniden keşfetmiş gibi konuşuyor.

— Siz de toplumcu akımlara yazılarınızda pek karşı çıkmadınız, bir tabu gibi miydi bu?

— Hayır, bunları tabu olarak düşünmedim aslında. Ama günün gereği olarak belki de fazla yazmamışımdır. Çünkü darbe dönemlerinde bu desteği vermek edebi özgürlük açısından bir zorunluluktur. Ancak edebiyatın ince ayarını, bu dönemlerde düşünmemişizdir, düşünmenin insanı bir başka tarafa düşürme korkusunu yaşamışızdır. Ben bu davranışı da haklı görüyorum. Bir kitap, bir film yasaklanırken, zaten bu iyi değildi sözü, bir tür ihanetle eşanlamlı olarak algılanabilir. Olağan dönemlerde belki tersi düşünülebilir ama olağanüstü dönemlerde asla. Ayrıca toplumcu akımlara niye karşı çıkayım. Senin dediğini anlıyorum, sen demek istiyorsun ki, "Bu kez de başka eserler gölgede kaldı." Dönem dönem bu olmuştur ama edebiyat tarihi bu tür yanlışları da düzeltmiştir. Ne var ki o dönemlerde bile solun karşısındaki edebi değerleri de yok saymadım. Dönemin dergilerine bakarsan bu savunmama bile gerek kalmadığını görebilirsin. Darbelerde, siyasal hareketlerde, Türkiye'de solcu yazarlar gadre uğradı, önce onlar toplanıp götürüldü, bir yazar, bir eleştirmen olarak da onları savunmam şarttı. Özgürlük adına, özgürce yazabilme adına bunu yaptım.

Solculara zulüm yapıldı, o zaman bir yazar, bir aydın da onlardan yana olacak tabii.

— Köy Romanlarının tabu olması konusunda ne diyorsunuz?

— Benim için edebiyatta tabu yoktur. Ben sağdaki iyi bir yazarı da yazdım, soldaki yazarı da. Ancak dönem dönem edebiyatta birtakım akımların, kişilerin önemli bir fonksiyon üstlendiğine inanırım. Ben hâlâ o günkü köy romanı ve toplumcu romanlar olmasa bugün birtakım meselelere bakış açımızın eksik kalacağı kanısındayım. Bakın bir şey söyleyeyim, köyü köy romanlarıyla tanıdık. Ama ne var ki zamanla, onlar da hep köylüyü savunup ağayı dünyanın en kötü insanı yaptılar, kâhyayı muhtarı onun yardakçısı yaptılar. Öyle de

olabilir ama edebiyat o kadar zengindir ki, onun karşıtını da üretir, üretmelidir çünkü hayatta da bu vardır. Yani hiç mi iyi ağa, iyi muhtar yoktur. Ağa kötüyse bile ona direnen muhtar yok mudur. Bunların böyle olmadığını, Köy Enstitüleri'nin öyle sanıldığı gibi olmadığını Kemal Tahir yazdı. Şimdi bana düşen görev her ikisini yazmak, okuru haberdar etmek. İkisinin içinde de gerçek noktalar vardır, ikisinin de savunulacak, gerçekçi bölümleri vardır.

— *Peki sizin için tabu değil, ama edebiyat çevresinde bazı insanlar için önemli bir tabuydu, diyebilir miyiz?*
— Eğer benim kuşakdaşlarıma ve özellikle *a dergisi* kuşağına bakacak olursanız, bizim öyle köy romanlarını fazlasıyla savunduğumuzu göremezsiniz. Ama köy romanı dediğimiz şey, nesnel bir biçimde kendi başına değerlendirilmedi hiçbir zaman. *Bizim Köy*'den sonra, Köy Enstitüleri ile birlikte o doğrultuda ve enstitü çıkışlıların yazdığı kitaplar olduğu için, bir eğitim kuşağının, belli bir formasyonun yetiştirdiği yazarların eserleriydi. Bunların hepsini bu daire içinde yorumlamak gerekiyor. Benim düşüncem bu. Edebiyatta ve toplumumuzda her ihmal edilmiş şeyin bir talibi vardır. Bazı insanlar da gereksiz bir tepkiyle yaklaşıp, buna fukara edebiyatı, acındırma edebiyatı şeklinde yanaştılar, tersten bir tabu olarak da değerlendirebiliriz. Okumadılar ve hep eleştirdiler. *Bizim Köy*'den önce, insanlara köy meselesine bakmasını söyleyen bir kitaba rastlıyor muyuz? *Zehra*'yı sayamayız burada. O Cumhuriyet döneminden önceydi. O zaman anlatılmayan yer anlatıldığı anda insanlar oraya bakıyorlar. *Bizim Köy* bunu sağladı, daha önce göz ardı edilmiş, unutulmuş, unutturulmuş bir çevreyi anlatınca herkes, okur da, yazar da, eleştirmen de oraya baktı. Bundandır o kadar ilgi, tabu olarak değerlendirmemek lazım. Bugün birçok köy romanı okunmuyor ama o gün o bilgilerle yazılan eserler sayesinde bugün onların birikimiyle bakılıyor. Edebiyat tarihi her zaman zamanının önemli eserleriyle doludur. Her zaman ilerleyen yıllarla beraber bu eserler skalası da değişir. Bugün

belki o ilk dönemlerin köy ortamı kalmadı, aynı köylü, aynı ağa yok, aynı münasebet yok veya belki de var. Bugün ülkemizde hâlâ köy kavramı varsa, aynı ihmal, azgelişmişlik, aynı imkân kısıtlılığı, imkân yetersizliği vesaire varsa bence daha çağdaş bir yaklaşımla yeni köy romanları yazılacağına inanıyorum. Hatta yazılması da gerekir diyorum. Bu olmalı, bugünkü durumu anlatan romanlar da olmalı. Bugünkü köyü anlatan yapıtlar da yazılmalı.

— O dönemin bir kısırdöngüsü daha vardı sanırım, köy romanını eleştirirseniz karşı tarafta yer almış olarak algılanıyorsunuz, değil mi?

— Tabii ki bu korku vardı ve bunu olağan karşılamak lazım. Çünkü çok kesin kutuplaşmalar olduğunda böyle bir durum çıkıyor ortaya. İkincisi, bir eleştirmen olarak bende bir hak yeme korkusu ve kompleksi vardır. Hapis yattı diye insanları övmedim. Toplumcu gerçekçiler en iyi edebiyatçılardır da demedim. Ben hep ince bir dengeyi gözetmeye çalıştım. Diyelim toplumcu gerçekçiler o dönem için önemli sayılırlar. Bunu yazdım. Sonradan mesela bak Fakir Baykurt'un bir-iki kitabını gerçekten sevdim. Belki bunlar Almanya'ya gitti, orada sıkıntı çekti, ona üzülürüm. Ama edebiyat ayrı... Mesela Köy Enstitüleri'ni önemserim ama onları eleştiren ona karşı olan *Bozkırdaki Çekirdek* romanını da severim. Bir edebiyat eserinde, bir romanda bütün doğruların olduğuna sen de ben de inanmayanlardanız. O yüzden de edebi ikilemi yaşayan bir eleştirmenim. Bu soruların her zaman için geçerli bir yanıtı olduğunu sanmıyorum, dönemine göre belirlenen edebi tavırlardır. Ama bu açıklamaların, sadece bir siyasal tercih yüzünden onların övüldüğü yargısı, kanısı çıkmasın bu yazıdan. Gene de edebiyat ölçütlerini ihmal etmedim, rahatça bunu söyleyebilirim.

— Öykücülüğümüzde Memduh Şevket Esendal, Fahri Erdinç gibi isimler var ki artık neredeyse tanıyan kalmamış. Sanki yokmuş gibi...

— Çok doğru bir hatırlatma. İşte günübirlik yaşamın edebi izdüşümü de böyle sarsak oluyor. Ben onların da unutulmasından ıstırap duyuyorum. Televizyon-kitap bağlantısızlığına değinmiştim daha önce. Memduh Şevket Esendal'ın *Ayaşlı ve Kiracıları* televizyonda dizi oldu, Tunca Yönder yönetmişti, çok başarılıydı. Ne var ki, bu dizi fazladan tek bir kitabın satılmasını sağlayamadı. Zincirin halkaları eksikse, o edebiyatı anladım diyene inanmam. Fahir Onger diye bir eleştirmen var. Unutuldu gitti. Orhan Burian yeni yeni kitaplarıyla yeniden edebiyata, okura sunuluyor. Hikâyede dediğin doğru, Memduh Şevket Esendal unutulmuş. Ümran Nazif'in kitabı var mı? Fahri Celal, benim çok sevdiğim bir hikâyecidir, onun kitabı nerde? Daha yakın zamandan Mehmet Seyda nerede? Bu nereden çıkıyor, niye böyle aslında bu yalnız edebiyatın, edebiyat dünyasının değil, Türk okurunun bir tavrı. Bugün bu yazar çıkıyor, ona bakıyor, dün ne vardı, ne yazılmıştı diye sormuyor, merak etmiyor. Ve bunu sormadığı için de dünün yazarındaki özelliği bugünün yazarı fark etmediği için yeni bir yazar çıktı sanıyor. Yepyeni bir şey okuyormuş hissine kapılıyor. Aslında bir şey söyleyeyim, bugün öyle şairler okuyorum ki aslında Ümit Yaşar'ın pek çok şiiri bile daha güzeldi. Ümit Yaşar'ın kitapları satılıyor mu? Yani sen de bilirsin Batı'da böyle eksik halka yoktur. Bir yere gidip bir adamı sordun mu bulursun, kitabı yok diye bir şey olabilir mi. Bizde yok. Tembelliğimiz de var tabii. Bir antolojide Mehmet Seyda gören adam da merak edip aramıyor kitabı var mı diye. Niye? Çünkü o gündemde değil, onun hakkında yazılar yok, kimse ondan söz etmiyor.

— *Canım, siz de bize söylüyorsunuz, bu biraz da sizin göreviniz değil mi?*
— Doğru haklısın, eleştirmenlerin bu zinciri bağlayıcı bir işlevi olması lazım. Ben çok uğraştım, bazen kitap yazarak, bazen yazılar yazarak, dosyalar yaparak, bunları kopartmamaya çalıştım.

— Neden yetişmiyor eleştirmen?
— Eleştirmenlik zor bir uğraş. Zorluğuna karşılık alınıyor mu? Şüpheliyim. Talebi olan bir tür mü? Okurlar çok mu gerek duyuyorlar eleştirmene, eleştiriye? Bu olumsuz sorulardan sonra eleştirmenin çok gerekli olduğu yargısıyla söze başlayalım... Eleştirmen çok emek verecek ve bu emeğin sonunda da ne olacak? Eleştiri derin bakış açısı getirir ama günümüz okuru bunu pek istemiyor. Kuramsal yazılardan söz etmiyorum, onun talibi zaten çok az. Şiir için söylemiyorum ama, bir eleştiri, bir deneme kitabı hiçbir zaman çok satanlar listesinde görülmez. Oysa hikâyenin, romanın böyle bir şansı var. O zaman da ilgilenilen tür belli oluyor. Üçlünün arasında iyi bir bağın kurulmasını şart koşuyorum, yazar-eleştirmen-okur.

— Yalnız eleştirmenler içinde Memet Fuat ve sizin haricinizde birilerini yetiştiren insan, eleştirmen yok. Piyasalarda yayımlanan dergilerde veya gazetelerin kitap eklerinde de yeni isimlere çok zor fırsat veriliyor.
— Bunu ortamlar sağladı. Herkesin bu olanakları yoktu. Memet Fuat ve ben daima bir yayınevini, bir dergiyi yönettik. O zaman da genç kuşakla temasımız gerçekleşti. Şimdi eleştirmenlere çok görevler yüklemek istemiyorum. Yeni yazanlara düşüncelerimizi söyledik, onların eksiklerini belirttik, böylece biz de eksiklerimizi giderdik. Övgü ve yergi yazısı getirenlere dengeyi kabul ettirdik. Eleştirinin sade suya bir polemik olmadığını ispatlamaya çalıştık. Ölçütleri oluşturmalarını salık verdik ama bu ölçütlerin de onları kemikleşmeye götürmemesi konusunda da uyardık.

— Eleştirinin okur açısından önemi nedir veya ne olmalıdır? Bir de yazarın ne işine yarar eleştiri?..
— En yalın düzeyde söylemek gerekirse, okur eleştiriyi okurken, daha önce okuduğu kitabı o eleştirinin ışığında yorum zenginliğinde yeniden değerlendirir, kitaptan daha çok zevk alır. Eleştiri aynı zamanda o yazarı, o kitabı bir yere de oturtabilmeli. Diyelim Behçet Necatigil'in son kitabını yazıyor,

bunun Necatigil'in öteki kitapları arasındaki yeri nedir, Türk şiiri içindeki yeri nedir, sorularının cevaplarını da vermeli. Bunlar okurun değil, eleştirmenin işi. O yazacak ki okur da bunu öğrensin, okuduğu kitabı bir yere koyabilsin. Ama eleştirmen de bunu yapamıyorsa okuyucu onu niye okusun?

Yazara gelince, Türkiye'de yazar eleştirmenin yergisinden, hatalarının bulunmasından hoşlanmıyor. Aslında bir tür editör gibi görmesi lazım yazarın eleştirmeni. Bizim edebiyatımızda eleştirinin bir geleneği yok. Şiirin geleneği var mesela. Eleştiri diyince, Tanzimat'tan beri var. Tabii edebiyat tarihçilerini ihmal etmemek lazım, Recaizade Mahmut Ekrem'i, Agah Sırrı Levend'i, Tevfik Gönensay'ı, efendim, İsmail Habib Sevük'ü hemen sayabilirim bunların arasında. Değer yargılarını veriyorlar o kitaplarda. Eleştirmenin bunlardan ayrılması gerekir tabii. Aslında eleştirinin de disiplinlere ayrılması lazım. Eleştirmenin çok donanımlı olması lazım ki mesela bir metni okurken, orada müziği, orada psikoanilizi görebilsin, biri Marksist açıdan bakıyorsa öteki başka bir açıdan baksın. Hep böyle mi? Biz ideali tanımlıyoruz. Ama bunları parça parça yapmak zor Türkiye'de, bu yüzden de hepsini birlikte kotarmaya çalışıyoruz. Yani eklektik bir eleştiri anlayışı çıkıyor ortaya. Okuru düşünerek yapılan bir eleştiri ile uzmana yönelik bir çalışmanın arasında fark var mı? Kimi zaman ben bu fark duvarlarının yıkılmasından yanayım. Çünkü akımı, kitabı, yazarı sevdirme işlemi en iyi nasıl yapılıyorsa, böyle yapılmalı.

— Bazen birisi için yazarken onda olmayan nitelikleri ona yüklediğiniz oldu mu? Şöyle sorayım, kendinizi yazdığınız yazının coşkusuna kaptırır mısınız hiç?

— Belki bir kitabı, bir metni, bir şiiri çok beğendiğim zaman ondaki nitelikleri fazla abarttığım olmuştur. En zor şey ortalama değerleri yazmaktır. Çünkü orada kalem inceliğini kaybettiğin an yergiye dönüşebilir, biraz iyi tutayım desen bu sefer hak etmediği övgüler düzebilirsin. Bazen öyle yazı yazarım ki, "Yahu beğendin mi beğenmedin mi anlamadık" derler. Çünkü beğendiğim yanları da beğenmediğim yanları da

yazarım denge sağlamak için. Ama tabii ben denge kurayım derken olumluyla olumsuz yanlar bir birini götürüyor, ortada böyle anlaşılmaz bir yazı kalıyor demek ki... Eklemeye gelince hiç kuşkusuz bazı yazar ve şairler için bunu yaptım. Tabii bu eleştirinin tartışılan yanı... Ne kadar öznel, ne kadar nesnel diye... Çok tanıdığın, bütün yaşamını bildiğin, gelişimini izlediğin bir şairi, yazarı eleştirirken nesnel kalırım demek bence çok savunulamayacak bir düşüncedir. Mesela ben Kemal Tahir'in bazı çalışma notlarını biliyorsam onlardan doğan romanı daha iyi değerlendirebiliyorum. Bazen şiirle şairin hayatı birbirine çok yapışmıştır, o zaman o şairin hayatına bakmadan yazıyorum desem yalan olur.

Edebiyat benim deyimimle iki başlı bir sfenkstir. Duran yanı, yürüyen yanı vardır. Malzeme daima duran yanı, yeniden yaratılması da yürüyen yanıdır. Ben eleştiriyi bir yargılama süreci olarak görmüyorum. Daha çok bir metnin, bir yazarın lezzetlerini başkalarıyla birlikte tatmaya, onlara o lezzeti anlatmaya, onları da ikna etmeye çalışıyorum. Sevdiğim bir şeyi sizin de sevmeniz için sizi iknaya çalışan bir eleştirmenim ben. Yargılamaktansa yorumluyorum. Sevdiğim yazarı size okutamıyorsam ne işlevim var. Bunu yaparken analitik bir çalışma da yapıyorum. O metni değerlendiriyorum, açıklıyorum, kaynaklarına bakıyorum, bir yere oturtuyorum. Ama bizde okur da bu işe karışıp, bu süreci izlemek istemiyor, o doğrudan, "Kardeşim iyi mi kötü mü söyle" diyor. Halbuki ben iyi mi, kötü mü bunu söylemek istemiyorum. Çünkü bu kimyasal bir analiz değil, böyle bir objektif durum değil. Bu konularda kesin konuşmak beni tedirgin ediyor.

Çünkü anlattığımız şeylerin konjonktürel değişimi, sizin yazdıklarınızı farklı algılanmaya götürebilir. Eleştirinin de bir edebiyat türü olduğunu düşündüğümden, ona edebi yüklemeleri, edebi özellikler addetmeyi bir ödev bilirim. Ben anlattığıma, yazdıklarıma ele aldığım konulara bir edebi lezzet katmaya çalışıyorum. Mamafih şimdi, ne yazık ki eleştiri ile kitap dergilerinde çıkan, özellikle gazetelerin kitap eklerinde çıkan yazılar bir parça birbirini götürür oldu. Eleştirmene son dö-

nemde çok daha fazla gereksinim duyulduğu kanısındayım. Popüler başlığı altında hiçbir değer taşımayan o kadar çok kitap yayımlanıyor ki, neyin ne olduğunun ayrımının yapılması gerekiyor. Bunu da yapacak kişi eleştirmendir. Bu onlar okunmasın demek değil, yanlış anlaşılmasın, değerinin ne olduğu tespit edilsin. Günlü yazı düzeninde bunların da yerini saptamaya çalışıyorum zaman zaman. Ama geçicilik değil kalıcılık peşinde olduğumdan bu tercihleri yapıyorum. Eleştiri bir edebiyat türü olduğuna göre, edebiyatın sınırları içine girmeyen kitaplara, edebiyat eleştirisinin ölçütlerini uygulamak biraz tuhafıma gidiyor. Kimi kitaplar okurda bir birikinti bırakır, kimisi de birikim bırakır. Birikimle birikinti arasındaki fark, sanırım en değişmez edebiyat ölçütüdür. Okurun aldatılmasına karşıyım. Bunun için de eleştirmenlerin okunması gerekli. Eleştirinin ayrıca bir zevk ölçütleri toplamı olduğunu savunurum. Eleştirmenin kimliğinin belirgin öğeleri burada yatar. Bakın mesela, Sabahattin Eyüboğlu'nu okuduğunuz zaman zevk ölçütlerini görürsünüz, eleştiri ölçütlerini demiyorum, zevk ölçütleri diye altını çiziyorum. Nurullah Ataç'ı okuduğunuz zaman onun zevk ölçütlerini anlıyorsunuz.

Zevk ölçütleri ile eleştiri kuramları, eleştirel ölçütler bunlarla birleşecek mi? Ataç'la bağlamak istiyorum cümleyi, hastalığında *Santa Lucia*'yı dinlemek zorunda kalan Ataç, "Zaten bütün gün *Santa Lucia*'yı dinleyen bir adamda, zevk olur mu" diyor. Bu cümleyle onun nasıl bir müziği sevdiğini, nasıl bir müziği sevmediğini anlarsın, bu vesile ile müziğin edebiyattaki izdüşümününe bakacak olursan, Ataç'ın zarını kimlere atacağını da anlarsın. Memet Fuat'ta da bu böyledir. Ama ben eleştirmenin esere yaklaşırken zevk ve tat alma duygusunu, daha doğrusu notlarını okura vermediği, hissettirmediği anda, bunu kuru bir metot uygulaması, kuram ispatı olarak görürüm. Bu da aslında yargıcın yasayı olaya uygulaması demektir. Eleştiri ve eleştirmenin elbette yasaları, kanunları olarak adlandırabileceğimiz kuramları vardır, ama zevk ayrı bir anayasadır. Eleştiride bu anayasayı da değerlendirmek gerekir.

— Okura göre eleştirinin katmanları olabilir mi, her düzeydeki okur için aynı metin aynı şeyi verir mi?
— Eleştirinin katmanları, farklı bir edebi algılamayı sağlayacaktır. Sıradan bir okuru düşünün, kimdir sıradan okur? Belirli romanları okumuştur, belirli şiir kitaplarını okumuştur, üzerine çok fazla düşünmemiştir, çok emek vereceği kitapları okumaz budur sıradan okur. Sıradan bir okura seslenen kitapları belli anlatımda sunabilirsiniz, belli bir üslubu kullanabilirsiniz. Güzel de o gelen eser, çok iyi bir eserse; üzerinde derinlemesine çalışmak gerektiren önemli detaylara girilmesi gereken bir eserse sıradan bir okurun anlaması için başka türlü anlatırsanız, burada o esere ve sanatçıya fazlasıyla haksızlık etmiş olursunuz. Sıradan okur için eser yazmayan, onun beğenilerini göz önünde bulundurmayan hatta sıradan okurdan kaçan bir yazarın eserini sıradan okur anlasın diye yazarsan, büyük bir hata yapmış olursun. Bu yaptığınız yazara karşı bir tutum olur ve aykırılığı barındırır. Tabii bu okur hiç mi okumasın, diye de düşünmek lazım. Ona göre de değerlendirmek gerek ama bu sorunun da cevabı yoktur. Yani onu okuduktan sonra gerçekten anlayacak ve böyle okumaya devam edecek diyemem kesinlikle.

— Peki metnin coşkusuna kapıldığınız anda, yazara ve esere yönelik getirdiğiniz övgüler aslında sizi ve yazarı töhmet altında bırakacak şeyle değil midir? Riskli değil midir bu?
— Coşkuya kapılarak, eleştiri kavramını unuttuğumu anımsamıyorum. Yazı yazmanın kendisi zaten bir risktir. Hele bunlar içerisinde en riskli olanı da eleştiri yazmaktır. Benim söylediğim coşkuya kapılma meselesi sanmayın ki, öyle bir konsantrasyon içine giriyorum ki, tamamen gerçekten uzaklaşıp aklıma geleni yazıyorum. Ben her zaman yazdığımı, söylediğimi bir iç denetim ile kontrol ederim. Yazıda denetimi kaçırırsam olmaz. Bu bir ölçüde benim denetimime zaman zaman tanıdığım bir özgürlük olabilir en fazla. O da aşırı olamaz, sayısı da çok olamaz. Çünkü okurun ilerideki gü-

venini, bağlılığını zedelemek istemem, böyle bir yanlışa düşmek istemem. Hem kendi açımdan bunu yapmam, hem de –ki daha önemlisi budur– yazar açısından böyle bir hataya düşmek istemem. Çok büyük bir hata olacaktır bu. Ben hiçbir zaman bunu yapmadım, çünkü ben kendimde bu tutarlılığı görmüşümdür, benim üzerine çok yazdığım konuştuğum şairler bile benim yazdığımdan daha fazla övülmeyi gerçekten hak etmiş şairlerdir, ama onlara bile bunu yazan kişi ben olmak istemem. Bu prensip meselesidir diyebiliriz. Eleştirmenin kaderi ile yazarın kaderi bir aradadır, "Yahu o zaman yazmıştım, şimdi yazmam, bozuldu değişti" türünden ifadeleri ben kaçak dövüşmek olarak değerlendiririm. Adil değildir kesinlikle.

— Örneğin siz bir kitabı, bir yazarı eleştirirken onu bağımsız bir metin olarak değil de bulunduğu dönemle, çağıyla birlikte de ele alıyorsunuz öyle mi?

— Tabii tabii, bak mesela Nurullah Ataç'ı anlatırken, Cumhuriyet rejiminin kültürel ideolojisini atlayamam, ondan ayrı anlatamam. O dönemin modası olan eski edebiyatı reddetmesini yazmazsam, onun Divan şiirine karşıtlığını anlatmazsam olmaz. Çünkü o zaman okur, Ataç yeni şiiri neden böyle savunuyor, neden eski şiiri bu kadar kötülüyor bunu anlayamaz. Bunu anlamazsa ayrıca cumhuriyetin kültür ideolojisiyle eleştiri kuramının nasıl karıştığını da çözemez. Ayrıca mesela Ataç'ın Batı uygarlığını nasıl algıladığını, yani o kuşağın nerede durduğunu da anlatmam lazım. Bazı mukayeseler yapmak lazım. Mesela burada o dönemde yazılan bir kitabın dışarıdaki uzantıları neydi, oradan etkilenişi nasıldı, bunları da görmem gerekir. İyi bir eleştirmen iyi bir edebiyatçının ölçütlerini koymak ister. Okuyucuya da niçin okuması gerektiğini söyler, bunların ışığında da okuduğundan daha çok zevk almasını ister.

— Sizin eleştirmen olarak tatmininiz nedir? İnsan neden eleştirmen olur?

— Acaba bu insanlara bir şeyi sevdirme isteği midir, mizaç mıdır? Ben okurken daima şunu düşündüm, güzel bir şey ise, bu güzelliği başkasına da anlatayım, o da paylaşsın. Bunu çok sevdim, başkasına da sevdireyim. Nefret ettiğim şeyi başkasıyla nasıl paylaşabilirim ki zaten. Bana hep derler ki sevmediğin bir şey yok mu? Var tabii olmaz olur mu? Sevdiğim şeyi yazmaya vakit bulamazken sevmediklerimi niye yazayım? Bazı kitapları yazmadım böylece bunları belki okumaya değer bulmadığımı gösterdim ama yanlış anlaşılmasın her yazmadığım kitap beğenmedim anlamına gelmez, kimine ben yetişemedim, kimine vakit yetişmedi.

— Diğer türleri beceremeyenlerin eleştirmenliği seçtiği söylentisine ne diyorsunuz?

— Bilinen türleri, yani roman, şiir, hikâye gibi edebiyat türlerinin yazımında belirli bir başarıyı yakalayamayanların eleştirmen olduğuna inanılır. Bu son derece yanlış bir düşüncedir, edebiyatta hiçbir türü başaramayan, diğer türlerin kaybedeni, eleştirmen olarak durumu lehine çevirmeye çalışır gibi bir mantık ki asılsız ve eleştirmenliği çekemeyen insanların ifadeleridir. Attilâ İlhan'da da söyler, hatta o "hıncı vardır" diye belirtir. Ben eleştirmenin çok öznel bir tanımını görüyorum onda. Öykü, roman şiir yazıp başarılı olamamış insanın eleştiri yazmaya yöneldiği fikrini ben o kadar da sağlıklı görmüyorum ama kesin cevabını da veremem. Kendimden yola çıkarsam, ben diğer türlere hiçbir zaman itibar etmedim. Bir roman yazmayı aklıma getirmedim. Tek bir satır bile şiir yazmadım, hiçbir zaman öykü kaleme almadım. Onun için kendimde öyle bir eksiklik bulmuyorum. Ama eleştiri meselesinde kendimi kaptırırken bile neden kaptırdığımı düşünmeye başlarım ve nerelere kaptırılabilir, kaptırılmayacak yerler nereler, gibi yönlere bakmaya başlarım, bu evvelden beri böyledir. İyi yanı kötü yanı nedir, menfi ve müspet gelgitler arasında insan eleştirmen oluyor sanırım. Yerli yabancı isimleri okudum, bunların kuramlarını okudum. Mesela bunlar içerisinde eleştirisi olan birçok şair ve roman yazarı var. Eliot me-

sela, Epson yine örnek olarak kullanılabilir. Şairlerin şiir eleştirisinde şu mesele var. Kendi şiir ölçütlerinden yola çıkarak yaptıkları şiir değerlendirmeleridir çoğu kez. Çoğunluğu yazıldığı tarihte ses getirmiş yazılar olabilir, ama bugün baktığımız zaman eksik ve yanlışları olan değerlendirmelerdir. Bu hataya düşmeyen şair bir tek Necatigil'dir. Onun şiirleri de şiir eleştirileri de yeni şairlere, yeni yazarlara çok büyük katkıda bulunabilecek metinlerdir.

— Eleştirmenlerde biraz megalomanlık var mıdır?
— Doğru, bunu ben de düşünürüm, her eleştirmende biraz megalomani vardır sanıyorum. Çünkü yazar kendi romanını yazıyor ama eleştirmen yargılıyor. Yani bu garip bir şekilde yargıç olma kompleksi midir acaba? Şimdi bir de tabii artık eski etkisi yok eleştirinin. Mesela Ataç'ın dönemini düşünün. Tabii o zaman Cumhuriyet'in tek eleştırmeni, şunu oku, bunu okuma diyebiliyor. Ama eleştiri zaman içinde başka bir işlev kazandı. Bunun farkında değil insanlar hâlâ. Belki o zaman insanlar birinin kendilerine kopya vermesine muhtaçtı. Şimdi ben, bize muhtaç olmayan okurun sayısının çok arttığı kanaatindeyim. Okur da gelişti artık.

— Peki sizin, diğer türlere itibar etmeden eleştiriye yönelmenizde karakter yapınızın etkili olduğunu söyleyebilir miyiz? Daha önceki konularda bahsettiğimiz kontrol etme arzusu olabilir mi bunun sebebi?
— Olabilir. Benim çocukluğumdan beri okuduğum kitapların iyi yanlarını, eksik yanlarını not etmemden kaynaklanan bir sebebi var sanırım. Bu eleştirmenliğime ilk adımdır, bu notların da başkasına ulaşmasını arzuladım. Ben bu güzellikleri veya aksaklıkları insanlara ulaştırmalıyım ki, herkes bunu kendince sevsin, kendince tartışsın. Daha çok okunsun daha çok bilinsin isterim. Paylaşma duygumdan dolayıdır, belki de bilinçaltımdaki bir yönlendirme duygusudur. Bencil zevklerimin altında egosantrik bir durum olabilir. Karakter yapısı olabilir, insanın yazdığı bir şeyle bir başkasına o kitabı sev-

dirmesinin elbette tatmin edici bir tarafı vardır. Tabii ki hafif bir ironi ve *humour* benim kimliğimde var, karakterimde var. Daha önceki konular derken, özellikle alkol içerken belli bir sınırda muhakkak durmamı ve insanların neler yaptığını kontrol ettiğimi söylüyorsun, evet olabilir.

— *Megalomanlık meselesi...*
— Eleştirmende biraz megalomani var mıdır, vardır. Aslında şunu söylemek isterim, sadece eleştirmenler değil yazarların bütününde megalomani vardır. Herkes bir şeyler yazdıktan sonra, diğerlerinden farklılaştıkları anda megalomani başlar. Eleştirmenlerde yargısal bir megalomani vardır. Birisi aylarca, yıllarca süren bir çalışmadan sonra bir eser yazıyor, siz de okuyup, iyi, kötü, beğendim, beğenmedim diyorsunuz. Bu şunun gibi bir şey, savcılık yapmak ve ne olursa olsun eser ne kadar iyi veya kötü olursa olsun onunla ilgili genel kararda pay sahibi olduğunuzun hissedilmesi. Bu da megalomaniyi tetikler elbette. Ataç zarımı buna attım derdi, bunu okuyun derdi ve okunurdu. Ama artık öyle değil, okur da artık donanımlı ve birikimli olmaya başladı, eleştirmeni de eleştirmeye başladı, dolayısıyla okurda da megalomani devreye girdi diyebilirim. Megalomani biraz garip gelen bir teşhis. Bence kâğıtla, kalemle oynayan hemen hemen herkeste vardır. Ben kendimde bu duyguyu görmüyorum. Fark etmeden varlığını iddia ediyorsan, ne yapabilirim bunun aksini ispat etmem zor. Çünkü yaratıcılık megalomaniyi gerektiren, ayrılmaz bir özellik değil. Bencillik desek daha mı doğu? Ya da egoların fazla gelişmesi mi?

— *Arada bir iyileri işaret etmeleri ne güzel dediniz, ama sizin belirli ölçütleriniz var. Onların ise böyle bir kuramdan yola çıkarak yaptıkları bir öneri değil bu...*
— Onların ölçütleri yok, zaten dediğim de bu. Günübirlik okumalarda, günübirlik tercihlerde ve tavsiyelerde bulunanlar okuru şaşırtır, kaliteden uzaklaştırır. Okur da onun eleştirmen veya edebiyat tarihçisi olmadığını unutmamalı.

— Eleştirmenler eskisi gibi güçlü mü hâlâ?

— Güçlü olmasını istiyorum ama olduklarını söyleyemem. Nedenleri çok. Bir görüşün tutsağı olmanın, yazar, edebi anlayış çeşitliliğine engel olduğu kanısındayım. Mesela bir eleştirmen var, kendi dünya görüşüne, edebi beğenisine uygun olmayanı yerin dibine vuruyor, ötekileri yere göğe koyamıyor. Hep şunu söylüyorum, yazar değişiyor, yenileniyor da eleştirmen niye değişmiyor. Belki de eleştirmen gri bölgelerin keşfedicisidir, siyah ya da beyaz tercihler onu kısıtlar.

Mesela desin ki, ben şu yazar için şunu yazmıştım geçmişte ama edebiyat tarihi içinde yeni roman, yeni şiir şuraya geldi, bu yazar aslında iyiydi ama ben fark etmedim desin... Ben daima yazıma tarih koyuyorum. Türkiye'de insanlar ne yazık ki kendilerinin değişmediğine, söylediklerinin hep geçerli olduğuna, yazarın değiştiğine inanıyorlar. Yani onların söylediği hep doğruydu. Yazar da onların dediği gibi gittiği sürece iyiydi, onların desteğini alıyordu, değişik bir yola giderse, başka yenilikler yaparsa onları anlamak yerine o zaman niye yaptı, bozuldu diyorlar. Bizde okurun da eleştirmenden beklediği biraz şöyle, mesela kendisi bir yazarı sevmiyorsa eleştirmen de sevmesin istiyor, buna memnun oluyor. Gri yok bizde, ya siyah ya beyaz diye bakıyor. Beğendin mi beğenmedin mi, onu istiyor.

*Doğan Hızlan, Bülent Ecevit, Rahşan Ecevit (*Hürriyet*'te).*

Deniz Kavukçuoğlu, Ataol Behramoğlu, Ayşe Kulin, Doğan Hızlan, Buket Uzuner, Feridun Andaç, Metin Celâl (Frankfurt Kitap Fuarı'nda bir toplantı).

Deniz Kavukçuoğlu, Doğan Hızlan, Selim İleri (TÜYAP Kitap Fuarı)

Fikret Otyam, Doğan Hızlan, Filiz Otyam.

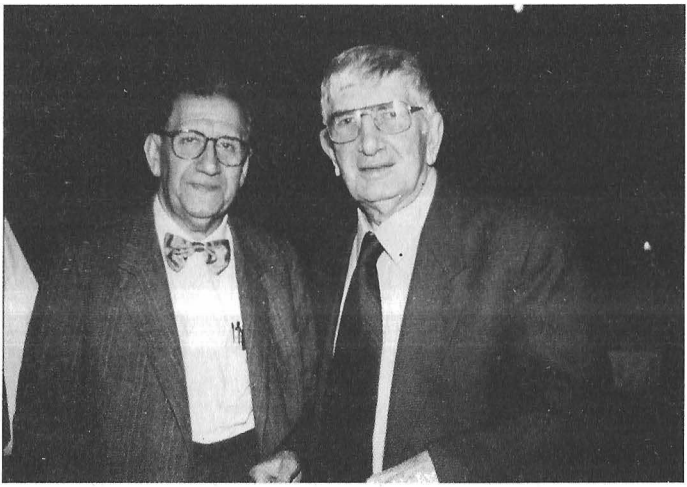
Tomris Uyar'a Gazeteciler Cemiyeti Sedat Simavi Ödülü'nü verirken.

Doğan Hızlan, Semih Gümüş, Cevat Çapan.

Mehmed Kemal, Tuncel Kurtiz, Gönenç Ertem, Doğan Hızlan (Almanya).

Şükran Kurdakul ile birlikte (TÜYAP kitap fuarında, Şükran Kurdakul'un onur yazarı seçildiği sene).

Aras Ören, Ferit Edgü, Cengiz Aytmatov, Doğan Hızlan.

Tahsin Yücel, Cemal Süreya, Doğan Hızlan, Fahir İz, Cevat Çapan, Akşit Göktürk, Füsun Akatlı, Haldun Taner (Sedat Simavi Ödülü Jürisi).

Demir Özlü, Erden Kıral, Tezer Özlü, (arkada) Güney Dal, Doğan Hızlan, Aras Ören, Yağmur Atsız.

Kültür Bakanı İstemihan Talay, Doğan Hızlan.

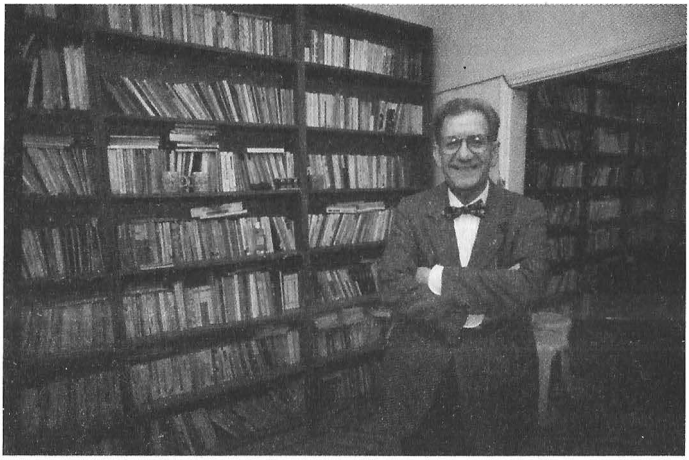

Belki de bir yazıyı tasarlarken.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Elli Yıldır Yazıyorum

Ben herkesin siyasetle, sporla, ekonomiyle uğraştığı bir yerde bir tür azınlık gibi, zaten edebiyat-sanat aslında her zaman azınlığın işidir, kendi alanımda yazdım. Bu yazılarda yalnız kendi fikirlerimi söylemek yerine aslında biraz bilgi verebilmek, okuduklarımı, dinlediklerimi, gördüklerimi başkalarına aktarmak, onlarla paylaşmak ve tabii bütün bu sanat eserlerinin arkasındaki sanatçıyı, edebiyatçıyı tanıtmak istedim. İyi bir edebiyatın, sanat eserinin tanınması için çalıştım.

Fatih'teki kütüphane evinde.

— Uzun meslek hayatınızda hep sanat ve edebiyat olsa da on yıldan uzun bir zamandır gazete yöneticileri arasındasınız. Türkiye'nin en büyük gazetelerinden biri olan Hürriyet*'in yayın danışmanısınız. Siz nasıl bir gazeteyi beğenirsiniz?*

— Benim gazetem, FAZ (Frankfurter Allgemeine Zeitung), *Independent*. Benim düşündüğüm gazete Türkiye'de satmaz. Denemesi yapıldı, *Yeni Gazete, Hürgün*. Çünkü Akdeniz başka bir yer, Akdenizli de başka biri. Doğu-Batı farkını da araya koyunca gazetelerin durumu, kişiliği ortaya çıkıyor. Bu yalnız günlük gazetede değil, kitap edebiyat dergilerine bile yansıyor. Bir Fransız dergisinde, Gustave Flaubert'in bir mektubu bulundu haberi birinci sayfadan büyük puntolarla veriliyor. İngiliz dergisinde ise üçüncü sayfada yer alabilir Charles Dickens'ın yayımlanmamış bir yazısının bulunması.

Bir şey öğrenmeliyim gazeteden. Geçenlerde *Le Monde*'un ilkelerini okuyorduk, "Gerek haberler gerekse köşe yazılarında pedagojik bir yan olmalıdır" diyor. Bu söz beni çok etkiledi doğrusu. Ben tabloid gazeteleri severim, Türkiye'de bu boyutun neden tutmadığını hâlâ anlamış değilim. "Böyle düşünüyorum" sözü pek bir değer ifade etmiyor. Ben bu düşüncelerin, bu belgelerin, bu verilerin ışığında böyle düşünüyorum, diyebilmeli. Televizyonların, bilgisayarların çoğaldığı bir dünyada, fotoğrafsız gazete kimseyi tatmin etmiyor. Okurların artık gazeteyi baştan sona okudukları kanısında değilim. Çünkü meraklar, ilgiler çeşitlendi, onun için herkes ayrı yazarı okuyor. Bir de günün gerçeği şu, hayat siyasetten ibaret değildir, kaçımız günde kaç dakika siyasetçilerin demecini okuyoruz. Hayatın başka yanlarına insanlar daha çok vakit ayırıyorlar. Bu bakımdan ben gazetelerin bu kadar siyasi haberlerle, siyasi köşe yazılarıyla dolmasını, es-

ki ve kötü bir alışkanlık olarak nitelendiriyorum. Haftalık spor gazetesi olduğu gibi haftalık sanat gazetelerinin, kültür gazetelerinin çıkmasını istiyorum. Haftalık kitap ekleri, sadece kitapla ilgili bir olgu, haftalık resmin de, müziğin de, tiyatronun da, sinemanın da ayrı ayrı bütün yönleriyle ele alındığı ekler istiyorum.

Mesela bizdeki kitap dergilerindense yabancı kitap dergilerini daha çok beğenirim. İki tanesi vardır örneğin, TLS (Times Literary Suplement) ve *The New York Review Of Books*. Burada kitap yazıları, sadece yeniler bunlar, alın okuyun gibi değil, inceleme şeklindedir. Bir tema vardır, o temaya göre kitaplar ele alınır. Sözgelimi, yeni bir kitap bir konuyu işlemiştir, ama o eksende başka kitapları da değerlendirir. Böylece siz bir konuyla ilgili tek kitabı değil başka kitaplar hakkında da detaylı bilgiyi edinirsiniz. Bütüncül bir yaklaşımı vardır bu dergilerin. Gerçi bizde de artık dergi çeşitliliği var ama ben bu iki dergi formatında dergileri aramıyor değilim.

— *Peki sanat gazeteleri haricinde, örneğin başta sizin de yayın danışmanı olduğunuz* Hürriyet *gazetesinde veya diğer büyük gazetelerde sanat sayfası yok. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?*

— Şimdi hemen hemen her gazetede, değişik oranlarda sanat haberine yer veriliyor. Günlük olmasa bile hafta sonu ekleri bu eksikliği gideriyor. *Hürriyet*'in eklerinde, *Keyif* ekinde sanatın her türlüsüyle ilgili haber, yazı çıkıyor. İnanır mısın, bir istatistik yapılmıştı, en çok edebiyat haberi yayımlayan gazetenin *Hürriyet* olduğu ortaya çıktı.

— *Gazete bilgilendirici, eğitici olmalı diyorsunuz öyle mi?*

— Evet, son yıllarda şöyle bir şey oldu, gazetede insan unsuru öne geçti. Yani bir olayı soyut olarak anlatmıyorlar da insan ekseninde anlatıyorlar. Irak-Kuveyt savaşı sırasında hep *Herald Tribune* okudum. Almanya'nın birleşmesinden sonra doğan durumu, Batılı ile Doğu arasındaki farkı bir insanın hikâyesinin üzerinden giderek etkili biçimde anlatıyordu. Do-

ğu Almanya'da yaşayan bir insanın Batı'daki işine gidip gelirken dört saat harcadığını belirtiyordu, onun güç koşullarını anlıyordum. Ülkeye göre değişiyor her şey tabii ve görece. Bizde karşıda oturan bir insan için yolda dört saat harcamak şaşırtıcı ya da haber olacak bir şey değil. Ben daha çok bir dergi okuruyum. *Human interest* denilen tür haber seviyorum. Türkiye'de gerçek bir *Newsweek, Time, Der Spiegel, Focus* gibi bir derginin hâlâ yapılmadığı düşüncesindeyim. Bunların içinde gerçek bilgi vardır. Şimdi dergiler bir olay yaratmıyorlar, gündelik gazetelerdeki bir olayı etlendiriyorlar sadece. Çoğaltma sistemiyle çalışıyorlar.

— *Sizin başladığınız yıllara göre gazeteler nasıl değişti?*
— Ben birtakım kişilerin tersine gazetelerin olumlu anlamda değiştiği kanısındayım. Gelişen Türkiye'nin, değişen okurun biçimlendirdiği gazeteler bugün yayımlanıyor. Bugün gazeteler de kendi aralarında farklılık gösteriyor. Gazeteci bir yönetici dostumun söylediği bir tespiti aktarmalıyım. Bugün gazeteler birer süpermarket, herkes her istediğini burada buluyor. Bunun içine siyasal farklılıklar, eğilimler, zevkler de dahil. Ben bugünün gazetelerini ve gazetecilerini daha çok beğeniyorum. Benim zamanımda herkes her şeyi yazardı, herkesin her konuda bir fikri vardı. Ama şimdi uzmanlık devreye girdi. Bu da daha inandırıcıdır. Yazarı sanat-edebiyat alanında tanımamışsa, o alandaki tavsiyelerini, yorumlarını pek de dikkate almıyor işin doğrusu. Aynı durum iktisatçı için de geçerli. *Hürriyet*'te ben ve Özdemir İnce var o kadar. Diğerleri gazeteci, daha doğrusu alanında uzman isimler. Eskiden birçok kimse hem edebiyatçı hem gazeteciydi. Bugünün gazetesinde iktisatçı ekonomi yazar, başka birisi siyaset yazar, sanat alanından birisi sanat yazar. Hepsi artık belirlenmiş bir durumda, türler ayrımına gidilmiş yani. Bu da uzmanlaşmayı getiriyor tabii. Ben, "Ah o eski gazetecilik ne güzeldi" diye konuşanları bir nostalji saati konuşması olarak yorumluyorum.

— *Artık okurlar da eskisi gibi okumuyorlar sanırım?*

— Ben biraz farklı düşünüyorum. Gazete okurlarının, hep söylenen, ideallerindeki gazeteyi bulamadıkları için okumuyorlar safsatası var. Ben buna inanmıyorum çünkü gazete okurlarının böyle bir ideallerinin olduğunu hiç sanmıyorum. Gazeteleri artık eskisi gibi okumuyorlar, bunun herhangi bir sebebi yok. Sadece okumuyorlar. Ben gazetelerin toplumun durumuna göre şekillendiğini düşünüyorum, okur istediği gazeteyi arayıp bulacak. Ne yazık ki kesin bir çözüm yok. Gazeteler öncü birer yayın değil, edebiyat eseri değil. Bir özel dergi, spesifik bir yayın değil. Baktığımız zaman, gazetelere çok şey yüklüyoruz aslında. İnsanlar şöyle söylüyor: "Gazeteler Türkçeyi öğretsin." Neden, niye öyle bir şey yapsın ki gazete. O sana haber verir, Türkçeyi, dilini sen edebiyat eserlerinden öğrenirsin. Gazete sokağın dilini de verir, köşe yazısıyla uzman yorumuyla ağdalı bir dil de kullanabilir. Gazete sana bu dil kuralı böyledir, şu şöyledir, bu kadar kelimemiz vardır der gibi her şeyi sözlüğe göre yapamaz ki. Dilini sen gazeteden öğrenme hevesine düşersen, elbette ortada kalırsın. Biz eksiklerimizi gazeteden tamamlamaya çalışırsak yanılırız. Elbette gazetede yazanların dilini iyi bilmesi, iyi kullanması gerekir, ama bize öğretmek zorunda değildir. Türkçeyi oradan öğrenmek isteyen insan zaten bu gazeteyi okumayan insanlardır. Ama bazıları var ki, "Artık eskisi gibi haber yapılmıyor, yayınlarında bozulma var, yozlaşma var derlerse" ben söyleyeyim, hiçbir farkı yok. Eskisinin aynısı. O insanlar gençti, büyüyünce gördükleri, öğrendikleri şeyler değişince artık eskisi gibi olmadığını söylemeye başladılar. Ben elli yıldır bu dünyadayım, aynı. Ben bileşik kaplar ilkesine inanırım, okur iyi olacak ki gazeteler de iyi olsun. Bu kadar basit... Ayrıca gazeteler de şu anda gayet iyi durumda, okur okumuyor. Buna da kimsenin yapabileceği bir şey yok, artık okumazsa biz ne yapabiliriz ki. Örneğin butik gazeteler var, ciddi diye nitelenen gazeteler var. Peki, kaç satıyor bunlar? Demek ki isteyen insan sayısı çok az. Onu okuyan da o kadar ve daha fazlasına gerek yok derim ben, çünkü durum ortada. İnsanlara kitle gazetesiyle ulaşabilirsiniz.

Satışı yüksek gazetelerle ulaşabilirsiniz. Benim yıllardır duyduğum bir şey vardır, "Bu haber *Hürriyet*'te çıksa daha iyi olur" derler. Çünkü diğerlerinde sanat haberleri zaten çıkıyor, o gazetelerde sanat köşeleri değil, sanat sayfaları var, onca haber arasında kaynayabilir. Ama *Hürriyet* gibi sanat sayfası olmamasına rağmen önemli bir kitle gazetesinde haber çıktığı zaman o kitabın, serginin veya festivalin etkisi daha geniş alana yayılıyor.

— Eğitimli insan sayısı bu kadar yılda bu kadar arttığı halde gazete okuru niye artmıyor?

— Bir zamanlar bir araştırma yapmıştık, insanlar artık meraklı oldukları, uzmanlık isteyen şeylere yöneliyorlar. Gazete bütün kapıların çıkış noktası, bir tür rehber. Oradan yola çıkıp dergiye, uzmanlık alanındaki kitaba yöneleceksin. Televizyon hâlâ gazetenin yerini almış değil, bence alamayacak da, sözün uçuculuğu yazının kalıcılığı var ya, onun için gazete okunuyor. Gazete sayfasına dönüp dönüp yeniden bakıyor, okuyabiliyorsun. Oysa televizyonda konuşma uçup gidiyor. Gazetelerin tarihine bakarsanız, toplumun değişme dinamiklerinin tarihini orada bulabilirsiniz. Bence Türkiye'deki, gazetecilikteki değişimler için *Hürriyet* iyi bir malzemedir. *Hürriyet,* popüler bir gazete olarak yayına başladı, zamanın eleştirilerinin mizahi yanına biraz değinelim, yazıdan çok fotoğraf vardı. Yazarsız bir gazeteydi. Yazanların imzası bile konulmazdı. Şimdi *Hürriyet*'i okuduğunuzda, değişik düşüncelerde hatta birbirlerine karşıt olan yazarların toplandığı bir gazete olduğunu görürsünüz. Dünyadaki gazete okurlarıyla karşılaştırırsak Türkiye'nin durumu iyi...

— Gazete ve televizyonların aynı gruplara ait olması, gazetecilerin birden televizyoncu olması da gazetelerin satışını etkiledi mi?

— Sanmıyorum, başta biraz belki yadırgadılar ama şimdi olağan karşılanıyor. Hatta birbirinin tamamlayıcısı. Bu soruyu istersen benim gibi birine sorma. Çünkü ben hem ga-

zetede yazıyorum hem de televizyonda program yapıyorum, 1970'lerden beri. Gazetelerin farklılıkları artıyor, bu, okurun bölünmesine neden oluyor.

— Gazete okuma alışkanlığı olan insanlar da bugün gazeteleri beğenmiyor, bu neden?

— Gazete ne kitap ne dergi. Tek insanın merakına seslenen bir yayın değil. Her insanın aradığı gazete başka, bana gelen *e-mail*'leri okuduğumda bunun imkânsız olduğunu anlıyorum. Gazete, her şeyin bulunması gereken, başta haberin, yer aldığı bir organ. Toplumdaki değişimi anlayan gazetecilerin yönettiği gazeteler yaşıyor. Herkesin normları bir bileşke içinde veriliyor. Yoksa o gazete ne okunur ne satılır. Türkiye'de herkes birbirini şaşırtıyor, anket yapıyorsun yalan söylüyorlar, o ankete göre gazete yapıyorsun satmıyor. Dünyada insanların normları var. Bizde kaç kişinin normları var? Bir gazetenin kim için yapılacağı konusunda kimsenin fikri yok. Bugün gazetelerin başında Türkiye'de birçok şeyin yanlış olduğunu söyleyerek büyümüş, 68 kuşağından insanlar var. Kültürlü insanlar. Birçok entelektüel, yazar da gazetelerde çalışıyor. Ama gazeteler gene belki özlediğimiz düzeye ulaşamıyor. Bu çalışanlara ve yöneticilere hatta patronlara da sorduğumuzda gazetelerden şikâyetçiler. Peki bu gazeteleri kim yapıyor? Mükemmeli bulmak için elbette yaptığını, yazdığını beğenmeyeceksin. Ben dünkü yazımı bugün okuduğumda eksiklerini buluyorum. Gazetenin bir günlük ömrü var. Ama her gün yeniden doğuyor.

— Gerçek anlamda gazetecilik yapılıyor mu bugün?

— Bana kalırsa evet. Yalnız ben gazeteciliğin ne olduğu konusunda fazla birikimi olan biri değilim. Çünkü hiçbir zaman günlük haber düzeni içinde yer almadım. Eskiden nasıl yapılırdı, şimdi nasıl yapılıyor. Tanıklık yaptığım kadarıyla bilirim. Sanki bir opera salonunun kimi zaman sahnesinde, kimi zaman locasındaydım ama kulisinde pek bulunmadım. Muhabirlik yapmadım. Sayfa sekreterliği yapmadım. Yazı işleri müdürlüğü yapmadım. Ama bir konuda rahatım. Mil-

yonlara seslenen bir gazetede yazıyorsun, senin karşındaki insanın senin kitlene yanlışı, doğruyu iletmesi mümkün değil. Eğer haklıysa, eğer doğruyu savunuyorsa, senin yanlışını bulmuşsa, ben kişisel olarak düzeltiyorum, yazımın karşıtı da olsa koyuyorum. Bir bloknotum var, beni şiddetle eleştirenlerin yazıları bile orada yer alıyor. Ne yazık ki bazı arkadaşlarımın okur düzeltmelerine duyarsızlığını anlamış değilim. Hiç düzeltme koymayan arkadaşlar tanıyorum. Buna sanatta, edebiyatta, kültürde çok dikkat ettim, ne yazılırsa yazılsın karşı tarafın söylediklerini hep koydum. Belki köşe yazılarında kendi gazetemi, kendi yazarlarımı da eleştiriyorum. Gece gazete geldiğinde itiraz ettiğim bir konuda Ertuğrul Özkök'ün bana hep söylediği şudur. "Yarın yazın bu konuyu, eleştirin bizi." Bilenler için yazmayı öğrenmeli bir gazeteci, bilmeyeni kandırmak o kadar kolay ki.

— Peki ama televizyonlarda basit, gündelik konuları işleyen tartışma programları tutmuyor, bir din veya siyaset tartışması reyting alıyor.

— Bak işte bu da azgelişmişliğin bir göstergesi. Aslında onun hayatındaki önemli şeyi, mesela kapısının önünden çöplerin alınmayışını dinlemiyor, onun yerine hayatında o kadar önemli olmayan bir siyasi meseleyi dinliyor, tartışıyor. Çünkü ötekini küçümsüyor. Bir Avrupalı, kapının önündeki çöpü, park yeri meselesini tartışıyor. Çünkü hayatında önemli bir yeri olduğunu biliyor. Bizimkinin de önemli yeri var, park yüzünden adam öldürüyor, ama onun önemli olduğunu kabul edip onu konuşmaya tenezzül etmiyor. Uzmanlık tartışmaları olması gereken şeyi her önüne gelen tartışıyor. Bilmediği konuda herkes ahkâm kesiyor. Bildiği konuyu söylemiyor. Bir de bir yanı daha var, insanlar bizde daha çok kendi bildiği şeyi okumak istiyor. Kendi bilmediği şeyi okuyup öğrenmek yerine kendisini teyit eden yazıyı beğeniyor. "Tam istediğimi yazmış" diyor. Bir de en kızdığım adamlar vardır, "Ağabey öyle bir şey yazmışsın ki ben bile anlamadım" derler. Sen kimsin yahu?

— Gazetecileri nasıl tanımlarsınız?

— Gazeteciler egoları yüksek insanlardır, Ertuğrul Özkök'ün söylediği gibi. Onun için, başkalarının yaptıklarını pek beğenmezler. Onları yönetmek çok zordur. Çünkü bildikleri konusunda ısrarcıdırlar. Yüz binlere seslenmek var ya, biraz hepimizi böyle yapıyor. Sen edebiyatçıların, eleştirmenlerin megalomanlığı konusunda soru sordun ama buna gazetecileri katmadın. Bir de gerilimli bir iş yapıyorlar, biraz hak vermek gerekir.

— Medya kavgaları eskiden beri var mıydı?..

— Vardı tabii. Siyaset yüzünden de olurdu, çıkar yüzünden de. Ben sana bir şey söyleyeyim mi, şimdi medya aslında en temiz zamanını yaşıyor. Medya temiz değil deniyor şimdi. Medyanın ne pisliği var? Tek partili dönemde kapatılan matbaalar, iktidardan gelen paralar vardı eskiden, maaş alırdı millet. Ama o zaman normal karşılanırdı bunlar. Şimdi en küçük bir şeyde tartışma çıkıyor. Şunları da düşünmek lazım tabii, biri şimdi bankadan kredi alsa, öteki yazıyor. Bu kavgalar sayesinde de okuyucu aslında her şeyi görmüş oluyor. Yalnız ben üsluptan, insanların birbirine hakaret etmesinden çok rahatsız olurum. İnsanların, bilmediği konularda sürekli fikir beyan etmesi, yani cehaletin normal karşılanması ve terbiyesizlik beni rahatsız eder. Yermenin bin türlü yolu vardır, öyle bir yazı yazarsın ki karşındaki cevap veremez. Yazı, eleştiri, küfür değildir. Basın tarihini şöyle bir oku. Bugünün çok daha saydam olduğunu göreceksin.

— Yani iyi yazar, en kötü şeyi bile bir üslup içinde yazan adam mıdır?

— Evet öyledir tabii. Üslup demek bir zekâ inceliğidir aynı zamanda. Eleştirinin, yerginin de üslubu var. Bir adama, kardeşim sen bunu bilmiyorsun, bilmediğin halde iddia ediyorsun demenin onlarca çeşidi var. Edebiyattan nasibi olan bir kişi, böyle çiğ bir üslubu kullanmaz.

Okur bir süre belki sert bir üslubu beğenebilir ama uzun sürede o da sıkılır.

— Neredeyse elli yıldır köşe yazıyorsunuz...

— Elli yıldır yazı yazıyorsunuz demek daha doğru. Evet ama benim köşe yazım biraz daha farklı. Ben herkesin siyasetle, sporla, ekonomiyle uğraştığı bir yerde bir tür azınlık gibi, zaten edebiyat-sanat aslında her zaman azınlığın işidir, kendi alanımda yazdım. Bu yazılarda yalnız kendi fikirlerimi söylemek yerine aslında biraz bilgi verebilmek, okuduklarımı, dinlediklerimi, gördüklerimi başkalarına aktarmak, onlarla paylaşmak ve tabii bütün bu sanat eserlerinin arkasındaki sanatçıyı, edebiyatçıyı tanıtmak istedim. İyi bir edebiyatın, sanat eserinin tanınması için çalıştım. Bazı şeylerin anlaşılmasında zorluk vardır. Burada işte benim aracılığım çıktı ortaya. Bazı eserlerin, kitapların daha iyi anlaşılması için çalıştım. Ama bazı şeyleri anlamak için insanların da emek vermesi gerekir. Her şeye insanlar emek verir de sanata, edebiyata gelince emek vermek istemez. Her güzel şeyden insanlar keyif alabilir. Tabii bu alınacak zevk kendilerinin de birikimiyle, bilgisiyle, algısıyla orantılıdır. Ben hep bunu düşündüm.

— Sanat ve edebiyat kolay mıdır?

— Bizde, sanat ve edebiyat kolay sanılır. Herkes anlar, herkes bilir. Şiir yazmak da kolaydır mesela. Herkes yazabilir. Halbuki aslında sanat ve edebiyat da bir uzmanlık işidir. Demiyorum ki her roman okuyan eleştirmen olsun. Ama işte roman ne kadar okumuşsa, ne kadar tekniğini bilirse o kadar anlayabilir. Herkesin hayatı, yazsa roman olur. Herkes şiir yazabilir, herkes eline kalemi, fırçayı aldığı anda ressamdır, iki fotoğraf çektiği anda üstattır, oyun hamurundan şekiller yapsa heykeltıraş, ıslık öttürse müzisyendir. Sanatçı diye anons edilenlere şöyle bir bakarım, sanatçı ölçütleriyle bağdaşmayan insanlardır. Bazı kelimeler haksız yere öylesine kullanılır ki değerini ve önemini kaybeder... Diva gibi mesela. Ortaokuldan sonra tek şiir kitabı okumamış olan şiir üzerine konuşur, bir kere tiyatro izler hemen eksiklerini bulur, nasıl olması gerektiğini söyler. Kişisel beğenileri elbette söyleyeceksin, bu söylediklerimi sakın yanlış anlamayın. Ama insanlar

bunu uzmanmış gibi söylerlerse aksaklık burada başlar. Herkesin hakkıdır kişisel görüşünü söylemek, ancak uzman gibi fetva vermek sinir bozucudur. Bizim insanlarımızın önem sıralaması çok enteresandır, bu sıralama içinde sanat ve edebiyat hafif gelir onlara. Önemsizdir, felsefe de böyledir. Hemen, "Felsefe yapma" derler veya, "Of edebiyata bak, amma da edebiyat yapmış" derler.

— Gazetelerdeki köşe yazılarının bir üslubu olması şart mıdır yoksa orada amaç yazarın derdini en kısa yoldan anlatması mıdır?

— Zor bir soru bu tabii. Anlatabilmek önemli, yani mutlaka anlaşılır olacaksın. Ama bir de üslubun olacak. Aslında işte gazetecilerle edebiyatçılar arasındaki fark burada ortaya çıkıyor. Gazeteciler niyetlerini anlatır ama düz anlatırlar. Edebiyatçılar, edebiyattan gelenler bunu bir üslup içinde, söz oyunlarını kullanarak yaparlar. Bazı yazar da var ki ismini kapasan da onun kim olduğunu anlarsın. Ama tabii burada bir yanlış yapmamak lazım, çünkü bazı yazarlar görüyorum ki düz yazmamak için birtakım söz oyunlarına girişiyor. Ne var ki gazete yazısı düz ve direkt bir yazı olmalı çünkü okurun dolambaçlı yollarda kaybolması söz konusu.

— Siz hangi köşe yazılarını seviyorsunuz?

— Dilinden lezzet aldığım, belki benim bildiğim bir konuya başka bir açı verecek, bir havai fişek patlatacak ya da belki hiç bilmediğim bir şeyi anlatacak yazıları seviyorum. Okuduğum yazarlar az doğrusu. Gazetemdeki bütün yazarları okuyorum, eğer bu gazetede olmasam hangilerini okurdum sorusunu kendime hiç sormadım. Çünkü bana bilgi vermeyen, bildiğimi de farklı bir lezzetle anlatamayan yazıyı ne yapayım? Onları hiç okuyamıyorum. Şimdi bir siyasetçinin haberlerde okuduğum sözlerinin yorumunu okumuyorum. Biraz megalomanlık yapmama müsaade edersin... Hiç olmazsa birkaç satırda alçakgönüllüğü bırakayım. Bana gelen *e-mail*'lerden biliyorum, insanlar aslında değişik şeyler istiyor, "Siz de-

ğişik şeylerden söz ediyorsunuz onun için okuyoruz" diyorlar. Yani ne güzel yazıyorsunuz demiyor, başka şeyler yazıyorsunuz diyor.

— Köşe yazarları neyin okunup neyin okunmadığı gibi bir veriye sahip mi?

— Sahip olanlar var mı, bilmiyorum. Ben sürprizlerle karşılaşıyorum. Okunmaz dediğim, okunmaz denilen yazıma *e-mail*'ler geliyor, bu ilgi çeker dediğime de bazen beklediğimden az tepki alıyorum. İki örnek vereyim... TÜBİTAK çok ucuz fiyata kitap satmak için Diyarbakır'a bir tır kitap götürmüştü. Güzel bir fotoğraf gördüm. Kitap tırının arkasında güneş batıyor. Bunu yazdım, her ile gidilmesini savundum. Tek bir *e-mail* almadım. Buna karşılık, Daniel Barenboim'in İsrail'de Wagner çalması konusunu yazdım, yerli yabancı birçok ülkeden, değişik okurlardan *e-mail* aldım. Şimdi burada biraz başka bir yorum da yapabilir miyim? Aleyhime de olsa... Acaba benim okurumu Diyarbakır'daki kitap tırından çok Wagner mi ilgilendiriyor...

— İnsan unsuru dediniz ama bunun da biraz suyu çıkmadı mı, birçok yazar da olur olmaz kendi hayatını anlatmıyor mu?

— Benim kastettiğim insan unsuru, ben merkezinde yazmak değil. Bir konuyu, bir haberi, bir insanın üstüne kurmak, eski deyimle bina etmek. Bir insanın ekseni etrafında yazının kozasını örebilmek. Bilirsin, ben, gerek edebiyatta gerek yazıyla ilgili diğer mesleklerde geçmişi bilmenin gereğini savunurum. Bugün röportaj yapanlar Ruşen Eşref'in, Naci Sadullah'ın röportajına baksalar, yararlanacaklardır inancındayım. En azından Türkçenin lezzetle bu türde nasıl kullanıldığını görürler. Önemli olan nokta şu, özel hayat ile güncel hayat karıştırılmamalı; bazı yazarlar kendi hayatından bahsedebilir. Ben de, oraya gittim, buraya gittim diye anlatabilirim ama benimki özel hayat değil güncel hayattır. Yani ben onlar gibi şu bara gittim ve içtim, orada arkada-

şım geldi ve müzik dünyasının ne kadar kötü olduğunu konuştuk, bu değil. Benim anlattığım sergi, konser, seminer, sempozyum için gittiğim yerlerdir.

— Sizinle yapılan röportajlarda da buna rastladınız mı?
— Benimle yapılan röportajlarda aklımda kalan birkaç tane var. Güneş Buharalı'nın radyoda, Sedef Kabaş'ın da televizyonda yaptığı söyleşi. Nebil Özgentürk'ün, Ömer Erdem'in benim için hazırladıkları programlar da iyiydi. Çünkü yazdıklarınızı okumuşlar, konuştuklarınızı biliyorlar. O zaman siz de bu soruları yanıtlamaktan zevk alıyorsunuz. Feridun Andaç'ın röportaj kitabı da öyle... Benim yazdıklarımdan yola çıkılarak yapılan nitelikli bir çalışma. Bilenlerle yaptığınız konuşmada bir düetin zevkini yaşarsınız. Halbuki diğeri bir angarya. Hele bazıları bir şair, bir yazar üzerine konuşma yapmak için geliyorlar. "Ne soracaksınız" dediğimde, "Siz bilirsiniz, anlatın" diyorlar.

— Köşe yazarlarında en çok dikkatimi çeken şeylerden biri Türk edebiyatından uzak olmaları. Genellikle bir kitaptan söz ettiklerinde de bu yabancı bir kitabın çevirisi oluyor.
— Hiç kuşkusuz bu bir eksiklik... Evet, tabii insan ne kadar tercüme okursa okusun, ne kadar dünya klasiklerini okumuş olursa olsun, kendi edebiyatını bilmiyorsa, okumamışsa, o dilde yazamaz. Doğrusu burada şunu da söyleyeyim, Türkiye'de çevirileri en iyi yabancı dil bilenler değil iyi Türkçe bilenler yapmıştır. Çünkü o dilin karşılığını en iyi o buluyor. Milli Eğitim Bakanlığı klasikleri vardı bir dönemde. Bu tercüme konsepti yerleşti o kuşağa. Bunlar Türk edebiyatını küçümseyen bir kuşak oldu. Şimdi nasıl ithal araba iyidir diye bir inanış varsa ithal eser daha iyidir gibi bir yargı vardı. İyi roman yazmak isteyen adam Ahmet Mithat'ı da bilecek. Tabii bizde bu katmanlar yok. Biz hep en üsttekine bakıyoruz. Altına, derinine inmiyoruz. Sanki her şeyi yeniden keşfediyoruz. Bukowski çıkıyor, onu okuyor. "Çehov okudun mu" diye soruyorum, hayır diyor. Çehov okumazsan bir eksiğin vardır.

— Bir süre sonra Ahmet Hamdi Tanpınar sevenler çoğalırsa onu da sevmezler artık...

— Evet bu da doğru. Onu sıradanlık sanıyor o zaman. Başkaları seviyorsa artık ben bunu sevmemeliyim diye düşünüyor. Tanpınar önemli bir başlıktır aslında. Bir ara çok bahsi geçti. Yeniden keşfettiklerini sandılar. Ama yeni yazıları, yeni bir eseri bulunduğu için olmadı.

Tek bir eserine, *Huzur*'a odaklanıldı. Bu tembel işi bir durum. İnsanlar *Huzur*'u okuyarak, Tanpınar'a ve Türk edebiyatına olan borcunu ödemişler gibi davranmaya başladılar. Sen yıllarca Tanpınar'ın bahsini bile etmeyeceksin, okulda derslerdekinin dışında ilgilenmeyeceksin, belli bir sınıfın, zümrenin yazarı gibi davranacaksın, sonra Tanpınar etkinlikleri düzenlenmeye başlandığında, aklına gelecek ki bu adam iyi bir yazar, üstelik en iyisi. Ben *Huzur* değerlendirmesini burada yapmayacağım tabii. Ama tek esere yönelmenin, ona odaklanmanın, diğer edebi bilgilerden yana yoksun olunduğu için buna karar verildiğini söylerim. Çünkü moda, bazen bilgisizlik ve az bilmekten kaynaklanır. 2001 yılında da doğumunun 100. yılı olması sebebiyle, her yerde Tanpınar vardı. Tabii iyi bir şey ama, birden patlama yaşandı adeta, seminerler, televizyon programları, gazete yazıları. Bu modanın etkisiyle insanlar Tanpınar'dan bahsettiler, *Huzur*'un en büyük roman olduğunu söylediler ve daha pek çok şeyi söylediler, ama bakın bugün AB meselesi var. Başka birçok olay söz konusu, asıl şimdi insanların Tanpınar'ı hatırlayıp Doğu-Batı meselesini ele alması gerekir, asıl şimdi onun söylediklerinden yola çıkarak nasıl bir kültür politikası izleneceğine dair fikirler oluşturulabilir. Ama kimse hatırlamıyor. Onun için sormak lazım, o moda olduğu dönemde *Huzur* iyice okunup anlaşılabildi mi, başka eserleri okundu mu? İyi bir altyapı olmadan, Tanpınar hakkında bilgi birikimin olmadan okumaya çalışırsan onu anlayabileceğini sanmıyorum. Çünkü kuşatıcı bilgiye sahip olamazsan yanlış okur ve eksik anlarsın. Tanpınar bunun kurbanıdır, Oğuz Atay da bunun kurbanıdır. İkisi de birtakım meselelerin ya-

zarıdır, konuyu ele alışları önemli farklılıklar, dikkatler içerir, ancak donanımsız okurlar sebebiyle eksik kalırlar, anlaşılmaz, yanlış değerlendirilirler.

Yahya Kemal'in de doğumunun 100. yılında öyle bir ilgi oldu ama sonrası gelmedi. Gerçi bu tarz doğum yıldönümleri, ölüm yıldönümleri toplantılarının seyrek de olsa bir faydası vardır, az da olsa gerçekten okuyan insan, onu yeni tanıyan gençler çıkar ve sonrası gelir. Bu iyi bir şeydir ama devede kulak kalır. Burada aslında eleştirmenler devreye girip insanları gerçekten neyin ne olduğuna dair bilgilendirmelidir.

— Peyami Safa ve Yusuf Atılgan da böyle birtakım meseleleri irdelemiş insanlardır, ama pek bahsi edilmez.

— Tabii Tanpınar'ın böyle olmasının sebebi bir hoca olmasıdır. Peyami Safa veya Atılgan, ondan aşağı kalır yazarlar mıdır, hayır, kesinlikle hayır. Ben onları eşit düzeyde görüyorum, eğer Tanpınar'ın öykülerinden bahsediliyorsa Yusuf Atılgan'ın öykülerinden de bahsetmek zorundayız, onun öyküleri de romanları gibi yoğun ve meselesi olan öykülerdir. Sonra Peyami Safa, üzerinde hâlâ tam anlamıyla bir çalışmanın yapılmadığı bir isimdir. Beşir Ayvazoğlu'nun eseri vardır ama o bir biyografidir; eserlerini, gazete yazılarını, fikir yazılarını, romanlarını gerçek bir değerlendirmeye tabi tutacak bir çalışma gerekir.

— Ertuğrul Özkök'ün hep söylediği, sizin cemaatiniz önemlidir meselesi?

— Kuşak, cemaat meselesine gelince... Elbette önemlidir benim için sanat camiası ve cemaatim. Benim için birincil cemaat elbette içinde bulunduğum "50 Kuşağı"dır. Nitekim onlar da benim o cemaate bağlılığımı bildiği için, konuya olan hassasiyetimi her zaman dile getirir. Bizim kuşağımızdan olmasa da çok yakınımızda olan Cemal Süreya yazısında, nerede olursam olayım onların yanına hemen geldiğimi, desteklediğimi söyler. Kemal Özer ikinci "a" serüveninde birçok kişinin kaytardığını ve kaygan davrandığını söyler, ama benim ne

yazılırsa, ne yapılırsa altına korkmadan, çekinmeden imza attığımı söyler. Gerçekten de hayatımda yazıcılıktan ve cemaatimin hakkını korumaktan başka bir şeyi önemsemedim. Yazılar önemlidir, kuşakdaşlarım ve onların fikirleri önemlidir. Onun dışındaki geçici unvanların bence hiçbir önemi yoktur. Rahmetli Selahattin Hilav'la bir araya geldiğimiz zaman koltuk sevdalısı olan insanlarla gülerek alay ederdik. Benim kuşağımla ilgili duyarlığımı, onlara sevgimi bildikleri için, onlardan bulunduğum ricaları da muhakkak yerine getirmişlerdir. *Hürriyet*'in yılbaşı eki için bir fotoğraf çekimi yapmamız gerekmişti ve hepsi çok uzak yerlerden kalkıp geldiler, hiçbirisi yerinmediler. Çok da eğlendik, bir araya geldik, eski günleri konuştuk. Örneğin bir dosya için görüşlerine başvurmak gerekirse, hemen cevap verirler.

— Peki sizin için ayrı bir önemi var cemaatinizin, yani sizinkini anlayabiliyorum. Ama Ertuğrul Özkök, bunu haber amaçlı söylüyor olabilir mi? Yani Orhan Pamuk, Mehmet Uzun, Yaşar Kemal vs. bunlarla ilgili haberleri ilk yayımlayanın –sizin bu durumunuz dolayısıyla– Hürriyet *gazetesi olması için olabilir mi?*

— Yok Özkök benim kullanılmama çok dikkat eder, hatta benden fazla. Cemaatiniz sizin dürüstlüğünüze, onları kullanmadığınıza inanıyorsa, bunda kararlıysa, elbette ilk önce size konuşacaktır. Haberini size yaptıracaktır, yeni kitabı çıktığı zaman ilk önce size gelecektir, ödül aldığında yanında bir tek siz olacaksınızdır. Orhan Pamuk'ta da Mehmet Uzun'da da, Yaşar Kemal'de de bu oldu. Yaşar Kemal yeni kitabı çıktığında sadece benimle konuşur, gazetede ve televizyonda, Mehmet Uzun tartışmalarla ilgili son sözünü bana söyledi, Orhan Pamuk Alman Yayıncılar Birliği Özgürlük Ödülü'nü aldıktan sonra, Frankfurt'ta canlı yayında sadece benimle konuştu.

Başka isimlerde de bu oldu ama en son örnekler bunlar olduğu için söylemek gerek. Çünkü ben dürüst, çarpıtmadan bunları Türkiye'nin en çok satan gazetesinde yazıyorum. Unutmayalım ki bunu bir sansasyon sosuna bulamadan yazı-

yorum. Gazeteciliği değil edebiyatçılığı ön plana alıyorum. Bunları bana anlatabilirler ama sonrasında lütfen yazma derlerse ben de yazmam. Bunun içindir ki bir dahaki sefer yine bana konuşurlar. Bu manevi bir alışveriştir. İsteyen istediği düşünceyle yaklaşabilir. Ben kendi arkadaşlarımın, edebiyatçıların kırılganlığını bilirim, ona göre davranırım.

— Sizin önemli özelliklerinizden birinin insan idare sanatı olduğunu düşünüyorum...

— Bak sana bir anekdot anlatayım. Bir gün Erol Simavi Vehbi Koç'a gitmiş, konuşurlarken, "Vehbi Bey, bu uzun iş hayatınızda en çok neden şikâyet ettiniz, neyi başaramadınız" diye sormuş. Vehbi Bey buna, "Vallahi, eğer bir başarısızlığım olduysa insan idare etmekte oldu, başka bir şeyde başarısız olmadım" diye cevap vermiş. Erol Bey bunu hep anlatırdı. Ben insan idare etmenin genel kuralları olduğuna inanmıyorum. Yönetim bilimi var, yönetim danışmanları var, nasıl hastalık yok hasta var derlerse bence de bir yönetim tarzı yok her insana uygulanacak bir yönetim biçimi var. Bu biraz Osmanlı, biraz Bizans, biraz Cumhuriyet karışımı bir şey, bize özgü. Ertuğrul Özkök'ün lafını çok severim: "İnsanlar yönetilmez idare edilir Türkiye'de" der. Herhalde idare sanatı derken sen de bunu kastediyorsun.

— Doğrusunu söylemek gerekirse sizin insanları "idare etmeniz" beni her zaman şaşırtmıştır...

— Kürşat eğer sen de şaşırırsan, kim beni anlayabilir. İnsanlarla kırmadan konuşmak için epey retorik çeşitlemesi yaptım. İnsanla karşılaştığımda, ilk baktığım yüzüdür. Suret-siret ilişkisine dikkat edeceksin. Gönlün yazı var, baharı var, kışı var diye düşüneceksin. Onun hassas olduğu anlara tecavüz etmeyeceksin. Ben her şeyden soyutlanmış kurallar tespit edip o kuralları herkese aynı şekilde uygulamadım.

Bu bana, en başından çok güzel biçtiğim bir elbiseyi zorla bir bedene küçültmek veya büyültmek gibi geldi. Halbuki her insana göre değişik, butik bir idare tarzı lazım. Bir de tabii

unutmamak lazım, belki devlet idaresinde veya özel şirketlerde belli kuralları herkese uygulayabilirsin ama bizim işimizde hele gazete, yayınevi gibi işlerde karşınızdakilerin de kendine özgü bir kişiliği var.

Yaratıcılarla özel statüde konuşacaksın.

— *Bir keresinde bir opera müdürüyle görüşüyordum, bana, "Biliyor musunuz, burada altı yüz kaprisli ruh var, bunları yönetmek kolay mı sanıyorsunuz" demişti...*

— Evet, evet, işte böyle. Yazarlar, yayıncılar, şairler, sanatçılar böyle kaprisli ruhlar. Kaprisini görmezsen kırılıyorlar sana. Ama hepsini dikkate alırsan... Hep başkalarının kaprisinden söz ediyoruz da kendi kaprislerimizden dem vurmuyoruz. Ben de kim bilir kimlere kapris yapıyorum. İdare sanatında laf aktarmanın önemini bilir misin? Özellikle patronlardan çalışanlara gidecek mesaj, bence biraz hız kaybetmeli. Çünkü aynen aktarırsan hem patronla kötü olursun hem de çalışan arkadaşınla. Mevkiini, görgüsüz bir beyliğe dönüştürenlerden nefret ederim. Çok şükür böyle arkadaşlarım olmadı. Patronum hiç olmadı. Yöneticilikte Üç H prensibinden –rahmetli Haldun Taner'e söylemiştim, zaman zaman gülerdik– kaçınmalı: Hırtlık, Hışırlık. Üçüncü H'yi hayal gücünüze bırakıyorum.

Yönetenden çok yönetilenin şu atasözünü unutmaması gerekir: "Ne yavaş ol basıl, ne yavuz ol asıl." Yayın dünyasında çalışanlar, hassas, alıngan, kırılgan oluyorlar, ben de onlardan biri olduğum için anlayabildim. Olmaz demeyi biraz garip bulduğumdan, olmayacağını imalarla sezdiririm; herkes de imayı anlamaz ki. Adeta bir şiir açıklaması gibi konuşmalarımı gerçekten de herkesin anlaması imkânsız...

— *Siz de kaçıyorsunuz o zaman...*

— Ne yapacaksın, yapılacak tek şey kaçmak. Ya da artık, "Bugün olmasın yarın olsun" diyerek yalan söylüyorsun. Çünkü ilk başta söyleyince insanlar doğruyu kabul etmiyor. Onun için bazen şikâyet ederler. "Niye açıkça söyle-

medi" derler. Söyledim ama sen anlamadın. Benim insanlarla en çok çatıştığım nokta şuydu, ben hep insanların bazı şeyleri anlamasını istedim, gerçi çok şükür ki çalıştığım çoğu insan bunu anlamıştır. Anlamayana da ben zaten bir şey söylemedim artık. Bir insana beş kere bir şeyi söyleyip altıncı soruşunda, "Ah unuttum" diyorsa artık anlayacaksın onun o işi yapmayacağını... Ama bazı insanlar da var ki inatla devam eder, artık mahsus mu yapar, anlamaz mı bilmiyorum.

— *Ama herhalde yöneticilikte inandığınız temel bazı ilkeler de vardır?*

— Ben şuna inanırım, idare etmede en önemli şey, birinci olarak bir insanın yeteneği varsa, bir konuda başarı potansiyeli varsa sana düşen şey ona mâni olmamaktır. Bu, bence en iyi ve komplekssiz yönetme sanatıdır. Destek olmalısın, engel olmamalısın. Yazıyorsa daha iyi yazsın diye olanak vermelisin. Çünkü ben bunun kötü örneklerini gördüm. Mesela ben kendi çalışma birimime ortada değer diye dolaşan hiç kimseyi transfer etmek için uğraşmadım. Bunun sıkıntısını gördüm çünkü iş hayatında. O insan zaten bir tarza sahiptir ve önyargıları vardır. Onunla zor ilişki kurarsınız, bünyeye uyması zor olur. Ben bunun yerine genç kuşakla çalıştım. Gerçekten şanslıydım, sen geldin, Salim Alpaslan, İbrahim Altınsay, Hami Çağdaş, İhsan Yılmaz... Bunlar benim şansım tabii. Ama ben rastlantılara çok inanırım. O rastlantıları kullanmak da Zweig'ın dediği gibi insanlık tarihinde bir yıldızın parladığı ânı tanımak da önemlidir. İnsanlara kızabilirsin, ufak tefek kavga edebilirsin ama gerçekten büyük daire içinde inandığım ve güvendiğim adamı küçük meselelerle, kaprislerle, küçük yöneticilerin aptal benlik gösterileriyle harcamaya kalkışmadım. Çünkü bu zaten gerçek bir yöneticiye, biraz bilen, biraz okuyan birine yakışmaz. Belki böyle biri olmamın nedeni şuydu. Ben afurlu tafurlu yöneticilerin gülünçlüğüne tanık oldum. Sahte vakar, tafra füruş gülünçlüklere düşmemek gerekir.

Bazı garip yöneticiler gördüm, gazeteye ilk geldiğimde. Çoğu pek bir şey bilmezlerdi. Bildikleri şeyleri de öğretmezlerdi ki patron onlardan vazgeçemesin diye. Genç kuşak bilmez, sayfa yaparken kullanılan tipometre denilen bir alet vardı, birçok kişi onu çekmecesine kilitlerdi ki genç biri alıp kullanmayı öğrenmesin. Hep akıllı yardımcılarla çalıştım, hepsi birer değer bugün. Bilenleri, gençleri topladım çevreme. Onlara öğrettiğim gibi onlardan da çok şey öğrendim. Bense daha çok şunu gördüm, yöneticiler çoğunlukla geldikleri yerden emin olmadıkları için kendilerini sağlama almaya çalışırlar ve ilk iş olarak da kendisinden daha alt düzeyde ama sadık adamlardan bir çete kurarlar. Şimdi bu değişti bence. Basında bir uzmanlık oluştu. Genç kuşak yöneticiler bu eski zihniyetten kurtuldu. Sadık köleler aramıyorlar artık, kendilerinden emin insanları tercih ediyorlar. Daha doğrusu kendilerine iş yapacak adamlar arıyorlar.

— Sizin bu sistemsiz ya da size göre sistemli yönetim tarzınız büyük bir zaman kaybına ve verimsizliğe yol açmıyor mu peki?

— Çok öznel bir yöneticilik tarzı olduğu için benim kafamda kurduğum bir verimlilik tablosu var tabii. Ben kafamdakine ulaşmak istiyorum. Kendi içinde tutarlı, verimlidir ama belki dışarıdan anlamak güçtür. Ayrıca anlaşılması gerekir mi? Mesela Altın Kitaplar'da çalışırken Doktor'la biz kimseye git demezdik. En yeteneksize, en tembele bile demezdik. Onun kendi budalalığı içinde erimesini seyrederdik. Biraz geç oluyor, vakit kaybı oluyor ama...

— İyi ama bu, işlerin yapılmasını engellemez mi?

— İşte orada alternatiflik devreye giriyor. Daima âşıklarımın bile alternatifini bulundurdum. Çünkü bir yönetim sistemi alternatifsizse çöker. Osmanlı yönetimi dediğim bu işte. Orada da sadrazam var. Çünkü kellesi gidecek sadrazam çok. Biz kafasını kesmiyoruz ama sadrazamın yetkileri alınıyor, mallarına el konuluyor, yavaş yavaş gözden düşüyor, kendi kendi-

ne gidiyor. Mesela bak Altın Kitaplar'da işte o adamlar sonunda kendi kendilerine gitmeye karar verirler, gelip bize söyleyince de," A, niye gidiyorsun" diye sorardık.

— Benim görebildiğim kadarıyla sizinle çalışanların özel hayatlarına bile karışırsınız zaman zaman, biraz alaturka bir yönetim tarzı değil mi?

— Ama bak şimdi, kimseye niye oraya gittin diye bir sitemde bulunmadım, takip ederim bazen, çok garip bir şey, aslında meraktan biliyor musun?.. Benimle çalışan insanları mutlaka merak ederim, bu belki yöneticilikten değil de benim aile tarzımdan gelen bir şey. Bizim ailede de herkes birbirinin nerede olduğunu, nereye gittiğini, ne yaptığını merak eder. Telefon çaldığında herkes sesini keser, odada bir sessizlik olur, telefonun başındaki kiminle konuştuğunu söyledikten sonra sesler yükselmeye başlar, ancak çoğunluk konuştuğu insanı sevmezse, bir an önce bitirsin diye ısrar ederler. Hele yemek yendiği zaman telefon geldiyse, konuşmanın kesilmesi için büyük çaba harcarlar. Ben de öyle, merak ediyorum, şimdi cep telefonları çıktı, ikide bir ararım, ne yapıyorsunuz, neredesiniz diye sorarım. Bir şey söyleyeceğimden değil. Yakından çalıştığım insanı yakından tanımalıyım, herhalde aşkını düzenleyecek değilim ama bilmeliyim.

— Biraz da sizin iş hayatınız özel hayatınız olmuş, onun için sizinle çalışanların o düzene uymasını istiyorsunuz, hatırlarım bizi de cumartesi, pazar, bayram, getirirdiniz dergiye iş olsa da olmasa da...

— Evet, evet, çok doğru, benim iş hayatımla özel hayatım birleşmiş artık. Mesela pazar günleri işe gidiyorum, niye gidiyorum, çünkü yazımı yazıyorum, okuyorum, evde olsam da kütüphanede aynı şeyi yapacağım, mekân fark etmiyor benim için. Çünkü nerede olsam aynı şeyi yapacağım zaten. Burada benim kötü yanım, herkesin de böyle olmasını istiyorum benimle çalışan. Mesai saati diye bir şey bilmiyorum. Mesela her gün 6'da çıkan birine, "Aklıma bir şey geldi, şunu yapalım" deyince, "Yarın yaparız" derse, sesimi çıkartmıyorum

ama içimden çok sinirleniyorum. O zaman ertesi gün 6 olmadan ona bir iş çıkartıyorum, "Aman yapmadan gitme, yetişmesi lazım" diyorum. Bu yanlış bir şey biliyorum aslında?..

— Peki ama sizin dışınızda da ne yaptıkları sizi ilgilendiriyor, biraz da, "Ben çalışıyorum, gezmiyorum, onlar niye geziyor" diye mi kızıyorsunuz?
— Aslında bu Abdülhamit tarafım. Hafiyelik var bende. İnan ki böyle bir şey değil, merak ediyorum, bu dedektiflik oyunu hoşuma gidiyor, yoksa çağırsalar gitmem, ama istiyorum ki mesela dün akşam bir yerde buluşup birinden bahsetmişlerse ertesi gün gördüğümde onlara bunu söyleyip şaşırtayım. "Canım dün akşam da bilmem kimi amma çekiştirmişsiniz" deyip bildiğimi göstereyim. Bunun ne yararı var bana diyeceksin, yok tabii absürd bir şey ama hoşuma gidiyor. Belki ben fanus içinde yaşadığım için böyle oyunlarla eğleniyorum.

— Biraz da yalnız kalamayışınızdan mı oluyor acaba, görünüşte yalnız bir iş yapıyorsunuz, yazıyorsunuz, okuyorsunuz, müzik dinliyorsunuz ama hiç tek başınıza kalamıyorsunuz, birileri olsun etrafta istiyorsunuz?
— O da doğru. Bak mesela pazar günü bile gelsem gazeteye, "A, çıkıyor musun, bunu bugün yapmayacak mısın, ne zaman yapacaksın peki yahu" diye sorarım. Hatta gider kapısından alır getiririm. Yalnız bunu yaparken, "Gelin, iş var, şu saatte burada olun" diye emir şeklinde yapmıyorum. Mesela onu alıyorum, yoldan bir pastaneye uğrayıp pasta alıyorum, böyle bir ortam yaratıyorum ki sanki çalışmaya gelmiyor da o pazar günü aslında beraber geziyoruz, eğleniyormuşuz gibi...

— Sizinle çalışmanın aslında en ilginç yanı bir kere sizin şahsiyet olarak absürd biri olmanız. İyi hatırlıyorum sizinle önemli bir işi çözmek için üç gün konuşmaya çalışırdık, beceremezdik ama o arada hiç önemi olmayan elli tane şey konuşulurdu. Siz gerçekte bütün gün hatta gece bile çalışıyorsunuz ama kusura bakmayın bunun içinde gerçek iş saatleriniz part-time *gibi kalıyor.*

— Ama biz burada buzdolabı üretmiyoruz ki, her şeyin bir saati var. Onu bekliyorum. Şimdi bu durum nereden kaynaklanıyor. Bir kere benim o gün için kafamda kurguladığım bir şey var. Yazı var, okuma var, dinlediğim müzik var. Bu kurguladığım şeyin insanlarla paylaştığım yanı var. Ama tabii onlar benim kafamdaki bu kurguyu nereden bilsin? Benim kafamda bir *playback* var, bir bant dönüyor. O dönüyor ben başka bir şey konuşuyorum bu arada. İkisi arasında irtibat yok. Mesela sabah şu iş var bu iş var geliyorum diye gazeteyi arıyorum, Aysel'e diyorum ki, "Ayselciğim bu tenorların kavgası ne olacak?" Tabii ne desin, o bana şu aradı, bu aradı bir şey anlatıyor. Dinliyorum onu da ama ben o anda tenorlarla ilgiliyim. Yazı işlerine iniyorum mesela, "Çocuklar size manşet vereyim mi, ister misiniz" diye soruyorum, tabii yüz ifadelerine bakıyorum, onlar orada ter içinde manşet ararken ben tenorları anlatıyorum. Çünkü ben aslında onu yazacağım o gün. Böyle konuşarak yazıyı oluşturuyorum kafamda. Tabii dinleme yeteneğim yok biliyorsun, kendi işim dışında konsantrasyonum yok, ben oradan oraya atlıyorum, karşımdakiler şaşırıyor, onları da sersem ediyorum, çünkü bir konuya konsantre olup onu bitirmelerine müsaade etmiyorum, böyle hep parça parça benim zihnim, tabii çalışma şeklim de buna uygun oluyor.

— *Hatırlıyorum şimdi sizinle çalışırken, biz dergiyi yapar bitirirdik, günlerce sizin editoryal yazınızı beklerdik, çok kızardım ben size, çünkü dergi yetişmeyince sorumlusu biz olacağız...*
— Aaa tabii siz olacaksınız, o artık benim yazımdan değil, yirmi günde bir dergiyi yetiştiremediler diye ben de size söylenirim, tabii yapmadığım şeyin gerekçesini, suçlusunu da kafamda oluştururum o arada...

— *Sonuçta insanlar sizin yanınızda çalışıyor, siz amir konumundasınız, yani isterseniz diyebilirsiniz ki, "Size ne, ister yarın yazarım, ister gelecek hafta, bekleyin..." Ama böyle de-*

mezdiniz, aksine bize çeşitli mazeretler, bahaneler bulur, açıklamalar yapar, adeta özür dilerdiniz geç kaldığınız için. Daima bir açıklama borcunuz vardır insanlara. Neden?
— Çünkü aslında bu sistemle sizi de mecbur bırakıyorum açıklamaya... Şimdi mesela işte herkese soruyorum neredesin, ne yapıyorsun diye ama kendim de nereye gittim, ne yaptım hepsini anlatıyorum. Yani bakın benim gizlim saklım yok, sizin niye var demek istiyorum. Yalnız tabii şunu söylemek lazım, ben hep yazar, çizer, sanatçı yani farklı insanlarla çalıştım. Normal insanlar olsa daima normal gerekçeler geçerlidir. Ama normal gerekçeler bu saydığım insanlar için geçerli değil ki...

Mehmet Seyda'nın *Edebiyat Dostları* kitabını okusaydın benim bu davranışımı doğruya yakın biçimde onun teşhisinden okurdun. Seyda'nın *Edebiyat Dostları* adlı kitabındaki benimle ilgili bölümün girişinde şöyle bahseder; "Doğan Hızlan'dan bir şey üzerinde kesin söz alırsınız, 'Cuma günü, saat 12'de hazır, tamam' der. Sonra aradan çok cumalar geçer. Onun geçen günler içinde, verdiği sözle ilgili çalışmaları engelleyen özürleri birikmiştir. Ve Doğan Hızlan'a bir türlü kızamazsınız. Güleç yüzlüdür, takılgandır, bir şey bulur söyler, patlamaya hazırlanmışsanız, güldürmeye başlar sizi. Edebiyat açısından saplantıları yoktur, dediğim dedikçi değildir, tartışma kaldırır."

— Yani biz kendimizi normal sayıyorduk aslında değil miyiz, onu mu demek istiyorsunuz?
— Artık bilmiyorum. Aslına bakarsan ben kendimi çok normal görüyorum tabii. Bunun için de başkalarını anormal buluyorum. Onlar niye benim gibi yapmıyor diye şaşırıyorum.

— İş hayatında şöyle bir farklılık yaratıyor bu. İnsanlar bütün gün işlerini yapar, ciddi ciddi çalışır, sonra kalan zamanlarında, iş sonrası hayatlarında başka şeyler, kendilerini ilgilendiren, eğlendiren şeyler yaparlar, sizin için böyle bir bölünme yok.

— Yok tabii, ben hepsini bir arada yapıyorum. Ben normali anormal görüyorum onun için.

— Böylesi belki daha iyi, çünkü sırf işle uğraşınca insanlar sıkılıyor işyerinde, ama bu düzeni sağlamak biraz zor bir durum.
— Zor tabii, biraz şanslı olmak lazım. Şimdi dediğin gibi insanlar iş hayatlarını farklı kendi hayatlarını farklı yaşayınca, pek çok şeyi işten sonra, kalan zamanda yapmak istiyorlar. Ama bu pek başarılı olmuyor çünkü ertelemiş oluyorlar her şeyi. Yalnız şunu da söylemem lazım ki benim konuştuğum, çalıştığım insanlarla konularım ortak. Mesela benim herhangi bir topluluk içinde konuşacak konularım yok. Futboldan konuşsalar ben anlamam, ben zaten konuşmam, benim anlattığım da onları ilgilendirmez. Halbuki mesela ben bir Baki Hoca (Abdülbaki Gölpınarlı) kitabı yayımlayacağım zaman, işte onunla ilgili çalışmışsam, akşam da zaten arkadaşlarıma onu anlatıyorum, onların ilgisini çekiyor, onunla ilgili biri çıkıyor, ona gidiliyor, ondan bir şey alınıyor, bu arada oturulup sohbet de ediliyor, yani hep birbiri içinde daireler gibi...

— Sanat dergisi yaparken bu tabii daha anlaşılır bir şey ama gazetede üst düzey yönetici olunca biraz sıkıntı yaratmıyor mu?
— Yaratmadı çünkü insanları kırmamaya dikkat ettim. Yapılanları izah ettim, retorikler geliştirdim. Cemal Süreya'nın benim için 99 *Yüz*'de yazdığı gibi, insanlar bu yaptıklarımın *kast-ı mahsus*'la yani bilerek yapılmış bir şey olmadığını anladılar. Gerek yalan gerek bu davranışım için Cemal Süreya'nın yazdıklarına katılırım: "... Babıâli'de benzersiz ve çok renkli bir tip yarattı. Gerçekten benzeri yok. Editör ve eleştirmen olarak hiçbir zaman büyük yanlışa düşmez. Ama adam aldatma sanatında Bizans'tan bu yana ondan daha büyüğü gelmemiştir. İki türlü atlatır: Atlatmak zorunda kalmıştır, bir; atlatmadan artık haz da duymaya başlamıştır, iki. Yine de şöyle diyelim: Yüz kişiye yardım etmek için on kişiyi atlatır... Yalan söyler kimi zaman, ama sizin yalanlarınıza da her zaman sa-

hip çıkar. Sözgelimi Nil kıyısında villa almışsın, deseniz inanır buna ve tartışmaya başlar. Hangi kıyısında, yanında ne var?"

— *Siz gerçi bütün gün Mozart'tan bahseder gibi dolaşırsınız gazetede ama herkes bilir ki bir zamanlar gazete yönetiminde çok etkiliydiniz. Öyle yoğun bir zaman geçirdiniz.*
— O, şundan kaynaklanıyor, benim gazete hiyerarşisinde bir talebim olmadı. Bu olmadığı için bir yazarın bu konumda olmasını herkes zamanla kabul etti. Çünkü zaman zaman karşı çıksalar veya arkamdan konuşsalar da aslında onları kırmamak için hatta zaman zaman onların hatalarını örtmek için bu yetkimi kullandığımı gördüler. Bu en çok iktidar değişimlerinde oldu. Sonunda inandılar ki aslında bir edebiyatçının böyle bir konumda olması köşeleri törpüleme açısından iyidir. Yönetim dediğin zaman insan ilişkileri çok önemli. Ben hep çalışanların sorunlarıyla, dertleriyle ilgilendim. Belki başka bir yönetim biçimi olsa, onların özel hayatlarıyla ilgilenmez. Ben ilgilendim ve bu merak aynı zamanda onların bir sorunu olduğu zaman da onu çözmeme yaradı.

— *Kişi olarak çok çatıştığınız insanlar oldu mu?*
— Olmadı. Çünkü ben insan psikolojisine çok dikkat ederim. Herkesle bir noktada anlaşmak değil ama bir noktada herkese saygı göstermeyi önemsedim. Belki çok sevmediğim biriyle gidip yemek yemedim ama onu sevmiyorum diye de aleyhinde bulunmadım. Şunu söylemek isterim, bir tek şeyi çok gözettim, gerçekten de adalet duygusundan hiç ayrılmadım. Hoşlanmadığım bir adam da işini iyi yapıyorsa onu övdüm. O zaman da insanlar anlıyor ki bu belki biraz meczup, bize benzemiyor ama bundan kötülük gelmez. İşte sanatla, edebiyatla uğraşmanın getirdiği bir yumuşaklık, insanları anlama var bunda. Bir de şunu gördüm, insanın kişiliği, bilgisi, okudukları, edindikleri dışında her şeyin geçiciliğini gördüm. Bu geçicilik içinde de kalıcı öğeleri aramaya çalıştım. Tıpkı eleştiride yaptığım gibi. Bu özellikleri bana edebiyat kazandırdı.

— Para hırsınız oldu mu?

— Hayır, hiç olmadı. Çünkü şunu görüyorum, para neye yarar, istediklerini almaya. Benim istediğim ne? Kitap, kalem, plak. Benim başka almak istediğim bir şey yok. Ötekilerle ya annem meşgul olur ya arkadaşlarım. Anneannemin bir sözü vardır, "Tanrı yağ yakana yağ, mum yakana mum verir" diye. Gerçekten de buna inanırım. Tabii her zaman aileden asgari bir şeyim oldu. Ama düşündüm ki zaten istediğimi yapabiliyorum, tutup da zaten yarış arabası merakım yok ki, ev merakım yok, eşya merakım yok, benim merakım kitaplarımı alayım, plaklarımı, kalemlerimi alayım; bunları alabildim her zaman. Zamanla gördüm ki çok tuhaf bir şey, insanların içleri yüzlerine vuruyor ve fizyonomi bir ipucu veriyor bize. Bir gün Melih Cevdet Bey'le konuşuyorum, Kadıköy'deki evinde oturuyorduk, "Ne yapıyorsunuz Melih Bey" dedim, "Gelen geçen insanlara birer öykü uyduruyorum" dedi, güldüm, ben de öyle yaparım çünkü. Mesela gördüğüm bir adamı inceliyorum, bu şöyle biri olabilir diyorum. Bir görüşte herkesi anlarım demek değil bu tabii ama bazı özelliklerini çıkartıyorum. Ana özelliklerini. Artık benim onunla diyaloğum bu ana özelliklerin çizgisi üzerinde gidiyor. Biri gelip bana arabeski, Orhan Gencebay'ı çok severim diyorsa ona artık ben Mozart'ı sever mi diye sormadım ama oturup arabeski niye sevdiğini de tartışmadım. Bununla zaman kaybetmedim. Ben onun zevkine, beğenisine bir hakarette bulunmadım ama benim de onları değil de Mozart'ı sevdiğimi nazik bir şekilde hissettirdim. Ben sana bir şey söyleyeyim, insanların en kafasızı bile ne yaparsan yap inceliği, sevgiyi mutlaka anlar.

— İnsan idaresi kolay mı bizde?

— Çok zordur tam tersine. Bir kere bizde insanlar çok kompleksli. Bu kompleks olduğu için herkesin yasak bölgesi var. O yasak bölgesine girmemeye çalışacaksın. Şimdi biri kalkar gelir, senede bir kitap okuyordur, bilmem kimin kitabını okudun mu diye sorar, okumadım dersin, "Aman mutlaka oku, bu kadar iyi roman yazılmamıştır" der. Ben de ona, "Yahu sen ne biliyorsun, kırk yılda bir kitap okumuşsun, ayrıca o

dediğin de berbat bir yazardır" diyemem. "A, olur okurum" derim. Okudum okumadım belki ama onun o kitaba sarılmasını, kendisinin de okuryazar bir insan olduğu hissini zedelemedim. Çünkü bunlar insanın en hassas olduğu şeyler. Ben bir de hem patron hem çalışanlar için şuna dikkat ettim. Biri sizin hakkınızda bir şey biliyorsa onu inkâr etmemek lazım. Bu insanlarda çok büyük güvensizlik yaratır. Sizin hakkınızda bir şey bilip soruyorsa, "Yo hayır, ben öyle yapmadım" demedim. Ayrıca şunu da öğrendim ki özellikle patronların bir hafiyelik merakı var. Özel hayat merakı var. Başka yerden senin hakkında bir şey duyar, öğrenir sende de sağlamasını yapmak isterler. Bir de şuna dikkat ettim, başka insanlarla dostluk kurabilmek için onların sevdiği şeyleri ben de seviyormuş gibi davranmadım. Biri gelip de mesela, "Biliyor musun sabahları koşmak çok iyi geliyor, sen de sever misin, gelsene bizimle" diyecek olsa, ona "Yaa ne güzel sahiden çok faydalı" filan demedim. Hatta bunu söyleyene, "Biliyor musunuz Churcill'in bir lafı var, uzun yaşamanızı neye borçlusunuz diye sormuşlar, spor yapmamaya demiş" diye cevap veririm.

— *Arkadaşlarınızın zevkine de karışıyorsunuz, hatta taciz ediyorsunuz onları bazen.*

— Bu şundan kaynaklanıyor, insanlar çocukluktan beri aileleri tarafından yaptıklarının doğru olduğuna inandırılmışsa, sonra da arkadaşları böyle davranmışsa o öyle bir kemikleşir ki sevdiğin yemekten, müziğe, beğendiğin yazara kadar her şeyi çok doğru yapıyorsun, herkesin bunları okuması, yemesi gerekir duygusuna kapılıyorsun. Belki bilinçte bir özeleştiri yapıyorsun bunun doğru olmadığına dair ama artık bilinçaltına yerleşiyor. Mesela birisi bana, "Enginar sevmem" diyorsa sinirleniyorum, "Yahu enginar yemiyorsan ne yiyorsun ki peki" diyorum. Başkasının zevkini takdir ettiğim, müzik zevkine ikna olacağım çok azdır. Kimse bana pop dinletemez, cazın bazı örneklerine tamam ama onun dışında sadece klasik müzik ve klasik Türk müziğini dinlerim, başka türlerin benim için hiçbir önemi yoktur.

— Yalnız bu ilginç bir biçimde insanlar üzerinde etki yaratıyor, sanki onlar da bu yüzden kendilerini suçlu hissediyorlar...

— Bak bu da doğru, üniversitedeyken Laleli'de oturuyoruz, tam Şair Haşmet Sokağı'ndan geçiyorum elimde kitaplar, plaklar, orada çocuklar var benden belki birkaç yaş küçükler, her geçişimde, "İyi akşamlar efendim, yine okumadan geliyorsunuz, yine konsere gidiyorsunuz" filan diyorlar. Ama öyle bir söylüyorlar ki, "A yine o meczup geliyor, elinde kitaplar, plaklar" gibi dalga geçiyorlar. Bir akşam durdum, "Şimdi bu akşam ben soracağım size, nereye gidiyorsunuz, ne okuyorsunuz, ne dinliyorsunuz, söyleyin bakalım" dedim. Şaşırdılar tabii. "Şimdi dedim, üç gün sonra buradan geçtiğimde şu tiyatroya gidip, şu kitabı okumuş olacaksınız, soracağım, beraber tartışacağız" dedim. Tabii umudum yok aslında. Üç gün sonra geldim ki hepsi gitmişler tiyatroya sahiden de. Bir tanesi içlerinden bizim Tevfik Yener, gazeteci oldu sonra. Akademiyi bitirdi. Öteki sonra edebiyat öğretmeni oldu, Muzaffer Zorlu. Belki bizde sahiden bu var, buyurucu bir üslup etkiliyor insanları biraz. Yani demiyor ki, "Kardeşim sana ne, canımız nereye isterse oraya gideriz." İşte bir arkadaşım derdi ki, "Sen soruyu günah çıkartan bir rahip gibi soruyorsun, insanlar da mecburen günahlarını anlatmak mecburiyeti duyuyor..." Belki benim bu acayipliğim tek çocuk olmaktan geliyordur. Ben kaç tane tek çocuk gördüysem hepsi böyle abuk sabuk şeyler yapıyordu. Ben tabii bir fanusta, bir akvaryumda yaşıyorum. O akvaryumun her zaman suyunu değiştirmek lazım. Hep oksijen vermek lazım. İşte benim hayatımın suyu, oksijeni daima edebiyat ve müzik oldu. Hayatımda her şeyi aza indirgedim ama onun ayrıntılarıyla meşgul oldum, onlardan zevk aldım. Bana göre hiç "idare etmek" diye bir kavram olmadı. İdare et, demek, bütün yaşam biçiminden ödün ver demektir. Elindekilerle yetin demektir. Bu giderek hayatı küçültür, daraltır bu öyle bir lavdır ki yavaş yavaş her şeyi kaplar. Belki ben dışa dönük aynalarla ilgilenmedim, hep içe dönük aynalara baktım. Ama kendi eksiklerimi de edebiyat

tamamladı. Öyle kitaplar sevdim ki aslında benim sevmeyeceğim kitaplardı, işte belki onlar benim eksik yanıma hitap ettiği için sevdim.

— Bu kadar vakit alan yöneticilik yerine niye evde oturup müzik dinlemeyi, okumayı seçmediniz peki?
— Bir dönem yöneticilik yaptım, onu da ben seçmedim, başıma geldi. "Evde oturup müzik dinle" diyorsun, sanki gazetede dinlemiyormuşum gibi. Ben sokaklarda gezmediğim için insanlarla ilişki kurduğum tek yer gazete. Oraya da gitmesem herhalde iyice insansız kalır, dünya ile ilişkimi keserdim. Çünkü evde pek fazla insan sevmem. Misafirliğe gitmem, fazla misafir kabul etmem. Sanki bir evden ötekine gider gibi, plaklarımı, kitaplarımı alıp gazeteye giderim, oradan akşam yine onları toplayıp eve gelirim.

— Sizin hiç dernek, cemiyet üyeliğiniz filan var mıdır?
— Üniversiteye gittiğim yıllarda Fikir Kulüpleri Federasyonu vardı ben de ona gitmiştim. Sonra sanatla edebiyatla ilgili derneklere de üyeliğim olmuştur. Bu derneklerin belki hoşuma giden yanı orada da kimleri göreceğimi bilmemdir. Yani sürpriz yoktur. Belli düzeyde insanlar vardır. Bir ritüeli vardır.

— Bu özel kulüplerin, derneklerin sizin hayatınıza katkısı olmuş mudur?
— İnan ki olmuştur. Çünkü ortak bir felsefede, anlayışta birleşip, kişisel görüşlerden arınmak bana uygar bir kendini tatmin gibi gelir. Farklı görüşlerden, solcu, sağcı, komünist, faşist olabilir ama orada dünya konuşuluyor, insan konuşuluyor, çeşitli felsefecilerin felsefesi oraya geliyor.

— Sizin için sanat mafyası diyorlar, duydunuz mu hiç?
— Söylerler. Ama ben hiçbir zaman hak suiistimalinde bulunmadım. Bulunduğum yer ve yaptığım iş gereği çok jüride bulundum. Bir derginin yönetmeni, en çok satan gazetenin sanat yönetmeni, yazarı, aynı zamanda bir televizyonda kitap

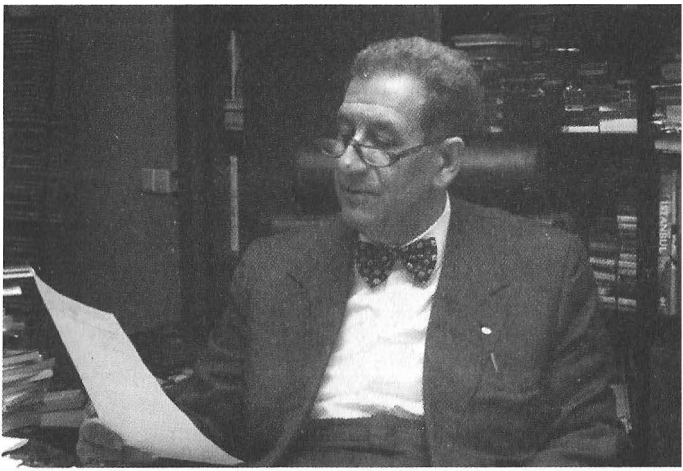
programı hazırlıyorum. Bunlar Türkiye'de her şeye sanki hâkimmiş, tekelinde bulundurmak istiyormuş gibi bir izlenim doğuruyor. Burada şunu söylemek isterim. Estetiğin adalet duygusunu hep gözettim ben. Sevdiğim kitapları, eserleri yazdım ama sevmediklerimin bile belli bir kalitede olanlarını duyurdum. Yan tutmamaya çalıştım. Ama bu da her şeyi beğenmek demek değil. Fakat böyle çok yerde yönetici olunca bu mevkileri kullanma düşüncesi doğurabiliyor. Ama ben bu yaptığım işlerde bir kişisel çıkar, şöhret gibi şeylerin peşine düşmedim. Bu art düşünceleri bunca yıldan sonra pek çoklarının aştığını sanıyorum. Bana derler ki, mesela çok satan kitapları yazmıyorsun. Herkes ondan bahsediyor diye ben onu yazmak zorunda değilim. Aksine belki ben onun karşısında o kadar sözü edilmeyen ama o kalitede olan başka kitapları yazmayı tercih ederim. Çünkü herkes aynı şeyleri yazmamalı. Hakkaniyet denilen şey budur bana göre. Hatta bundan biraz kompleks duydum diyebilirim, yanlış anlaşılacak diye bu konuda fazlasıyla dikkat ettim.

Bunun arkasından şu soruyu bekliyorum: "Birçok jüride varsınız..." Bazı olayların talebinde siz bulunamazsınız, yani ben jüriye gireceğim diye bir istekte bulunamazsınız. Bunca yıldır bulunduğum hiçbir jüride kendi edebiyat anlayışımın üstün gelmesi ısrarında bulunmadığım için, bu konuda mücadele edip, baskı kurmaya çalışmadığımdan ve ödülün her kuşaktan, her anlayıştan yazara verilmesini savunduğumdan dolayı yer almışımdır diyebilirim. Sözgelimi kuşak göz önünde bulunmalıdır. Necatigil ödülü özellikle gençlere verilir, elbette eski kuşaklardan isimlere de verilmiştir, verilecektir de, ama bahsettiğim farklı bir şeydir, gencin tanınması, daha bir motive olarak şiir yazması, eserler ortaya koyması için... Belki de benim jüriyi ve diğer eserleri manipüle etmememden kaynaklanıyor. Yani benim pek çok jüride bulunmam, benim bir güç odağı olmamdan dolayı değil, edebiyat dünyasında oluşmuş bir konsensüsten dolayıdır diyebilirim. Ama insanlar bunu bir edebiyat mafyası olarak değerlendiriyor, değerlendirebilirler de, özgürler bu konuda.

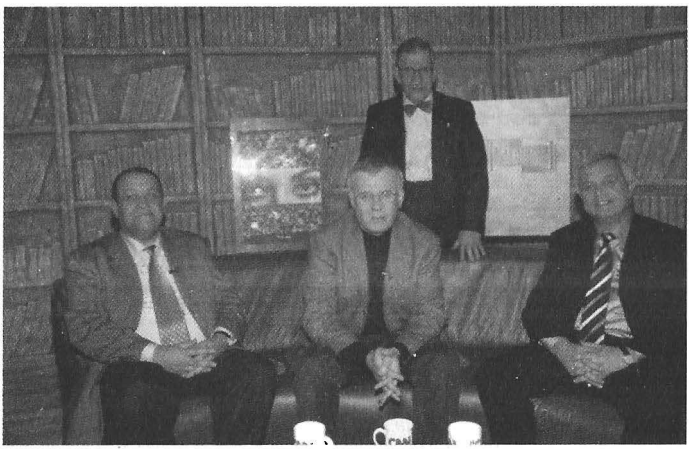
Şaka bir yana şunu söylemek gerekir: "Siz hiç papyonlu mafya gördünüz mü?" Ben görmedim, tamam ceket, kravat olabilir, ama ben papyonlu bir mafya babası görmedim, filmlerde de görmedim, romanlarda da okumadım, yok olmaz zaten. Komik olur.

Hürriyet *gazetesi on birinci kattaki çalışma odasında (kitaplar her yerde!).*

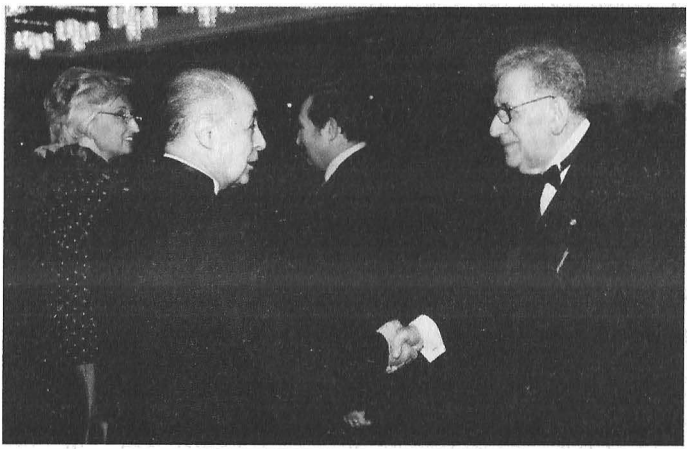
Çalışma odasında günlük gazete bültenini okurken.

Nedim Atilla, Ertuğrul Özkök, Ahmet Piriştina, Doğan Hızlan "Karalama Defteri" çekiminden önce.

Bülent Ecevit ile.

Semra Sezer, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Doğan Hızlan. Çankaya'da bir protokolde.

Doğan Hızlan 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile bir protokolde.

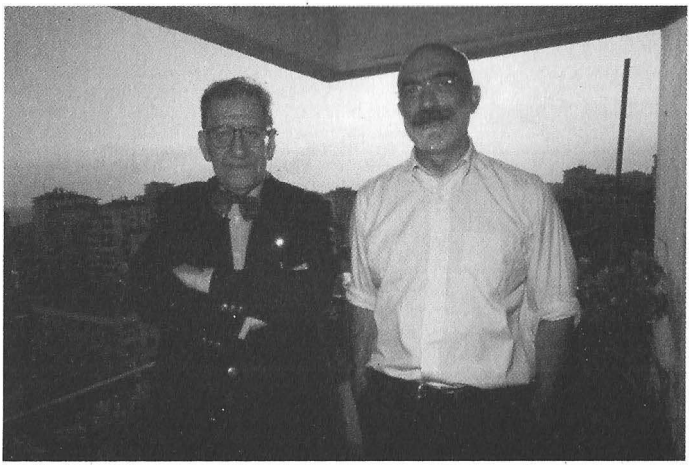
Yaşar Kemal ile İnce Memed*'in yazılışının 50. yılı dolayısıyla yazarın evinde yaptığı röportaj sırasında.*

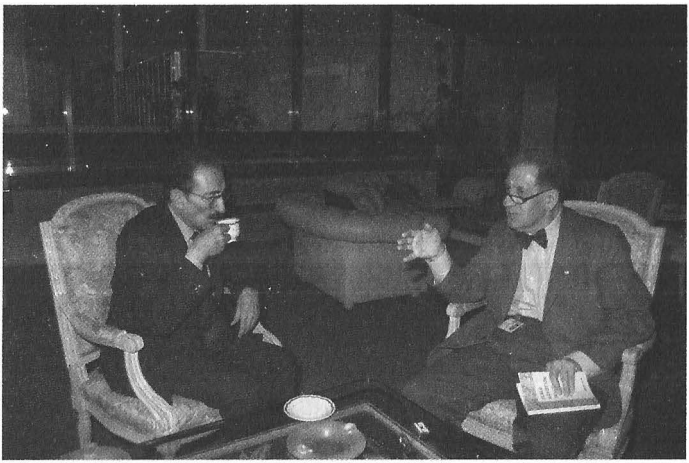
Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Erkan Mumcu ile Kitap Fuarı'nda.

Hürriyet *gazetesindeki çalışma odasında.*

Ahmet Altan ile, Altan'ın evinde.

Bülent Ecevit ile Hürriyet *gazetesinde.*

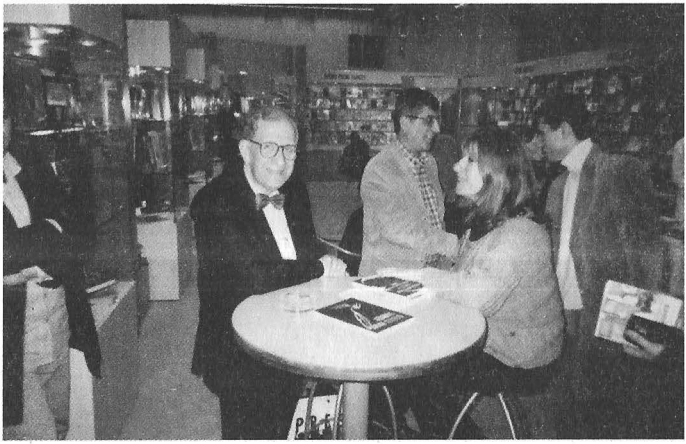
Ara Güler, Doğan Hızlan. Sabancı Müzesi'ndeki Picasso Sergisi'nde düzenlenen bir konferansta.

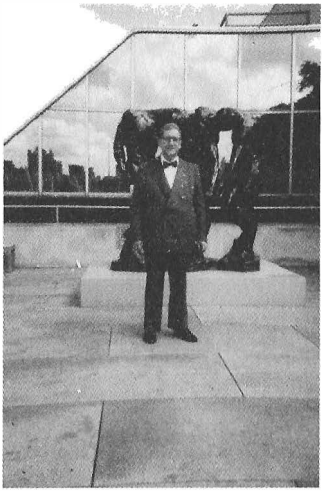
Doğan Hızlan, Adalet Ağaoğlu, Sefa Kaplan.

Berlin Türk Edebiyatı Haftası'nda konuşma yaparken.

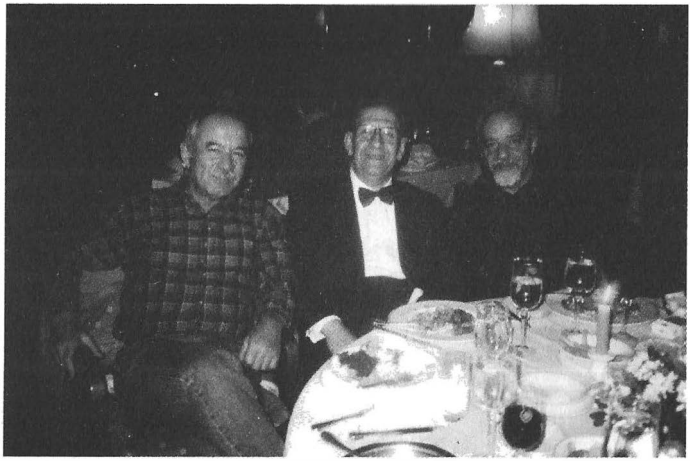
Duygu Asena ile. Arkada Refik Durbaş (Frankfurt Kitap Fuarı).

Amerikan Metropolitan Müzesi'nin balkonunda.

Yaşar Kemal ile Barcelona'da.

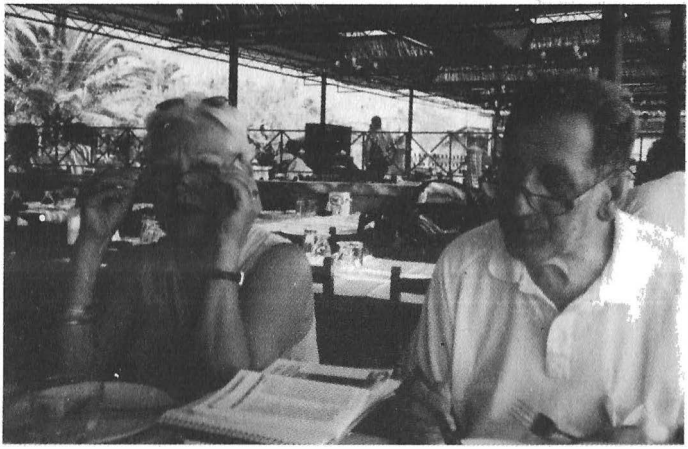
Erdal Öz, Doğan Hızlan, Paulo Coelho.

İş Bankası Müzik Ödülü Jürisi: Jüride Hasan Ali Ediz, Necati Cumalı, Ümit Yaşar Oğuzcan da var.

Nurettin Sözen, Doğan Hızlan, Ahmet Necdet.

Filiz Ali, Doğan Hızlan.

Server Tanilli ile TÜYAP kitap fuarında.

Bir Doğan Hızlan tebessümü.

Aydın Ilgaz, Sunay Akın, Doğan Hızlan.

Selçuk Demirel, Doğan Hızlan, Latif Demirci.

Doğan Hızlan, nadiren böyle durur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sanki Bir Roman Kişisi

Acaba herkes biraz roman kişisi midir? Ben kendimi roman kişisi olarak görmüyorum. Özel olarak, senin gibi bir romancı bana roman kişisi diyorsa, bunun altında bazı gerçekler olduğu konusunda kuşkulanırım. Efendim insan, isteklerini, arzularını, saplantılarını, tutkularını yaparsa ve bunlardan kendini çekmezse biraz garip görünebilir. Çünkü nedense tornadan çıkmışçasına bir örnek olan insanlara saygı duyulan bir dünyada daha doğrusu ülkede, biraz dekovilin dışına çıktınız mı biraz garipsenirsiniz. Ben de bundan rahatsız olan birisi değilim aksine çoğu zaman hoşlanmışımdır, bundan zevk almaya başlamışımdır.

— Sizin kitaplara çok büyük bir ilginiz var, çok fazla kitabınız var, ben bazılarından birkaç tane olduğunu ama yine de kimseye vermediğinizi de biliyorum. Ama bu ilgi bir bibliyomanlığa dönüşmemiş öyle mi?..

— Bibliyofil ile bibliyoman arasında sınır tecavüzü olabilir mi?.. Ben kesin bir şey söyleyemeyeceğim... Bende kitabın kendisine, biçimine tapınma duygusu yok. Eski baskı kitap merakımın da olduğu söylenemez. Ancak imzalı olursa, o ayrı kategoriye girer. Eğer onun üzerine bir yazı yazacaksam, inceleme yapıyorsam, eleştiri yazıyorsam, elbette o kitabın bütün baskılarına bakarım, bir fark yakalayabilir miyim diye.

Kitap koleksiyoncusu değilim, bana lazım oldukları için biriktiriyorum.

Türkiye'de kitap biriktirme zorunluluğu vardır. Çünkü bütün kitapları kütüphanede bulamazsın. Derleme Kanunu 1934'te çıkmış, o zamandan itibaren devlet her basılan kitaptan belli bir adet kütüphanelere verilmesini yasal olarak şart koşmuş. 1934 yılından öncekileri bulmak çok güç, bir eleştirmen, bir araştırmacı bunları biriktirmek zorunda.

Celâl Sılay kitabını hazırlarken, o kitapları teker teker dostlarından topladım, gazeteye ilanlar vererek...

— Gelelim bibliyomanlığa...

— "Kitap olsun da ne olursa olsun" diyenlerden değilim. Zarfına fazla ilgi duyanların mazrufa aynı ilgiyi göstermedikleri kanısındayım. Ben kitabın cildine, dışına, zarfına merak

duyanların mazrufa fazla ilgili olduklarını sanmıyorum. Tabii ki koleksiyonerleri bunun dışında tutuyorum. Koleksiyonerlerin hepsinin iyi bir okuyucu olduğu kanısında değilim.

Ancak el yazısı müsveddelere ilgim vardır. Onun da nedeni, mesela bir şairin şiirinin ham haliyle olgun sonunu görebildiğim için önemlidir. Bir de yaratma sürecini takip ediyorsunuz o düzeltmelerde. Bizde böyle bir arşiv yok. El yazılarının önemini, Özdemir Asaf'ın yayımlanmamış şiirlerini baskıya hazırlarken daha çok anladım. Düzeltmelerde, onun şiiri nasıl kurduğunu, nasıl mükemmelleştirdiğini izledim. Behçet Necatigil'de de bu süreci izledim.

Kitabın dışına ilgi göstermediğim sanılmasın. Daha önce de anlattım. Küçük teyzem Saadet Yazar, daha ilkokulda alfabemi ciltlettiğinden beri böyle bir fetişim de vardır.

— Haftalık kitap eklerinin ilanlarına veya yazılara bakarak, sizde olmayanların hemen temin edilmesini istediğinizi biliyorum...

— Bu bir haberdar olma isteğidir. O kitabı o gün istemeyip, sipariş etmezseniz, zamanında okuyup yorumda bulunmazsanız, unutabilirsiniz, gündemini yitirebilir. Hele günlük yazıda böyle bir şansınız olmaz. Öğrenme merakının yarattığı bir şeydir bu. Bazen yardımcım şöyle der, "Doğan Bey, o kitabı ne yapacaksınız, hem kötü bir kitap hem de sizinle alakalı değil. Taocu felsefe veya Reiki'yi ne yapacaksınız Allahaşkına, o da gelmeyiversin." Ben onun da bende olmasını, o kitabı okumasam bile göz gezdirmeyi isterim.

— Bir de şöyle bir durum var. Bir yazı yazacaksınız, yakınınızdakiler kendi kitaplarını getirirler, o yazılar yazılır biter, yayımlanır. Ama o kitapları siz geri vermezsiniz!..

— Ben buradan bir kitap gaspı meselesi seziyorum. Bir yazı sürekli yenilendiği, geliştirildiği için herhalde kaynakları elimde bulunduruyorum. Yoksa sahibi de gerektiğinde istifade edebilir. Dışarıya kitap vermezken –verirsem de o kadar istekli vermem– dışarıdan gelen kitabı da geri vermek iste-

mem. Her kitapseverde bu duygu yerleşmiştir. Sanki o kitap benim kütüphanemdeki eksiği tamamlamıştır. Aslında o kitap elbette bende de vardır ama kitaplar binleri, on binleri geçince onları bulmak da ayrı bir zorluktur.

— Kaç kaleminiz olduğunu biliyor musunuz?
— Sayı vermem, bereketi kaçar. İyi markaların iyi modelleri var diyerek konuyu kapatmalıyım. Sadece dolmakalemlerim yok tabii, bir kalem alırsam ya da bir kalem bana armağan edilirse, hemen onu sete tamamlarım. Anlayacağınız, bir armağan gelir, üç armağanı da ben tamamlarım, dört olur. Dolmakalem, tükenmezkalem, *roller ball*, kurşunkalem... Özel, belli sayıda çıkarılmış kalemlerim de var. Bir paradokstan söz edebilir miyim? 15 yaşımdan beri de, önce daktiloda sonra da bilgisayarda yazıyorum. Bunların hepsinin, markasına göre mürekkebi, değişik renkleri, kartuşları olduğunu da unutma. Kurşunkalemin de çeşit ülkelerden alınmış, çeşitli markalardan olanları var. Silgilerimin şıklığını söylemeden geçemem. Çok marka, çok garip silgiler. Hele şimdi öylesine komik silgiler var ki kendimi alıkoyamıyorum. Almadan duramıyorum... Bir madlen çikolata görüntüsünde silgi... paten biçiminde bir silgi...

— Başka bir konuya geçelim isterseniz. Sizin son derece geniş bir müzik arşiviniz yani plak koleksiyonunuz ve özellikle kalem koleksiyonunuz var. Nasıl başladı bunlar, kendinizi ne kadar koleksiyoner olarak adlandırıyorsunuz?
— Koleksiyoner sözü aslına bakarsan, beni biraz ürkütüyor. Çünkü sürekli olarak bir işin peşine düşmek, hatta sürekli olarak buna yatırım yapmak ve işin maddi yönünü ön planda tutmak gibi nedenlerden dolayı ben kendimi tam olarak bir koleksiyoner şeklinde adlandırmıyorum. Ne yazık ki bir şeyi almaya başlayıp, sayı olarak da çoğaltmaya başladığınız anda gizli bir biriktiricilik güdüsü ortaya çıkıyor. İnsanlarda çok zevk uyandıran bir şey kalem... Benim küçük teyzelerim daha ilkokula giderken benim kalemlerime ve kitaplarıma özel bir önem göstermişlerdir.

Koleksiyonerlik kaba bir biçimde, "Aman hepsi benim olsun" demek değildir, aslında bir arama duygusunu içinde barındırır. Ben her kalemde yeni bir ucu aramışımdır, her kalemde daha iyi yazabilmenin derdine düşmüşümdür, her dolmakalemde başka renk bir mürekkebin denenmesini aramışımdır. Sadece pahalı veya gösterişli kalemlere ilgi duyduğum sanılmasın, ucuz olup bende olmayan kalemlere de son derece büyük ilgi duyarım. Ona da sahip olmak isterim. Sanırım mülkiyetçilik bunun sebebi. Mesela şöyle durumlar da var, hatta bende kleptomani olmadığı için de çok şükrederim. Diyelim bir arkadaşım, bundan kırk yıl önce, bir kalem almış ve aldığı kalemin o yılın ürünlerine yönelik bir özelliği var. Bunun dışında, kalem üretilmiş ve o model bir daha yapılmamış da olabilir. Daha da kötüsü, bu bahsettiğim kalemler arkadaşımda var ama bende yok. Baktığım zaman, arkadaşımın benim gibi bir kalem merakı da yok, hatta o kalemi öylesine saklıyor. İşte o zaman inanılmaz ikna yeteneğim devreye girer ve o kaleme sahip olabilmek için bütün maharetlerimi, ikna meziyetlerimi ardı ardına sergiler, ne yapar eder en sonunda o kaleme sahip olurum. Ama açıkçası bu özelliğime rağmen kendimi bir koleksiyoner olarak adlandırmıyorum. Profesyonel hobi, demek doğru olacaktır. Bilmiyorum böyle bir ifade var mı? Yani kalem konusunda ben koleksiyoner mantığıyla hareket etmem, tutkudur benimkisi. Sonra şöyle bir durum var; sadece kalem değil, onunla doğrudan alakalı şeylerin de bütün modellerini edinmek isterim. Kâğıt çeşitleri mesela, çünkü hangi uç, hangi kâğıda daha iyi yazabiliyor bunu görürüm. Saman kâğıda mı, gofre denen bir kâğıt var ona mı, soğanlı kâğıda mı, beyaz kâğıda mı, parşömene mi? Sonra her gün biraz değişik kalem kullanmalı, böylece hem markaları deniyorsunuz, hem de tekdüzelikten kurtuluyorsunuz. Kalemlerin deri mahfazasını, kutularını da unutmayın... Onlar da ayrılmaz, hatta bütünleyici bir parçadır... Taşıdığınız kalemler incinmesin diye ayrıca onları madeni kutular içinde taşıyacaksınız.

Ritüeli olmayan bir şeyi sevmem. Hatta biraz eziyeti olmalı zevkinizin, hobinizin. Gümüş kalemleriniz matlaştığında, onu ovmaktan üşenmeyeceksiniz, mürekkep kuruduğu zaman kalemi pompayla yıkamaktan bıkmayacaksınız.

— Tamam koleksiyoner değilim diyorsunuz, ama çok az sayıda üretilmiş, özel koleksiyon kalemleriniz de var. Baktığımız zaman size hediye edilmiş bir kalem mi daha önemlidir, yoksa gerçekten özel üretim ve pahalı kalemler mi değerlidir?

— Tabii ki sevdiğim bir insanın her türlü armağanı beni mutlu eder... Bu kalem değerli olmayabilir de. Ancak bir hususu belirtmek gerekir, sevdiğim kalemlerin çoğuna gösterdiğim sevgi, onun pahasıyla doğru orantılı değildir. Şunu da söylemeli ki çok ucuz bir kalem de bazen ayrı bir değere sahip olabilir. Aslına bakarsanız, dediğim gibi 15 yaşımdan beri daktilo kullanıyorum, tabii daha sonra bilgisayar devreye girdikten sonra da ağırlıklı olarak bilgisayar kullanmaya başladım. Bakacak olursak, kalemle yarım sayfadan fazla yazmam, ama her an her yere not düşebilirim, bunun için kalemi yanımdan eksik etmem. El yazısını daha çok kullanan insanların kaleme daha düşkün olduğu söylenebilir ama bende tam tersi diyebilirim. Benim için kalemin kendisi önemlidir, diğerlerinin ayrı bir yeri elbette vardır, ama kalemin kendisini çok sevdiğim için özel modelin çok "özel" bir açıklaması yoktur bende. Hatta şöyle bir anım var bununla ilgili. *Cumhuriyet* gazetesinde çalıştığım yıllar; kırtasiyeden o gün kendime yeni bir takım Pelikan kalem almıştım; dolmakalem ve kurşunkalem takımıydı. Akşam yemeğinden sonra kalemi alıp, birkaç not karalayarak zevkini çıkarmaya çalışayım dedim, baktım kalem yok. Saat nerdeyse gece yarısına yaklaşıyor. Hatırladım ki kalemleri masamın üzerinde bıraktım.

Yatağa girmek üzereyim, pijamamı giymişim. Üstüme hemen bir robdöşambr geçirdim, acele gazeteye gittim, kapıdan girerken, hayrola diye soranlara, önemli bir yazıyı unut-

tuğumu söyledim.Yukarı çıktım, masamda kalemleri görünce dünyalar benim oldu. Tutkularımın, hobilerimin beni zaman zaman teslim aldığını gösteren bir örnek olabilir mi?.. Ben yorum yapmayayım artık.

— Bunu bilenler var tabii, bir kalem sergisi yapmayı teklif edenler oldu mu?
— Elbette oldu, hatta, senin de sormak istediğin şey bu sanırım; en azından sergileme bahanesiyle hem sayısını öğrenecekler, hem de elimdeki kalemlerin hangileri olduğunu... Bu istek çok dile getirildi, hatta bir aralık Yapı Kredi Sergi Salonu'nda böyle bir şey düşünüldü, dolmakalemleri olanlar getirsin sergilensin diye, bir kuratör bile aranıyordu.

— Peki kalemlerin öyküsü bu, plaklar nasıl başladı? Gazetedeki ofisinizde yüzlerce CD var, evinizde de hem CD hem LP binlerle ifade edebileceğimiz sayıda, bunu anlatabilir misiniz?
— Müzik konusunda da koleksiyoncu değilim, sevdiğim bestecinin sevdiğim eserini en iyi icradan dinleme çabasıdır benimki. Hadi kalemde bilinçdışında böyle şeyleri tespit etmek mümkün olabilir, farkında olmayan içimdeki koleksiyonculuk hissi beni gıdıklıyor olabilir, ama müzikte çok daha farklı bir durum var. Başlarda da söylediğim gibi müzik sevgisi aileden geliyor. Müzik aletlerimiz oldu hep, gramofon ve radyo vardı eskiden. Onların müziğine ev halkı da eşlik ederdi. Gramofonda çalmak için onlarca 78 devirlik plaklar vardı. Çocukluğum bu gramofonları kullanmakla, onlarla oynamakla geçti desem yeridir. Çünkü kuruyorsun, çok kurmaktan dolayı zembereği kırılıyor, iğnelerle ve bozduğum zembereklerle uğraşıyordum, tabii yaş ilerledikçe kendime plaklar almaya da başladım, o gün bugündür yeni çıkan bütün plakları alırım.

— İlk dinlediğiniz plaklar nelerdi ve nasıl çeşitlendi bunlar?
— İlk dinlediğim plaklar ailemin çaldığı ve dinlediği Türk musikisi plaklarıdır. Değişik sanatçılardan değişik icraların

çoğu vardı ailemde, ben de onları dinlerdim. Aradan geçen bir-iki yıl içinde ben Batı müziğine ilgi duymaya başladım ve bu müzik türünün kayıtlarını da edinmeye, konserlerine gitmeye başladım, zamanla plaklar çeşitlenmeye başladı tabii. Bende daima bir mukayese duygusu vardır; nasıl kitapları, filmleri hatta insanları birbiriyle mukayese ediyorsam –ne yazık ki böyle bir tabiatım var– doğal olarak müzik icralarını da mukayese ederim. Zaten baktığımız zaman doğru olanı da budur. Şimdi şöyle bir şey çıkıyor ortaya, bir icra var ve bunu dinliyorum, ama başka bir sanatçı tarafından yeniden icra ediliyor. Bu yeni icrayı herhangi bir yerden dinliyorum ve beğendiğim bir-iki noktayı yakalıyorum, doğal olarak bu icrayı da albümlerim arasına koyuyorum. Dolayısıyla arşiv genişleyip, bazılarına göre koleksiyon halini alıyor. Böylece aslında aynı parça üzerine bir çeşitleme, varyasyon oluşturmuş oluyordum. Mesela birinde şu güzel, diğerinde şu güzel diyorum. Yani birinde vokal varsa ve güzelse vokali için dinleniyor, diğerinde yaylılar, bir başkasında piyano kusursuz, böyle olunca hepsi birikiyor doğallıkla. Ben evvelden beri dikkatli bir dinleyiciyim, bunu çok rahat bir şekilde söylerim.

Taş plakların çalındığı yıllarda Türk müziği ve Batı müziğinin çoğunu toplamaya başlamıştım. Zamanla taş plaklar çekildi ve yerini LP'lere bıraktılar. Gramofonlar yerini pikaplara bırakmaya başladılar, doğal olarak ben de bu yeniliği takip ettim. Artık iğne derdi de azalmış oldu tabii, pikapların iğnesi gramofonlara göre daha kullanışlı ve rahattı. Bunun bir de konser boyutu var, gerek Türk müziği konserleri olsun, gerekse Batı müziği konserleri hepsini takip ediyordum. Bir aralık caz müziğiyle de ilgilendim ama o konuda diğerlerine gösterdiğim ilgiyi gösterdiğimi söyleyemeyeceğim.

— Peki bunda da sayı soracağım, tahmin edilebilir bir sayısı var mı?

— Açıkçası onları da saymadım. Zaten saymaya da gerek olduğunu düşünmüyorum. Hem epeyce CD var hem de LP (Longplay). 78'likleri de ihmal etmedim. Taş plaklarımın ne

yazık ki çoğu kırıldı çünkü artık çok eskidiler ve zamanla kırılıyorlar ne yazık ki. Gerçi bazı Avrupa kayıtlar var, onların özel mahfazaları da var. Özel maroken cildi içinde, her sayfaya bir taş plak girecek şekilde cepleri var. O sayede tam bilmiyorum ama yüze yakın veya yüzün üzerinde de taş plağım var. Mesela koleksiyonerlerin en büyük hedeflerinden biridir imzalı şeyleri toplamak, bende öyle bir heves de yoktur. Çoğu müzisyenle tanıştım, gerek yerli gerekse yabancı, ama tutup plaklarını, imzalatmaya götürmedim, hayranları bile olsam. Ama bana imzalayarak gönderenler de oldu tabii, bu da ayrı bir sevinç olur benim için, onu da ayrı değerlendirmek gerek.

— Peki kalemlerde yan ürünler devreye girmişti, kâğıt, silgi... Müzikte de bunun olması gayet doğal, bunu anlatabilir misiniz?..

— Tabii her zevkin, her hobinin cefalı bir yanı da vardır. İyi müzik dinlemek için teknolojinin nimetlerinden yararlanmak lazım. Bunu, teknolojik ilerlemeye gözü kapalı bağlılık, her yeniliği hemen uygulamak gibi anlama.

İstanbul Radyosu'nda birtakım önemli Türk musikisi icraları vardı, onları alabilmem için makaralı teyp gerekiyordu, Türkiye'de yok, dışardan getirilmesi de mümkün değil. Şansım yaver gitti, Bologna Kitap Fuarı'na gittim, bir gün rahmetli Muzaffer Aşkın'la (Frankfurt'taydı) konuşurken derdimi anlattım. O da artık bu makinelerin getirilmesinin serbest olduğunu söyledi. O zaman İtalya temsilcimiz olan Mehmet Demirel'le birlikte Roma'da aradık bulamadık, Bologna'ya gittiğimizde bize elektronik aletlerin Budrio'da olduğunu söylediler, oraya gittim ve Teac bir makara bantlı teyp aldım, önce Roma'ya sonra da Türkiye'ye getirdim. Yolculukta, onu kırılmaktan, incinmekten korumak için epey zorlandım. Gümrükte de epey uğraştım, o zaman herkesin getirdiği küçük komple setler... ışıklı, süslü falan. Bu, gümrükçülere koca bir stüdyo gibi geliyor, neyse onu getirebileceğimi ispatlamak için *Resmi Gazete*'nin fotokopisi de yanımdaydı. Teybi getir-

dim yerleştirdim. Sonradan radyoevimden kayıtları almaya başladım. Önce Feyzi Aslangil'in kayıtlarını aldım, sonra da Tanburi Cemil Bey'in. Yıllar sonra bu kayıtların önemi ortaya çıktı, Kalan Plak'ın sahibi Hasan Saltık'a Feyzi Aslangil kadar, Türk musikisini piyanoda iyi çalan biri olmadığını söyledim, o da, "Ama elimizde kayıt yok" dedi, bendeki kayıtları verdim, CD çıktı, benim arşivimden olduğu da belirtilmiştir.

Hâlâ kullanırım makaralı teybimi. Şu an oturduğum evde iki pikap var, birisi Acustic Research, diğeri Technics'in, DJ'lerin kullandığı modeli. Fatih'teki kütüphane evimde pikap, gramofonlar var. Biri kurmalı gramofon, diğeri de elektrikli; eski radyolarım da var, 78 çalar pikabım da. Bilirsin bir tane el yapısı lambalı setim var, iki tane de normal.

— Doğan Hızlan hangisini tercih eder; plak mı, CD mi, MP3 mü?

— Açıkçası MP3 o kadar dinlemedim, arada bir bilgisayardan bir-iki müzik dinliyorum ama, bana o kadar zevk vermiyor, itiraf edeyim. Birincisi güzel bir ses sistemi kurulamayacağı için bilgisayara, o kadar temiz ve doğal bir ses alamıyorsunuz. *I-Pod* denen cihazı da sevgili bir dostum armağan etti, dinliyorum. Neyse çok aleyhte konuşmayalım, ben *vinyl* olarak adlandırılan LP'leri tabii ki tercih ediyorum. Onun lezzeti şahsen çok daha iyi geliyor. Hele bir de lambalı kayıt cihazıyla kaydedilmiş plağı lambalı amfiyle dinlediğiniz zaman sesi çok daha iyidir, sanki salonda gibisiniz. Aradığım doğal sesi CD'de bulamıyorum. Bundan dolayıdır ki LP'yi tercih ediyorum. Ama açıkça itiraf etmek gerekir ki CD'nin rahatlığına da yenik düşüyorum. Evimde LP dinlerim ama gazetede CD'yi tercih ediyorum. Şimdi yavaş yavaş *I-Pod*'u tercih eder oldum.

— Müziğin de en az edebiyat kadar içindesiniz. Pek çok edebiyat jürisinde bulunduğunuz için soruyorum, müzik jürisinde bulundunuz mu hiç?

— Bu sorunda biraz kinayeli bir ifade sezdiğimi söyleyebilirim, özellikle pek çok edebiyat jürisi garip geldi, söyleyeyim. Her neyse bir-iki sene Türk Eğitim Vakfı'nın "Yeni Zeki Müren'ler yeni Safiye Ayla'lar" diye bir müzik yarışması yapıldı, Türk müziği jürisinde bulundum o kadar. Dr. Nevzad Atlığ'ın isteği üzerine katıldım.

— Yeni sesler dediniz, yeni ve genç yetenekler arasında takip ettikleriniz var mı?

— Elbette, biliyorsun ki ben yabancı müzik dergilerini takip ediyorum. Orada yeni seslerin, müzisyenlerin ve şeflerin hepsini öğreniyorum, alıyorum. Önemli, hakkında iyi eleştiriler çıkmış solistlerin, şeflerin icralarını alıyorum. Daha ünlü olmadan bilmek, onların geleceğini izlemek hoşuma gidiyor. Bilgimi, yanılgılarımı öğrenmek için de iyi bir yöntem. Orada çıkan ilk haberlerinden sonra albümü çıkar çıkmaz alıp dinliyor ve onu takibe alıyorum. Böyle baktığımız zaman yetenekleri buluyorum da diyebilirim. Benim müziğe ilgim var çünkü. Yani amacım sadece koleksiyon yapmak değil veya kuru kuruya arşiv oluşturmak değil, ben profesyonel hobiciyim, diyebilirim. Bunu en fazla böyle değerlendirebiliriz. Bu ifadeyi daha önce de kullanmıştım, burada da kullanmamız yanlış olmayacaktır kanaatindeyim.

— Şimdi bana hep garip gelen bir şeyi sormak istiyorum. Bu söylediklerinizi tek başına yaşayan, yalnız bir insanın hayatı... Ama aslında siz benim bildiğim kadarıyla yalnız kalmaya hiç tahammülü olmayan bir insansınız. Hep çevrenizde birileri olsun, birileri sizinle ilgilensin istersiniz...

— Evet evet, hatta onları rahatsız ederim... Onları yanımda isterim ama aynı zamanda isterim ki onlar benim sevdiğim şeyleri sevsin. Bunda kötü bir yan var tabii çünkü onların sevdikleri benim sevdiklerime uymayınca onların yaptıklarına kızarım.

Ama bilirsin sevdiklerimi çok severim, sevmediklerimi de hiç sevmem. O zaman sevdiklerimle paylaşabiliyorum ancak

bildiklerimi, bilmediklerimi öğrenmek ya da bildiklerimi öğretmek bana çok zor geliyor. Zaten neyi sevip neyi sevmeyeceğimi evvelden belirlemişim.

Bu sözüm yanlış yorumlanabilir. Biraz dallanıp budaklansın bu söylediklerim. Edebiyat, müzik, sanat konusunda her zaman yeninin peşinden koşarım, zaten eskiyi bilmeyi şart koşmam da. Fıkraları bile anlatsam, bilenlerin daha önce gülmesini isterim. Ne bileyim, Divan şiirinden bir şey okuyunca benimle onu paylaşamıyorsa eksik geliyor bana, onun eksisi oluyor. Enginar yemeyen bir adamı anlayamıyorum bir türlü... Halbuki niye anlamıyorsun, ne var anlamayacak, böyle şey olur mu? Ama anlamıyorum ben işte... "Beş kişiden fazla bir yere gitmeyin" diyor bir arkadaşım, çünkü sıkılınca onları da rahatsız ediyorum. İğnelemeye başlıyorum onları. Beş kişi. Oda hayatı. Oda müziği gibi...

— Her yerde o hayatı kurdunuz...

— Evet, en azından o hayatı kurabilmek için büyük çaba harcıyorum.

Yurtdışında yaşayan, uzun süredir orada çalışan gazeteci bir arkadaşıma buraya dönmesini önerdiğimde bana şöyle bir cevap vermişti: "Sen bir kale içinde yaşıyorsun, kalenin içindeki belli insanlarla görüşüyorsun, konuşuyorsun, dostluk kurmuşsun. Ama ben birden İstanbul cengeline girersem, bundan sonra şaşırırım." Gerçekten de doğruydu söylediği ama ne yazık ki mesleki kaderin rüzgârı onu Türkiye'ye attı. Beş kişiden çok masalarda oturma diyen çok sevdiğim arkadaşım, benim bazı yemeklere gitmemi önler. Zaman zaman düşünürüm, ben rahatsız olmayayım diye mi, yoksa rahatsız etmeyeyim diye mi?

— Sizin sevdiklerinizi sevmeyen, rafine zevkleri olmayanları da küçümsersiniz, eleştirirsiniz...

— Evet evet bunu yapıyorum,. haklısın... Yapmamak istesem de insanı alışkanlıkları kuşatıyor, sarıyor. Çünkü insanın ince zevkleri olsun istiyorum, bunu kazanacak zaman,

imkân olmayabilir, küçümsemiyorum ama bunu yapacak, öğrenecek bir insanın yapmamasına kızıyorum. Yoksa ekonomik zorunluluk, yetişme şartlarının mümkün olmadığı insanlara hiçbir zaman böyle bir tavır almam, aksine sözünü etmem.

— *Onların üzerinde bir baskı kuruyorsunuz. Biri yanınıza gelip Mozart'ı sevmiyorum diyemiyor, mecburen seviyormuş gibi davranmak zorunda kalıyor.*
— Evet, en azından söyleyemiyor, çünkü ben onu önceden zaten sanki büyük bir suç, büyük bir günah gibi anlatıyorum. Hoşuma gider bu. Bana eğer ben sevmiyorum, klasik müzik dinlemiyorum dese inan ki bir şey söylemem. Ama dinliyormuş gibi yapanlar beni çıldırtır.

— *Kendiniz için de çok güçlü bir kontrol mekanizmanız var...*
— Hem kendimi hem başkalarını kontrol etmek isterim. Kendi denetimimi kaybetmediğim gibi, başkasının denetimini de kendime görev bilirim. Bu, çocukluğumdan beri böyledir. Bu alışkanlığımdan dolayıdır ki birçok edebiyatçı dostumu akşamları evlerine ben bıraktım. Bir başka yan daha vardır, ben bütün gün dilimlerinin hakkını vermeye ve zevkini çıkarmaya çalışırım. Yarını unutarak gece geçirmem. Ben bu sansürden hiçbir zaman rahatsız olmadım çünkü kontrolün bende olduğunu bilmek beni her zaman rahatlatmıştır. Mesele alkol üzerine yoğunlaştı aslında, ama buradan gidelim. Mesela Batı'nın alkolikleri bunu yapar ve hem böyleyken yani alkollüyken yazar, hem de alkolü yazar. Ama bizde bu anlatma yoktur. Doğu'da alkol alınır, bu durum yaşanır fakat anlatılmaz, buna dair metinler oluşturulmaz. Divan şiiri akla gelebilir ama bu ayrı bir şey. Benim anlatmak istediğim çok ayrı bir şey.

— *Bu oto-sansürün sebebi, bildiğim şeyler var, ağzımdan kaçar, söyleyebilirim korkusu mu?*

— Hayır. Ama doğrusu bunu hiç yapmadığım için bilmiyorum ki. Acaba çok içersem, bunları söyler miyim bilmiyorum. Hiç çok içmedim. Bu bende öyle bir yerleşmiş ki, sanki bir *playback* varmışçasına benim o anda anlattıklarım kesilir ve özel olanlar silinir, kimsenin içinden bir sır veya bir anlam çıkarmayacağı bölümleri anlatırım en fazla. Bunlar da zaten en normal halimdeyken de söylediğim şeylerdir. Bir de insanların sır öğrenme tutkuları vardır, ben de onlara sır veriyormuş gibi konuşmaktan çok hoşlanırım. Bazen bunu yapar gibi davranırım ve insanlarda "içkili olduğu için bunları anlatıyor" hissi uyandırırım, bu vesileyle daha fazlası için zaten zorlamazlar. Herkesin bildiği şeyi öyle bir üslupla anlatırım ki onlar, kutsal kâsenin yerini söylemişim gibi mutlu olurlar.

— O zaman, bu bir oto-sansür değil, biraz karşıdakilerden bilgi saklama, hatta kısmen aldatmaca bile diyebiliriz...
— Belki de evet. Ama bunun sebebi zalim bir aldatma arzusu değildir. Beni onlara sır verecek kadar saf gören insanlara cezalarını verme duygusudur. Onlara bu sahte bilgiyi vererek, onları gerçek sırrı asla öğrenmeme cezasına tabi tutarım. Kısmen cezalandırmadır bu.

— Anlamadığım nokta şu, böyle şeyler insanın başına bir kere gelir ve ondan sonra tövbe edip ona göre davranır. Çocukluğunuzdan beri hiç böyle bir olay yaşamadan bu sansürü uygulamanız, enteresan değil mi?
— Enteresan görene enteresan gelebilir tabii ki. Ben, "Bir sefer hiç seferdir" sözünü sevmem. "Bir kere ile bir şey olmaz" sözünün gevşekliğine, laubaliliğine de karşıyım. Yani o hatayı yaptıktan sonra, ders almanın burukluğu beni rahatsız eder. Ben bunu yapmadan bu kararı aldım ki ondan dolayı benim için değerlidir. Tabii böyle davrananları gördüğüm için kendimde bunu yapmama isteği uyanmış olabilir, kuvvetle muhtemel sebebi budur. Başına felaket geldikten sonra bunu yapmanın hiç anlamı yok bence. Olan oluyor. Bunun olacağını bilmek gerekir en baştan.

— Peki, bir gece dağıtayım, hiç kimsenin beni tanımadığı bir yere gideyim, aklıma ne eserse yapayım gibi bir şey hiç oldu mu, aklınızdan geçti mi ya da...

— Hiçbir zaman böyle bir arzum olmadı. Garip bir denetim mekanizması diyebilirsin. Pişmanlık duygusunu tatmak istemem. Bu yüzden de pişmanlık duyulması gereken durumlarda bile bu duyguya kapılmadım. İnsanı depresyon tuzağına düşüren kötü bir gerilemedir. Hata işlemedim mi?.. Olmaz mı... Ama üzerinde durmadım. "Olanla ölene çare bulunmaz" deyip geçtim.

— Toplumsal baskı ya da "bana yakışır mı" gibi bir düşünceden mi?..

— Hiç değil. Bir kere yakışır mı sözünü hiç kullanmam. Ben kendime yakıştırdıktan sonra, yakışır. Hayır ben şunu düşünürüm, "Kontrol edemediğim şeyden ben zevk almıyorum, onun için zevkimi kontrol edebilmeliyim." Mesela içki mi içiliyor, ben onları sonunda eve bırakabilirim, bir sonraki aşamaya göre önlem alırım, bir sansürcülük var bende galiba. İçkiyi neden içiyoruz? Biraz rahatlayalım, zihin kontrolümüz azalsın diye. Kendimi kaybettikten sonra zevk aldığımı nasıl anlayacağım.

— Niye peki?

— Yalnız kendimde değil başkasında da... Şimdi mesela bir gece saat 11-12, çok sevdiğim bir yerde oturuyorum, belli bir süreden sonra ben o gecenin zevkini alamam. Geç kalıyorum, yarın kalkamam, sersem olurum diye kendimi yerim.

— Yani sizin için hiç sabahsız bir gece olmamış mıdır?

— Hiç olmamıştır, diyemem. Ama sayısını hatırlayamadığıma göre yok diyebilirim. Hep yarın ne olacak diye düşünürüm. Yarın var, yarını düşünürüm. Bunu kesin bir sorumluluk duygusu olarak da yorumlayabilirsiniz, geceden gündüzü düşünmek olarak da.

— Ama anlayamadığım şu ki, siz çok ilginç bir şey yapmıyorsunuz ki zaten hep aynı şeyleri yapıyorsunuz...
— Buna görünürde aynı iş diyebilirsin ama farklılığı savunacağım. Yeni kitaplar okuyacağım, yeni şeyler öğreneceğim, arkadaşlarımın öğrendiğinden yararlanacağım. Çünkü benim arkadaşlarım da her gün yeni şeyler öğrenir. Öğrenen öğretir. Bunları sağlamak için elbette çalışacağım, zihnim açık olacak. Bulanıklığa çok kısa süre tahammül ederim.

— Peki şunu sorayım. Kitap okumak, müzik dinlemek ilginç değil midir?
— İlginçliğin tanımı herkese göre değişmez mi? Ortak bir tanımı var mıdır?

— Ne olacak, bir gün işe öğlen gidersiniz...
— Hiçbir şey olmayacak. Öğlen gittiğim çok olmuştur. Sabahleyin bir kitapçıya, bir kalemciye, bir sergiye uğradığım için. "Tabii canım, sabaha kadar içerim, öğlen giderim, fabrika kartı basmıyorum ya, kim soracak" ama yapamam işte... Benim kendime çizdiğim sınırları ben kıramıyorum. Her şeye bir limit koymuşum. Her şeyi sıkı bir zamanlamanın içine sokmuşum. Adeta bir minutaj çalışması yapan radyocu, televizyoncu gibiyim.

— Ne bileyim dansözlerle tef çalıp göbek atsanız en fazla, "onu da mı yapmış" diye dedikodu ederler, zaten sanatçılar, yazarlar içer, farklı bir hayat sürer, bunlar şaşırtıcı değil...
— Değil tabii... Ama ben bundan hoşlanmıyorum. Rezilliğin limiti yok. "Sanatçı yaşaması budur" diyemiyorum. Neden, ille de böyle mi olmalı? İlle de bir yazar, edebiyatçı bohem midir? Böyle kurallara karşıyım. Bir keşiş yanım var, bir dergâhta kısıtlı hayat sürme eğilimim var. Ama buna karşılık, sefahatin unsurlarıyla da dostluğum, ülfetim var. Günah kavramıyla açıklamıyorum bunu, ama kapalı mekânlarda her şeyi yapmayı, yaşamayı severim. Bir ortaçağ günahkârı gibi... Yasağın bile kontrollüsünü seviyorum. İlk elde insana parodoks gibi gelir ama tutarlıdır bence.

Diyorum ya bir keşiş yanım var. İnsanların yaptıklarını dini açıdan olmasa bile kendime göre bir günah kavramı anlayışım var. Yasak şey yapmaktan hoşlanırım aslında. Yasaktan hoşlanırım ama yasağın da kontrollüsünü isterim. Bu da bir çelişki... Bir de tabii hep şöyle yaşadım, aklıma gelen bir yazı, okumak istediğim bir kitap, dinlemek istediğim bir plağı geçen bir aşk olmadı. Ben aslında genel bir tutarlılık çizgisi içinde, daha doğrusu dairesi içinde çelişkilerden, paradokslardan hoşlanırım. Zekânın hakkıdır hepsi bence.

— *O zaman aşklarınız hep ikinci derecede mi kaldı? Şöyle özetleyebilir miyim? Gerçekten âşık olmadınız...*
— O kadar olur mu? Son cümleyi böyle mi yorumluyorsun. Uzun süre birine kavuşmak istersin, günlerce konuşursun ve artık o gece kavuşacaksın... Aklıma bir kitap, bir yazı gelse onun heyecanı beni alır götürür ve bu sefer ona gitmemek için yalanlar söylerim. Ah oraya gitmem lazım, şu işim çıktı diye bir komediye başlarım. Halbuki ona o kadar iltifatlar etmişim, o kadar beyaza imzalar atmışım ki aşka bağlılık konusunda, benim söylediğim gerekçe inandırıcı olur. Çünkü ötekini söyleyen bu yalanı uydurmaz diye düşünür. Halbuki uydururum.

— *Pek öyle başkasına göre bir hayat, birine bağlı bir dönem olmadı herhalde sizin için...*
— Yok, hiç olmadı galiba hatırlamadığıma göre. Çünkü benmerkezci insanlar âşık olsalar da, daha çok kendilerine âşık oluyorlar galiba.

— *"Eyvah, aramadı, ne yapacağım" diye bunalımlara girmeler...*
— Evet, bunalım diyemem ama yaptığım program bozulmasın yeter ki! Bende şöyle bir otomatik mekanizma var, çok sevdiğim bir insan beni sevmemeye başladığı anda, bir termostat gibi ondan soğuyorum.

— Yani o sizin üstünüze düşünce mi?
— Mesela olur ya, "Çok seviyorum ama bu iş yürümüyor ayrılalım" gibi şeyler söyler insan karşısındakini yoklamak için, ben işte hemen o anda, tamam derim, sevgim biter. Biter ve o andan sonra çok tuhaf bir şekilde saat tersine döner. Artık onun kötülüklerini düşünmeye başlarım, ne aksaklıkları, ne kusurları, ne saygısızlığı vardı bunları sıralarım.

— Buna çok güçlü bir korunma mekanizması mı demek lazım?..
— Tabii ama ona sevgi duyduğum zaman da terbiyesizlik yapsa, "Ah ne tatlı bir küstahlığı var" derim. Çok içip sarhoş olsa, "Hay Allah içkiye dayanamıyor, bir kadehte sarhoş oluyor" derim. Halbuki saat tersine döndü mü, alkolikti zaten demeye başlarım. Garip bir şey... Aslında insanların zaaflarını severim. Kendi zaaflarımı da severim. Kendi zaafını söyleyenleri yargılamam.

— Siz, hayatı yaşamaktan çok gözleyen bir insansınız. Dolayısıyla sürekli eleştiriyorsunuz. Başkaları üzerine düşünceleriniz var ve giderek bunlar ayrıntılı hale geliyor. Böylece kendinizi bir anlamda bir süre sonra cendereye sokmuş oluyorsunuz, yani başkaları için söylediklerinizi, eleştirdiklerinizi siz de yapamaz hale geliyorsunuz öyle mi?
— Yok, başkalarının yapmasını istemediklerimi ben yapıyorum. Kişisel hayatımda daima kendime ayrıcalıklar tanırım. Ama koyduğum kurala bir süre sonra ben de riayet ediyorum. En azından kurallar bilinçaltıma yerleşiyor. Bu çok doğru, aslında başkalarını eleştirirken kural koymuş oluyorsun... O kurallar senin bilinçaltına yerleşiyor. Zaman zaman bilerek, zaman zaman bilinçsizce o kuralları uyguluyorsun...

— Yalnız aynı kurallar sizin için geçerli olmuyor galiba?
— Bak bu da doğru. Mesela başkasında zaaf saydığım şeyi kendimde üstün bir nitelik sayabiliyorum... Yok canım o kadar da ciddiye almam.

— Siz bir de zevklerinizle anılıyorsunuz. Klasik müzik, daha çok opera ve Türk musikisi dinlemeniz, kitaplarınız, kalemleriniz, silgileriniz, peynir merakınız... Buna karşılık toplumun daha çok ilgilendiği futbol, magazin gibi şeylere merakınız yok.

— Hayır. Topluluklara katılmamamın nedeni biraz da bu cahilliğim. Nezaketen cahillik diyorum yoksa pazartesi günü her yerde maç konuşuluyor. Takım tutmam, maç seyretmekten nefret ederim. Hiç böyle bir duyguya kapılmadım, onların beni eleştirmesine vakit kalmadı, ben onları hafif bir küçümsemeyle eleştirdim. Tabii bu normal değil. Benim sevmediğim şeyleri başkasını sevmeye mecbur ettiğim yetmezmiş gibi, bir de sevmediklerimi de başkaları sevmesin istiyorum.

— Toplum dedim ama oradan medyaya geleceğim, medyada da durum farklı değil, orada da aynı şeylere büyük bir merak var. Siz yıllardır künyede yer alıyorsunuz. Bu bir aksaklığa yol açtı mı?

— Ben toplumda kültürel azınlığı temsil ediyorum. Misyonum bu. Misyonerlere karşı herkes saygılıdır. Zaten benim edebiyatla, sanatla ilgisi olmayan insanlarla diyaloğum yoktur. Teğet geçerim onlara. Yarım saat konuşursam konuşurum. Magazin, futbol, televizyon gibi ortak konulardan sıkılırım. Zaten ben bunların hiçbirini bilmem, izlemem.

— İyi ama onlarla birlikte yaşıyorsunuz bir anlamda, ne yapıyorsunuz?

— Onlar beni soyutlamadan ben kendimi soyutluyorum. Edebiyat, müzik olmayınca konuşamıyorum. O zaman sıkılıyorum. Çok mecbur kalırsam başkalarının sorularına muhatap olmamak, sıkıcı konularda konuşmak zorunda kalmamak için kendi sevdiğim konuyu anlatıyorum yani monolog oluyor. Adam belki de içinden, "Bütün gece abuk sabuk konuştu, ne çekilmez adam" diyor. Ben kendi ilgi alanlarımı çok severim ve onların da en iyisi olduğu kanaatindeyimdir. Onların esiriyim. İster *snobizm* deyin, ister kendini

beğenmişlik, ister megalomanlık. Ben hepsini kabul ediyorum. Oysa amacım o değil. Ama sevmediğim bir şeyi toplum seviyor diye, ilgilenmediğim bir şeyle toplum ilgileniyor diye özel ilgi göstermem bence çok yanlış ve komik olacaktır. Böyle bir durumda ben o şeylerden aksine daha çok uzaklaşır ve daha da çok nefret ederim. Magazin ve futbol bunlardan en önde gelenleri... İyi yazarın, sanatçının magazini ne olabilir, bana söyler misiniz? Magazin dediğiniz şey, sosyete adı verilen gerçek anlamda sosyeteden çok uzak, mankenlerin ve şarkıcıların dünyasında sıkça ortaya çıkan insanların oluşturduğu garip, bayağı ve gerçek anlamıyla basit bir yaşam biçimi. Benim hiç ilgilenmediğim ve ilgilenmeyeceğim bir biçim. Bu beni çoğunluktan koparabilir, popüler meselelerden uzaklaştırıyor olabilir, ama ben kendimi zaten topluma karşı böyle bir görevle yükümlü görmüyorum. Aksine yazı yazan biri olarak, ben bunlarla mücadeleyi kendime görev biliyorum. Futbola karşı böyle bir tutumum yok aslında, insan futbol oynayabilir; spordur iyidir, buna ilgi de duyabilir. Ama bir mecliste futboldan başka sohbet edemiyorsa olmaz, o zaman futbol beni çileden çıkarır. Futbol basit, yüzeysel olarak ele alındığında gerçekten eleştirilecek bir hal alıyor. Benim bu konuda hayat görüşüm şudur, sanatla estetikle bezeli olmadığı sürece her şey bayağıdır ve bendeki sıkıntıyı da bu doğurur. Sevmek için hiçbir zaman bir çaba harcamam. Ama mütecaviz bir tavır vardır, mesela girdiğim bir mecliste o futbol sohbeti bir türlü bitmiyor, o zaman konuyu hemen müzik veya sanata çevirir, futboldan ve bu sohbetten nefret ettiğimi açıkça dile getiririm. Kendimde bu hakkı görüyorum. Görmesem elli yıldır bu meseleler için niye yazayım ki? Bunlar benim hazinem ve bu hazinemi de insanlara sunmaya çalışıyorum. Memleketimizde herkes futbol hakkında fikir beyan eder, bu çok komik. Futbol o kadar kahvehanedeki, sokaktaki adamın yorum yapabileceği, ahkâm kesebileceği bir şey değil ki, ama baksan herkes o golü atar, herkes o topu tutar, herkes o pozisyonda penaltıyı verir.

— Peki burada, bu meselelerin "halk" tarafından ilgilenilen meseleler olması yatıyor olabilir mi?
— Ben çoğunluğun sevdiğini değil, bireysel olanları severim. Mesela tenisi severim, bireysel bir spor, benim yaptığım iş de bireysel bir iş. Seçkin işi olup olmaması meselesini hiç düşünmedim. Benim için önemli değil ki bu. Seçkin insanlar yok mudur futboldan hoşlanan, buna ilgi duyan, kulüp yönetimlerinde görev alan kişiler elbette vardır. Benim derdim o değil ki, benimki kendi fantazyamın bir ürünü, gerisi önemli değil benim için. Ben sevmiyorum, bitmiştir. Necatigil'in dediği gibi belki, "Ben yapmadımsa bütün ölçümler boşuna."

— O zaman, "Bütün gece abuk sabuk konuştu ne çekilmez adam bu" diye birisi içinden geçirdi ve siz de bunu hissettiniz, üzerine oynama ve daha da çileden çıkarma gibi bir tutumunuz olur mu?
— Öncelikle hiç umursamam böyle bir hisse kapılan insanı. Beni o ilgilendirmez ki, dediğim gibi ben bireysel değerlendiririm. Önemli olan benim. O bahsettiğin mütecaviz tavır bazen olmuştur. Çile çektireyim diye ısrar etmem tabii, ama sevmediği bir şeyi dinlettiğim adamın çabası aslında beni mutlu eder, yani benim anlattıklarımı dinlemesi, benim dinlediğim müziği dinlemeye çalışması çok kısa da sürse beni mutlu eder. Ancak açıkçası nefreti de mutlu eder. Üzmez beni, üzerine de gitmem. Mesela bir gün tutup, o öyle miydi üstat, diye soranlara alayla karışık, "Siz ne zamandan beri bunları takip ediyorsunuz" diye sorarım. Onun içindir ki kalabalık yerlere küçükken ailem beni götürmezdi, şimdi de arkadaşlarım beni uyarıp göndermiyorlar.

— Sebebi nedir bunun?
— "Gündemi benim tayin edemediğim yerde benim yerim yoktur" düşüncesi, çok mu bencil bir saplantı? Başkasının gündemine rıza göstermem, gerçi başkasının gündemi edebiyat veya sanatsa amenna ve saddakna, ama benim uzağında olduğum bir konuysa katlanamam buna.

— Bu durumlarda sizde, "Bir şey anlatıyorum ve bir şey öğretiyorum be adam" tavrı olur mu?

— Hayır. Bu tavır hazımsızlıktır, çiğliktir, hırtlıktır. İncelikli bir davranış hem daha etkileyicidir hem de daha alaycı. Bu üslubumun itici olduğu zamanlar olmuştur. Filiz Ali, bir gün bana; "Sen babama (Sabahattin Ali) benziyorsun, alay etmiyorsunuz, insana kavga imkânı vermiyorsunuz, iğnelediğiniz için, adamın öfkesi içinde kalıyor, onun için karşınızdaki size düşman oluyor" dedi. Sabahattin Ali'nin zekâsına benzetilmekten kim hoşlanmaz ki ben hoşlanmayayım... Hayır bu edayı takınmam kesinlikle, ama insanın kendi bildiği ve karşısındakinin bilmediği bir konuda bir şeyler anlatmasının altında, anlatanın da farkına varmadığı bir kendini beğenmişlik, teşhircilik yatıyordur. Bunu kesinlikle inkâr edemem. Herkes için bu geçerlidir, hele sanat ve edebiyata dair konuştuğum için, o kişilerin o vurdumduymaz tavrının kabuğunu biraz çatlattığınızı fark ederseniz, bu size mutluluk verir. Böyle durumlarda bu dünyaya bazı şeyleri yapmaya geldiği kanaatine varır insan. Ben de bunlardan biriyim aslında. Sevdiğim şeyleri yazmaya, onları başkalarına da sevdirmeye geldim.

Çok konsantre oldum galiba değil mi... Ancak peygamberler böyle konuşur.

Başkalarının sevip, benim sevmediğim bir şeyi yalancılık ve menfaat uğruna sevmeye kendimi yükümlü saymıyorum. Benim tavrım budur. Ben, o kadar iyi şeyleri sevdiğim kanısındayımdır ki başkalarının da bunları sevmesi gerektiğine inanırım. Sanat, edebiyat yahu bunlar. Bunları sevmeyen insanın zaten hayattaki amacı nedir ki? Biraz tahrikçi oldu ama, ne yapalım, sanata, edebiyata taraftar bulmanın yollarını hepimiz aramadık mı? Sen de aramadın mı? Roman, hikâye yazdın, bunları düşünmesen de yaptın, yaşadın.

Sanırım soru sorma sırası bana geldi...

— Ama Doğan Bey, siz yarım saat edebiyat konuşmaktan da sıkılırsınız...

— Evet çok doğru... Zaten kendisi anlatmaya alışmış insanlar başkasını dinlemiyor, ben bunu gördüm. Bildiğin şeyi başkasının anlatmasına tahammül edemiyorsun. Bak hoş bir noktayı buldun, benim dinleme yeteneğim yok. Belki müzikten geliyor bu, çünkü bir operayı, bir senfoniyi kendi başına dinliyorsun, birilerini çağırıp dinlemiyorsun ya... Aslında genel olarak sabrım yok. Televizyon da seyredemem mesela, görsel yeteneğimi de geliştiremedim demek ki, öyle bir saat oturup seyredemiyorum. Bilirsin ya, anlatacağım şeyi özetlerim, karşıdaki anlasın isterim. Daldan dala konarak, değişik konulardan konuşurum.

— *Bizim zamanımızda, "Aklı beş karış havada" derlerdi, şimdilerde hiperaktif diyorlar...*
— Zaten sade bir deliliği, psikolojik bozukluğu bilimsel bir adla anıyorsan, mesele değil. Akşamüstü sıkıldığımı söylediğimde sevgili dostum Metin Özek, buna deha manyaklığı demişti. Deha kısmını geç, manyaklık kısmı benim olsun.

Evet, evet işte ben öyle bir çocuktum. Hiperaktivite var, haklısın.

Hâlâ konuşurken bana, "Dur, üst üste söyleme, anlaşılmıyor" derler. Tabii imalı konuşmalardan da hoşlanırım. Kısacası bayağı olmayan her şey güzeldir.

Dedikodunun da zarifi vardır. Simgelerle, göndermelerle, imalarla birini anlatmak, o çirkin deyişle, çekiştirmek değildir. Bir tür serbest cv yazmak olarak yorumlanabilir.

— *Kafanızın çalışması biraz bilinçakışını çağrıştırıyor...*
— Benim dar bir çevrem vardır ve onların anlattıklarını hemen anlarım, onlar da benim anlattıklarımı hemen anlarlar. Bir cümle vardır, "Leb demeden leblebiyi anlamak." Ben leb demeye bile gerek duymadan onların anlamasını isterim, çevrem de bunu anlar aslında. Tek kelimeyle hangi cümleyi kuracağımı bilirler çoklukla. Öbür türlüsünden çok sıkılırım, bende hocalık yanı yoktur, birine saatlerce bir şey anlatamam. Uğraşamam bununla, örnek bir fıkra var mesela olaya

dair, o fıkrayı anlatmak yerine o fıkradan bir kelimeyi söylerim yakınımdakiler de gülerler. Aynı anda kafamda çok fazla şey vardır; onu düşünürüm, diğerini düşünürüm, dikkatim çok şeye yöneliktir, hepsini tek tek anlatmaya kalksam zamanımız yetmez, onun için yakınımdakiler bunu bilirler ve hemen anlayıverirler. Bazen yardımcıma, aynı andan birkaç iş söylerim, o benim kafamda hangisinin birinci sırada olduğunu anlar, anlamak zorundadır, üçüncü saydığımı ilk isteyebilirim. O, çoktan onu hazırlamış olarak gelir. Bu, zamandan kazandırmasının yanında sanırım biraz da çevreyi daraltan bir şey. Yakınımdakiler haricinde kimse bunu anlayamadığı için sınırlı kalıyor, yenileri eklenmiyor, eklenen de ya eleniyor ya da uzun bir uğraş sonrasında o çevreye dahil oluyor. Ben zihnimde cevabını bulduğum şeyi eler yenisine geçerim, çevremdekiler de bunu bilirler ona göre davranırlar. Bu bazen gerilimler de yaratır, çok yakınımda bile olsa bazen insanlar da şaşırabiliyor. Örneğin, "Ahmet'i arayın" derim, onu ararlarken, "Mehmet'i bağlıyor musun" diye sorarım, işte bazen böyle zamanlarda ufak bir tartışma çıkıverir ama kısa sürelidir. Belki gerilim demek de yanlış olur ama bunlar da olmuyor değil.

— İstediğiniz şeyin zamanında olmaması durumunda, kendinizin mi yoksa işin mi ciddiye alınmadığını düşünürsünüz?
— İkisini de düşünürüm. Çünkü çoğu zaman Prusyalı katılığımla Akdeniz gevşekliğim çarpışır. Çok şükür hep ciddiye alınacak meseleler üzerinde uğraştım, belki yurtdışından kalem istetmem, hem de bunun acil olarak gelmesini istetmem bazen ciddi bir mesele değilmiş gibi algılanabilir, ama yine de çevremdekiler bilir ki bu benim için ciddi bir meseledir. Sözgelimi yeni çıkmış bir Mozart plağını on beş gün sonra dinlesen ne olur, sorusu beni çıldırtabilir.

Ciddiyet bile benim için görece bir kavramdır. Sağlık problemleri bütün yakınlarım için en ciddi problemdir. Ama bir dostumun maç bileti, maç davetiyesi istemesi, hiç önem taşımaz.

Burada bir başka konuya geçtik galiba... Önem sıralamasını da kendim yaparım.

— *Evet kafanız bilinçakışı romanlarındaki gibi çalışıyor...*
— Çok haklısın, tabii karşımdakinin de bunu anlamasını bekliyorum. Tanıyorsa biraz anlıyor. Ama tanımıyorsa şizoik bir muhabbete dönüşüyor biraz sonra. Çocukken, bunu okutun derlerdi. Ben hep başkaları üzerinde söz sahibi olayım ama bana kimse söz geçirmesin. Konuşurken böyle özeleştiri yapıyorum ama uygulayamıyorum. Çocukken demişler ki, "Bu çocuğa adı ağır geldi. Doğan yırtıcı kuştur, okutun, ismini değiştirin." Sevdiğimde kusurları bağışlıyorum. Ama eziyet de ederim.

— *Niye?*
— Bilmem, belki başkalarını eziyet etmeye bile değer bulmadığım için...

— *Tek çocuksunuz değil mi?*
— Evet.

— *Hayat üzerine bu kadar gözlemden sonra hayat hakkında çok şey biliyorum diyebilir misiniz?*
— Evet çok bilgi sahibiyim, bu yüzden de çok yanılırım. Yanılmaktan korkmam, ruh ezikliği de duymam. Aslında hayat hakkında çok şey biliyorum demek insana tabii ki çok güzel geliyor. İnsana belli yaşlardan sonra kendini mutlu eden bir bilgelik kazandırıyor sanki. Ama bence hayat üzerine kesin bir karar hiçbir zaman verilemez. Yapmıyorum, yapmam, yapamam denilen bir şeye inanmıyorum ben, Abdülbaki Gölpınarlı'nın bize söylediği bir hadis vardı; "Bir mümin bir müminde ayıpladığı şeyi yapmadan ölmez" diye. Gerçekten öyle, hayat en başta bunu öğretti bana. Hayat sona ermeden olmayacak hiçbir şey yoktur kanaatindeyim ben. Hayat üzerine söylenmiş en güzel söz Shakespeare'de vardır. "Hayat nedir, bir delinin/çılgının ses ve gürültüsü/öfkesi ve aslında hiç-

bir şeyi ifade etmiyor." Bu sözü William Faulkner bir romanına ad olarak vermişti. *Ses ve Öfke* (The Sound and the Fury) diye dilimize çevrilmişti. İyi çevirmen Rasih Güran daha sonra kendi iradesiyle aramızdan ayrılmıştı.

Ama hayatın önemi, ağırlığı nedir konusunda da öyle derin düşüncelere daldığımı hatırlamıyorum. Çünkü her gün okuduğum bir kitap, dinlediğim müzik zaten hep bunu düşündürüyor. Her güne dair bir şey daha ekleniyor, sevgi, ihanet, eleştiri, gülmek, ağlamak daha neler neler, binlerce şey birikiyor. Bir süre sonra dönüp baktığında bir depo olduğunu anlıyorsun. Hayat depo gibi, her şeyi biriktiriyorsun, gün gelip biriken tortuyu bile temizleyemiyorsun, ayıklayamıyorsun. İçinden seçip alabileceğin, her zaman kullanabileceğin şeyler de var, günlük kargaşada araya karışan ve bir daha ihtiyacın olmayacak şeyler de. İşte hayat budur. Hayat her zaman sandığımızdan daha başka türlüdür. Kim ne sanıyorsa ondan da başkadır, aslında şu an benim söylediğimden de başkadır ki bu da belki haklı olduğumu gösterecektir. Benim hayattan anladığım, önemsediğim tek şey var, çalışmak meselesi? Ben hiçbir zaman tutup bir muhasebe yapmadım, çünkü günübirliğin ayrı bir önemi vardır ve kesinlikle değiştirilemeyen, karşı konamayan bir akışı vardır, geçen bir şeyi ondan sonra alıp, sakin kafayla bir laboratuvarda değerlendirmenin de aslında o kadar sağlıklı olduğunu sanmıyorum. Zira olayları yaşarken, bazı tepkileri verirken veya bazı hadiseler oluverirken, sen aynı sükûnette ve olayları tartabilme şansına sahip olmayabiliyorsun. İhanetten mutluluğa kadar hepsi gerçek... Hangisini yaşadım, hepsini, peki kaçını denetleyebildim, hiçbirini, kim denetleyebilir, hiç kimse. Hiç kimseye nasihat verilmez, bunu yap, şunu yap diye. Çünkü hayat dediğin bireyseldir. Böyle yaparsan böyle olur denemez her zaman. Çünkü onu sen yaptığın zaman öyle olur, bir başkasının yaptığı zaman da seninkiyle aynı sonucu vereceğini söyleyemezsin ki. Ben hayatımda ne nasihat dinledim ne de nasihat verdim. Elbette tecrübelerimi paylaştım insanlarla ama nasihat kısmına gelecek olursanız ben yokum.

— Peki çevrenizdeki, yakınınızdaki insanlara bu bilgileri aktarır mısınız, örneğin bir hata yaptığında uyarır mısınız ya da destekler misiniz doğru bir şey yaptığını görünce?
— Çok sevdiğim insanlarla çok ilgilendiğim için, günlük rapor gibi eleştiririm, uyarırım, desteklerim. Onlar da aynı şeyi yaparlar bana. Aslolan uzun süre onları izlemektir. Çok yakın bir dostum bir gün söylemişti; "Sen kimseye hatalarını söylemezmişsin, ne olur benim hatam olursa söyle, biriktirme" diye. Doğru bir tespit, bilanço çıkarma tabiatım var. Uyarsam infazlara gerek kalmayacak ama tabiat işte, ne dersin.

— Peki az önce, aktarmak dediniz, çevrenizdekilere bunu yapma, iş dünyası böyledir, edebiyat dünyası böyledir şeklinde çok sık aktardığınız oldu mu? Yoksa bu konuda ketum mu davranırsınız?
— Gündelik konuşmalarımın arasında, şu şöyle bu böyle diye durup dururken hiç anlatmadım, anlatmam da. Ben sadece herhangi bir olay olur, ondan sonra da ona dair bir anı, yaşanmış bir hadise varsa onu anlatırım, o konuda yaptığımı iletirim o kadar. Yani konusu gelmeden, öyle yahu ben nasıl olsa bunların büyüğüyüm, benim sözümü dinlesinler diye tutup da iki cümlemden birinde bunu yap, böyle söyle, şöyle davran diye hiçbir öneride bulunmam. Yani toplu uygulama içerisinde buna denk düşen bir şey olduğu zaman aktardım. Öyle ketum davranmak gibi kendimi zorlamaya da gitmedim. Dur ben bunu söylemeyeyim de hatayı yapsın, burnu sürtsün, acı çeksin ben de eğleneyim. Bu ne yahu, böyle eğlence mi olur veya böyle bir şey yapabilmem mümkün mü, ben söylerim, o ondan ders çıkarabilirse çıkarır ve benimkiyle aynı sonuç oluyorsa ne güzel. Olmuyorsa da yapabileceğim bir şey yok, ben zaten nasihatte bulunmuyorum.

— Belki baştan söyleseniz yapmayacak...
— Evet belki... Ama biliyor musun insanlar verdiğin izi, küçük işaretleri, uyarıları da anlamıyor.

— Peki, gözlemliyorsunuz, örneğin hata yapan kişilere de böyle mi davranırsınız?
— Şöyle bir tabiatım vardır. Çok şeyi insanın yüzüne söylemem. Bilardoyu çok severim. O benim söyleme tarzımı ortaya çıkaracaktır. Açıkça söylemek benim metodum değildir. Ben sezdiririm, ima ederim. Karşımdakinin anlamasını beklerim. Anlamadığı zaman da başına geleceklerden kesinlikle ben sorumlu değilimdir. Örneğin beş kere arayan insanlar var, beş keresinde de aradığında ben ona meşgul olduğumu söylemişim veya sekreterim söylemiş. Altıncı kere aramasında kabahat kesinlikle benim değildir. Beş kere aradığında durumu fark etmeyen adam konusunda yapabileceğim bir şey yok.

— Yani açıkça mı söylemeniz gerekiyor?
— Evet ama onu da ben yapamam. Bir şeyi açıkça söylemek yerine kendiliğinden düşünüp anlayan insanları severim ben. Gülten Akın'ın şiirini biliyorsun, "Ah, kimselerin vakti yok. Durup ince şeyleri anlamaya" der. Halbuki ben anlayanı istiyorum. Söyledikten sonra yapmasının ne faydası var?

— Şimdi bütün bunlardan anladığım garip bir durum çıkıyor ortaya. Hem onlara ne istediğinizi tam olarak söylemiyorsunuz yani onlar ne yapacaklarını bilmeden oyuna katılmış oluyorlar, hem de sonra bir hata yaptıklarında onu bir bilanço gibi karşılarına çıkartıyorsunuz.
— Evet doğru, bencillik etmiş oluyorum aslında. Cemal Süreya yazmıştı benim için, "İnsanları kırmamak için yalan söyler" diye... Biri gelip bana bir şey söylüyor, pek mümkün değil diyorum. Bunu dinlemiyor, hayır sen istersen mümkün diyor. Ondan sonra ben artık kaçıyorum, ona yeniden bunu söylemek istemiyorum. Sonra da diyor ki, "Niye açıkça mertçe çıkıp söylemedin, beni uğraştırdın..." Canım ilk başta söyledim ama sen inanmadın, dinlemedin. Doğrusu bu ısrarlarından da hoşlanmıyorum. Ben de kimseye bir şey için ısrar etmem.

— Sizin sanıyorum iş hayatım, özel hayatım gibi bir ayrımınız yok.
— Yok aslında, hayatı her yerde aynı şekilde yaşıyorum.

— Çalışanlarınız da neredeyse ev hayatınıza dahil...
— Tabii tabii, gelirler giderler, her şeylerini bilirim... Zaten genellikle aynı insanlarla uzun yıllar çalışıyorum. En basitinden mesela, bir arkadaşım bir yere gitmek istese kızarım. Benden önce ona söz vermiş, ne önemi var efendim, diyecek ki, "Doğan beni çağırdı," bu kadar basit. Benim arkadaşım önce beni tercih edecek. Çok yanlış, bencilce bir şey, çocukluktan gelme herhalde, herkes benden sonra geliyor.

— Söylemeseniz bile, keskin yargılarınız var mıdır insanlar hakkında kafanızda?
— Vardır vardır. Ben daima anlatmayı değil anlaşılmayı seçtim. Anlamayan insanlardan sıkılırım.

— Aslında örneğin inzivada bir yazar gibi yaşasanız bu anlaşılır ama siz aynı zamanda toplum içinde aktif rol alan, çalışan, sosyal birisiniz...
— Evet doğru insanlarla da sürekli temas halindeyim. Çok şükür ki şimdiye kadar çalıştığım yerdeki insanlar beni anladılar, arkadaşlarım bana kızsalar bile şakaya vurdular, idare ettiler. Bu açıdan ben tabii büyük bir şans sayıyorum bunu, yeter artık demediler...

— Bir de siz hep söylersiniz, desise, kumpas filan dersiniz ama ben sizin bu kumpaslarınızdan bir sonuç çıktığını pek görmedim. Daha çok kafanızda bir oyun gibi galiba...
— Evet evet, aslında bir beyin jimnastiği gibi. Zaten en nefret ettiğim insana bile örneğin maddi yardım gerekse hemen o nefreti unuturum.

— Örneğin sizinle uzun yıllar çalıştık. Kimseyi işten çıkardığınızı görmedim. Kimseye git demiyorsunuz.
— Yok diyemem. Hatta bazen kendim giderim daha iyi.

— Bunda herkes beni sevsin isteği mi var acaba? Kimsenin hakkınızda kötü konuşmasını istemiyorsunuz belki...
— Evet istemem. Söyleyene de kızarım. Aslında bazen kin tutarım, çünkü bana iyilik yapan insanlarla, kötülük yapan insanlar arasında bir fark olmalı.

— Gençlik yıllarınızda kuyunuzu kazmak isteyenler oldu mu meslekte?
— Tabii gazetecilikle edebiyatçılığı birlikte soruyorsun, daha doğrusu ben böyle anlıyorum soruyu. Pek olmadı aslında. Çünkü ben öyle ortalığa büyük bir reddetmeyle, bir kuşak kavgasıyla filan çıkmadım. Daha çok sevdiğim insanlar üzerine yazarak başladım. Sonra tabii insan bir yerin yönetimine geçince biraz sorunlar oluyor. Ben yine de kimseye düşmanlık etmedim ama kendi kendine düşmanlık çıkartanlar oldu. Bana saldıranlara karşı şöyle düşündüm, amacı ne, beni kavgaya çekmek. Ben arenaya çıkmam, hiç çıkmadım, ben onları tribünden seyrettim.

Gösteri dergisini çıkartırken Tanju Cılızoğlu (şimdi ahbabımdır), "İşte sermaye yazarları satın alıyor, yazarlar dikkat" filan diye yazılar yazdı. Fazıl Say'ın babası Ahmet Say da yazdı böyle şeyler. Ben o zaman *Cumhuriyet*'teyim, bunu çelişki saydılar. İki-üç bin satacak derginin kavgasını *Hürriyet*'e, *Cumhuriyet*'e taşımak istediler. Ben de bekledim, hiç ses çıkarmadım. Sonra onların yazdığı dergiler kapandı. Bizimki sürüp gitti. Bir de şöyle düşündüm ben, karar mekanizmasındaki insanların kararları daha çok yeteneksizleri ilgilendiriyor. Yetenekliler, gerçek ustalar zaten sana muhtaç görmüyor kendisini... Bizi yazmıyor, şu adamları yazıyor diyenlere onun için kızmadım, onların bu feryadı zaten yazılmaya değer olmadıklarını gösteriyordu çünkü. Kötü eser kendi kendisini yok eder, sizin ona bir şey yapmanıza gerek yoktur. *Görevimiz Tehlike*'deki gibi bir süre içinde o kitap örneğin yok olur gider. Yangına bir de körükle gitmenin manası yok. İyi şey bir kıvılcım bile olsa meşaleye dönüştürmeye çalışırım.

— Sizinle yapılan röportajlarda hiç özel hayatınıza girilmemiş. Siz de hiçbir zaman özel hayatınızla gündeme gelmemişsiniz. Ben şimdi özel hayatınızla ilgili bazı sorular soracağım... Hiç evlenmeyi düşündünüz mü? Evlenseniz herhalde hayatınızı böyle devam ettiremezdiniz.

— Eğer bir romancı, öykü yazarı, şair olsaydım, özel hayatımın eserlerimdeki izdüşümünü tespit etmek için özel hayatıma değinmem gerekirdi. Ama bir eleştirmenin, denemecinin eserine hayatından ışık tutacak ne olabilir ki?

Ya tabii böyle olacaktım yine ve karımın, çocuklarımın nefretini kazanacaktım ya da onlara teslim ve esir olup bunları yapamayacaktım. Çünkü ben bazı şeylerde bir orta yol olacağını, bulunacağını sanmıyorum. Türkiye'de aile düzeninin getirdiği sorumluluklar var, halbuki ben ailemde hiç sorumluluk üstlenmemişim, alışmamışım buna, aksine ailem bütün sorumluluklarımı üzerimden almış. Hep anlatırım, Laleli'de evde yangın çıkmıştı ben de o gün, Budapeşte Kuartet'in Şan Sineması'ndaki konserine gideceğim, Haydn çalacaklar. Anneme, "Ne yapayım" dedim, "Sen konsere git" dedi, gittim.

Özel hayatların anlatılmasının nasıl bir anlam taşıdığını, gerekliliğini ben hep düşünmüşümdür ve tartışırım da. Mahrem şeyler vardır içinde, kendine özel şeyleri barındırır. Sen özel hayatınla gündeme gelmiyorsan, özel hayatını konu ettirmiyorsan senin özel hayatını zaten kimse merak etmez ve sorgulayamaz. Ben bu hayata insanların girmesine müsaade etmiyorsam, insanlar da ilgilenmez. Bir de şöyle bir hassas nokta var, kendi özel hayatını anlatırken insanlar, başkalarının özel hayatlarına da girebilirler, onlardan da izler verebilirler, işte bu noktayı aşma riski var. Ben bunu hiçbir zaman istememişimdir. Neticede benim hayatıma giren insanlar da var, ben kendi hayatımı anlattığım zaman onların mahremiyetini de ihlal etmiş olabilirim. Evlenmeye gelince, tabii ki çok birey olan bir adamın, çok ferdi dünyası içine kapanıp kalmış bir adamın, egosantrik bir adamın evlenmesi düşünülemez ve tavsiye de edilmemeli. Çünkü kendinizden baş-

kasını düşünmeye alışmamışsınız ve aksine insanların sizi düşünmesi gerektiğine alışmış ve buna inanmışsınız, kadın, çocuklar ve diğer akrabalar işi çetrefilleştirir. Ben bunu yapamam. Hayat müşterektir evlilik söz konusu olunca. Ancak benim için müstakil bir hayat vardır. Eh müstakil bir hayata alışmış birisinin onu müşterek hale getirmesi de zor olacaktır. Bu durum bireyselliği törpüler. Sözgelimi, benim gibi bir hayatı olan bir insanın, benim gibi yaklaşımları hatta takıntıları olan bir insanın doğacak çocuklarının da normal olacağını pek sanmıyorum, onun için buna pek yanaşmadığımı da söyleyebilirim. Başka bir açıdan bakacak olursak da, benim çocuklarımın edebiyattan ve klasik müzikten nefret edeceği korkusunu taşırım. İşte bu durum önemli bir gerilime sebep olacaktır. Bütün gün evde edebiyat ve klasik müzikten bahseden bir baba olursa, çocukta elbette tepki doğacaktır. Ben bunu istemedim aslında.

Bir de işin sorumluluk tarafı var, evlilik meselesi önemli bir sorumluluk gerektiriyor, çocuk olduktan sonra bunlar daha da artıyor. Ben ömrüm boyunca yazı sorumluluğu dışında, okuma sorumluluğu dışında hiçbir konuda kendimi sorumlu hissetmemiş bir insanım ve böyle bir sorumluluğu kabul etmem elbette mümkün olmayacaktır. Daha önce de söylediğim gibi, bireysel olarak yaşamış, belirli bir seviyeye ulaşmış bir insanım, bunun törpülenmesine asla izin veremem. Bir kere taviz verdikten sonra devamı ne yazık ki çok çabuk gelir. Saplantılarınız ne olacak. Bu da benliği yitirmek olacaktır. Ben bunu istemedim...

İşte özel hayatımın bir küçük bölümünü anlattım. Büyük bölümü gene bana kaldı.

— Bu halinizin suçlusu da aile oldu, annenize söyleyeceğim...

— Tabii tabii, hep söylüyorum ben zaten. Mesela ev almakmış, tamirmiş, şuymuş buymuş bunlarla hiç uğraşmadım ben. Ya ailem uğraştı, ya çalıştığım müessese uğraştı. Ben hayatımda ilgilenmedim böyle şeylerle. Niye ilgilenmek istediğim gerçek şeylerin vaktinden çalıp bunlara zaman ayırayım.

Böyle düşündüm hep. Mesela evlensem evle, mobilyayla, şunla bunla uğraşmak zorunda kalacağım. Ben mesela otelde yaşayanlara bayılırım, onlara imrenirim. Yahya Kemal Bey, Ercüment Ekrem Talu, bunlar otelde yaşadılar.

— *Belki de çevrenizde çok evlilik dramı seyrettiniz?*
— Dram sözü doğru çünkü benim evlenip de hayat boyu beraber kalmış pek arkadaşım yok. İki-üç istisnası var. Genellikle evlenip boşandılar, bazıları birkaç evlilik yaptı. Çocuklarıyla münasebetlerini de klasik anne baba gibi götürmediler. Ben belki insan ilişkilerinde tutucuyum. Yani böyle bir tehlike de sezdim çünkü ben evlenseydim mutlaka klasik anne baba gibi olurdum. Düşün ki ben arkadaşlarımın bile hayatını denetleyip kontrol etmeye meraklıyım, bir de çocuklarım olsa ne olurdu? Bizde ailede vardır bu denetleme merakı. Bizim ailede 45-50 yaşına gelmiş evli barklı kadınları bile anneleri hâlâ sorgular. Nereye gittiklerini sorarlar, torunlarının eğitimini sorgularlar. Biz hâlâ hiçbirimiz evde tek başımıza gece yalnız kalmayız. Şimdi bak cep telefonu mesela özel bir şey değil mi, halbuki ben bir arkadaşımın cep telefonu çalsa mutlaka dayanamaz açarım. Kiminle konuşuyor, ne konuşuyor dinlerim. Hatta sonra, "Yahu bu kadar uzun konuşmaya sıkılmıyor musun telefonda" diye de karışırım. En garibime giden şeylerden biri, mesela, işyerinde öteki masadaki telefon çalar, kimse kalkıp bakmaz, öyle çalmaya devam eder. Ben kalkar bütün telefonları açarım. Ben eğer boşanacaksam evliliği değerlendirme altına almam. Yani evliliğe adım atacakken, boşanmayı bir kenara yazan insanları da hiçbir zaman onaylamıyorum. "Yahu ne olacak, olmadı boşanırız" demek yanlış. Bu bir alternatif değil. Benim annemle babam da boşandılar, gerçi onların sebebi daha farklıydı. Annemle babamın boşanması dediğim gibi farklıydı, istediğim gibi babama gidiyordum, görüşüyorduk. Annemle zaten beraber yaşıyordum. Ama bazı arkadaşlarımda, bazı insanlarda bunun bir soruna dönüştüğünü gördüm; hem maddi hem de manevi birtakım sorunlara yol açmıştır. Bende o kadar etkili olmadı

çünkü ben küçüklüğümden beri güçlü bir insan olarak yetiştirildim. Birey olarak küçüklüğümden beri kendimi bulmuş bir insanım diyebilirim. Benim ailemde evlenenler var elbette. Ama çok yakınımdakiler, hep bekâr kaldılar. Teyzelerim, halalarım... Bunlara bakacak olursak belki bilinçaltıma işleyip evlenmeme sebeplerim arasına bunlar da girmiş olabilir. Bunun haricinde yakın çevremde olan evlilik sırasında yaşanan bazı olaylar, ne bileyim trajik boşanmalar beni etkilemiş olabilir. Bazı marazlar beni huzursuz etmiş ve en iyisi hiç evlenmemek demiş olabilirim, tam bilemiyorum. Ama şunu her zaman düşünürüm, ben bir şeye başlayacağım, yapacağım zaman alacağım kararda her zaman işin sonrasındaki kötü yanları düşünürüm. Yani bir satranç oyuncusu gibi sonraki hamleleri görmeye çalışırım, ama işin menfi yanlarına bakarım. Bunlara tahammül edebileceksem, bunların çözümünü bulabileceksem, bu kötü olayların da üstesinden gelebileceğime inanırsam başlarım ve yürütürüm. Ama onların beni yoracağını, lüzumsuz yere beni meşgul edeceğini düşünürsem hiç bulaşmam, evlilik de böyleydi işte. En basiti evleneceğim kadının istekleri olacak, çocuklar olacak, akrabalar devreye girecek, eyvaah hayatta katlanamayacağım şeyler olacak. En sonunda da boşanma gelecek. Bu sefer mahkemeler, nafakalar, çocuk meselesi hiç uğraşamayacağım şeylerdi, onun için girmedim ben bu işe. Boşanma da evlenme de benim için aynı kefededir aslında.

— Siz annenizle, teyzelerinizle büyüdünüz, onlar hiç karışmadılar mı, evlen filan demediler mi?

— Hayır, onlar da karışmadı hatta babam da hiçbir zaman böyle bir şey söylemedi.

— Ama anneniz şimdi söylüyor.

— Aa, evet şimdilerde söylüyor. Fakat şunu gördüm ben, hedonist bir hayat biçimim var. Hoşlanmadığım, sevmediğim şeyleri asla yapmak istemiyorum. Halbuki evli olsam böyle yaşayamam ki. O zaman benimle hayatı paylaşan biri ola-

cak. Benim kafamdaki kurguyu bozacak. Ben diyelim akşam eve gelip şu yazıyı yazacağım, şu kitabı okuyacağım diye plan yapmışım, halbuki o diyecek ki bilmem kimler geliyor veya şuraya gidilecek, şu ziyaret edilecek. Bu tabii benim hayatımı bozacak. Bir de ben hayır diyemem, bunun yerine iğnelemelere, alaylara başlarım, karşımdakini de beni bir şey yapmaya zorladığına pişman ederim. Kötü bir şey tabii. Ben öyle gördüm ki, yazan, çizen insanların sürekli iki kişi yaşaması çok zor hatta imkânsız bir şey. Çünkü iki kişi olduğunda bir şeyi paylaşacaksın, bölüşeceksin, ortak yaşayacaksın. Halbuki sanat paylaşılır mı? Çocuklar olsa onlarla uğraşman lazım, halbuki ben alışmışım, herkes benimle uğraşıyor, ben kimseyle uğraşmaya alışık değilim. Belki de o sorumluluğu üstlenmek istemedim. Behçet Necatigil'in deyimiyle, kaytardım.

— Çocuğunuz olmasını istemediniz mi hiç? Aklınıza gelir mi zaman zaman keşke bir çocuk yapsaydım filan diye...

— Bir gün dahi istemedim böyle bir şeyi. Benim iki teyzem de evlenmedi, çocukları da yoktu. İki halam da evlenmedi. Belki ben ailede bunu çok olağan bir şey gibi görerek büyüdüğüm için bu bana garip gelmedi. Belki bizim ailede de sürekli düğün dernek olsa, çocuklar olsa ben de değişik düşünürdüm. Aslında ben yalnızlığı çok seven biri değilim, insanlarla görüşmeyi severim, bir yere yalnız gitmem, hep bir arkadaşım olsun isterim giderken ama istediğim yerde bunu bitirmek ve kendi hayatıma dönmek şartıyla. Belki de ben aslında yarım bırakılmış şeyleri seviyorum. Ahmet Muhip Dıranas'ın şiirini anımsatayım: "Söylenmemiş aşkın güzelliğiyledir kâğıtlarda yarım bırakılmış şiir."

Söylenmemiş bir aşkın güzelliğidir yarım bırakılmış bir şiirin güzelliği de... Çünkü belki o zaman yarım kalan şey hayal gücüne bırakılıyor. O kısmını sen kendin yaratıyorsun. Hep bir özlem kalıyor. Yani sofradan doymamış kalkmak gibi bir şey. Yoksa çatlayıncaya kadar yersen o yemekten, en sevdiğin yemek bile olsa artık nefret edersin. Bir de tabii insan insanı tüketiyor, özelliklerini alıyor. Hele benim gibi bir

insan olunca karşısındakini bütünüyle tanımak istiyor. Her şeyini öğrenmek... Tabii bu enteresanlık, öğrenme süreci bitince ben sıkılıyorum. Rutine dönüşünce çok sıkılıyorum. Enteresanlıktan olağanlığa dönüştüğünde aşk filan bitiyor işte.

— Siz yıllardır aynı insanlarla birliktesiniz, onlarla çalışıyorsunuz, onlarla görüşüyorsunuz ama onlardan sıkılmıyorsunuz demek ki...

— Sıkılmadığım insanlar, sanattan, edebiyattan anlayanlar. Her gün yeni bir şey, yeni bir konu konuşacağım insanlar. Onlar kendilerini yeniliyorlar, benim gibi. Bıkkınlık söz konusu değil. Yunus Emre'nin söylediğini unutma: "Her dem yeni doğarız bizden kim usanası." Yok, yakın arkadaşlarımdan sıkılmıyorum, onlarla uzun süreli bir ilişkim olmasının bana faydasını daha önce anlatmıştım sanırım. Yeni insanlara emek vermeme, bazı şeyleri tekrar tekrar anlatmama isteği... Bu bir seçim sürecidir. Buna öyle bakmak gerekir. Mesela daha önce de söylemişimdir, arkadaşlarımı akrabalarımdan çok severim, çünkü birisi bana sunulmuştur, diğerlerini ben seçmişimdir. Gerçi bu, sanki arkadaşlarımı esir pazarında seçermişim gibi bir hava uyandırıyor ama ziyanı yok, isteyen istediği gibi anlayabilir. Benim çalışma biçimimi sen yakından bilirsin. Benim yanıma, çalışmaya gelenler ya bir hafta sonra kaçarlar ya da uzun yıllar devam ederler. İşte benim de bütün sorunum, insanlar eğer uzun süre kalıyorlarsa, o istediğim konuşma rahatlığını sağlayabilmem gerekir. Hani bir fıkracılar kulübü vardır ya, onun gibiyiz. Sözgelimi yanımda çalışan insanlar, benim işlerimi yapmamdaki kayıp zamanı ortadan kaldırırlar, benim için önemli olan budur. Yıllardır bu böyledir, ben yazımı yazarım, gerisini arkadaşlarım halleder desem yeridir.

Ben çalışma arkadaşlarımla dostluk kurmuşumdur. Onların hayatlarını bilirim, onlar da benim hayatımı bilir. Neye kızdığımızı, neye kızmadığımızı, neyle motive olduğumuzu biliriz. Durum böyle olunca arada sinirlerin gerildiği anlar oluyorsa da hemen sorun hallolur hatta yirmi saniye önce birbi-

rimize bağırmamıza rağmen, yirmi birinci saniyede gülerek başka bir konudan bahsederken görebilirsiniz. Benim hayatımda iki kutup yan yanadır. Birincisi hayatımı zorlaştırmak, ikincisi hayatımı kolaylaştırmak. Bunları dengelediğim anda düzenli ve sorunsuz bir hayat ortaya çıkmış oluyor aslında.

— Peki yanınızdaki birisi diyelim ki ayrıldı, onun yerine alacağınız birisini nasıl seçersiniz? Müracaat üzerine mi alırsınız, yoksa tavsiye üzerine mi?

— Yok ben müracaat üzerine adam almadım hiçbir zaman. Transfer de etmedim kimseyi. Yani bir başkasının yanında çalışan herhangi birisini yanıma almadım. Ama insanlar yetiştirmişimdir. Çoğunlukla tavsiye üzerine insanları yanıma almışımdır. Yani beni yakından tanıyan dostlarım, arkadaşlarım birisini aradığımı bildikleri zaman, benim çalışma sistemime ayak uyduracak, benim disiplinime uyacak ve bilgi seviyesi olarak da zorlanmayacak insanlar varsa çevrelerinde bana önerirler, ben de bir görüşme yaparım, bu görüşme aslında o insan için bir test gibidir. Bazı sorular sorarım, işle alakasız gibi görünen sorular, ama onlara verdiği cevaplardan, konuya olan ilgisini görür ve karar veririm. Bu hep böyle olmuştur. Çok şükür ki hiç de yanlış insan gelmemiştir benim yanıma.

Müracaatlara da ben güvenmem açıkçası çünkü o insan hakkında araştırma yapmam gerekir ki bu da benim için ilave bir zaman kaybı demektir. Ben buna gelemem, bana tavsiye ettikleri insan, görüştüğümüz ilk günün ardında yanımda çalışmaya başlar. Çünkü pek çok şeyini bilirim zaten, geriye sadece onun benim çalışma şeklimi öğrenmesi kalır. Ama o da kısa sürer, çünkü benim nasıl çalıştığımı bilen insanlar tavsiye ettikleri için, bana gönderdikleri insanlar da bunu hemen kavrayabilecek insanlar olur. Bu konuda şanslıyımdır diyebilirim. Ama tabii ki her zaman hayatımda bir alternatif düşünce vardır. Buradan sakın onunla da görüşürüm, öbürüyle de görüşürüm, birisini seçerim gibi bir düşüncem olduğunu sanmayın. O kişi gider veya kabul etmezse, onun yerine birisi

vardır demek istiyorum. Yani hemen o boşluğu doldurabilecek birilerini düşünürüm.

— Peki yeni insanların çalışma şeklinize alışma süreci sizi sıkıntıya sokmaz mı?

— Hayır, onu sokar. Çünkü ben kendi düzenimden hiçbir şekilde feragat etmeyeceğim için, o kendisi öğrenmek zorundadır. Bu sıkıntıdan mümkün olduğunca çabuk kurtulmak istiyorsa da, o işi bir an evvel öğrenmesi gerekir. Ayrıca bu durum bende sıkıntıdan çok keyif yaratır. Sebebi basit, edebiyatın malzemesi insandır, eh böyle bir durumda ben de yeni bir insanla uğraşacağım. Onun şekline bakarım, konuşmasına bakarım, tepkilerine bakarım, yeni bir şey daha görürüm. Biraz çile çekince nasıl tepkiler veriyor bakarım, sabrını ölçerim. Bu da bana keyif verir, sıkıntı vermez. Benim yaptırdıklarımdan sonra belki dediğim gibi, o sıkıntı çeker, ama onlardan ne kadar çabuk kurtulabilirse, beraber çalışmamız da hem o kadar kolay, hem de o kadar uzun sürer.

— Ya zeki insanlar istiyorsunuz çevrenizde ya da köleler öyle mi?

— Eh, "İnsan insanın kurdudur" derler ya belki insan insanın kölesidir de diyebiliriz. Ama belki onlar benim kölem gibi görünürken aslında ben de onların kölesi oluyorum. Avcı ile av arasındaki ilişki gibi. Zaman zaman görüyorum ki benim onlara yaptıklarımı onlar da bana yapıyorlar. Stalin'in kızının anılarını okudum. "Babam hep aynı insanlarla aynı şeyleri konuşur, aynı şeye gülerlerdi ve buna hayret ederdim" diyor. Ben bunu okuyunca çok güldüm. Ben de biraz böyleyim. Hep istiyorum ki karşımdakiler beni anlasın. Benim gibi tabii kendi zevklerini dünyanın en önemli şeyi sanan ve bunu paylaşmayanları alaya alan birini ancak onu çok iyi tanıyıp benimseyenler kabulleniyor. Hep aynı oyuncularla çalışan bir yönetmen gibi... Bu, tabii, dediğim gibi tek çocuk olmaktan geliyor.

— Bu kadar benmerkezci olmak ilişkilerde çok zorlayıcı değil mi, çünkü ilişki dediğiniz, aşk dediğiniz şey biraz da aslında karşınızdakini yüceltmekle ilgili...

— Ben karşımdakini yüceltirim. Hatta gereğinden, layık olduğundan fazla. Ama daima tayin ettiğim bir sınır vardır. Sınır tecavüzü olursa rahatsız olurum, yüceltme, övgü, küçük iğnelemelere döner. Çünkü insanoğlu o kadar garip ki, gerek çalışma hayatında gerek aşkta, sen o sınırı koymazsan sahi zanneder. Oysa sanal iltifat diye bir şey vardır. Halbuki bilirsin, ilişkilerde çok yalan söylenir. O yalanların bir haddi vardır, o haddi bilme zekâsını göstermen lazım. Cenap Şahabettin'in bir lafı vardır, "Fazla mütevazı olma sahi zannederler" diye, gerçekten de en kötü şey. Gerçek kısmı var ama sanal kısmı da var. Karşımdaki artık bunu anlayacak, acaba ne kadarı gerçek ne kadarı aşk, sevgi yüzünden söyleniyor, bunu ayıracak. Eğer o kadar zeki biri değilse, onları aşktan, sevgiden söylediğinizi unutur, kendisini sahiden öyle vazgeçilmez bir şey zanneder. İşte buna da ben hiç tahammül edemem. Benim için orada biter. Çünkü gerçek ile aşkın mübalağasını ayırt edemeyen insanla bir arada yaşanmaz.

— Karşınızdakinin sizi en çok etkileyen yanı nedir?

— Benim karşıtım olmasıdır. O karşıtlık beni tahrik eder. Zaman zaman da benim zevklerimle, beğenilerimle fazla bağdaşmayan birini kendi ölçütlerime çekmekten de hoşlanırım. Bunu üzerinde bir egemenlik kurmak gibi yorumlama... Çünkü bu aslında bir insana sevgi göstererek, eğitmek demektir ama insan üzerinde bir etkiden de söz edilebilir. Ben böyle sevdiğim, gerçekten aşk duyduğum insana bir tek sevgili olarak bakmam, yalnız bir aşk olarak görmem.

Elbette zekâsı, bilgisi, esprisi, ironisi, benimle ve kendisiyle dalga geçebilmeyi, alay etmeyi becerebilmesi ve bunların yanında güzelliği elbette benim için önemlidir. En azından yüzüne gözüne bakılır biri olsun. Ben karşıt insanları severim, ama ne yazık ki bu karşıtlık meselesi ona bir sevgi ve sempati duymamın yanında, ilk aşamada onu kendime ben-

zetme çabasında da bulunurum. O zaman bu karşıtlıklar tabii biraz daha törpüleniyor, ben de karşıtım olandan çok şey öğrendim, ama bunun etki oranı ne, tayin edemiyorum.

Ama tanıştığım insanların hayatlarında değişiklik elbette olmuştur. Klasik deyimle asgari müştereklerde bir insanla buluşmak benim hoşuma gider. Ama bunun dışında ben hiç kimseyi baskıyla, terörle değiştirdiğimi söyleyemem. Hep incelikle, hatta aşırı bir nezaketle yaptım bunu. Bir insanı bütün olarak değerlendirebilmem için onun her şeyini öğrenmek gibi bir tabiatım var ama insanoğlu bütün her şeyini açık etmek istemez hiçbir zaman. Tabii böyle olunca da bendeki merak hissi biraz daha artıyor. Ama zekâ önemlidir, bunu her zaman söylemek isterim, güzellik de önemli tabii. Ama çok da çirkin insana katlanamayabilirdim, ne kadar zeki olsa da.

Güzellik konusunda sana bir anekdot. Gülten Akın'la birlikte Almanya'nın Berlin kentinde Türk Edebiyatı Haftası'na gittik. O zaman Almanya, Doğu ve Batı diye ikiye ayrılmış durumda. Berlin'den Frankfurt'a geldik, Lufthansa ile dönüyoruz, uçağımızda Alman ırkının güzelliğini temsil eden bir host ve bir de hostes var. Gülten Akın ikisine dikkatli baktı ve bana eğilip dedi ki: "Doğancığım iç güzelliği, ruh güzelliği diyoruz ama dış güzellik diye de bir şey var."

— Hem giyim olarak, hem yaşam tarzı olarak sizden tamamen farklı birisine, yanınızda çalışsa da hiçbir zaman baskı kurduğunuzu da görmedim?

— Yok canım, artık daha neler. Hafif dalga geçerim ama karışmam. Aksine bizim sanat bölümüz, bilirsin, farklılıklarla kendini gösterir. Artık benim gibi giyinen kaç kişi var ki? Yıllar önce, aşağı yukarı on yıl önce vitrinlerde papyon görülürdü. Şimdi hiç rastlamıyorum. Benim kuşakdaşlarım kravat bile takmıyor. Hoşuma gidiyor mu? Elbette gitmiyor. Kravatsız gömlek bana garip geliyor. O zaman tişört giy, renkli desenli gömlek giy. Örneğin yardımcımın saçları uzundur, hem de beline kadar gelir, kot pantolon giyer, ama hiçbir zaman

ona saçını kes, kumaş pantolon giy, takılarını çıkar veya azalt dememişimdir. Demem de. Böyle bir insan da benim eleştirilerime daha doğrusu ona yönelik alaylarıma da hazır olmalıdır. O da benim böyle ironik dalga geçmelerime güler. Örneğin onu başkalarına tanıtırken, bu da böyledir derim, işte saçı uzun biraz kusurlu ama, diyerek tanıtırım, ama o da hiçbir zaman buna tepki göstermez. Başkaları için de böyledir bu. Şişman birisi varsa, onunla da böyle bir diyaloğa girebilirim ama baskı asla kurmam.

— Peki aşk meselesine geri dönecek olursak, aşkı bir teslimiyet olarak görmüyorsunuz, yani aşktaki o teslimiyeti istemiyorsunuz. Kurulu düzenin bozulmaması için?
— Hiç şüphe yok, aslında isterdim ki benim kurulu düzenimi değiştirecek kadar arzuyla âşık olabileyim. Ya da o benim zevklerim kadar önem verilebilecek zevkleri olan bir insan olsun ve ben de sonuna kadar onun yanında olayım, onun peşinden gideyim. Ama ne yazık ki böyle bir insan görmedim, karşıma çıkmadı. Bende zaten teslimiyet yok. Ben her zaman denetleme üzerine kurduğum için çoğu ilişkimi, sevmediğim şeyleri sırf aşk için yapmaya tahammül edemiyorum. Çok sevdiğim bir insanın her şeyini ne yazık ki sevemiyorum. Bir kusur arama her zaman kendini gösteriyor.

— Herkes size uyacak öyle mi?
— Evet, çünkü ben onlara uyamıyorum. Benim böyle bir saplantım var sanki hayatı ben temsil ediyorum.

— Yalnız siz her şeyi dolaylı olarak anlatıyorsunuz, şimdi burada söylediğiniz gibi söylemiyorsunuz, karşınızdakiler anlıyor mu ne dediğinizi, ne istediğinizi?..
— Bak tabii bu da doğru. Bazen anlamıyorlar. Şaşırıyorlar. Benimki biraz şuna benzer, Keyhüsrev'in bir eşeği varmış, demiş ki, "Eşeğimin öldüğünü söyleyen olursa boynunu vurdururum." Gün gelmiş eşek ölmüş. Ne yapsınlar. Bilgelerden bi-

ri gelmiş demiş ki, "Eşeğiniz üç gündür bir şey yemiyor, içmiyor, hiç hareket etmiyor, elliyoruz kıpırdamıyor, sırtüstü yatıyor." "Ee öldü o zaman eşek" demiş Keyhüsrev. "Vallahi bilmiyorum, ben böyle bir şey söylemedim sultanım" demiş bilge... Benim halim de buna benziyor. Birine mesela baştan öyle büyük iltifatlar ediyorum, öyle şeyler söylüyorum ki sonra birdenbire benim "iş toplantılarım" başlayıp kaçınca mana veremiyor. Ama asla doğrudan söyleyemem, olmuyor, yürümüyor, ayrılalım edelim diyemem.

— İmalı daha doğrusu dolaylı konuşuyorsunuz çoklukla, doğrudan bir şey söylediğiniz pek görülmüş değil?
— Retorik çeşitlemeleri sevdiğim bir uğraş. Doğru aslında, ben öyle pat diye, yani doğrudan bir şey söylemem. Hani şimdiki ifadeyle direkt olarak konuşmam. Dolaylı anlatımı severim ve daha önce de dediğim gibi, o yönetici/idareci olmaktan dolayı geliştirdiğim bir retorik tarzıdır. Yani dolaylı anlatım sayesinde bazı şeylerin üstesinden gelmeyi daha kolay sağlarım. Sözgelimi daha önceden sorduğun, hep aynı insanlarla çalışma meselesinde de kendisini gösterir. Onlar artık benim neyi kastettiğimi, neyi nasıl anlattığımı bildiklerinden dolayıdır ki benim dolaylı anlatımımdan her şeyi açık açık anlarlar. Ama bir başkası bunu anlayamaz veya tamamını anlayamaz. Ben bilardo oynar gibi konuşurum, bir cümlem bir topa vuracak, o gidecek bantlardan dolaşacak ve diğerine vuracak oradan da diğer topa gelecek. İyi bir bilardocu o cümlenin en son gideceği topu kestirmelidir ve hangi yollardan gideceğini bilir, onun için benim yanımda uzun süre çalışmış olan insanlar artık o cümlenin hangi topa nasıl gideceğini bilir. Şimdi şunun için bu üslubu kullanıyorum. Bir şeyi doğrudan söylemek, bana kaba ve insan zarafetine yakışmayan bir şey gibi geliyor. Bazılarına göre, bu bir oyalama taktiğidir.

— Peki bundan biraz zevk mi alıyorsunuz, yani insanları süründüğümede bırakmak, size keyif veriyor gibi...

— Daha önceki sayfalarda Cemal Süreya'yı okudun. Yanıtı orada var ama... zevk demeyelim de, kötü ya da benim alışkanlığım. Ben aslında direkt söyleyemediğim ve bana garip geldiği içindir. Bana bir insan imada bulunsa, ben bunu anlarım ve ona aksi bir tepki vermem. Ama doğrudan, bir şey söylersen dümdüz bir şey söylersen ona bir cevap, bir tepki verilebilir. Öyle bir söylemek gerekir ki tepki verilmesin. Ben benimle dolaylı konuşanları daha çok sevdiğim için ben de dolaylı anlatımı severim.

— *İstediğiniz gibi yaşayabiliyor musunuz özel hayatınızı?*
— Büyük oranda, kimseyi rahatsız etmeden ama taviz de vermeden. İnsan istediği gibi, dürüst olarak karşısındakini aldatmadan yaşarsa, bizim toplum da ona saygı gösterir.

— *Mesela başka bir ülkede yaşasanız daha farklı yaşar mıydınız?*
— Sanmıyorum. Belki de püriten olurdum. Çünkü geleneğe karşı bir saygım var. Ben aynı zamanda ritüel taraftarıyım. Yemeğin, çayın, arkadaşlığın, cinselliğin, her şeyin bir ritüeli olmalı bana göre. Bu benim tutucu yanım. Ama sevdiğim, yapmak istediğim şeyi de hiçbir zaman çevrem ne der, toplum ne der diye yapmazlık etmedim. Ben hep, onlar benim için ne diyor diye değil de ben onlar için ne diyorum diye baktım. Belki tabii zaten bir daire içinde yaşadığım için böyle oldu. Bana göre Türkiye'de insanlar özel yaşama aslında karışmıyor. Eğer her ne yapıyorsan bunu onlara bir hakaret gibi yaparsan, gözüne sokarsan tepki duyuyorlar ve lanetliyorlar. Ben böyle bir şey yapmadım. Bana da böyle bir şey yapılmasına izin vermedim. Yaşanılan şartların, ekonomik şartların, kalıtsal, aileden gelen şartların bunun gibi birçok faktörün oluşturduğu bir yaşama biçimini hiç eleştirmedim. Belki biraz ironik şeyler söylerim, arkadaşlar arasında alay ederim filan ama kimseyi tahkir etmedim, küçük görmedim. Bu benim en sevmediğim şeydir. Aciz insanlar, daha güzel söyleyemedikleri, ifade edemedikleri için tahkiri kullanırlar. Sosyal çevreye

saygı gösterdim, ama onlar benim için ne düşünür diye dert ettim mi, hayır. Bu, çocukluğumdan beri böyle gelmiştir. Benim hayatım istediğim gibi olmalıdır. Her zaman sevdiğim şeyleri yaptım, toplumsal yasaklar da, bireysel yasaklar, bireysel kıstaslar da beni hiçbir zaman ilgilendirmemiştir. Onların ne diyeceği, meseleyi nasıl ele alacağı hiçbir zaman umrumda olmamıştır. Ama her şeyin bir zarafet içinde yapılmasını savunurum. O zarafet içinde yapıldığı müddetçe toplumla uyum içinde olmasına gerek yoktur. Kimse beni, hoşlanmadıklarını yaptığımdan ötürü eleştirmedi de yargılamadı da... Ailem de, öğretmenlerim de, patronlarım da.

— *Hayatınızda sizi çok etkileyen bir aşk hikâyesi var mı?*
— Olmaz olur mu? Elbette oldu. Üzüldüğüm, üzdüğüm, ağladığım, ağlattığım.

Ama çabuk unuturum, daha doğrusu beni unutanı unutma özelliğim vardır.

Sevildiğim oranda sevdim. Ama sevilmeden sevmedim. Öyle bir tek yanlı âşık olma masoşizmi olmadı bende. Ayrıca gözü yaşlı, her şeyini kaptıran, onun uğruna mecnun olan bir insan olmadım asla. Her şeyi denetlemek, her şeyle arama bir mesafe koymak alışkanlığı var bende. Artık herkes anlamıştır bunu, tabii bu aşk için iyi bir şey değildir, arayı soğutur, ama böyleyim ne yapabilirim. Aşklarımdan, âşıklarımdan etkilenmişimdir ama genel yaşam çizgimi değiştirecek ölçüde değil.

— *Sanatçıların, yazarların sevgilileri kendilerine hep şiir okunmasını falan beklerler, var mıdır sizde böyle şeyler?*
— Hayır. Ne yazık ki böyle bir şey de yok. Zaten başkasının söylediğini, yazdığını ona ne diye yeniden söyleyeyim. Aslına bakarsan bunlarla ilgisi olmayan insanları da seviyorum ben, edebiyatın dışında belki de ona düşman ama onun başka şeylerine âşık oluyorum, başka şeylerini seviyorum. Yoksa şiiri, romanı başka edebiyatçı arkadaşlarımla konuşurum onunla neden konuşayım, onunla başka şeyler konuşmak için severim. Yani orada aşk, şehvet varken edebiyatın yeri olmaz tabii.

— Şehveti nasıl tanımlarsınız?

— Şehvet sadece cinsellik manasında değil, her şeyin şehveti var. Peynire şehvetim var benim, zeytinyağı çeşitlerine şehvetim var. Aslında şehveti bir coşku olarak almak lazım ama bunun içinde cinsellik de var. Zaten hayat bütün. Zeytinyağına şehveti olan insanın cinsellikte de şehveti vardır. Peynire şehveti olanın güzel insanlara da şehveti vardır. Zaten şehveti olmayan insan var mı? Ama kimisi bu şehveti çok hayvani boyutlarda yapar kimisi de bunu torna tesviyeden geçirerek yapar ama böyle olmayan insanın zaten ruhu yoktur. İnanırım ki, hayatının bir bölümünde öyle olan bir bölümünde böyle olmaz. Kişilik denilen şey bileşik kaplar gibidir. Birinin çok belli bir olayını gördüm mü ben ondan artık bir kişilik çizmeye alışığım ve de yanılmam. Yanılmam çünkü çok incelediğim için; bir de hiç tepki vermeyen insanlardan hoşlanmam. Çünkü onların aşırı bir denetimleri vardır ve o aşırı denetimi olanların hele de edebiyata dair, güzel sanatlara dair bir şey yaratmaları mümkün değildir. Görmedim de zaten.

Şehvet elbette çok hoş ve bir o kadar da geniş bir alan. Onun üzerine önemli bir çeşitleme yapmak gerekir. Ama öyle bir garip alandır ki, zaman zaman sınır tecavüzüne, zaman zaman olağana, normale tecavüze rastlarsınız. Ama burada sorunuz şu, sizi şaşırtan bir şey var mı, hayır beni şaşırtan bir şey olmadı. Ama benim şaşırttığım şeyler olmuştur. Şaşırmak nedir, belirli bir rutinde ilerlerken birdenbire makas değiştirir gibi farklı bir yola girmek diyebiliriz belki. Ben insanların o kadar çok makas değiştirmesini beklerim ki, özel yaşamlarında o kadar türbülansları olduğuna inanırım ve olması gerektiğine inanırım ki, şaşırma gibi bir şey bende olmaz. Şaşırmakla sürprizleri karıştırmamak lazım tabii. Şehvetle cinselliğin aslında, insanın görünüşünün yanında fetişe varan bir tarafı da var. Ben onları da severim. Bir insanın sadece eline bakmayı, onun sadece gözünü veya boynunu incelemeyi severim. Söylüyorum. İnsanın sevdiği, yaptığı hiçbir şey beni şaşırtmamıştır, şaşırtmaz. Albert Camus'nün *Yabancı*'sındaki gencin cinayet işlemesi mesela, öyle bir şeydir ki, birdenbire

bir cinayet işler. Aslında cani değildir ama bir tür cinnet dolayısıyla öldürür. O eylemi istemeden ve bilmeden yapar, beni bu da şaşırtmaz. Şehvetin ve cinselliğin konumu da aslında buna benzer. İnsanın da hayvani olmayan birtakım fantezilerine göre yargılanmasına doğrusu son derece karşıyım. İnsanların özgürlük ve avlak alanları vardır. Onların içine şehvet ve cinsellik de girer. Onlar olmasa edebiyatın büyük bir bölümü olmaz, hele bunlar içinde aykırılık olmadan da edebiyatın yine önemli bir kısmı olmaz. Ben normal ve anormal ayrımını hiçbir zaman yapmış değilim.

— Sizi cinsellik ve şehvet anlamında şaşırtan bir şey var mıdır yoksa sizin için her şey doğal mıdır?

— Köşeye sıkıştırıp beni şehvet kavramına odaklandırıyorsun. Yoksa kitabın en çok okunacak bölümü bu mu sence. Hayır, ben şaşırmam. İnsana dair hiçbir şey bana yabancı değil. Şaşırmam. Çünkü benim hayata bakışımda genelde hep olumsuzluk vardır ilk planda, yeni tanıdığım bir insan kötüdür önce, sonra onları olumluya çevirme alışkanlığım olduğu için ben de hiç şaşırmam. İnsanlar şaşırtmayı sever, ben de şaşırmamayı. Kişilik değiştirmelere gene de şaşarım. Bunu fikir değiştirme anlamında söylemiyorum.

— Galiba özellikle sizin çevrenizde, medyada çok sık rastlanan bir şey bu kişilik değiştirme...

— Yok, bunu medyaya özgü bir davranış, bir durum olarak değerlendirmemeli.

Sevdiğim bir atasözü vardır, o çok şeyi açıklar: "İnsana don yürüyüş, para oturuş öğretir." Don kıyafet anlamına geliyor. Evet ama tabii bunu da iyi anlamak lazım. İnsanın yaşıyla, birikimiyle, tecrübeleriyle edindiği bir değişim var, bu doğal bir şey. Ama bir de suni değişimler var işte onlar beni çok rahatsız ediyor. Güldürüyor aslında. Aslında klasik bir şey vardır bizde. Biri mevki ve para sahibi olunca hemen derler ya ilk önce eşini değiştirir diye. Ben bunu gerçekten de çok gördüm. Niye bu diye düşündüm. Herhalde o sıkıntılı

günlerde onunla yaşadığı için, bu yeni durumunda, yeni bir hayata geçmiş gibi hissederken o kadını gördükçe yine o günleri hatırlıyor. Yani o bir ayna gibi kendisine geçmişi gösteriyor. Bundan kurtulmak, kaçmak istiyor.

"Değiştim, inkâr etmiyorum" diyene saygı duyuyorum ben. Çünkü insanların zaaflarını seviyorum. Bizde insanların hep yüceliklerini anlatırlar. Benim ilgimi çekmiyor bu. Biri gelip de bana, "Ben bu işi hiç iyi yapamıyorum" derse işte o zaman ben onun gerçekten o işi iyi yaptığını düşünürüm. Çünkü o yüzden bir kompleks duymadan bunu söylüyordur. Şuna dikkat ettim ki işlerinde ciddi olan insanlar hayatta gayri ciddi, alaycı oluyor. Biliyor musun bu eleştiride de önem taşıyor, çünkü eğer çok ciddi, kasılmış bir halde bakarsanız o kitaba, o kahramana, onun eksik yanlarını, gevşemiş, sarkmış yanlarını göremiyorsunuz. Soytarılar mesela bence en ciddiye alınması gereken kahramanlardır. Bir yazıyı yazarken de iyidir, kötüdür deyip bir tarafta yer almaktan çok bir birikimden doğan karşıtlıkları gösteren incelemeler yazmayı tercih ettim. Yok etmenin kolaylığı yerine var etmenin zorluğunu seçtim ben.

— *Kişilik değiştirmeye gelirsek...*

— İnsanın görgüsü, mevkii arttıkça ortaya çıkar. Mevkii arttıkça alçakgönüllülüğünü artırmayıp, aksine azaltıyorsa sorun çıkar. Hitaplar değişir, samimiyet değerleri değişir. Kardeşim dediği size, bilmem ne bey diye hitap eder. Size birisini gönderir ve şunu dedirtir, "Beni bilmem kim bey gönderdi." Yani kendi kendine bir beylik almıştır. Siz ona o unvanı verseniz de vermeseniz de o artık Bey olmuştur. Mesela biz Selahattin Hilav'la beraberken hep dalga geçerdik, derdik ki, "Böyle insanlar sırtlarında makam koltuklarını ve masalarını taşımalılar." Onun için çok güzel bir söz vardır, "Şerefü'l-mekân, bi'l-mekîn" derler. Mekân insana değil, insan mekâna şeref verir. Mevkiler dışında benim insan çizelgem, bu mevkileri arttıkça önem kazanır. Eğer parasıyla alışkanlıkları davranışları değişiyorsa ben sarakaya alırım. Giyim alışkanlı-

ğı, yemek alışkanlığı, zevkleri değişiyorsa –tabii bunlar bir altyapı olmadan değişiyorsa– ben bunlara gülerim. Hele bir de geldiği mevkii ve kazandığı parayı göstermek için çabalıyorsa daha da gülünç olur.

Edebiyatta da vardır böyle tavır değiştirenler ama azdır yine de. Bir-iki ödül aldıktan sonra o yazarı daha önce övenlerin, övgü dereceleri artmazsa veya bundan sonra biraz daha olumsuz eleştiriler gelirse bu sefer bilmukabele bir davranış kendini gösterir: "Yahu zaten yazsa ne olur, yazmasa ne olur" tavrı ortaya çıkar.

— Üzüldüğünüz, insan idaresinde, iş hayatınızda sizi çok etkileyen şeyler oldu mu?

— Tabii oldu... Mesela bir insanın başına istenmeyen bir şey geliyorsa, birinin önemini anlatamamışsam, onun zarar görmesini engelleyememişsem üzülüyorum.

— Bu sizin özel hayatınıza yansıdı mı, özel ilişkilerinize, planlı hareket etmek gibi...

— Evet, çok planlı hareket ettiğim için çoğu zaman gerçekleşmedi bazı şeyler. Ben herkese emrivaki yaparım ama emrivakiden hiç hoşlanmam. Bana yapılmasını istemem. Akşam simit yiyeceğimi bile sabahtan bilmeliyim. Mesela biraz sonra bir yere gidecek misin diye sorunca "bilmem" diyeni ben hiç anlayamamışımdır. "Bir arkadaştan telefon bekliyorum, ona göre" derler mesela. Ben arkadaştan niye telefon bekleyeyim, yirmi kere ararım onu, gidiyor muyuz, gitmiyor muyuz, neredesin ne zaman geliyorsun, hangi lokantaya gideceğiz, kimler gelecek, bunları hep bilmeliyim ben.

— Peki ilişkilerinizde dominant olmayınca mutsuz mu oluyorsunuz, kendimi bırakayım, rahat edeyim demediniz mi hiç?

— Ben böyle rahatım. Önceden de sözünü ettiğim gibi, çok yakın, çok sevdiğim birinin söylediği bir gerçek var; "Siz en fazla beş kişinin olduğu masalarda rahat edersiniz, beş kişiyi

geçince rahatsız olursunuz o zaman da hırçınlaşırsınız. O zaman da biraz itici olursunuz. Çünkü beş kişiyi idare edebilirsiniz, hatta yemeklerini seçmelerine bile karışırsınız. Ama on beş kişi olunca sizin anlatamayacağınız ya da sizin dinlemeyeceğiniz bir durum olur, mutsuz olursunuz" der. Doğru gerçekten de öyle. Mesela hep sorarım, bir açılışa davet ediyorlar, kimler geliyor diye. Yahu sana ne, koca kurum davet veriyor, sana mı soracak, ama o zaman da ben gelmeyeyim diyorum. Bak yalnız alıştılar şimdi tanıyanlar, baştan söylüyorlar şunlar şunlar gelecek diye ona göre gidiyorum.

— Yalnız iyi bir konuşmacısınız, toplulukta çok rahat tavırlarınız vardır, hatta kendinizin de söylediği üzere bazen fazla rahat oluyorsunuz?
— Konuşmaya alışan insanlar dinlemeye pek alışık değillerdir. Ben de çocukluğumdan beri konuşmaya, topluluğa hitap etmeye, onlara fikirlerimi açıklamaya alışmışım. Konuşma meselesi yüzünden bende dinleme yetisi tamamen köreldi diyebilirim açık yüreklilikle. Ben ders de dinleyemezdim, müzik dinlerim o kadar. Konuştuğumda ve anlattığım şeyden onlar tat almaya başlarlarsa ve ben de bunu hissedersem, daha da coşkun bir şekilde devam ederim. Ama konuştuğum şeyin o anda orayla ilgisiz olduğunu, onların benim konuştuğum şeylere ilgisizliğini fark edersem, bilgisizliğini ortaya çıkaran iğneleyici tavırlar gösteririm. İşte o kalabalık davetlerde böyle bir tehlike her zaman vardır.

— Şimdi alakasız bir yere geçmiş olabilirim ama, bu iki cevabınızdan yola çıkarak dikkatimi şu çekti, sizin için tek istisna 50 kuşağı oluyor. Çünkü sınıf arkadaşlarını hatırlamam bile dediniz, yalnız, a dergisi'*nde bir yazısı çıkmış ismi bile hatırlıyorsunuz. 50 kuşağından birisinin olduğu her davete gidiyorsunuz...*
— Her zaman söylerim, 50 kuşağına çok önem veririm, benim için de değeri ayrıdır. Kuşak çok başka bir şeydir. Ben onlardan da ayrı yaşardım ama onlarla birlikte geçirdiğim

anlar daha çoktur. Benim evimde buluşurduk, davetler verirdim veya toplantıları benim evimde yapardık. Burada temelde edebiyat ve sanat bağlılığı olduğu için de olabilir. Yani dediğiniz gibi dergide iki kere yazı yazmış bir insanı bile hatırlıyor olmam, bunun cevabını veriyor aslında. Dediğim gibi bunun temelinde yatan sanat-edebiyat bağı bu kuşakla olan ilişkimi bir yumağa çevirmiş durumda. Ben de bunun içindeyim ve hoşuma da gidiyor. Onlardan herhangi biriyle oturduğumuzda eski günler yerine edebiyattan sanattan konuşuyoruz.

— Buradan çıkan sonuç şu mu, insanlar en absürd isteklerini, bir kişilik olarak dayatırsa başkalarına kabul ettirebiliyor demek ki...

— Şunu söyleyeyim yalnız, ben hiçbir zaman şunlar şunlar geliyorsa gelmem demedim. Çok kalabalık, ben sıkılırım dedim. Özel düşüncelerimi yansıtmadım. İnsanlar kendilerinden şüpheleniyorlar, ben kendimden şüphelenmiyorum. En doğruyu bulduğum için değil, bana göre kendi bulduğum estetik doğrular, yaşama biçimi budur. Ben bunu kendimce doğru buldum. Eğer sen kendince doğru bulduğun şeylerde değiştirmeden yürürsen, zikzak yapmazsan en azından sana hoşgörü gösterirler. Zikzak yaptığın anda üstüne üşüşürler, o zaman biraz ısrar edersem bu adam değişir diye düşünürler.

— Belki siz kendi özelliklerinizi biraz da bulunduğunuz konumlar sayesinde iş hayatınızda uyguladınız, başkalarına kabul ettirdiniz. Peki ama duygusal ilişkilerinizde bu nasıl oluyor, çünkü orada zaaflar var.

— Doğrusunu istersen ben hiç kendimi mahvedecek bir duygusal ilişkiye kapılmadım. Bu da şundan geldi, benim mantıki denetim mekanizmam her şeyden öne geçti, mesela çok sevdiğim, âşık olduğum veya başka şeyler yaşadığım bir insana giderken eğer o sırada bir işim çıktıysa erteledim. Onun isteklerini de yerine getirdim. Biliyorsun hep, "Çok haklısın" derim. Bir arkadaşım bir keresinde, "Yahu çok haklısın diye başlayıp sonunda karşındakinin haksızlığını anlatıyorsun"

demişti. Bir de biliyor musun duygusal ilişkilerde bile insanlar karşılarındakinin mantıklı, bazı konularda danışılabilecek, kendilerine yardımcı olabilecek biri olduğunu görürlerse söylediklerini dinliyorlar. Ama belki de beni seçerlerken ya da ben onları seçerken zaten buna göre seçtik, bilmiyorum. Ama mesela bazı arkadaşlarımın bir aşk yüzünden çok büyük yıkımlara düştüğünü, çok perişan olduğunu gördüm. Bendeyse aşk ilişkilerinde hep şöyle oldu, daima belki ben terk etmedim, beni terk eden de oldu ama otomatik bir mekanizma gibi terk ettiği anda zaten ondan nefret etmeye başladım. Canım tabii burada ben de insanı bir sfenks gibi anlatmıyorum. İnsanın hiç kuşkusuz zaafları vardır, ama insanın güzelliği de yüceliği de bu zaaflarında yatar. "Çok üstün yetenekli bir yazardı ama yazarı yazar yapan zaafları yoktu" der bir yazar diğeri için. Zaaf bende nasıl tezahür eder, örneğin birisinin peşinden artık taciz edercesine giderim. Yani onunla bir karara varmışızdır, ó istediğim şey olana kadar ben bunu sürekli ararım, konuşurum, her gördüğü yerde hatırlatırım, artık bıktırırım yani. Birisini denetim altına almışımdır, ama bilirsin ki bunları yapma üslubu önemlidir. Yani yeryüzünde yazılmamış konu yoktur ama onu yazış biçimin önemlidir. Benim yaptığım da bu, benin yapış biçimim farklıdır. Bundan dolayıdır ki karşımdaki de bunu farklı bir muhabbet addeder, zaman zaman kızsa da sesini çıkarmaz. Ama buna karşılık. Karşılıksız bir aşkı da asla yaşamadım, bu kadar zaafım olmadı. Her sözümün veya davranışımın karşılığını bulmak istedim. Yani hislerimi taşa toprağa değil doğrudan ona söyledim. Hatta bırakın benim öyle peşinden koşmaları falan, arkadaşlarımı bile o zaaflarından kurtarmaya çalışmışımdır. Onları uyarmış ve kendini topla, aklını başına al gibi uyarılarda bulunmuşumdur.

— *Peki sizin adlandırabildiğiniz zaafınız var mı?*
— Elbette var. Ben saplantılıyımdır. Bu saplantı insan da olur, kalem de olur CD de. Mesela birine bir ilgi duyuyorsam, onunla karşılaşmak, onunla bir arada olmak için gerçekten

olağanüstü tuzaklar kurarım. Bunun için kafamı yorarım ve o karşılaşmalarda da bunu başardığım için çok zevk alırım. Belki biraz egosantrik bir durum bu. Yani onunla karşılaştığım için mi zevk alıyorum, yoksa kurduğum düzen işe yaradı diye mi zevk alıyorum onu gerçekten anlayabilmiş değilim. Pablo Neruda'nın anılarında Ilya Ehrenburg için söylediği bir sözü çok sık anımsarım: "İçtiği Fransız şarabından mı yoksa Fransız şiirinden mi daha çok zevk alırdı anlayamadım." İkisinden de neden aynı derecede zevk almasın, diye düşünüyorum.

— O zaman şuna varıyorum ben, siz zaafınızı bile kontrol altına almaya çalışıyorsunuz, tıpkı alkol içerken veya bir toplulukta olduğu gibi bunu da denetiminiz altına almaya çalışıyorsunuz. Örneğin kaleme zaafım vardır dediniz, ancak hediye gelen kalemlerin çoğunu geri çevirdiniz?

— Evet ben zaafımı bile kontrol etmeye çalışırım. İnsan eğer bir kimlik bütünlüğü içerisindeyse, kişiliği oturmuş ve tamamen benliği olgunlaşmışsa, bunların hepsinin o büyük düzen içinde çözülmesi gerekir. Öbürü beni rahatsız eder, bu tür kişilik tavizlerine tahammül edemem. İnsan kayıplarını çok inceledim, aşk yüzünden olsun, alkol yüzünden olsun, kumar yüzünden olsun, bir parça taviz verdiği anda tamamen çorap söküğü gibi devamı gelir. Çok sevdiğim, taptığım bir insanla bile içki içerken, belirli bir sayının üstüne asla çıkmam, kendimi kaybetmem. O da belli bir miktarın üzerinde içiyorsa ondan da rahatsız olurum. Onu uyarırım, bunların hepsinin bir dengesi, denetlemesi vardır elbette bende.

— O zaman rahatlıkla şunu diyebilir miyiz, "Doğan Hızlan'ın asıl ve birinci zaafı, her şeyi kontrol etme isteği?"

— Kontrol etme, denetleme ve her şeyin gidebileceği yerin tahmin edilmesi isteği. Tahmin edemediğim şey rahatsız eder beni. En büyük zaafım budur. Çünkü bir de şöyle bir şey var, insanların zaafından ötürü birbirlerine verdiği tavizler, aslında insanın kendisine verdiği zarardır. Yeteneksiz bir edebiyatçıya, şair veya yazara duyduğum aşktan dolayı iyi dersem,

onun eserlerini översem, yere göğe sığdıramazsam ve her fırsatta onun eserlerini dile getirirsem, bu hem benim hem de onun zararınadır. İleride onun uğrayacağı hüsranın mimarı olmuşumdur. Seviyorsam ona bu tür bir kötülüğü yapmamam gerekir, onun içindir ki zaafımı kontrol etmem gereklidir. Benim için her insanın fonksiyonu ayrıdır. Biriyle alışveriş ederim, biriyle müzik konuşurum, biriyle edebiyat konuşurum. Öyle komple bir insan yok ne yazık ki hayatımda ve çevremde. Her şeyiyle benim bütün özelliklerimi onda bulabileceğim birisi yok, onun için mesela, insanları farklı işlevlerde görürüm. Bir arkadaşım buna, "Osmanlı Paşası Sendromu" der. Genelde çevremdeki insanlara hep bir şeyler öğretmeye çalışırım, yemek şöyle yenir, bunlar yenir, bu böyle içilir, bunu oku, şunu dinle, bu böyle uzar gider. Bana derler ki, siz âşık olduğunuz insanlara bile görevli muamelesi yaparsınız. Elbette tabiatım böyle. Bu da zaafımdır. Ama bir zaafı yüce bir şeymiş gibi kullanmanın zevkini çıkarmak lazım. Eğer sizi o yönetiyorsa kötü. Ama siz zaafınızı yönlendirebiliyorsanız bence asıl güçlü kılan şey budur. Ama bu sözlerimi kim okursa veya kim duyarsa şunu söyleyecektir, "Hakikaten bu adamın zaafı, her şeyi kontrol edebilme isteği, zaafını bile kontrol etmeye çalıştığını sanıyor." Onlar öyle düşünsün, ben ettiğimi biliyorum.

— Bu bir tür korunma mekanizması mı? Ben bunu seviyorum, peşinden koşayım, demediniz mi hiç?

— Peşinden koşmak hoşuma giden bir laf değil. Küçük tuzaklar kurarak görüşmeyi sağlamak demek daha doğru. Taştan bir adam değilim ama yumuşak bir hamura da sahip değilim, insan ilişkilerinde. Demin de sözünü ettiğim, çok sevdiğim birisi bana yıllarca önce ne demişti biliyor musun?.. "İnsan ilişkilerine çok katısın." Terk edenler veya terk ettiklerimin arkasından, geçmişteki kötü anılarımı tazelemeye başlarım. Bunun gittiği iyi oldu diye düşünmeye başlarım hemen. Benim habis belleğim müthiş bir şekilde bunları kaydeder ve böyle bir zamanda onları hatırlatır. Tabii ilişki sırasında şu

vardır, hatalar görürüm ya da canımı sıkan şeyler olur, onları söylemem. Çünkü işte bir gün bu ilişki bittiğinde elimde bunlar olur. Eğer karşımdaki bitirirse, aman boş ver Allahaşkına zaten şunları şunları yapan bir insandı, bundan bir hayır gelmezdi, derim, hemencecik biter benim için. Yok eğer ben terk etmek istiyorsam o zaman da şöyle yaparım; söylenmeye başlarım, "Yahu çok yalan söylüyorsun, bak geçen gün şöyle olmuştu, böyle şey olmaz, bu olmaz" filan derim ki karşımdaki de bir zaman sonra anlar. "Ayrılmak mı istiyorsun" diye sorar. "Ben öyle demek istemiyorum ama şimdi bunları da düşünmek lazım" diye anlamasını beklerim. Çünkü bitirmek istiyorum, ayrılmak istiyorum diyemem. Aslına bakarsan, sevdiğim insana çoğu zaman onda olmayan özellikleri ben yüklerim. Küstahsa, sevimli bir isyankârlığı var derim. Konuşmasını bilmiyorsa, canım doğal bir yalınlığı var diye savunurum. Tabii sevgim bitince de bunlar tersine döner. Yalnız şunu da söyleyeyim ki ben hep gidenin peşinden koşanlara da imrenirim. Zaten ben sevdiğim insanla tatile bile gitsem hep eleştirmeye bakarım. Diyelim beş günlük bir tatile gittik, ben altıncı gün döneceğim, ona göre planlamışım, en çok eğlendiğimiz bir yer bile olsa mümkün değil, dönerim. Hiç öyle, "Canım kalalım, uzatalım" lafını anlamamışımdır.

— *Yanlışlarınızı, hatalarınızı itiraf eder misiniz?*
— Yanlışımı itiraf etmekten hiçbir zaman korkmam, ama diyeceksiniz ki itiraf mekanizması sadece yanlışları dile getirmekten mi oluşur, elbette hayır. Ama insanları kırmakla ilgili bir şey yaptığım zaman onu da itiraf ederim. Yakın dostlarıma ve gerekli görürsem itiraf ederim. Bizde itiraf müessesesi ne yazık ki gelişmemiştir. Ama böyle bir şeye gerçekten ihtiyaç vardır. Çünkü günah çıkarma kavramı bizde yoktur ve dolayısıyla itiraf diye bir şey de gelişmemiştir. Halbuki itirafın iki üç yanlı güzelliği vardır. Birincisi, ferahlarsınız, üzerinizdeki fazla yükü atarsınız, size ait olmaması gereken kederlerden kurtulursunuz, daha doğrusu sizi kedere sokan şeyleri atarsınız üzerinizden. İkincisi, itiraf ettiğiniz kişiyi iyi seçerse-

niz, zamanla çok iyi bir dost edinmiş olursunuz. Çünkü insanlar itirafçılara karşı sevecenlik duyarlar. Çünkü herkes her itirafçıda biraz kendini bulur. Ben insanoğlunun anılarında ve itiraflarında çok net olacağını sanmıyorum çünkü itiraflarını yaparken bile o itirafın nasıl kullanılacağını düşünür. Ondan gelecek bir ok veya bumerang varsa ona göre davranır. Mesela ben öyleyimdir, itiraf ederken bile, karşımdaki insan tutup bunu bir şekilde aleyhime kullanmak isterse onu biraz makaslarım. Oto-sansür uygularım.

— Sizin kendi dünyanız var, bunun dışındakini merak bile etmiyorsunuz aslında, kendi oyuncaklarınız size yetiyor...
— Mesela bak ben bir gün oturup dört saat kalem temizleyebilirim. "Sıkılmıyor musun" diye sorarlar. Niye sıkılayım kardeşim? İnsanlar bir seyahate gider ve bir sürü fotoğraf çektirirler, yok şu caddede şu mağaza var, şurada bilmem ne var anlatırlar. Bir daha hatırlamayacağım şeyleri niye aklıma sokayım ben. İnsan gittiği her yere kendisini götürür şairin dediği gibi.

Biliyorsun ki, "Merak kediyi öldürür" diye bir söz vardır ve benim sevdiğim sözlerden birisidir. Benim meraklarım da bellidir, şöyle bir şey söyleyeyim; merakın da bir paradoksu var bende. Yani merak ettiğim konular haricinde bir şeye merak duymam. Merak alanıma girmeyen bir şey hiçbir şekilde benim ilgimi çekmez. İnsanları merak ederim, bende merak uyandıran insanlar üzerine araştırma yaparım, kimdir, necidir, kimlerdendir vesaire bilgiyi edinmenin yollarını ararım. Ben bir bireysel dedektifim. Kendim için öğrenirim, ilgi duyduğum bir insan ne yapar, ne eder, ne yer, ne içer, onları öğrenmek isterim. İnsan enstrümanı benim ilgimi çeker.

— Bir düğüne filan gittiğinizde hiç halay çektiniz mi?
— Bırak halayı, oynamadım da. Dans ettim. Halay çekecek bir yerde bulunmadım ki! Kasaphavasını düşünsene, içkili kişiler koluma girecek, kaykıla kaykıla bir yandan öte yana gidilecek, onu düşününce bile sinirleniyorum, nefretle bakıyorum oynayana da...

— Peki madem inceleme merakınız var, bir batakhaneye, döküntü bir meyhaneye filan gidip incelemez misiniz?
— Gençliğimde gittim aslında; baktım, orada hiç ilginç tipte insanlar olmuyor biliyor musun? Prototipler oluyor. Prototipler olunca da canım sıkılıyor bir süre sonra. Tabii belki bende şöyle bir şey yerleşmiş, "Enteresan olan şeyi ancak edebiyatçı, sanatçı, müzikçi yapar, söyler." Normal insanların yaptığı, söylediği bana enteresan gelmiyor.

— Gençlik yıllarınızda Çiçek Pasajı'na filan gider miydiniz?
— Ben hoşlanmam pasajdan. Ayakta bira içilen yerler vardı, içine votka da koyarlar. Ben içmem tabii öyle şey. Ayakta lokanta olur mu. Ama arkadaşlarım giderdi buralara. Ben de Degüstasyon'a giderdim, onun asma katı var, oradan onları da görebilirdim, onlar orada içerken ben de yemeğimi yerdim.

— Bu tür tutumlarınız belki bir Avrupalı için doğal karakter özellikleri sayılır ama biz daha çok başkalarına göre yaşayan bir toplum olduğumuz için burnu büyüklük, ukalalık gibi görülür. Siz bunu hissettiniz mi hiç?
— Elbette, bu tutumunuzla hem nefret yaratırsınız hem saygı. Ben davranışların cinsinin analizini yapma gereği duymadım. Mesela bir arkadaşımla yemeğe gittim, garsona bu ne diye sordum mönüden, efendim tavuk bilmem ne, diyor. Nasıl yapıyorsunuz, şöyle şöyle diye anlatıyor. "Evet ama bu yemek öyle yapılmaz ki," dedim. Arkadaşım da bana bozuldu. Yahu yemeği yanlış yapan aşçıya bozulacağına bana ne bozuluyorsun? Kimse bizde zevkin azınlık haklarını savunmuyor. "Böyle idare ediver," derler. Niye edeyim yahu. Mesela sor garsona, su soğuk mu diye, cevap normal. Ne demek normal? Kaç derecedir normal, 12 mi, 13 mü, 15 mi? Böyle ortada bırakılan şeyden nefret ederim. Soğuk mu sıcak mı? Soğuk içmem zaten. Bu niye böyle biliyor musun, çünkü bilmediğini itiraf edemiyor da onun için ortalama cevap veriyor, gidip sormuyor ya da bakmıyor. Ben bilmediğim şeyi söylüyorum, bilmem ben bunu diyorum. Yol sor mesela, kimse

bilmem demez, iki yüz metre git orada bakkal var, oradan dön, kasap var, ona sor der. Cadde ve sokak isimleri bilinmez zaten. Davete giderim mesela bir eve, sorarım neler yaptınız bu akşam diye, yanımdakiler kızarır, utanır. Ne var bunda utanacak, bunları yerim, bunları yemem, derim olur biter. Hem böylece bir daha oraya gittiğimde neyi sevdiğimi bilirler, ona göre yaparlar.

— *Yani nezaketen bir şeye katlanmıyorsunuz?*
— Hayır katlanmam. Nezaketen, sevmediğim insanla ne diye saatlerce oturayım? Nezaketen oturmadım. Nezaketen, istemediğim hiçbir şeyi de yemedim. Gidiyorum, oturuyorum, mantar yapmışlar, ben mantar sevmem, hiç yemem. Elinize sağlık deyip yiyeceğim, yer miyim hiç? Mantarlı et yaparlar mesela, sosunu koymayalım sizin için derler, ona da güvenmem. Çünkü götürüp mantarı temizleyip getirir aynı eti. Hep şüphe var tabii.

— *Hiç stadyumda maç izlediniz mi?*
— Evet evet, bak ona gittim, Şifo Mehmet'in jübilesine...

— *Ne kadar kaldınız?*
— Yarım saat, daha doğrusu bir devre, yani kırk beş dakika kaldım. Çocukken de annem götürmüştü galiba ama o sayılmaz. Şifo Mehmet'in jübile maçına gitmemin bir sebebi vardı. İbrahim Betil o zaman Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı'nın başındaydı, onunla konuştuğumuzda meseleye ilgi duyduğumu söyledim. Şifo Mehmet'in, (Mehmet Özdilek) jübilesi için düzenlenen maçın gelirlerini Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı'na bağışlayacağını açıkladı, bu durum benim de ilgimi çekti ve kendisini takdir ettim, hatta yazdım bile. İbrahim Betil de televizyondaki konuşmasında, "Yarın akşam Doğan Hızlan da maçı izlemeye gelecek" dedi. Bunu televizyonda seyretmiş Nurcan Akad, söyleyince gittim.

Çocukluğumdan beri sevmedim ben futbolu. Aslında sebebi de açık, toplumsal, kamusal bir şey, bölüşülen ve payla-

şılan bir şey. Bu da kesinlikle benim seveceğim bir şey değil. Ben bireysel düşünen, tekil yaşayan ve değerlendiren bir insanım, doğal olarak bana o kadar da cazip gelmiyor böyle bir spor. Takım oyunlarının hiçbiri benim hoşuma gitmez. Tek kişilik oyunlar vardır, eskrim veya tenis ilgimi çeker o kadar.

— *İbrahim Bey televizyonda o açıklamayı yapmasa o maça da gitmeyeceksiniz?*
— Elbette gitmeyecektim.

— *Kazı alanlarına gitmek, ne bileyim piramitlere tırmanmak gibi meraklarınız var mı?*
— Hiç yok. Ama bir kez piramitlere opera dinlemek için, bir de gezi için gittim. Piramitlerde Verdi'nin *Aida*'sı temsil edilmişti. Operanın kendi mekânındaki bu temsil olağanüstü etkileyiciydi. İkinci kez de İstemihan Talay, kültür bakanı iken gittim, basın, televizyon dünyasından üç kişi vardı, Taha Akyol, Nuri Çolakoğlu ve ben. Orada da Nil üzerindeki tekne gezisine katılmadım. Agatha Christie'nin *Nil'de Ölüm*'ü yazdığı otelde oturup günlük yazımı yazdım. Mısır gerçekten etkileyici bir ülke. Uçaktan bakıyorsunuz, sarı bir kum, içinde çevresinde yeşillikler olan bir su, Nil Nehri. Müthiş bir şey. Hiçbir şehirde, Mısır kadar çölün verdiği yalnızlığı hissetmedim. Oraya dair okuduklarım aklıma geldi, insanlarına baktım. Operayı seyretmeye gittiğim dönemde de bir kongre ve sanırım Türkiye günleri vardı. O zaman Murat Bardakçı, *Hürriyet*'in Kahire temsilcisiydi. Kongreye birlikte gittiklerimiz arasında rahmetli Sevgi Gönül, Ekmeleddin İhsanoğlu, Dr. Nevzad Atlığ da vardı.

— *Mesela böyle bir tarihi bölgeye gittiğiniz zaman şu kuleye çıkalım filan demez misiniz?*
— İsrail'e gittim bir defa. Teleferik var, işte teleferikten bakıyorsun aşağıda dağ var, onun bir hikâyesi var. Tepeye çıkmak için de nerdeyse yüz basamak çıkmam gerekir. Asla çıkmadım tabii. Aşağıda oturdum ben. Hatta bir Amerikalı turist,

herhalde benim kıyafetime takılmak için, "Burada gördüğüm en şık turist sizsiniz" diye bana iltifat etti. Öyle elbiselerimle oturdum ben aşağıda gazinoda, ne çıkacağım. Mesela yakınlarda Mısır'a da gittim, piramidin içine giriyorlarmış, hiç girmedim ben, niye gireceğim, ne işim var benim piramitte. Girenler geldi, ay korktuk, başımız eğerek yürüdük filan diye anlattılar. Ben zaten piramit nedir, niye yapılmış, nasıl yapılmış işte onu biliyorum, dışarıdan da görüyorum, içindekileri ne yapayım? İçinde oyuklar falan varmış, işte eğilerek yürüyorsun, eee, ne oluyor eğilince firavuna mı ulaşacaksın, yok, manasız bir şey. Mısırlı adamlar var, yerel kıyafetli, herkes onlarla resim çektiriyor. Ben bunun manasını anlayamıyorum, tanımadığın bir Mısırlıyla niye fotoğraf çektiresin... Tabii İsrail denilince, Kudüs'ü unutmamak gerekiyor. Böyle şehirler öylesine çağrışım dolu ki, dinler tarihini, insanlık tarihini belleğinizde okuduklarınızla, gördüklerinizle örtüştürüyorsunuz. Bu iki kenti unutamam.

— Böyle fotoğraflar, anılar filan bu tür meraklarınız da yok galiba, açıp albümleri karıştırır mısınız?

— Hiç karıştırmam. Geçmişle bağlantısı olan insanlar durağan insanlardır. Ben hep rastlarım, ah bilir misin lisede matematik dersinde bir hocamız vardı tarzında konuşmalara. Hatırlamıyorum canım, niye hatırlayayım. Yok eğer sen bana dünün edebiyatı, dünün müziği, dünün sanatı, onu soruyorsan hatırlıyorum. Yani düne de bir farklı dürbünden bakıyorum. Bunların içinde yaşadığım bir hayatı özlemiyorum. Şimdi mesela kitap yazıyorum, program yapıyorum, bu birikim bana zevk veriyor. 18 yaşına dönmek, oradan tekrar başlamak bir *Sysyphos* saplantısıdır. Düşün ki 18 yaşıma döneceğim ve bugüne kadar gelmek için aynı çileleri yeniden çekeceğim. Niye çekeceğim? Niye özleyeyim ben o zamanı? "Ah hatırlar mısın eskiden gazete dünyası neydi?" Neydi? Bir halt değildi. Her şey uydurmaydı. Bugün çok daha donanımlı insanlar var, teknoloji var, daha rahat bir çalışma ortamı var, hem maddi hem manevi bütün imkânlar çok daha fazla. Bu varken ne diye geçmişi özleyeceğim ben.

— *Oyun oynar mısınız?*
— Efendim 55-56 yıllarında filan satranç oynardım. Biraz bilardo do oynadım. Aslında bilardoyu çok severim. Geçenlerde *Milliyet*'te gördüm birkaç masa var, baktım bir-iki ay çalışsam oynayabilirim gibi geldi. İyi oynardım çünkü eskiden. Satranç da bana uygun bir oyun. Böyle oturuyorum, telaş etmiyorum, konuşuyorum, eğleniyorum, yavaş bir oyun yani. İskambil hiç bilmem.

— *Hiç uzun bir vapur yolculuğuna çıktınız mı?*
— Yok asla, çok sıkılırım.

— *Amerika'ya gittiniz ama galiba, uçak nasıl geliyor?*
— İki-üç saati geçen uçak yolculuğundan sıkılıyorum. Karayla irtibatım olmadı mı çok fena oluyor. Amerika'ya iki kere gittim, bir daha gitmem. Tabii önemli bir fuar veya konferans olmazsa. Yalnız bir kere Japonya'ya gittim, tam on yedi saat uçakta kaldım. Hele arkadaşsız yolculuk hiç çekilmiyor. Sanırım bunun için, "Tarik mühim değil refik mühim" demiş eskiler.

— *Gittiğiniz yerlerden en çok nereyi seversiniz?*
— Frankfurt'a çok giderim biliyorsun, her yıl fuara giderim. Kimse Frankfurt'u sevmez. Ben çok severim. Çünkü derli topludur, istediğimi her yerde bulabildiğim bir şehirdir. Dağınık yerleri sevmem. Almanya'nın Freiburg gibi küçük şehirlerini de severim.

— *Almanya'ya giden herkes mutlaka bir seks sokağına götürülür. Sizi de götürdüler mi?*
— Tabii tabii, götürdüler ama hiçbir anlamı yok onların da, suni bir şey.

— *Disneyland'a gittiniz mi?*
— Gittim ama bak ondan da nefret ettim. Grupla götürdüler, hemen kaçtım, hemen geri dönüp plakçıları filan dolaştım.

— Hiç tek başınıza dolaşmaz mısınız, çıkıp yürümez misiniz?
— Safra kesesi ameliyatı olmuştum, ondan sonra doktor söyledi diye Ataköy'de oturuyorduk, güzel bir yürüyüş parkuru vardı, üç-beş kere yürüdüm orada.

— Hayır, insan içinde, kalabalıkta yürüdünüz mü, sokaklarda?
— Bir yere gitmek amacıyla yürürüm.

— Toplu ulaşım araçlarını kaç yıldır kullanmıyorsunuz?
— Bir kere metroya bindim, hoşuma gitti, bir keşif gezisi gibi geldi bana. Onun dışında otuz senedir otobüse filan binmemişimdir. Deniz otobüsüne de bindim.

— Eski vapurlara?
— Yok, pek nadir. Mesela tekne davetleri veriyorlar, onlara da gitmem. Sıkıldığımda inemeyeceksem niye gideyim. Çıkıyorlar tekneyle üç saat dolaşıyorlar. Bir de yanımda biri oturur sallan babam sallan, o onun dibinde, bu bunun dibinde. Hiçbir zaman katılmam bunlara...

— Hep kapalı yerin insanısınız, hep dört duvar, pencere bile açtırmıyorsunuz oksijenin fazlası zararlı olur diye, depremde ne yaptınız?
— Depremde Ataköy'deydim. Hami (Çağdaş) de bende kalıyordu, annem Silivri'de. Kalktım, baktım sallanıyoruz. On beş katlı bina tabii. Hami'ye deprem oluyor dedim, o sırada annem telefon etti, beni merak etme diyor. Ben seni ne merak edeceğim, sen Silivri'de bahçe içindesin. Baktım herkes Ataköy'de dışarı fırlamış, yeşilliklere çıkmışlar. Tabii herkes arayacak. Telefonları kapattım, yattım. Ben tabii hafif bir şey zannettim, o kadar büyük olduğunu anlamadım. Ertesi gün bir baktım ki felaket. Sonra işte uyarılar yaptılar bu gece de olabilir filan. Herkes bir yerlere atmış kendini, sokaklarda dolaşıyorlar, uyuyorlar. Beni de Silivri'ye götürmek istediler. Gitmedim tabii. Hatta dediler ki, "Yahu alışkanlıklarından

vazgeçmemek için depremde bile evde kalıyorsun..." Şimdi tabii mantıklı düşün, bizim o blokların yıkılacağı kadar bir deprem olursa nereye kaçacaksın? En kötüye daima hazırlarım ben kendimi. Onun için de şaşırmam. İnsan ilişkilerinde de böyle.

— *İnsanlar üzerine bu kadar düşünmek vakit kaybı gibi gelmez mi hiç size?*
— Gelmez.

— *Ee, şaşırırsanız ne zararı olacak?*
— Aslında bu bir zihin jimnastiği gibi, alışmışım buna. Hep inceliyorum insanları, onların hakkında düşünüyorum, onların yaptıklarına hep gerekçeler buluyorum. Mesela bazen otururken, bak şu adam şöyle biridir, diye anlatıyorum. Bakıyorum ki herkes manasız bir şekilde bakıyor yüzüme. Onlar ilgilenmiyor çünkü o ayrıntılarla. Onlara göre o da öyle biri işte. Ama bana göre hiç, yaa o da öyleymiş diye bir şey olmaz. Çünkü ben neden böyle diye merak ediyorum. Bir gerekçe bulmaya çalışıyorum. Tabii böyle yapınca, onlar daha önce bu konuda düşünmedikleri için sonunda benim dediğime inanıyorlar.

— *İnatçı insanlar karşısında ne yapıyorsunuz?*
— Ben sabırlıyımdır. Sen haklısın deyinceye kadar uğraşırım, direnirim.

— *Sizi gerçekten çok üzen şeyler oldu mu hayatınızda?*
— Şu anda hatırlamıyorum vallahi... Ölümlere gelmek istemiyorum. Ölüm dışındaki üzüntüleri de hayat siliyor. Hepsi notlarıma, defterime yıkanabilir mürekkeple yazılmış. Üzüldüğüm olmuştur aslında tabii ama edebiyat, sanat insana bir teselli mekanizması kazandırıyor. Hayata olağan bir biçimde bakmayı öğreniyorsunuz. Kabulleniş gibi. Bu vurdumduymazlık ya da duyguların nasırlaşması anlamında değil tabii. Ben hayata hep bir Çehov hikâyesi gibi bakıyorum. Dosto-

yevski'deki büyük kahramanların gündelik hayatta olacağına inanmıyorum. Çehov'daki gibi hayatta büyük olayların olduğunun ama bunun çok da önemli bir yer tutmadığını düşünüyorum.

Teyzelerimi, anneannemi, babamı da çok severdim tabii. Elbette üzüldüm onları kaybettiğimde. Ama ben hep, herkes ölecek, herkes fani diye düşündüm. Mesela anneannem derdi ki, "Sen sakın öyle yas tutma, yine plağını çal, müziğini dinle." Acaba bunu ben bencilliğimden, hayatımın değişmesine müsaade etmediğimden mi yaptım yoksa onun vasiyeti diye mi yaptım? Belki ikisi birden. Bir de şunu düşündüm, büyük üzüntüleri insanlar yalnız kendileri için değil aynı zamanda başkaları için yaşıyorlar, yani bir gösteriş yanı var bunun. Başkalarının, "Yahu bu da hiç üzülmedi, hiçbir şeye aldırış etmiyor" demelerini istemedikleri için de biraz böyle yapıyorlar.

— Üzüntüden uykunuzun kaçtığı, sabahladığınız oldu mu hiç?
— Hayır, olmadı. Zaten normalde az, kesik kesik uyuduğumdan bunu sınama imkânım olmadı.

— Büyük bir stres, sıkıntı halinde bunu nasıl denetleyebilirsiniz ki?
— Münakaşa ettim veya büyük sıkıntılı bir olay yaşadım değil mi, hep şunu düşündüm. İş hayatımda, işten ayrılmalarımda, ayırmalarında gündelik yaşamımı bunlardan uzak tutmaya çalıştım. Üzüntüye teslim olmamaya çalıştım. Çünkü her şeyi denetlemek isteyen, her şeyi mantığın kıskacına almak isteyen bir adamın en büyük hatası teslimiyetle başlar. Bir daha o mantık sistemini kuramazsınız. Mesela bir gün gazeteden ayrılmıştım, yerime bir başkası geldi. Bir arkadaşla çıktık yürüyoruz, dedim ki; "Gel, Çerkezköy'den peynirlerimizi alalım." "Yahu bu gece de peynir mi düşünülür şimdi" diye şaşırdı. Gittim, peynirlerimi aldım, evime döndüm. Çünkü bu olaydan sonra o gece Çerkezköy'e gidip peynirlerimi almasaydım, bir daha oraya gidemezdim.

Rüzgâr Gibi Geçti'nin son sahnesine bayılırım. Üzüntülerden sonra ana kahraman, yarın bunlara üzüleceğim, çünkü ayrılacağım gibi bir şey söyler. Sevinci ertelemek olmaz ama eğer mümkünse üzüntüleri ertelemek iyidir.

— *Üzüntüyü de planlamıyorsunuz herhalde?*
— Hayır, tabii insan üzüntüyü planlayamaz. Ama şimdi doğrusunu söylemek gerekirse böyle bir üzüntü yüzünden uykularımın kaçtığını da hatırlamıyorum.

Üzüntüler tahmin edilemez şeylerdir ama pek çok konuda hayattan bu tarz ani gelişmeleri beklemişimdir. Hastalık haricinde her konuda esnek düşünürüm. Yarınki hayatımı kendi koordinatlarım içerisinde düşünürüm. O zaman da sağlık dışında bir darbeye karşı daha dayanıklı olurum. İnsanın kendini kaptırması zor oluyor böyle bir durumda. Hayatı hep yaz gibi düşünmemek gerekir, bu mevsim her zaman değişecektir. İnsanlardan gelecek iyilikler ve başarılarınız üzerine kurarsanız, üzüntünün sarsıcılığı daha derin olur. Bilirsiniz eski yazı ile bir söz vardır, dükkânlarda asılıdır. "Bu da geçer yahû" diye; evet ben hep bunu bilerek davrandım, elbette kötü şeyler olacaktır onları göz önünde bulundurarak yaşamak gerekir ama bunun da geçeceğini bilmek, akıldan çıkarmamak gerekir.

— *Çok ağladığınız oldu mu mesela?..*
— Yok, hayır olmadı. Ama ağlamadım da değil. "Erkekler ağlamaz" lafına çok kızarım. Bir de tabii hep şunu düşünürüm. İnsanların bir akbaba yanı vardır. Ertesi günü senin o üzüntünü görmekten memnun olanlar vardır. İşte ben onların benim üzüntümden mutluluk çıkarmasını hiç istemem. Aksine onları ertesi gün şaşırtmak isterim. Bak mesela dikkat et bizde herkes dertleşmek ister, dert ortağı arar, sevinç ortağı bulamazsın.

— *Geleceğe dair bir endişeniz, korkunuz var mı?*
— Gelecek korkusu yoktur da, mesela küçük bir hastalıktan paniğe kapılabilirim. Hastalık hastası denir mi bilmem. Gelecekle çok uğraşmadım, bugünü kaçırma korkusundan.

— Ölüm korkunuz var mı?
— Lucretius'un dediği gibi; "Ne ölümden kork ne onu iste." Anneannemin bir sözü var Rumca söylerdi; "Başka kayığa binelim, başka türkü çağıralım" diye. Yani dertlere saplanmayalım anlamında. Olacak olan, yani mukadderat üzerine düşünmeyi ben yaşamla bağdaştırmıyorum. Onun için ne yapalım bu da böyle olacakmış diyorum. Zaman zaman kendi özel ilişkilerimde, bu kötüye gidiyor diye düşünürüm, bunu önleme ihtiyacı hissederim. Çünkü orada belki yapabilirim. Pek iyimser bir insan değilim. İyimserlik çünkü sürprizlere açıktır. Kötü olursa sarsılabilirim ve üzülürüm. Onun için kuşkuculuk vardır bende. Mükemmelcilik, ayrıntıcılık da bu şüpheyi getiriyor beraberinde. Nasıl yazacağım bir satır için bir sürü kitaba bakıyorsam, bir sürü kaynak arıyorsam, söze güvenmiyorsam insan ilişkilerimde de söze inanmıyorum. İnsan ilişkisi aslında pamuk ipliğine bağlanmış bir şeydir. Ben aşklarımda, özel ilişkilerimde geleceği, yarınları düşünmedim hiç. Ben hep o ilişkileri yarınki mutluluklara göre değil, terk edişlere göre planlarım. Terk edilince ne olabilirim, ben terk edersem o ne olur diye bir tür savaş planı çıkartır gibi bunları kurarım kafamda.

— Bu kadar tedbir alınca doğal yaşanması zor değil mi ilişkilerin?..
— Doğal yaşanamıyor tabii, hem duygusal, hem mantıksal açıdan steril bir yaşam... Her yaptığından yarına dönük bir şey çıkartırım o insanın. Her konuşma bende birkaç katmanda yer bulur, birkaç düzlemde eleştirir gibi yorumlanır. O konuşmadan benim kafamda alınan notlar sonra birleşir, geleceğe dönük bir planda yerini alır.

— En ufak hastalıktan korkma, tedirgin olma.
— Elbette hipokondriak değilim, yani hastalık hastası şeklinde dolaşmıyorum. Ama gene de herhangi bir şey olduğunda aklımı oraya takar ve bazen çevremdekileri çileden çıkarabilirim. Bilmiyorum bu aslında bana olağan bir insan davranışı

gibi geliyor. Bazıları her ne kadar, "Boş ver, iyi olunca geçer" dese de ben asla bunu yapamadım. Korkuyorum hastalıktan evet. Bu sadece kendi açımdan değil, çok yakın dostlarım için de endişelenir meraklara gark olurum, onlara doktorlar bulma telaşına düşerim, bir sorunları olduğu zaman hemen peşinden koşuştururum.

— Peki bu sizdeki aşırı hassasiyet değil mi? Örneğin yedi kere aksırırsanız hasta oluyorsunuz, o bunaltıcı sıcaklarda klimayı kapatırsınız, diktirdiğiniz yazlık takımı sadece bir veya iki hafta giyersiniz, dutlar giyinmeden siz soyunmazsınız...

— Elbette öyle, ama şu var, öncelikle klimasız ortamlar daha sıhhidir. Benim boğazım zaten çok hassastır, soğuk su içemem, hemen hasta olurum; çok sıcak da içemem, o da boğazımı tahriş eder. Her zaman söylerim, zaten bilinen bir sözdür, "İnsan sıcaktan hasta olmaz, ama soğuktan olur." Soruyu sorarken saydıkların benim için kriterlerdir gerçekten de. Hiçbir zaman dutlar çiçeklenmeden ben kışlıklarımı çıkarıp, yazlık kıyafetlerimi, baharlıklarımı giymem. Trençkotum üzerimde olur muhakkak, yedi kere aksırdığımda kesin nezle olurum, bu yıllardır öyle, zaten sayarım. Bunlar hayatı zorlaştırır mı, belki evet. Ama şöyle de bir şey var ki ben bunlara uyduğum zaman hasta olmayacağımdan aslında hayatı o kadar da zorlaştırmış olmuyorum. Aksine hasta olmadığımdan hayat benim için daha kolay bir hal alıyor.

— İstihbaratçı gibi çalışıyor kafanız...

— Herhalde öyle bir şey var bende. Şüphe, bilimsel bir şey değil mi? "Şüphe bir nura doğru koşmaktır" demiyor mu Tevfik Fikret? Yazıda da, hayatta da şüphe... O şüpheyle de arıyorum sürekli. Bu tabii yalnızca beyinsel bir şey değil, benim hayatımın kurgusu bu. İnsanlardan da şüpheleniyorum. Hiç mi güvenmiyorum insanlara, elbette güvenirim ama her zaman bir yanılma payı bırakıyorum. Şu var, çünkü insanlara en büyük kötülük sevdiği insandan gelir. İnsanları yücelten romanları pek sevmem mesela.

— İnsanları da fazla sevdiğinizi söyleyemeyiz...
— Yok canım o kadar da değil. Beni bir Molierè kahramanıyla karıştırıyorsun.

İnsan sevmeme meselesi... Aslında insandan nefret ediyorum diye algılamamak lazım. Ama bende hümanizm yok, yani tanıdığım ve sevdiğim birkaç kişi vardır ve onları severim ama, öyle her insanı seviyorum, hepsi için canım feda gibi şeyler hayatta yapmam.

— Birini mutlu etmek sizi mutlu eder mi?
— Eder aslında. Ama şöyle, benim mutluluk anlayışımın içindeki bir şeyi yaparım ve onun da öyle mutlu olacağına inanırım. Yani onun açısından düşünüp onun kendisinin mutlu olacağı bir şey yapmak değil. Ona güzel bir kalem armağan edince onun da benim gibi çok sevineceğine inanırım. Halbuki belki o kalemle hiç ilgisiz biri olabilir. Ama asla mesela bir hediye çeki göndermedim kimseye. Mutlaka ben kendim seçerim. Çünkü benim denetimim dışında bir abuk sabukluk olacağından eminim. Gerçi konuşmalarda ben senin yerinde olsam diye söze başlarım ama tabii ben olarak...

— Sevdiğinizi aldattığınız oldu mu?
— Olur ama ben onu çok farklı koşullarda mecburen yapılan bir şey gibi görüyorum, tabii yanlış bir şey ama böyle. Karşımdaki yaparsa ihanet sayıyorum.

— Bir gün çalışmayı bırakmayı düşünüyor musunuz yoksa hep çalışmak ister misiniz?
— Hayır çalışmayı bırakmak istemem. Çünkü o benim yaşama biçimim... Beni mutlu eden şey. Hayatımda hiç ayaklarımı uzatayım, çiçeklere bakayım, televizyon seyredeyim diye bir şey yok. Bazen televizyonu açıyorum seyretmek için, dergi okumaya dalıyorum. Elimde kumanda tık tık tık değiştiriyorum.

— Bir tür kafeste yaşıyorsunuz aslında.

— Evet ben bir kafeste yaşıyorum doğru, ama kendi yaptığım bir kafeste ve anahtarı da bende. Mesela bu kafesten çıksam, bir yere gitsem, hemen dönmeyi özlerim. Bir yere gittiğimde hemen ikinci gün bir rehavet hissi kaplar içimi. Ah İstanbul'da olsaydım şimdi, bak şu işi yapamadım, bunu yapamadım diye söylenmeye başlarım. Belki İstanbul'da olsam aslında o gün o işi yapmayacağım, belki gezip dolaşacağım ama değilim ya, ne çalışabildim, ne yazabildim diye buna takarım. Gittiğim yerde eğleneceğime, oranın keyfini çıkartacağıma böyle ıstırap içinde yaşarım. Zaten gittiğim yere de yeni birileriyle tanışayım, yeni eğlenceler bulayım, değişik bir şey yapayım diye gitmem. Genelde eski arkadaşlarımla gitmeyi veya gittiğim yerde tanıdığım insanları görmeyi tercih ederim. Yani aslında mekân değişse de durum değişmez. Dekor bugün Almanya'da yarın Antalya'da veya öbür gün Bozcaada'da kurulabilir ama aslında oyun değişmez. Ben okuduğumla yazdığımla mutluyum ama onu da birilerine anlatmak hoşuma gider. Aslında bu da bir çelişki, yani yalnız yaşadığın zevkleri biriyle paylaşmak... Yanımda insanlar olmasından hoşlanırım ama kalabalıklardan, gürültüden hoşlanmam.

— Siz, alaycı bir insansınız, bu çevrenizdekileri kızdırıyor mu?

— Evet ben alayı, ince ironiyi çok severim. Ama başkasının benimle alayına kızmıyorum, onlar da bana kızmasın. Mesela, gazetede, benim kalemlere merakımla alay eden olur, "A, Doğan Bey, bugün dolmakalem kartuşunuzu bulamamışsınız vah vah" derler veya bir operaya giderken, "Çok güç şartlar altında görev yapıyorsunuz gerçekten" diye dalga geçerler. Ama ben kaba mizahtan nefret ederim. İnce zekâyla yapılan alaya bayılırım. Hoşgörü kavramını ben fikirsel anlamda hep kabul ettim ama aptallıklar konusunda pek hoşgörülü olmadım. Benim de bir aptallığımı görürse insanlar söylesin. Benim eksik yanlarımın konuşulmasından rahatsız olmadım.

— Arkadaşlarınızla ilişkileriniz de hep mesafeli mi?
— Yok, birçok kişiye cigergâhımı açmışımdır. Ama mesafe diye koymadığım bir mesafe vardır. Şimdi mesela ben kimsenin evine çat kapı gitmedim hayatımda, onların da bana çat kapı gelmesinden hoşlanmam. Bu samimiyetsizlik midir bilmiyorum ama ben böyle yaşadım. Benim özlediğim insanlar çok sayılıdır hayatımda. Çok fazla insanla da görüşmem zaten. Benim yeni insanlarla tanışmam kurabiye hamuruna konan un gibidir, azar azar, yavaş yavaş olacak. İnsanların estetik yanlarına çok dikkat ettiğimi de söylemem lazım tabii. İnsanların her birinin bir kompartımanı var bana göre. Benim kendi kompartımanımın dışındaki insanlarla da görüşmedim. Ben genel bir terapist değilim, çok az dostumun terapistiyim, çok az dostum da benim terapistim.

— Sizi nasıl bir görünüş etkiler?
— Ben aslında fizyonomide de, akılda da belli bir tür olsun demiyorum ama türünün iyi örneği olsun istiyorum. Doğrusu insanın bir yere giderken biraz da çevresinin de bakacağı bir insan olmasını istemesi normaldir. Seçicilik insanın hayatında her alandadır. Yani kalemlerini, kitaplarını, müziğini seçiyorsan insanları da seçersin. Bunu bir elitizm sayanlar olabilir ama bana göre bu böyle.

— Sizin sözünü ettiğiniz zevkler biraz para gerektirmiyor mu?
— Dışarıdan bakan biri herhalde benim çok param olduğunu düşünebilir. Aslında seçicilik bir dünya görüşü, bir zevk meselesidir, para meselesi değil. Doğrusu ailem bana her zaman destek oldu maddi açıdan. Anne tarafım da baba tarafım da... Çok şükür istediklerimi her zaman yapmama imkân sağladılar. Ama bizde bu vardır, hep "Yahu tabii param olsa ben de alırım" derler. Halbuki o gidip yirmi ayakkabı alıyorsa ben bir tane alıyorum, en iyisini alıyorum. O ucuz alır, iyi bakmaz, eskitir, ben iyisini alırım, iyi bakarım, güzel durur. Sonra bizde estetiğe, sanata ayrılan para çok lüzumsuz görü-

lür. Bunlara para ayıran adamı da zengin sanıyorlar. Düşünmüyor ki her gün başka bir şeye verdiği birkaç milyon lirayı ayırsa birkaç yılda kaç plağı olur, kitabı olur.

— *Ama sizin tabii otomobil, mobilya gibi çok para ayırmanız gereken lüksleriniz yok.*
— Yok onlar beni ilgilendirmiyor. Yazdığım kalem güzel olsun, papyonum güzel olsun, plaklarım, kitaplarım olsun. Mesela ayakkabılarım, çoraplarım da güzel olsun isterim. Teyzelerimden kalma bir saplantı. Çocukken de uzun ekose çoraplarla, düğmeli golf pantolon giyerdim kışın üşümeyeyim diye. Benden başka kimseyi de görmezdim bunları giyen. Gömleklerimi, takım elbiselerimi hep diktirdim. Eskiden Sosyalist Sıtkı vardı, o kapattı yerini Hakkı Batur'a bıraktı. O da ölünce Refik Topsakalı var, ona diktiriyorum elbiselerimi. Güneydoğu'dan iyi terzi çıkar, Sıtkı da Hakkı Batur da öyleydi. Zaten alışmışım buna, hazır elbise aldım bir kere, gayet güzel diyor herkes ama ben rahat edemedim, yok omuzu oturmadı diyorum, yok yakasını çekiyorum. İtiraf etmeli ki, bedenim hazır elbiseye uygun değil.

— *Yalnız giyimde mi bu tutuculuk?*
— Yok canım mesela saçlarımı da hep aynı yerde kestiririm. Yazın da kışın da mutlaka şapka giyerim. Yazın panama giyerim, ceket pantolon giymiyorsam kasket giyerim, kışın şu yün şapkalardan takıyorum spor tarzı. Bir de fötr giyiyorum. Bu tabii kafayı üşütmeme engel olmadı ama neyse... Bir de çok garip bir şey, hayatta yalın ayak yere basmadım. Denize bile girsem deniz ayakkabısı giydim. Çünkü bir şey gelecek falan zannederim. Mesela havuza giriyorum, kafama mutlaka bone takarım, gözlük takarım, kulağıma da su kaçmasın diye silikon takıyorum. Artık deniz ayakkabısı yapmıyorlar onun yerine çocuklar için yapılan lastik bağcıklı bir ayakkabı buldum onu giyerim.

— *Bana biraz* Mon oncle *filmindeki amcayı, biraz Vahi Öz'ün canlandırdığı kişileri, biraz Oblomov'u hatırlatıyorsunuz. Daha doğrusu, gerçek değil de bir roman kişisi gibi...*
— Söyleyemedin sen, ben söyleyeyim, biraz meczup biri diyorsun. Ama bizde meczubu kötü manada kullanıyorlar halbuki cezbeye tutulmuş adam demek. Gerçi toplum her yerde meczuplara karşı bir sempati duyar. Annem hep bana, "Sen hayatın gerçeklerinden uzaksın" der. Ben ise hep şunu düşündüm, hayatın gerçeği nedir? Kimse kimseye senin hayatının gerçeği şudur diyebilir mi? Toplum kendine göre bir gerçekler listesi yapmış. O gerçekler listesine sen uyuyorsan sana gerçekçi, toplum içinde bir adam diyorlar, uymuyorsan hayatın gerçekleriyle ilgin yok diyorlar. Bizde insanlar kendi yaşama tarzlarına uymayan her şeye zaten garip gözüyle bakarlar. Hiç kimse kendinde garipliği aramaz, başkasında bulur. Belki bu benim için de böyle, ben de kendimde hiçbir gariplik görmüyorum, başkalarını garip görüyorum. Ama tabii onların bana garip bakmasını da artık yadırgamıyorum.

— *Sanki bir roman kişisi gibisiniz...*
— Acaba herkes biraz roman kişisi midir? Ben kendimi roman kişisi olarak görmüyorum. Özel olarak, senin gibi bir romancı bana roman kişisi diyorsa, bunun altında bazı gerçekler olduğu konusunda kuşkulanırım. Efendim insan isteklerini, arzularını, saplantılarını, tutkularını yaparsa ve bunlardan kendini çekmezse biraz garip görünebilir. Çünkü nedense tornadan çıkmışçasına bir örnek olan insanlara saygı duyulan bir dünyada daha doğrusu ülkede, biraz dekovilin dışına çıktınız mı biraz garipsenirsiniz. Ben de bundan rahatsız olan birisi değilim aksine çoğu zaman hoşlanmışımdır, bundan zevk almaya başlamışımdır. *Yeraltından Notlar*'da bir söz vardır, "Biz galiba ölü babalardan doğuyoruz, ölü babalardan doğmaktan da son derece memnunuz" der. Ben de bu sözdeki gerçeğe inanırım. Bir şey söyleyeyim, insan âşık olduğu zamanlarda coşar mı, eh bir parça coşar. Ama ben etrafın anlayacağı şekilde bir aşk coşkusu yaşama-

dım. Yani olağan tavrımın dışına taşacak bir tavır asla sergilemedim. Şimdi şu da var, insanın bazı şeylerinin anlaşılmamasından rahatsız olduğu da bir gerçektir. Ben aynı zamanda, yaptığım bir şeyin sezilmesini, anlaşılmasını istediğimden bazen bilerek ve isteyerek insanlara bunu sezdirmişimdir. İnsanlar o zaman anlarlar benim birilerine bir şeyler hissettiğimi, bunu ben isterim çünkü. Ama inan ki onlar sezemediler, bunu da açıkça söyleyeyim. Yani şunu söylüyorum, onların sezmesini istediğimi sezemediler. Evet buna da aktörlük diyeceksin şimdi ama öyle diyorsan, öyle olsun. Şimdi bunda bir tek şey var, bizim hayatımızda, dostluklarımızda, arkadaşlıklarımızda birbirimize göre konumumuz var mıdır? Edebiyat açısından baktığımız zaman kuşakdaşlarımıza karşı vardır ama bunun dışında çevremdeki insanlarla konumlanmada bir tür nesnel bir ilkeler toplamı bende yoktur. Çünkü şu vardır, karşımdakinin beni benim istediğim gibi tanıması konusunda fazla ısrarım yoktur. Bu konuda baskım yok, o istediği gibi tanıyabilir. Başka türlü tanıması için de yani, makul, sıradan, bildiğimiz genel geçer insanlar gibi tanımasını da istemem elbette. Birisi kendini böyle tanıtırsa, ben onun yazarlığından, edebiyata olan ilgisinden ve yeteneğinden şüphelenirim. İnsanlar biraz taşkın ve aşkın olmalıdırlar. Gerçekten de zaman zaman insan karşısındakine bir oyun oynayabilir. Bunlar içindeki en iyileri âşıklarına yaptıklarıdır. Sahnede geçen ama aksine hayatın içinde geçmeyen şeyleri yaparsınız aşk meselelerinde.

İnsanların birbirine doğruyu söylemeleri gerektiği meselesine de inanmam ben. Aksine insanlar birbirine yalan söyleyebilmeliler. İyi yalan söyleyenin yalan söylediği zaten belli olmayacaktır, kendi senaryosunda bunları değerlendirecektir. Ben bunu hoş görürüm. Ben de birilerine yalan söylemekten ve bana yalan söylenmesinden hoşlanıyorum. Ben de ona söylediğimde çoğu kişi onu anlar, ama ben de anlarım zaten. O daha da güzel durur bence, ikiniz de anlıyorsunuz ama doğruymuşçasına yaşıyorsunuz. Mesela âşıklar sorar, beni gerçekten seviyor musun? Elbette gerçekten sevmiyorum, o

anda, o yılda, o tarihte seviyor ama evvelinde veya sonrasında gerçekten seveceği bir başkası olacak. Neye göre soruyorsun bu soruyu. Ben bugün ayıpladığım bir şeyi yarın yapabilirim. Bu konuda da asla kendimi sınırlamamışımdır, insanlar da buna baktığı zaman işte o dekovilin dışarı çıkması olarak görüyorlar. Bu açıdan bakarsanız belki roman kişisi gibi görünebilirim. Mesela ahlaka yakışmaz sözü var ya, o insanları taşlaştırır ve mumya yapar.

— Aslında çok absürd bir karakter gibi görünüyorsunuz ama öyle absürd denilecek, marjinal istekleriniz de yok. Bu bir çelişki mi?

— Çok doğru bir soru. Aslında herkesin kendi hayatında bir *Dr. Jeckyl and Mr. Hyde* olduğunu düşünüyorum. İşte de, özel hayatımda da ben bütün insanların ve benim de oyuncu olduğum kanaatindeyim. Mesela ben yazımı yazmadan önce bir edebiyat eserini okuyup beğenmişsem, onun coşkusuyla başkalarına anlatırken, telefon açıp bunu dile getirirken, kaptırıyorum kendimi, ama yazıya oturduğum an bu duygusallık gidiyor ve yerini mantığa, gerçekçiliğe bırakıyor, bir denetim mekanizması devreye giriyor. Fakat kurallar ve mantık ne kadar doğru olursa olsun yazıda da hayatta da hep bir sezginiz olması lazımdır. Bu her yerde böyledir. Mesela yönetimde de, bir adam ille 9-5 parantezinde çok çalışıyorsa benim gözüme girer diye bir şey yoktur. Bir başkası belki iki saat gelir ama öyle bir şey söyleyip beni dalgalandırıyorsa o benim için önemlidir. Sen demin Oblomov dedin ya, aslında Oblomov kadar gerçekçi bir kitap yoktur. Çünkü kendilerini vazgeçilmez sanan insanlarla bu kadar güzel alay eden kitap bulunmaz. Ben böyle kendisini vazgeçilmez, erişilmez sanan çok insan gördüm. Onlarla hep alay ettim ve bu duruma düşmemeye çalıştım. Çünkü bana göre dünyada önemli bir iş yoktur. Benim zaman zaman absürdlük çizgisine teğet geçmem ve geçerken bir kıvılcım çıkartmamın nedeni ne zaman sahi ne zaman parodi olduğu konusundaki kıvamı çok karıştırmamamdan kaynaklanıyor. Ben nasıl herkesi eleştiriyorsam on-

ların da beni eleştirmesinden rahatsız olmuyorum. Ama bunun içinde bir zekâ arıyorum. Hakarete bile tahammül ederim yeter ki içinde zekâ olsun. Ama bilirsin ki bizde zekâ pek azdır da, kurnazlık vardır. Aslında marjinal isteklerim yok. Ama Türkiye'de marjinal yanlış anlaşıldığı için böyle bir durum var. Marjinallik bu kadar kolay değildir. Marjinallik bir bütünlük gerektirir, tüm hayatı ile bambaşka olmak, ekstremde durmaktır. Ben hiçbir zaman marjinal olmadım, olamam da zaten. Ben çoğu konuda muhafazakârım bile diyebilirim. Gerçekten de böyleyim. Marjinalliği kısmi olarak değerlendirirsek, o zaman olabilirim. Zaman zaman tepeye çıkıp en dibe inmek derseniz o da var, uçurumun kenarına gelmek dersek olabilir. Ama gerçek marjinal her zaman o uçurumun dibinde durur. Bende tam karşılığını bulmaz marjinal kelimesi. Benim bazı konularda toplumun genel geçer beğenilerinden, kararlarından farklı olduğumu gören birisi, o zaten marjinal der. Saçmalıktır tabii bu. Hem bilmemekten hem de iyi değerlendirememekten kaynaklanır. Hemen saçı uzun olduğu için birisine marjinal deyiverirler. Ama alakası yoktur, sadece saç uzatmakla veya buna benzer şeylerle marjinal olunmaz ki. Ben papyon taktığım için marjinal görünüyorum bazılarına, papyonla marjinallik mi olur yahu. Komik geliyor bana bunlar. Kısacası ne marjinalliği kardeşim, ben çoğu konularda bana marjinal diyenlerden daha geleneklerine bağlı, muhafazakâr ve genelin istediğinden yanayım.

— Masanız, odanız aslında oldukça dağınık. Bana hep sizin kafanızın çalışma şeklini hatırlatır. Bu dağınıklığın içinde nasıl bir düzen kuruluyor?

— Kaosun düzeni önemli bir düzendir, diyordu Henry Miller. Kaos yaratıcılığı barındırır ama yine de kuralları vardır. Şimdi ben de elli tane öylece atılmış görünen kitabın içinden istediğimi bulurum. Bilgisayarlar varken ne diye hâlâ kitaplarla, kalemlerle, defterlerle uğraşıyorsunuz diyenler olur ama ben bu düzensizlikte kendi düzenimi buluyorum. Ben belki gerçeklikten kopmuş gibi durabilirim, çünkü insanlara, iş haya-

tında bile bir romanın, edebiyatın gözünden, merceğinden bakıyorum ama aslında o da bir gerçekliktir. Çünkü edebiyat da nereden geliyor, hayatın gerçeğinden değil mi? Ben insanların mutluluğunun sanatla, edebiyatla sağlanacağına inanıyorum. Çünkü bir gün iyi bir müzik dinlemesem, iyi bir kitap okumazsam, bir şiire bakmazsam mutsuz oluyorum. Bir dize okuyorum o benim bütün gün insanlara bakışımı değiştiriyor. Kendimde birçok şeyi eleştiriyorum ama düzeltiyor muyum, hayır. Bunu yapamıyorum. Lorca'nın şiiri vardır ya, "Bilirim de varamam Cordoba'ya" der, onun gibi. Hayatımda düzeltmek isteyip de bir türlü düzeltemediğim bir şey vardır, mesela her toplulukta geçerli olacak bir konuşma kalıbı bulmak ama asla bulamadım, her ciddi toplantıda beni mizahın, ironinin şeytanı dürter, onun için işte absürde düştüğüm nokta da orasıdır.

— Gazetelerdeki cinayet haberlerini atlayan insanlardan mısınız? Kötü şeylerden uzak duranlardan mı?

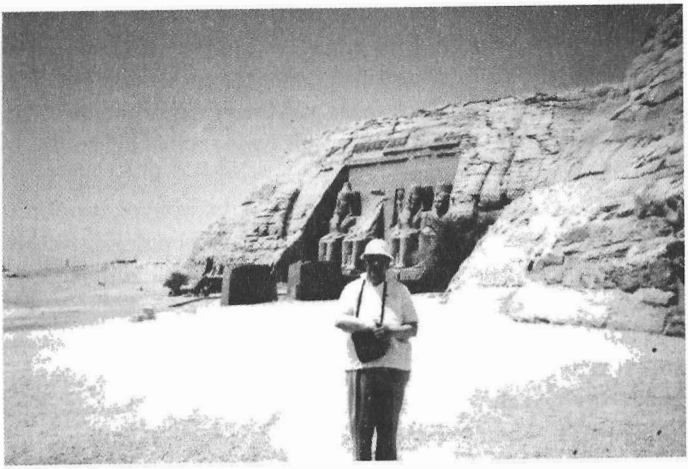
— Evet evet çok doğru. Bunları görmek istemem. Ben insanların kendilerini terbiye etmelerini isterim. Belki bir soyutlama, kötüleri ayıklama, hayatı bir kadrajdan görme isteği bu. Estetik kurallara, ahlak kurallarına çok önem veriyorum. İnsanların kendi kendilerine bir yönetmelik koymalarını ve buna göre davranmalarını istiyorum. Sonsuz bir özgürlüğü ne kendime tanıdım ne de başkalarında destekledim. Aksine ben disiplinden yanayım. Şimdi ben bir gece sabaha kadar içersem onun ertesi günü ne olacak diye düşündüm hep. Ertesi gün zevksiz olacak. Niye içki içiyorsun gevşemek için, eğer bunun ölçüsünü bilirsen gevşemek zevkli olur. Yok bilmezsen, kendinden geçersen ne eğlendiğini anlayabilirsin ne de o geceden zevk alabilirsin. Bu nedenle meyhane âlemlerini filan hiçbir zaman sevmedim. Ama unutma ki, polisiye romanları da çok severim, cinayet haberlerinin bazılarından uzak dururum. Çünkü bizde ve dünyada üçüncü sayfa haberleri, ilgi çekici çağrışımlar yaratır. Bir de insanoğlunun gizli, karanlık kalmış bütün özelliklerini gün ışığına çıkartır.

— Yani her şeyin bir üslubu mu olmalı hayatta?

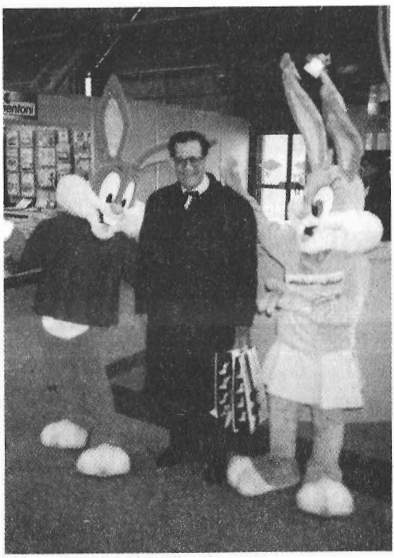
— Dediğin gibi evet, üslubu olmalı, her şeyin estetize olmasını istiyorum ben. Bizde nezaket çok azalıyor dikkat edersen. Niye, çünkü insanlar kurallarla yaşamayı özgürlüklerine ket vurma olarak algılıyor. Yaşama kültürünün eksikliği bu aslında. Demokrasi bizde insan nezaketine aykırı bir şey gibi algılanmış. Biri odaya girdiğinde ayağa bile kalkmıyor, ne olmuş kalkmazsa diyorlar, çok şey olur işte. Bizde hep değişiyor. Niye dünyada değişmiyor da bizde değişiyor. Niye dünyada bir pastane yüz sene yaşıyor da bizdeki yaşamıyor? Bir bakıyorsun adam bu yıl pastaneye gidiyor, ertesi yıl kebapçıya, daha ertesi yıl *suşi*'ciye... Bir doğru dürüst Türk yemeği yapan lokanta ara ki bulasın... Sen İtalya'ya gidip de evvela *suşi*'ci mi buluyorsun yoksa İtalyan lokantası mı? Burada iki yıl sonra *suşi*'ci de kapanır Tayland yemeği gelir. Hiçbir şeyin belirliliği yok. Her an her şey değişiyor. Böyle her an her şeyin değiştiği bir yaşam biçimi de dünyada yok.

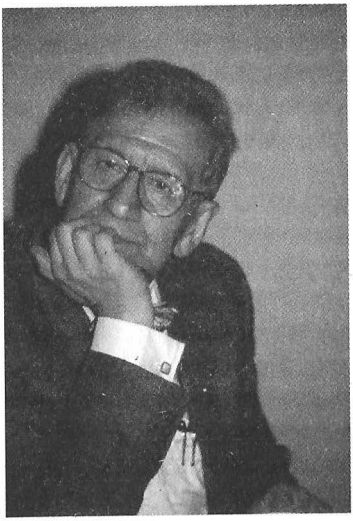
Latif Demirci'nin kaleminden Doğan Hızlan.

Mısır gezisinde içine girmediği tapınağın önünde.

Bugs Bunny'ler ile birlikte.

Bir duruş.

Bir bakış.

NEHİR
SÖYLEŞİ
—23—

Doğan Hızlan, ömrünü sadece kültür-sanata vermesiyle ve kişiliğiyle sanki kamu meydanında bir ada, bir azınlık. "Kültür-Sanatın Cumhurbaşkanı" unvanına uygun görülecek ve kendine özgü yanlarını bulunduğu bütün ortamlarda kabul ettirebilecek kadar da etkili.
Doğan Hızlan, tek başına bir azınlık.
Ama egemen bir azınlık.

"Bu kitapta, benim dostum olan, bana gerçekten iyilikleri dokunmuş olan, benim meslek hayatımda önemli dayanak noktası olan insanları anlatmayı uygun gördüm. Diğerlerini niye anlatayım ki, diye düşündüm. Benim için bir hayat, bir serüven, müspetliğin tarihi ve serüvenidir. Menfiliğin değil.
[...]
Okuma, yazma, dinleme, müzik çalma...
Böyle bir hayat ilgi çekici olabilir mi?
Yanıtı okurlarım verecek."

ISBN 975-458-910-0
9 789754 589108
KDV dahil fiyatı
17 YTL

Kapak fotoğrafı: Ara Güler